

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

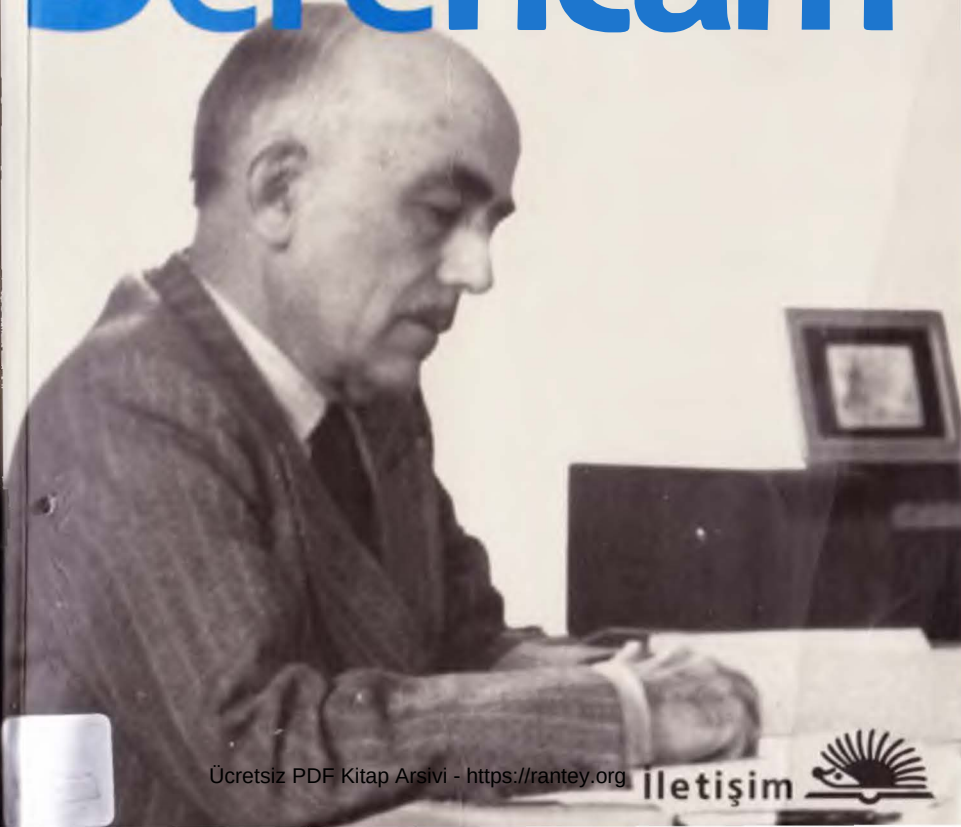
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

BÜTÜN ESERLERİ 13

Bir Serencam

h i k â y e

Kütüphane-i İslâm ve Askerî, 1330/1914 (1 baskı)
Remzi Kitabevi, 1943 (1 baskı)

İletişim Yayınları 15 • Bütün Eserleri 13

ISBN 975-470-050-8

© 1983 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 1983, İstanbul

2. BASKI 1990, İstanbul

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU

Bir Serencam

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Kıbrıslı Yalısı'nda Yahya Kemal ve arkadaşlarıyla.

تر صبح ایتدی؟
 لار و سه. - اولدی یا!
 مادر. - سادسی ایتدی؟
 لار و سه. - خایر او کا قلمی قبول ایتدی.
 مادر. - ایسه اول او اولدی کورد و قشدر.
 ایسته نیجه مریضه اولدی؟
 بری ده نیرالایه مراضی اولدی، اولی قشوتنی لار و سه. - نه اولور مراضی! بورخ و ظیفیم دکل.
 حبیب ایتدی در...
 لار و سه. - بی کیم لایه اید بیورک الله و قشدر؟
 میرالایه قشوتنی بی و ظیفیم ده بیله دکل!...
 زانا. - نه بیالده اید بیورک عزیزه م، ایدالای...
 لار و سه. - خایر قاریتم. نیجه بیورک...
 قشدر بر آدلمدر. برانده دایر اما حوله بوله...
 کیه...
 مادر. - فقط بر ایتسه اولدی دکل. بیوریکله! ایکیجی ده قاریتک آصل...
 ده کوب اولدی اما دیک اولدیه؟ قیزیتک...
 قش و ظیفیم...
 لار و سه. - قیزیتک قش و ظیفیم...
 مادر. - اولدی یا...
 اولسه جیتی صابیلور...
 لار و سه. - بونی نه ده بیورک!...
 مادر. - بورنه بیلیجه جان نه وار؟ بولون...
 خبر آلم. کما اقسام سوبله جیلم...
 لار و سه. - یا دکل قیزیتک قش و ظیفیم ها...
 لار و سه. - یا لایلم...

Yakup Kadri'nin elyazısından bir örnek.

İÇİNDEKİLER

Bir Serencam	11
Baskın	59
Şapka	73
Bir Ölünün Mektupları	89
Yalnız Kalmak Korkusu	105
Bir Tercümeihal	119
Nebbaş	153
Bir Kadın Meselesi	171
Rahmet	181
Hasretten Hasrete	207
Hicap	215
Kör Göz, Kör Gönül	221

Karşı sahilin hurma dalları arkasından gittikçe artan ziya-
siyle, insana gittikçe yaklaşıyor vehmini veren hummalı,
canlı bir ay çıkıyor ve mesafeleri zümrüt gibi bir şafak isti-
lâ ediyordu. Sol tarafta beyaz sütunlu uzun setler arkasın-
da bir nebat ve ağaç mahşeri içinde gizlenen Kasrüddüba-
re'nin metrûk ve muhteşem çatısı, biraz ötede Kasrı Âli'nin
geniş, uzun yapraklı ağaçlar gölgesinde dinlenen hazin ve
mağrur enkazı ve tâ karşıda ve tâ uzakta, ufkun harim¹ bir
kenarında, ehramın silik, titrek ve mecalsiz zirveleri görü-
nüyordu.

Refikim² ve ben, gürültüden hâli³ olmıyan yoldan uzakla-
şıp Nil'in تنها sahillerine doğru gittik. Büyük nehirde
mahsus, mer'i⁴ bir cereyan vardı; dalgalar, sahillerin su yü-
züne düşen akislerini kendileriyle beraber sürükleyip götü-
rüyor ve Nil, sanki ziyaya susamış gibi mehtabın bütün

1 Kutsal, gizli.

2 Arkadaş.

3 Gürültüsüz olmayan anlamında.

4 Gözle görülür. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ışıklarını emerek, seylâbelerinde⁵ kan rengi kıvrıntılarla ağır ve pür esrar akıp gidiyordu. Tâ ötede, salıpvârî⁶ yelken direkleriyle esatîrî⁷ bir mahlûk gibi kollarını açıp yarı karanlıkta sendeliyerek kendisine yol arıyan ve daima sessizce koyan toprak testi yüklü bir gemide hazin nağmeler terennüm eden bir arabanın perişan sesini dinliyerek ihtiyar refikime dedim ki:

“Ne güzel bir gece! Ve ne garip, ne efsaneli bir yer! Ruhum binbir gece masallarını yaşıyor, o kadar hayal ile doluyum...”

Muhatabım, zihnen daha mühim şeylerle meşgul gibi, başını eğmiş, dalgın yanımda yürüyordu. Biraz da onu ikaz için söylenmiş şu sözlerle yine aynı dalgın başla, yine aynı sükûtle mukabele etti ve neden sonra bana eliyle, biraz ötede, koca bir bahçeyi çeviren yarı yıkık mermerden bir seddi işaretle:

“İster misiniz, biraz şurada, şunun üstünde oturalım?” dedi.

Sedde doğru ilerledik: Ben nefesimle oturacağım yerin tozunu dağıttım; o, kolunda taşıdığı pardösüyle taşın soğukluğunu örttü; ayaklarımızı boşluğa sallayarak yanyana oturduk. Cebinden çıkardığı tabakasından bana bir sigara uzattı, bir tane de kendi aldı ve onu derin bir zevk ile içmeğe başladı. Cigaralarımızı yarılamiştık ve hâlâ konuşmuyorduk. Fakat ihtiyar arkadaşım, birden, lâûbali, şen bir tavırla dizime vurup, sesinde beni mütehayyir edecek⁸ kadar büyük bir konuşma iştihasıyla:

“Demin,” dedi; “ruhunuzun binbir gece masallarını yaşadığını söylediniz. İster misiniz, size, benim gençlik hayatı-

5 Sel, sel suyu.

6 Haç benzeri.

7 Efsanevi.

8 Şaşırtacak. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ma karışmış, –yalnız karışmış değil, ona hâkim olmuş, onu massetmiş—⁹ bir *binbir gece* masalı nakledeyim? Bundan kırk, kırk beş sene evveline raci¹⁰ bir masal! Eski... Fakat şu nehrin kenarına ve şu karşıki sahile ait bir masal! Hâlâ o kadar taze ve benim için şu dakikada o kadar düne ait... Sıkılmazsınız değil mi?”

“Hayır, bilâkis,” dedim. “Rica ederim, sizi büyük bir arzu ile dinliyorum.”

“Peki öyle ise,” dedi, “işte masalım:”

Yirmi yaşında idim. Pederim henüz vefat etmiş ve bana epeyce hatırı sayılır bir servet bırakmıştı. Çok defa yirmi yaşında bir genç babasının mirasını yer yemez, ne yapar? Evlenir değil mi? Hele bizim zamanımızda bu, âdeta umumî bir kaide idi. Fakat ben öyle yapmadım. Çünkü çok hayalperest bir gençtim, her şeyden evvel yegâne emelim zengin olmaktı. Hatırıma nereden geldi bilmem! İstanbul’la Mısır arasında ticarete başladım. Ne ticareti? Bu, belli değildi. Bu, hemen antikacılığa mensup bir tarz-i ticaretti.¹¹ İki memleket arasında –madem ki masal anlatıyorum, eski masallardaki tâbirleri kullanayım– yükte hafif pahada ağır ne gibi nadir eşya bulursam taşıyordum.

Böyle bir tasavvurun kuvveden fiile çıkmasında,¹² fiilvaki, o zamanlar Mısır’da bulunan ve Hıdiv ailesiyle münasebatlar olan amcamın çok tesiri olmuştur. Nitekim ilk seyahatimde bana her hususta delâlet eden,¹³ beni memleketin hemen bütün zengin mahfillerine¹⁴ tanıttıran ve genç bir paşa ile aramızda âdeta dostluk derecesine varan bir muarefe-

9 Emmiş, kendinin kılmış.

10 Ait.

11 Ticaret tarzıydı.

12 Düşünceden eyleme dönüşmesinde.

13 Yol gösteren.

14 Çevrelerine. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

nin¹⁵ teessüsüne sebep hep amcamdı. Onun sayesinde ki ilk teşebbüslerim semereli neticeler verdi idi.

Sakın bu mukaddimelerden, size hayalî kâr ve kisiplerden,¹⁶ define bulmalardan, deve sırtında Nil kenarında elmas taşımaldan bahsedeceğime sahip olmayınız. Hikâyesinin mevzuu büsbütün başkadır. Bu, esrarlı bir aşk hikâyesidir ve para, ticaret, servet gibi hasis mesailden uzak, doğrudan doğruya kalbe ait pek şayanı ehemmiyet bir vak'adır. Ne diyordum? İlk seyahatimden hayli müstefit olmuşum,¹⁷ değil mi? Fakat bu ilk seyahatte beni en ziyade memnun eden şeylerden birincisi o genç paşa ile aramızdaki dostluk derecesine çıkan muarefe idi, hattâ ertesi sene tekrar Mısır'a avdetime sebep de bu olmuştu. Paşa, sarayında bana hususî bir daire ayırmış ve beni oraya ısrarla davet etmişti. Binaenaleyh, ertesi sene, teşrinisani¹⁸ nihayetlerine doğru İstanbul'dan Mısır'a ikinci bir seyahat icra ediyordum; Suriye hattında işliyen ve ancak bir ayda İskenderiye'ye vasil olabilen bir vapurla gayet zahmetli bir seyahat! Dikkat ediniz, hikâyem asıl buradan başlayacak.

Şimdi hatırlamıyorum, o vapur ne vapuru idi, hangi kumpanyanı ve bilmiyorum, o şimdi hâlâ mevcut mudur? Yalnız şunu hatırlıyorum ki bu, gayet fena, küçük bir gemiydi. Gemide yolcular hadden çok fazla idi ve havada bir haftadan beri insana âdeta korku verecek kadar şiddetli bir muhalefet vardı. Bütün bunlara rağmen ben de güverte-de, güverte yolcuları meyanında¹⁹ idim.

Amcam İstanbul'a avdet ederken bana demişti ki:

“Oğlum! Sakın ilk muvaffakiyetler seni baştan çıkarma-

15 Tanışıklığın.

16 Kazançlardan.

17 Yarar sağlamıştım.

18 Kasım.

19 Arasında.

sın. Bil ki, tasarruf kâr ve kisiplerin anasıdır ve yeni ticarete sülûk eden²⁰ ve senin yaşında olan bir genç ise buna herkesten ziyade riayet etmelidir.”

İşte bu söz sebep olmuştu, çok ağırbaşlı bir gençtim. İhtiyarların sözlerinden kendime birer hayat düsturu çıkarırdım. Fakat doğrusu o defa bu düstura uymakta nihayet bir dereceye kadar muvaffak olabildim, hattâ ilk günlerin zorluklarına bile tahammül edemiyerek vapur mürettebatından birinin kamarasını kiralamağa mecbur oldum.

Kamaranın biri denize, diğeri güverteye nâzır iki penceresi vardı ve yatağım bu iki pencere ortasında idi. Birinden denize, dalgalara; ufuklara, diğlerinden karma karışık, zelil ve mülevves²¹ bir insan ve eşya yığınınına bakıyordum. Nazarlarım ekser saatler bu tarafın manzarasında daha çok eğlenceler buluyordu. Meselâ, geceleri kül renkli keten bezinden bir tavan altında, rüzgârda sallanan ve ışığı her dakika biraz daha sönen bir fenerin yarattığı mehip,²² acayip, oynak gölgelerle kaplı bir güvertede, uzun uzadıya insanlarla eşyaları birbirinden ayırmağa çalışırdım ve buna asla muvaffak olamıyarak sabahın olmasını beklerdim; çünkü bu güvertede, sepetler kolunu direklerle geçirmiş kimselere, kolunu direklerle geçirmiş kimseler sepetlere, heybeler birbirine sarılmış vücutlara, birbirine sarılmış vücutlar heybeler, sandıklar yorganlarına bürünmüş şişman kadınlara, yorganlarına bürünmüş şişman kadınlar sandıklara benzerdi ve bütün bu meçhuller yığınının önünde, ben mütecessis, sabırsız, sabahın ilk ışıklarını gözetlerdim.

Fakat bir sabah bunların hiçbirini görmeğe muvaffak olmadım. Çünkü tâ pencereimin yanında beyaz, temiz bir yatak içinde uzanan genç bir kız, gözlerimi bir anda kendine

20 Giren.

21 Aşağılık ve pis, karışık.

22 Ürkütücü. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

cezbetmişti. İnce, zarif ve ismi meçhul nadide çiçeklere benziyen bir genç kız... Bunun etrafında eşya yoktu. Ne sandık, ne sepet, ne heybet... Dediğim gibi beyaz bir yatak içinde vücudunun belig²³ ve kibar şeklini bozmayan ince beyaz örtüler altında, kendini diğerlerinden ayıran, saklayan perdelerin açık kalmış bir kısmından, ruhun hudutlarına baş döndürücü bir genişlik veren gözlerle benim pence-reme bakıyordu. Ben de ona baktım, güzeldi, çok güzel... Fakat yüzünde endişe verici bir yorgunluk vardı, gözlerinin etrafı mahzun bir esmer hâleyle çemberlenmişti ve uzun bir gecenin uykusuzluğu onlara diltirip²⁴ bir humma vermişti. Yatağın kenarında beyaz başörtüsüyle oturan kendi yaşı-nda, düşünceli bir diğer genç kızla beraber, arasına perdele- rin arasından esmer başını uzatan kırk beşlik siyah sakallı bir adam ona refakat ediyordu.

O gün akşama doğru tahkik ettim: Bu iki genç kız Mısır'a satılmağa giden iki cariye imiş ve o sakallı, esmer adam da meşhur bir esirci... Gece onları pencereden akseden ziya ile daha iyi seyrettim. Erkek çekilmişti ve iki genç kız yan- yana yatmışlardı. Birinin gözleri hâlâ açıktı ve yarı karan-lıkta iki siyah elmas gibi parlıyordu. Benim kendisine bak- makta olduğumdan muhakkak haberdardı, buna rağmen bütün vücudunda bana karşı lâübalı, mütevekkil bir lâkay- di vardı. Yalnız, arasına, başörtüsünün altından ta şakakları- nın üstüne dökülen gür saçlarını toplamak için dirseklerine kadar çıplak, beyaz kollarını çıkarıyor, ince parmaklarının ucuyla onlara intizam vermeğe çalışıyor ve sonra birden yo- rulmuş gibi, yine eski hareketsizliğine avdet ediyordu.

O geceyi daha fena geçirdi zannederim, çünkü ertesi gün artık tamamiyle hasta idi. Zaten esirci, bu gibi adamlara has

23 Düzgün.

24 Alımlı, çekici Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

bir lâûbalilikle o gün, bizzat, bana her şeyi anlattı. Vapur-
dan, havadan, birçok şikâyet ettikten sonra birdenbire eliy-
le perdeyi göstererek:

“Kız hasta,” dedi; “öyle canım sıkılıyor ki... Bu çehre ile
orada, bilmem ama, iyi bir tesir hâsıl etmez sanırım. Kibar
kısmı da, sağ olsun laf dinlemez ki.. Ne desem nafile...”

Sordum:

“Niçin onun taravetini²⁵ muhafaza etmesinde bu kadar
musırsınız?”²⁶

Esmer adam başını salladı ve gayet mühim bir sır tevdi
eder gibi:

“Başka şeye benzemez ki, o oğlum!” dedi. “Odalık bu.
Odalık. Düşün! Bir paşanın, bir prensin koynuna girecek!”

Esircinin bu son sözleri üzerine, o gün akşamdan beri,
bilmem neden, zihnimi işgal eden bir suali sordum:

“Kime? Onu kime götüreceksin?”

Ve bu adamın mufassal²⁷ bir cevabından anladım ki iki
gündür her şeyiyle beni meşgul eden bu güzel kız, misafiri
olacağım o genç paşa içindir.

Manâsını sonra hissettiğim garip bir istical²⁸ ile hemen
esirciye haber verdim:

“Müşterini pek iyi tanıyorum,” dedim; “hattâ onun sara-
yına misafir olacağım.”

Bunu öğrenir öğrenmez, baktım ki, siyah sakallı adam
bana karşı daha dost, daha mültefit ve daha mütevazi gö-
rünmeğe başladı.

Akşama doğru cariyenin hastalığı şiddetlendi. Güverte
zaten bir fecaatgâh²⁹ olmuştu. Rüzgâr tentelerin iplerini sö-

25 Tazeligini.

26 Israrlısınız, ayak diriyorsunuz.

27 Ayrıntılı.

28 Acele.

29 Facia yeri.

kecek bir vahşetle esiyor, dalgalar oraya tehditkâr köpükler saçıyordu. Yolcuların boğazında seslerin en korkuncu ve döşemelerde rahiyaların en fecii vardı. Bağırان çocuklar, solgun dudaklarında dua titriyen kadınlar, gözü dönmüş, sendeleyip düşen erkekler vardı.

Eğer hayatınızda taun³⁰ veya koleraya tutulmuş bir halk yığını görmemiş iseniz bu güvertenin halini tasavvur etmek sizin için muhal olacaktır.³¹ Maamafih bütün gece, ben yalnız onu düşündüm. Kalbim onun için nihayetsiz bir şefkatle dolmuştu ve gözlerim perdelerin arkasından sabaha kadar, onun beyaz örtüler altındaki mütevekkil şeklini, gittikçe solan solgun pembe gül rengindeki çehresini ve alevcikleri hiç sönmeyen mübarek gözlerini arıyordu. Kalbim onun için şefkat ve hasretle dolmuştu.

Sabaha doğru kararımı vermiştim: Kamaramı ona terk edecektim. Bu fikir dimağında, kalbimi ısıtan nâgihanı³² bir şafak gibi doğdu. Evet, kamaramı ona terk edecek ve ben de gidip güvertenin bir köşesinde kendime bir yer bulacaktım. Muhakemelerim azmimi bozmasın diye, hemen, bunu koşup esirciye söyledim, o, evvelâ kabul etmek istemedi:

“Nasıl olur efendim? Siz rahatsız olacaksınız. Zaten bunu o da kabul edemez. Terbiyeli bir kızdır. Bu kadar lütfâ kendini lâıyk görmez. Öyle zannederim,” dedi.

Fakat benim ısrarım üzerine yüzünde geniş bir memnuniyetle gidip bu haberi genç kıza tebliğ etti. O da bir müddet mütereddit ve hattâ müstağni³³ göründü, ben perdeye yaklaştım ve dedim ki:

“Kabul ediniz hemşire! Yol daha uzun, hava hâlâ fena ve bulunduğunuz yer tahammül edilmez bir derecede rahat-

30 Veba.

31 Mümkün olmayacaktır.

32 Ansızın.

33 Çekingen. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

sızdır. Hem siz de rahatsızsınız...”

Ve yanımda sırıtan esmer, yaşlı adam sözümü ikmal etti:

“Haydi, haydi, nazlanma!” dedi. “Efendi zaten yabancı değil!..”

Genç kız teklifimizi, refikasını³⁴ da beraber almak şartıyla kabul etti. Fakat bu arzunun husulüne kamaranın darlığı kâfi bir mâni idi; buna da razı oldu ve dudaklarında bana karşı cebri³⁵ bir teşekkür gülümsemesiyle, gözlerinde daha koyulaşan bir hüzün gölgesiyle, ağır ağır örtülerini topladı, sendeliyerek kamaraya girdi. Onu yürürken gördüm: Boyu uzun, beli inceydi ve eski ipek feracesinin sökük kıvrımları altında heykel gibi kalçalarının baş döndürücü harekâtı görölüyordu. Sizi temin ederim, bu kadar güzeline hiç tesadüf etmedim. Her şey oldu, geçti; senelerden beri kalbimdeki alev söndü, ihtiyarım; bunu size bütün soğukkanlılığımla söylüyorum: Hiç onun kadar güzeline rast gelmedim. Her görüşümde sanki onu ilk defa görüyorum gibi olurdu, hüsnünde³⁶ o kadar sihirli bir tenevvü³⁷ vardı, hüsnü o kadar zengin ve hudutsuzdu. Size biraz evvel yine ondan bahse-derken “gözleri ruhun hudutlarını açıyor” demiştim. Bunu, ona bakarken daima hissettim ve daima ruhumun bu nâgi-hani tevessü’leri³⁸ başımı döndürdü.

Günde hiç olmazsa iki kere kamaraya girerdim. Çünkü eşyam orada idi ve bana onlardan her gün bir şey lâzım olurdu. Bunu isterseniz iltizamî addediniz³⁹ ve bir hile telâkki eyleyiniz! Fakat mesele zavahiri⁴⁰ itibariyle bundan

34 Arkadaşını.

35 Zorlama.

36 Güzelliğinde.

37 Çeşitlilik.

38 Genişlemeleri.

39 Bilerek yapılmış sayınız.

40 Görünüşü. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ibaretti.

Daima ötekilerin, öteki genç kızla, esircinin kamara civarından uzakta bulundukları veya uyudukları zamanları intihap eder ve gider, yavaşça kapıya vururdum:

“Hemşire hanım,” derdim; “müsaade ederseniz girip içerdiden bir şey alacağım.”

Her girişimde onu başörtüsüyle, yatağın içinde oturmuş, dirseklerine kadar açılan kollarını yorganının üstüne bırakmış, yüzü deniz tarafında pencereye çevrilmiş, hayalî bir mahlûk gibi, hep aynı vaziyette, sabit, hareketsiz bulurdum.

Bazan eşya başındaki meşguliyetimi mümkün olduğu kadar uzatırdım. Oradaki vaziyetim, daima, alnımın onun yatağına temasını icap ettirirdi ve bütün bu müddet zarfında ise alnımın temas ettiği yatakta teneffüs eyliyen bu sıcak ve rayihadar mevcudiyet,⁴¹ garip bir sihr ile sanki kendisiyle yataklık ve yataklıkla benim alnım arasında rabitalar, menfezler,⁴² yollar bulup tâ kalbime kadar girer ve onu bayıltıcı bir imtisas⁴³ ile emerek boşaltırdı. Oradan daima bomboş çıkardım. Bir gün nasılsa, ben yine aynı vaziyette eşyalarım-la meşgulken, aramızda şöyle bir mükâleme cereyan etti:

“Beyefendi siz de Mısır’a gideceksiniz değil mi?”

“Evet, hemşire.”

“Zaten oralı mısınız?”

“Hayır İstanbulluyum. Bu, ikinci seferim.”

“Daha iyi, öyle ise size sorabilirim: Mısır çok fena bir yer midir efendim?”

“Hayır, bilâkis...”

“Fakat orası için, Arabistan’dır diyorlar. Havası çok sıcak ve halkı çok siyah zannederim.”

“Sizi temin ederim ki havası pek az sıcak ve halkı pek az

41 Güzel kokulu varlık.

42 Delikler.

43 Emme, içine çekme.

siyahtır. Zaten siz öyle bir yere gideceksiniz ki, orası Mısır'dan büsbütün ayırdır. Âdeta İstanbul'un bir parçasıdır ve orada hep sizin hemşerileriniz vardır.”

Sustuk. Ben çıkarken bir saniye için yüzünü bana çevirmişti. Bu, garip bir yüzdü; burnunda şaka, gözlerinde tecesüs, ağzında istihza ve çenesinde huşunet⁴⁴ vardı... Yalnız ve avare bir ruhtan bu diltirip çehreye akseden bütün bu manâlarda hüviyetimin sendelediğini duyarak gözlerimi çevirdim. Çocuğun bu haksız çehresi o gün beni gerçekten mahcup etmiş ve kızdırmıştı.

Maamafih bundan beş altı saat sonra tekrar kamaranın eşiğinde idim. O, uykudan henüz kalkmayı taklit ediyor ve sunî bir perişanlık içinde, benim girişimden rahatsız görünüyordu. Çok durmadım, çıktım.

Ertesi gün ise onu yatarken buldum, gözlerini bile açmadı. Kapıya vurduğum zaman derhal ses vermesine rağmen şimdi uykuda olduğuna hükmetmek safdillikti, binaenaleyh dedim ki:

“Rahatsız mısınız? Yine rahatsız mısınız hemşire?”

Gözlerini hâlâ açmıyordu. Fakat solgun, pembe gül yaprağı gibi kapakları altında, onlar haşın, asabi kımlıydırlardı:

“Hayır, efendim,” dedi, “yalnız Mısır’a yaklaşıyoruz da onun için. Demin sordum, iki gün sonra oradayız, dediler. İki gün sonra Mısır...”

Bunları söylerken kapalı çehresinde şımarık bir çocuk hali vardı.

“Hâlâ,” dedim; “hâlâ Mısır'dan korkuyorsunuz öyle mi?”

İnce, kumral kaşlarının hiddetli işmizazlariyle⁴⁵ şunları ilâve etti:

“Hâlâ mı diyorsunuz. Niçin?.. Çünkü bana Mısır hakkın-

44 Sertlik.

45 Yüzünü buruşturma sonucu kaşların çuulması.
Ücretsiz PDF Kİtap Arşivi - <https://rantey.org>

da tafsilât verdiniz, öyle mi? Fakat siz de ötekiler gibisiniz, siz de doğru söylemiyorsunuz, beni aldatıyorsunuz.”

Şakacı bir tavırla cevap verdim:

“Peki öyle ise,” dedim, “oraya gidince görürüz.”

İşte onunla dostluğumuz bu gibi mükâlemelerle ve böyle hırçınlıklarla başladı. O ne garip bir kızdı Yarabbi! Hâlâ mütehayyirim.⁴⁶ Onun, yalnız muvasalatımızdan⁴⁷ bir gün evvelki halini anlatmak, sizi de benim kadar mütehayyir etmek için kâfidir. Bakınız nasıl oldu:

Geceydi. –Filvaki o zaman ben de biraz çılgınca hareket ettim, gençlik ihtiraslarına, gençlik hülyalarına lüzumundan fazla tâbi oldum ve ne bahaneyle bilmiyorum?– Gece idi, kamarasına girdim. Ona bir tek kelime bile söylemeğe mecalim yoktu, bilmem neler mırıldanarak, eşyam arasında bilmem neler aramağa başladım. Fena bir petrol lâmbası orayı yarı aydınlatıyordu. Nasılsa, birdenbire, genç kızın yatağı içinde doğrulup bana bir şey söylemeğe hazırlandığını hissettim. Başımı kaldırıncı, filvaki onu o vaziyette buldum. Dirseklerine kadar çıplak kollarını yataklığın kenarına ve çenesini ellerinin üzerine dayayıp başını bana doğru, biraz aşağıya eğmişti ve o yarı karanlıkta derin, siyah görünen gözleri garip bir surette sabit ve bana dikilmişti. Ben de aynı sebat ile onlara bakmak için uğraştım ve baktım.

Güreşten evvel yekdiğerinin zayıf ve âciz taraflarını yokliyan iki pehlivan gibi gözlerimiz evvelâ tecessüsler ve tereddütler içinde kaldı, sonra, birden hücumı hazır ve birden ricate meyyal⁴⁸ birbiriyle temasa başladı. Bu, uzun bir müddet ve belki bir saniye devam etti. Fakat bu kadarcık bir zaman ona kâfi geldi, onun gözleri bu müsaraadan⁴⁹ ga-

46 Şaşkınlım.

47 Varışımızdan.

48 Geri çekilmeye eğilimli.

49 Çarpışmadan. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

lip çıktı. Bunu hâlâ biraz hiddetle söylüyorum, o naçiz çerkes kızının gözleri bir saniye zarfında birer fatih gurur ve haşmetiyle şa'saadar⁵⁰ ve gaddar göğsüm altına girdiler, orayı biperva dolaştılar ve kalbimin her noktasına hâkim oldular... Ne zarar, değil mi? Fatihleri fetheden cinsin gözleri!..

Fakat o anda hissettim ki bu gözler benim için gerçek bir tehlike olacaktır ve başımı eğip çıkmağa hazırlandım. Genç kız, yine o ağlar, şımarık sesiyle beni tuttu. Çekindiğim şey nihayet vukubulacaktı, yarı karanlıkta göz göze bakışarak konuşacaktık; konuştuk:

“Yarın artık muhakkak oradayız, değil mi?”

“Evet, evet...”

“İşittim. Siz orada da bizimle beraber olacaktıysınız, hatâ aynı evde...”

“Evet, aynı sarayda...”

“Fakat çok durmayacaktıysınız. İki ay sonra avdet edecekmişsiniz. Öyle ise ne kadar bahtiyarsınız! Keşki benim için de böyle bir ihtimal olsaydı, tekrar İstanbul’a dönmek...”

“Ne garipsiniz, hemşire!.. Sizi hiç anlamıyorum. Mısır’ı hiç tanımadığınız halde oradan nefret ediyorsunuz. İstanbul asıl vatanınız değilken oraya bu derece merbut⁵¹ kalıyorsunuz!”

“İstanbul benim asıl vatanımdır. Oraya çok küçük geldim. Orada kendime bir ana, bir baba ve... bir kardeş buldum. Şimdi bilmediğim bir yere gitmek için oradan ve onlardan ayrılıyorum. Düşününüz efendim, bu ne kadar elimdir?⁵² Bu yaşta birdenbire kimsesiz, yalnız ve garip kalmak...”

“Ne yalnız, ne kimsesiz, ne garip!.. Sanki bilmiyor gibisiniz! Orada altınlar ve elmaslarla dolu bir saray eşiğinde,

50 Parlak, gösterişli.

51 Bağlı.

52 Acı, üzüntü vericidir.

zengin, genç bir adam kollarını açmış sizi bekliyor.”

Bu sözlerim üzerine genç kız hıçkırarak ağlamağa başladı. Bilmiyerek asıl cerihaya⁵³ dokunmuştum, bundan beni kendisi haberdar etti. Yüzüstü yatağına kapandı ve boğazı: “Niçin bunu söylediniz! Niçin bunu söylediniz!” tarzında hıçkırıklı şikâyetlerle doldu.

Birkaç saniyelik bir hayret ve tereddüdü müteakip ellerim bilâihtiyar⁵⁴ onun başına uzandı. Yanan avuçlarım altında saçlarının serin, yumuşak ipeğini hissediyordum. Parmaklarım, titrek, sarhoş, çılgın hareketlerle genç kızın ensesi, şakakları, kulakları ve yanaklarının bir kısmı üzerinde dolaşmağa başladı. Onun muannit,⁵⁵ küçük elleri yüzünün ancak yarısını örtebiliyor, başı ve bütün vücudu isyan ile çırpınıyordu.

Fakat aşk ve ihtirasta, erkekleri küstahlığa sevk eden şeylerden birisi de, şüphesiz, kadınların vücudundaki bu isyandır. Bende de öyle oldu. Onu şiddetle kollarımda kilitleyerek eğildim, her tarafını deli gibi öpmeğe başladım. Âsî vücut, yavaş yavaş sükûnet buldu ve inkıyat etti.⁵⁶ Hıçkırıkları kesildi. Bir inilti tarzında bana şunları söylemeğe başladı:

“Beni hiç olmazsa siz alın, siz kurtarın! Ne olur! Sizin cariye-
niz, her şeyiniz olurum. Beni o memleketten ve onlardan siz kurtarın.”

Merak etmeyin, hayır! Bunların hiçbiri olmadı, o hiç benim olmadı. Zaten hayatta göz yaşlarıyla istenen hangi şey olur ki... Nitekim bu vak'a da en fena, en makûs, yani en tabii cereyanını takip etti.

Ertesi gün İskenderiye'ye çıktık. O, sahile attığı ilk adımda sanki birdenbire nefesi daralmış gibi derin, muztarip bir

53 Yaraya.

54 İster istemez, bilinç dışı.

55 İnatçı.

56 Boyun eğdi, kendini bıraktı.

gögüs geçirerek etrafını ihata eden⁵⁷ kül renkli, yarasa tavırlı insanlara korku ve hayretle baktı ve bilâihtiyar:

“Ne fena memleket, Yarabbi!” dedi.

Bunu söylerken başını bana çevirmişti. Gördüm, gözlerinde hâlâ, duaya, münacata⁵⁸ benzeyen, o: “Beni al! Beni kurtar” ricası vardı.

Zavallı çocuk ne kadar çaresiz kalmıştı ve bende ümit ve halâs⁵⁹ araması ne kadar hazin bir şeydi! Ben... onun, ihtimal bir sene sonra, melikesi olacağı dârat kasrının⁶⁰ âciz sığıntısı...

Gerçi, o zaman, bu kıza mâlik olmak ihtimalini pek yakın bulduğum dakikalar oldu. Beni nihayet bir sene düşündürecek bir meblâğ mukabilinde o benim olabilirdi. İşte, kendisine refakat ettiğim son gün zarfında bu iki mütebayin⁶¹ haleti ruhiye ortasında idim. Kahramanane tasavvurlardan, zelil⁶² ümitsizliklere düşüyor ve ona bakmaktan korkuyordum. Zaten Iskenderiye’den tâ sarayın kapısına kadar devam eden, on saatlik bir zaman içinde, esirci, esmer, siyah sakallı adam, kimbilir hangi adî bir fikir saikasıyla⁶³ genç kızı mümkün mertebe benden uzak tutmağa, gizlemeğe çalışmıştı.

Size, tabii, saraya nasıl girdik, nasıl kabul olunduk, bunları anlatmıyacağım. Yalnız size şunu haber vereceğim ki evvelâ, bu, korktuğum gibi onu son gördüğüm gün olmadı. Çünkü, Mahdur –bu onun ismi idi– sessiz adımlı, siyah haremağalarının mütebessim, muti⁶⁴ zebaniler gibi kendisini

57 Çeviren.

58 Yakarmaya.

59 Kurtuluş.

60 Görkemli sarayın.

61 Çelişik.

62 aşâğılık, alçak.

63 Nedeniyle.

64 İtaatlı, birine bağlı.

sevkettikleri, üstüne müstehzi demir dantelli kapılar örtülen, meçhul ve uzak âlemden, belki yalnız perilere has bir mucizeyle tekrar bana gelmesini bildi... Başım, hududunda iftirak⁶⁵ ile yanan o esrarengiz âlemden bana kadar nasıl vasil oldu? Ayakları dehlizlerin karanlıklarında nasıl dolaştı? Hangi merdivenlerden indi ve ihtilâcı esrar⁶⁶ ile kıvranan yolları kendine nasıl râmetti?⁶⁷ Rezelerinde tiz, gümüş sesler çıkaran, ağır mavun kapıları itmek için ellerinde nasıl bir kuvvet buldu? Bilmiyorum. Misafirliğimin haftasında idi, gecenin ilerlemiş bir saatinde onu odamda gördüm. Harem kapısının yanındaki odamda, muhabbetle, ihtirasla, kin ve hayalle dolu yirmi dört yaşında bir kalple yapıyınız, çaresiz ve giryandım,⁶⁸ onu birden karşımda gördüm. Feyyaz,⁶⁹ uzun saçları perişandı, gözlerinde ateşlerin en şediti⁷⁰ vardı, helecandan çarpan kalbi göğsünde lâtif med ve cezirler yapıyor ve hissedilmez bir rüzgârın titrettiği solgun renkli garip bir çiçeğe benzeyen titrek elleri nafil buna mukavemete çalışıyordu. Ziyaya yaklaştı, yüzü, bembeyazdı.

Ben, uzun bir müddet heyecan ile darlaşan boğazımda seslerin öldüğünü hissettim. Maamafih o, benden kat'î bir sükût istedi:

“Telâş etmeyin, korkmayın!” dedi. “Evet, ben Mahdur’um ve buraya kadar nasıl geldim, bunu hiç sormayın! Çünkü bu dakikada ben de hiçbir şey bilmiyorum, yalnız şunu biliyorum ki yarın artık burada olmayacağım.”

“Nasıl?” dedim; “demek kaçmak fikrindesiniz?”

“Evet, kaçmak. Hem de belki şimdi.”

65 Ayrılık.

66 İhtilac-ı esrar: Gizlilik nöbeti, çarpıntısı.

67 Boyun eğdirdi.

68 Gözü yaşlıydım.

69 Cömert, gür.

70 Şiddetlisi.

“Fakat nasıl? Kiminle? Nereye?”

“Nasıl olduğunu bilmiyorum. Bu firarı, Perinaz tertip etti, hani vapurda yanımızdaki kız! O şimdi bahçede bekliyor. Eğer muvaffak olur, buradan çıkarsak doğru onun tanıdığı esircilerden birinin evine, de efendinin yanına gideceğiz.

“Peki, bu hiçbir şeyi değiştirmez ki... Sizi yine satarlar.”

“Satarlar.” Gözlerimin içinden, ruhumda benim bile vasıl olamayacağım kadar uzak bir noktaya baktı ve ilâve etti: “Satarlar. Fakat, size... Siz gelir, beni oradan alırsınız, beyefendi!”

Bunları söylerken bana daha ziyade yaklaştı, nefesinin ılıkliğini ve göğsünün musikisini duyuyordum... Ağzımda çöllerin bîaman, ateşin kuraklığı vardı. Her lâhzası kalbimde yeni bir yol açan gözlerinin kudret ve füsunu dudaklarının o şeytanetkâr gülümsemesi önünde bütün gençliğimin ve bütün erkekliğimin derin bir baş dönmesiyle sendeleyip, naçiz, lerzan⁷¹ diz çöktüğümü hissediyordum, daha yaklaşıyordu. Vücudu vücuduma temas ediyordu. Göğsümün derinliklerinden hançereme doğru sanki Afrika'nın o cehennemi samlarından biri esiyordu. Dilim damağıma yapışmıştı, bir tek kelime söylemeğe muktedir değildim ve genç kız ise vereceğim cevaba muntazır, karşımda istical⁷² ediyordu:

“Beyefendi,” diyordu. “Ne diyeceksiniz? Perinaz aşağıda bekliyor. Kaybedecek bir dakikamız yok. Ne diyeceksiniz?”

Onu, yavaşça, kollarının arasına aldım ve anlaşılmasın bir lisanla, en nihayetsiz, en çılgın buseler arasında, muhakkak, ertesi gün esirciye gideceğimi ve kendisini arıyacağımı söyledim. Teşekkür etti, memnun ve handan⁷³ ayrıldı ve

71 Titrek.

72 Acele.

73 Sevinçli, güler.

nurdan halkolmuş⁷⁴ bir vücut gibi sessizce civarımdan kayboldu.

Ertesi günü iki cariye'nin firarı, sarayda zan ve tahminim fevkinde, gayet mühim bir hâdise gibi telâkki edildi. Paşanın validesi son derece öfkeci, haşin bir kadınmış, bunu gurur ve haysiyetine vurulan ağır bir darbe addetmiş; hemen şehrin her tarafına haberler gönderilmiş, sokaklarda münadiler⁷⁵ bağırttırılmış, vak'adan haberdar olan vali, memleketin kuva-yı inzibatiyesini⁷⁶ o gün, hemen hep buna hasret-tirmiş⁷⁷ ve bittabi firariler de akşama doğru ele geçirilip tekrar saraya sevk olunmuştu.

Ben telâş içinde idim. Paşa ise bütün bunlardan bihaber görünüyor ve her günkü lâkayt, pür huzur çehresiyle beni sinirlendiriyordu.

Akşam, sofrada uzun bir müddet, baş ağasının, sarayın müthiş ve fermanferma⁷⁸ baş ağasının vürudunu⁷⁹ bekledik. O, bu akşam haremde mutattan⁸⁰ çok fazla kalmıştı. Herkes bunu o firar meselesine atfediyordu. Sordum:

“Firarla, ağanın haremde kalması arasında ne gibi bir münasebet olabilir?”

Dediler ki:

“Cariyelere verilecek cezayı daima o tertip eder. Kamçı mı, sopa mı, hapis mi, açlık mı? Bunlar hakkında hep o karar verir. Bazen kendi eliyle döver. Nitekim bu akşamki gecikmesini ancak buna atfedebiliriz. Allah selâmet versin, ağa çok haşindir, çok...”

74 Işıktan yaratılmış.

75 Tellallar.

76 Güvenlik kuvvetlerini.

77 Bu işe ayırmış, bu işle uğraştırmış.

78 Emredici, tek yetkili.

79 Gelmesini.

80 Alışıldan. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Kalbim korku ve isyan ile dolmuştu. Eğer yanımdakiler yüzümün sarılığına ve gözlerimin vüsatine⁸¹ dikkat edecek kadar nüfuz-ı nazara⁸² mâlik olsalardı, muhakkak beni de bu firar meselesinde methaldar⁸³ addedip hemen maznuniyetime⁸⁴ hüküm verirlerdi, fakat onlar bu bahsi çok tatlı bulmuşlardı; her biri harem ağasının bu gibi mezalimine dair olan hatırasını nakle başlıyordu. Ben bütün bu hikâyeleri iştmemek için fikren başka şeylerle meşgul olmağa çalışıyordum. Fakat ne mümkün!.. Mahdur kamçı darbeleri altında, Mahdur ratıp⁸⁵ ve siyah mahbesin⁸⁶ korkunç yalnızlığında, Mahdur ekmekten ve sudan mahrum, Mahdur yaralar içinde; gözlerinin etrafı çukurlaşp, siyahlaşan, gözlerinin rengi solan Mahdur, acıdan dudakları bükülen Mahdur... İşte müfekkirem,⁸⁷ yanımda söylenen şeylerden kaçıp kurtulmak isterken rehğüzarında⁸⁸ kendini, daima böyle cehennemî tahayyülâta⁸⁹ çarpıp harap oluyordu.

Birdenbire baş ağanın vürudu üzerine, odaya düşen sükût beni bu ağır kâbustan uyandırdı. Sofraya oturduğumuz zaman, pür heyecan, gelen siyah adamın yüzüne baktım, sakindi. Hattâ, bana, yemeğe beklettiği için beyanı mazeret⁹⁰ bile etti. Sonra geçti, tâ karşımda oturdu ve mücellâ,⁹¹ üstü işlemeli, kalın kôseleden iki geniş keseye benziyen yanaklarını vahşi bir çene çatırtısıyla doldurmağa başladı. Bo-

81 Genişlik, burada gözlerin büyümesi, irileşmesi.

82 İçeride bakış.

83 Yardakçı.

84 Suçluluğuma.

85 Islak, rutubetli.

86 Hapis olunan yer.

87 Zihnim, düşüncem.

88 Yolu üzerinde.

89 Hayallere.

90 Beyan-ı mazeret: Mazeret bildirme.

91 Parlak.

ğumlu, çarpık parmaklı elleri sofranın beyaz eşyası üstünde fena bir hayvan gibi dolaşıyor ve gözlerinin kırmızı damarlı akiyle bana her lâhza başka bir korku veriyordu.

Ortada, yemeğin nihayetine kadar devam eden sükût, birden, onun anlaşılmaz homurtularıyla haleldar oldu.⁹² İçimizden birisi cesaret etti:

“Ne var ağa?” dedi. “Ne oldunuz?”

Kelimelerini ağzında temkin ve iştihâ ile çiğniyerek yavaş yavaş cevap verdi:

“Başıma ilk defa gelen bir şey...” dedi. “Bir cariyeyi döverken hiddetlenmek. Onlardan kaç tanesini kamçım altında kıvrandırır, bağtırdım; fakat bunu daima soğukkanlılıkla ve hattâ zihnen başka şeylerle meşgul olarak yapardım. Lâkin bu seferki... Neûzübillâh... Bu seferki! Şu kaçanlardan birisi, paşa için olanı. Kumral, uzun saçlısı bütün şeytanlarımı başıma çıkardı. Kahbe, her kamçıyı yedikçe, bana: ‘Alçak arap!’ diye bağıırıyordu. ‘Alçak arap!’ ve bununla da kalınıyarak efendilerime ve bütün Mısırlılara sөгüyordu. Vücudunun hiçbir tarafında kabarıp çürümedik bir yer bırakmadım. Kaç darbe bilmiyorum. Elli mi? Yüz mü? Buna rağmen gözünden bir damla yaş bile akmadı. Böyle zorlu bir kahbe! –Harem ağası bu zemin üzerinde böyle birçok konuştuktan sonra, yemekten kalkarken şu sözleri de ilâve etti– Zaten hanımefendiye eskiden söyledim, bunları bütün saray halkının gözü önünde ibretenlissairin ifna etmeli,⁹³ dedim.”

Bundan evvelki hezeyanlarıyla yumruklarıma vahşî takalluslar⁹⁴ veren ve beynimi pür heyecan bir kalp haline koyan, her dakika üzerine hücumla hazırlandığım, bu ölüm yüzlü siyah adamın şu son sözleri, sineme, bütün benliğimi bir anda tarumar eden ağır bir yumruk gibi inmişti. Aynı

92 Bozuldu.

93 Başkalarına ibret olsun diye yok etmeli.

94 Kasılmalar. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

zamanda, sanki, görünmeyen bir el beni birden büyük bir boşluğa itti ve ben ne kadar devam ettiğini bilmediğim bir sukut ile⁹⁵ bu boşluğun dibine doğru başaşağı düşmeğe, düşmeğe başladım. Kimbilir ne kadar zaman! Belki bir saniye! Belki bütün bir ebediyet!..

Gözlerimi açtığım zaman sofradakileri etrafımda pür telâş buldum. Kimisi yüzümü su ile ıslatıyor, kimisi kollarımı oğuşturuyordu. Bunlar meyanında o siyah adam da vardı. Ben gözlerimi açar açmaz onun gülmeğe başladığını gördüm:

“Vah, vah,” diyordu. “Sizi bu kadar zayıf kalpli bilmezdim. Ayol, kadın gibi bayılacak ne var? Dayak yiyen, asılacak, kesilecek olan siz değilsiniz a! Size ne oluyor? Ve yanındakilere dönerek ilâve ediyordu: İşte İstanbullular hep böyle yürekleri pamuk ipliğine bağlıdır. Hep böyle...”

Kin ve tehevvrle⁹⁶ yanan damarlarımda vahşi, iptidai bir kanın cevalânını⁹⁷ duyuyordum. Ellerim kilitli ve başım ateş içinde, yerimden fırlayıp, bana dişlerinin ateşin beyazlığını gösteren, siyah mahlûka doğru hücum ettim. Fakat karşımdaki o kadar hayvandı ve o kadar camit⁹⁸ ve ruhsuzdu ki bana âdeta bir eşya hissini verdi ve uzanan kollarım derin bir istihkar⁹⁹ ile uyuşarak, sakın, yanlarıma düştü.

O gece, bahçenin karanlık ve تنها bir yolunda, daireme kadar bana refakat eden genç bir çerkesin vak'aya taallûku¹⁰⁰ itibariyle hayli mühim bazı ifadatını dinledim. Bu genç çerkes, benim boşa giden yumruğuma ve harem ağasının dayaktan kurtuluşuna birçok teessûf ettikten sonra dedi ki:

“Vallahi beyefendi, bu adam sarayın içinde herkes için bir

95 Düşüşle.

96 Kızgınlıkla.

97 Dolaştığını.

98 Donuk.

99 Aşağılama.

100 Ilgisi olma. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

belâ, bir âfettir. O bir tilki kadar fettan ve hilekâr, bir sırtlan kadar vahşi ve hunhardır. O, aramızda dolaştıkça hepimizin kalbi korku ve istikrah¹⁰¹ ile dolar. Allah şerrinden saklasın! İçimizden birisini, bir kere parmağına doladı mı, artık o kimseden felâh ve necat¹⁰² umulmaz. Şimdi de görüyorum, şu biçare kızcağızlara musallat oldu. Hemşirelerim, hemcinslerim oldukları için değil. –Ben memleketimi bile tanımam– fakat doğrusu çok acıyorum. Haydi dayak ne ise, hepimiz zaten onunla büyüdük. Dayak ne ise... Fakat günah değil mi ki bu zavallı çocuklar mahvedilsin?”

Sanki yuvaları kalbimde buzdan birçok karıncalar vardı ve sanki bunlar, nâgihan, ayaklarının soğuk iğneleriyle bütün vücudumu istilâ ettiler; heyecanla sordum:

“Nasıl, demek söylediği doğru idi! Fakat acaba bu maksadını icraya muvaffak olur mu, zannedersiniz?”

“Niçin olmasın?”

“Zannetmem ki paşa veyahut validesi buna razı olsunlar. Hiç zannetmem.”

Genç çerkes acı bir hande ile güldü:

“Söz aramızda kalsın, beyefendi,” dedi. “Bir defa paşayı hiç hesaba katmayınız. O daha pek çocuk ve hâlâ validesinin emirlerine münkattır.¹⁰³ Meselâ, akşamları, selâmlığa çıkmamasını neye atfedebilirsiniz? Zanneder misiniz ki, bu kendi arzusuydur? Hayır, onun yegâne emeli, ihtimal, bütün hayatını haremden uzak, bizim aramızda geçirmektir, buna mâni olan validesidir. Tabî siz bilmezsiniz; bundan iki sene evvel, zavallı çocuk, amcazadelerinden birine taaşuk etmişti,¹⁰⁴ amcası kızını vermeğe müheyya idi.¹⁰⁵ İkisi

101 İğrenme.

102 Mutluluk ve kurtuluş.

103 Bağlıdır.

104 Âşık olmuştu.

105 Hazırdı.

de yekdiğerini delicesine seviyordu. Kız güzeldi, terbiyeli idi, zengindi. İzdivaca mâni ortada hiçbir şey yoktu. Bununla beraber izdivaç olmadı, beyefendi! Paşa bir sene kadar hasta oldu, yatalara düştü, inledi, iki aile arasına nifaklar, husumetler girdi; fakat izdivaç olmadı. Buna sebep de paşanın validesidir. Bu koca sarayın bütün umuru¹⁰⁶ işte bu kadının elindedir ve bu koca sarayda, bu yüzlerce kişi içinde yalnız biri, bir kişi onun itimadını kazanmıştır. Onun vekili, hattâ onun hemdemi,¹⁰⁷ hemfikri, onun nedi-mi olmuştur. Bu da ağadır; baş ağadır! Onlar birbirlerine çok benzerler hattâ mübalâğasız, kadın, bu gördüğünüz araptan daha vahşidir, daha zalimdir.”

Bunları söyliyerek durdu ve uzun uzun etrafını tetkik etti. Karanlıktı. Yalnız birkaç adım ötede anber kokan kürevî bir takım cüce ağaçlar ortasında hududu kamışlıklarda kaybolan bir havuzda yıldızların perişan ziyaları titriyordu. Genç çerkes gittikçe bana sokularak gayet yavaş ve âdeta anlaşılmaz bir sesle:

“Beyefendi, on yaşımda idim, buraya geldim,” dedi. “O zaman paşanın pederi henüz berhayattı, paşa da ancak üç dört yaşında bir çocuktı. O zaman da sarayda fermanferma olan bu iki kişi idi: Hanımefendi ile harem ağası... Oğul, şimdi bu kadına karşı ne mevkide ise, zevç de o vakit, ona karşı, aynı mevkide, aynı vaziyette idi. Yani kadının esiri idi. O da böyle geceleri selâmlığa çıkamazdı. O da her şeyde karısının emirlerine tâbi idi. Meselâ, ava son derece merakı olduğu halde bir türlü izin alamadan ava gidemezdi; izin de senede ancak birkaç defa çıkardı. Görüşeceği kimse-leri karısı intihap eder; girip çıkacağı saatları karısı tayin eylerdi. Size daha ziyade tafsilât vermiyeyim; hülâsa koca

106 İşleri.

107 Arkadaşı. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

paşa, Mısır'ın Harun'u, kalıbı, kıyafetiyle bu kadının elinde **naçiz**, gülünç bir oyuncaktı. Çocuktum, etrafımda konuşurlardı, işitirdim. Ah, derlerdi. Bu kadın nereden geldi, geldi de bizim paşamızı nasıl değiştirdi? Onu bu hale soktu; böyle sersem, dalgın ve ahmak etti!

“Sözü uzatmıyalım, nihayet bir gün beyefendi, bu kadın gayet elim bir tarzda kocasının ölümüne sebep oldu. –Sesi- ni daha yavaşlattı– Filvaki bu inanılmaz, tahayyül edilmez derecede vahşi bir vakadır. Fakat, oldu, beyefendi; bu oldu. Bakınız nasıl: Bir gün merhum paşa, sofradan kalkar. Yeni alınmış, uzun, sarı saçlı, güzelce bir cariyeye varmış, onu eline su dökmesi için yanına çağırır. Cariye gelir, son derece mahcup, acemi bir kızdır, diz çöker, eline ibriği alır, fakat tam suyu dökeceği sırada, her nasılsa saçlarının bağı çözülür ve bir kısmı leğenin içine dökülür. Paşa –gayet alçakgönüllü ve iyi kalpli bir adam– uçları leğenin içinde kirlenen bu ipek saçlara acır, onları elinin tersiyle tutup cariyenin arkasına atar. İşte bu kadar... Bunu hanımefendi görür, ertesi gün ne olsa beğenirsiniz? Paşa ile hanım, karşı karşıya sofraya otururlar. Kalfalardan biri, elinde, üstü kapalı, büyük, gümüş bir lenger getirir, lengeri masanın üstüne kor ve âdet hilâfına kapağını açmadan bırakıp gider. Paşa merak ve hayret içinde kalkar, kendi eliyle lengerin kapağını açar. Bir de ne görür, beyefendi! Bir de ne görür! Lengerin içinde uzun, lepiska saçlı bir insan başı... İşte sebep bu olur; paşa ertesi gün, kan kusarak teslim-i ruh eder.¹⁰⁸ Artık düşünün bir kere, bu iki cariyenin katli meselesi bunun yanında ne ehemmiyetsiz kalır.”

Nâkil susmuştu. Zaten dairenin kapısı önünde idik. Kendisine bana bütün gece, sabaha kadar refakat etmesini yalvardım. “Çok sinirliyim. Kendimden korkuyorum. Size rica

ederim, ne kadar zahmetse, beni bu gece yalnız bırakmayınız.” dedim. Hayırhah¹⁰⁹ adam, o gece beni yalnız bırakmadı ve sabahleyin erkenden vak’a ya dair bana havadis toplamağa gitti. Lâkin, o gün, onunla ancak akşama doğru konuşabildik. Çünkü bütün gün, paşayla bilmem nerelerde uzun bir araba seyranı yapmıştık. Geç vakit, onu, dairenin kapısı önünde bana muntazır buldum; yüzünün hututu¹¹⁰ karma karışıktı. Gözleri yaşla doluydu. Bana yaklaştı ve şunları söyliyerek uzaklaştı:

“Karar verilmiş. Yarın sabah, şafakla beraber cariyeler Nil’e atılacak...”

Bu haber, benliğim üzerine şiddetli bir darbe gibi indi. Ondan sonra, bana ne oldu, hiç sormayınız. Sanki benliğimin en mühim bir kısmı, asıl benliğim beni terk etmiş ve uzak, meçhul bir cehennemde yanmağa gitmişti. Benden, ortada bir hayal kalmıştı, mahzun bir hayal... İdraksiz, şaşkın ve hayalî bir âlem içinde bir gölge gibi titreyen bir hayal... İşte bu hayal, neden sonra, içinde gayrı muayyen ve bulutlu bir şeyin hasret ve hicraniyle perişan, akşamın gölgelerine karışarak odasına çıktı. Orada, zannederim, giden benliğimden mevrus¹¹¹ asırdide¹¹² bir itiyatla bir yığın cigaranın başına oturdu ve onları ateş ve dumanla tagaddi eden¹¹³ acayip bir mahlûk gibi içmeğe başladı. Böyle ne kadar içti? Kimbilir, bir saat zarfında yirmi mi? Otuz mu? Kırk mı?.. Onu yemeğe çağırmağa geldiler, gitmedi; yemek nedir bilmiyordu. Onun yalnız dumana ve ateşe ihtiyacı vardı. Fakat bir an geldi ki bunaldığını hissetti ve hava almak ihtiyacıyla dışarıya çıktı. Dışarıda bir siyah adama tesadûf etti, bu siyah adam zulmetten bir bu-

109 Hayırsever.

110 Hatları.

111 Miras kalmış.

112 Asır görmüş, burada çok eski anlamında.

113 Beslenen. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

lut gibi ona yaklaştı, gayet uzak ve müphem bir lisanla ona şu mealde bir şeyler söyledi: "Size geliyordum. Tabii sarayda dolaşan şayialardan siz de haberdarsınız. Bunların hiçbirine inanmayınız. Cariyeler asla Nil'e atılmıyacaklar." dedi.

Hayal, o dakika bundan bir şey anlamadı ve karanlıkta, serseri, yoluna devam etti. Faka bu sözler onun için düşünmenin bir mebdei¹¹⁴ olmuştu, kendi kendine: "Beni aldatmak istiyor, sefil! Beni aldatmak istiyor." diyor, vahşi bir sesle gülüyor ve her adımda bir durup arkasına bakıyordu. Zulmetten adamın kendisini bir müddet daha takip eylediğini hissetti ve koşarak gittikçe tekâsüf eden¹¹⁵ karanlığa gömüldü. Etrafındaki sükûn kulaklarındaki uğultuyu ihlâl etmiyecek kadar derindi.

Bu rüzgârsız, serin bir kış gecesiydi ve bahçenin havuzlarında, berrak ve yıldızlı birçok sema parçaları titriyordu. Hayal bazan durup bunlara bakıyor, sonra birden işine geç kalan bir adam telâşiyle ayaklarının altında taşlar, nebatlar, topraklar, kumlar çiğneyerek ve kendini ağaçlara çarparak yürüyor, yürüyordu. Fakat bazan ya büyük bir taş duvar veya yüksek mermerden bir sed, bazan bahçenin müntehasında,¹¹⁶ aralıklarından, çamurlu, esrar dolu, büyük bir yola benziyen sakit¹¹⁷ Nil'in görüldüğü demir parmaklıklar onun bu rüzgârâsâ,¹¹⁸ çılgın seyrine mâni oluyor ve bu suretle hayal, aynı yol üstünde birçok kereler, sersem, gidip geliyordu. Bu kış gecesı, sanki hayatının bir fasılası idi. O kadar mazi ile, hal ile, benliğimle münasebeti olmayan bomboş bir ândı; bu belki de, müellim,¹¹⁹ kâbuslarla dolu

114 Başlangıcı.

115 Yoğunlaşan.

116 Sonunda.

117 Sessiz.

118 Rüzgâr gibi.

119 Acı veren. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

simsiyah bir uyku idi, bir uyku! Evet, evet... Öyle bir uyku ki ondan ben, gayet korkunç, haileengiz¹²⁰ bir rüya ile uyandım. Sabaha karşı zannederim çok yorulmuştum, yarı baygın, bir seddin üstüne yığıldım. Hissettim, fakat bunlar deminki gölgeler değildi, deminkiler siyah, kesif, her şeyi örten gölgelerdi; şimdikiler ise dakikadan dakikaya, soluyor, titriyor ve eşyanın şekillerine terk-i mevki¹²¹ ederek mağlûp ve perişan kaçıp gidiyordu. Biraz evvel karanlığın esiri olan bahçe şimdi bütün sükkâniyle,¹²² mütehakkim, tehditkâr, uyanıp canlanıyordu. Başımı kaldırdım, baktım: Karşımda, bütün bu canlanan eşkâl ortasında bir de, cesim,¹²³ gülâne,¹²⁴ beyaz bir şekil peyda oluyor ve dakikadan dakikaya, genişleyerek, büyüyerek bütün görüş ufku kaplamağa başlıyordu. Dikkat ettim: Bu, sanki murabba¹²⁵ başlı, murabba sayısız gözlü, sedef renk bir azîm¹²⁶ mahlûk idi. Başının oymalı tacı, yüzünün haşin çıkıntıları vardı ve boş, korkunç bir surette fersiz, nazarsız gözlerini meçhul bir noktaya dikerek ağır ağır, sanki bana yaklaşıyordu. Ürkererek birkaç adım geri çekildim ve bekledim. Devin tehi¹²⁷ gözleri birden, derunî,¹²⁸ garip bir ateşle yanmağa ve orada birtakım insan şekilleri dolaşmağa başlamıştı. Bunlar âdeta beyazlar giymiş, perişan saçlı bir sürü kadınlardı ki yüzleri, ellerindeki mumların şulesinden daha sarı ve daha raşedar¹²⁹ gelip birer birer alınlarını bu gözün şeffaf, esrarlı ha-

120 Trajik.

121 Yerini bırakmak.

122 Sakinleriyle.

123 Çok büyük.

124 Hortlaksı.

125 Dörtgen.

126 Çok büyük.

127 Boş.

128 İçten (gelen).

129 Ürkek.

deklarına¹³⁰ dayıyorlardı. Donmuş, mütehayyir, nazarlarını bu mafevkalarla¹³¹ dolu manzaraya diktim. Sedef renk devin, murabba sayısız gözleri gittikçe çoğalan kadın başlarıyla doluyordu. Orada ağlayan, düşünen, heyecandan dudaklarını kemiren çehreler vardı ve hepsinin gölgeleri mumların ziyasında büyüyerek, devleşerek mahuf,¹³² sallanıyordu. Düşündüm; bu gul,¹³³ saraydı, bu gözler sarayın pencereleri idi ve bu kadınlar da esirelerdi, esireler de bu zamanda, pencerelere hiç şüphesiz, fevkalâde bir şey için toplanmışlardı! Bu şey de... Kaçmak istedim. Fakat birden, bilmem hangi taraftan, birçok ayak sesleri duyarak durdum ve bekledim. Ayak sesleri yakınlaşıyordu. Hayvanca bir sevk-i tabîî¹³⁴ ile eski bir ağacın kalın gövdesi arkasına saklanarak yine durdum ve bekledim. Karşımdaki yolun, uzak bir noktasında, müphem bir alev sallanıyor, titreyerek ve ağır ağır uçarak bana doğru geliyordu; alevi siyahlara bürünmüş dört kişi takip ediyordu. Bunlardan biri ince ve fevkalâde uzundu, diğer ikisi bunun yanında birer çocuk kadar kısa ve küçüktü, en öndeki, aleve en yakın olan, ona elini uzatan ise bir gölge kadar gayri sabit, mütehavvil¹³⁵ ve mütemevviçti.¹³⁶ Bu dört kişinin ayakları yolun kumlarında muharriş¹³⁷ sesler çıkarıyordu. Zaten eğer bu sesler olmiya idi, onları seherin icat ettiği garip birtakım gölge ve ziya oyunları zannedecektim, o kadar samit¹³⁸ ve siyahtılar. Siyahtılar, tâ karşıma geldikleri zaman da gördüm. Biri, önde-

130 Gözbebeklerine.

131 Mafevk-al-arz; Arz üstü, yeryüzünde görülemeyecek şey, olağanüstü.

132 Korkunç.

133 Hortlak.

134 İçgüdü.

135 Değişken.

136 Dalgalı.

137 Tırmalayıcı.

138 Sessiz.

ki, elinde ağır ve gayet büyük bir fener tutan, şişman bir zenci idi. Ortada, bir avcı kemendine tutulmuş cesim kuşlara benziyen iki kadın yürüyordu. En arkadaki uzun adam ise o mahuf haremağası idi; dik, haşin, geniş adımlarla ilerliyor ve kolları iki tarafında garip iki işkence âleti gibi sallanıyordu. Tâ önüme geldikleri zaman daha ihtiyatkâr oldum, yüzüstü yere uzandım; heyecandan ellerim, altındaki otları, çiçekleri köklüyor ve gözlerimin korkunç bir tarzda açılarak dimdik olduklarını hissediyordum.

Geçtiler, arkalarından, dört ayak, onları takip ettim. Cidden o dakikada, ben, insandan başka her şeydim. Bir tilki, bir kirpi, bir kurbağa veya bir av köpeği... Ruhumda korkudan ve hayvanî bir tecessüsten başka hiçbir şey kalmamıştı.

İki siyah adam ortasındaki yaralı kuşlar sürüklenircesine yürüyor ve ayakları kumlar üstünde hıçkırıyordu. Ben de birkaç defa ulumaya benzer birçok hıçkırıkların boğazıma kadar geldiğini hissettim. Her defasında başımı otların arasına sokarak, dişlerimle yumruklarımı ısırarak onları dağıtmağa muvaffak oldum. Böylece hayli gittik sanırım. Onlar birden durdular. Bir küçük kapının önüne geldiklerini gördüm. Şişman zenci fenerini yere bıraktı ve cebinden kocaman bir demir külçe çıkardı; bunlar anahtardı. Zincirinin sadasında musikilerin en ulvisini bulan vahşi bir zindancı gibi, fenerli adam, uzun bir müddet bunları elinde şakırdattı. Sonra kapının yavaşça açıldığını ve onların birer birer gözden kaybolduklarını gördüm.

Koştum, kapı muhkem ve duvar yüksekti. Bunun ötesinde büyük bir suya mahsus sesler vardı. Nil orada cehenemî bir timsah gibi soluyordu. Dinledim ve bekledim; şişman zencinin elinde demirlerin tekrar şakırdadıklarını, sonra iki cismin birer saniye fasıla ile suya düşüp, orada kırılan azîm bir cam sadası çıkardıklarını duydum. Evet, evet,

iki cismin... Bunu kemal-i vuzuh¹³⁹ ile duyduğum ve yumruklarımı kapıya vurup yaralı bir hayvan sadasile bağırmağa başladım, sonra birçok koştum, birçok... Öyle zannederim. Bu zamana ait olan hatıratım zaten pek sislidir. Binaenaleyh onlara lâîk oldukları kadar itimat etmelidir. Size söylemiştim ya, bir akşam üstü Mahdur'un idam haberi geldiği andan itibaren düşünen, gören, hisseden benliğim, asıl benliğim beni terketmişti.

Onunla ancak bir ay sonra, amcamın evinde, havasında ilâçların en keskini kokan bir odada, karmakarışık bir yatak içinde buluştuk. Ben solmuş, kurumuş idim; o, çetin, uzun yollardan gelmiş gibi yorgun ve cerihadardı.¹⁴⁰ İkimizin kalbi de birbirimize karşı müşfik bir merhametle dolmuştu. O, benim çukurlaşan gözlerime ve ziyaya maruz kaldıkça kemiklerinin boğumları görünen hasta ellerime, ben onun şifanapezir¹⁴¹ istikbaline acıyorduk.

Amcam, başka bir dünyaya mensup, yabancı bir mahlûk gibi uzak ve muğlâk bir lisanla bizi, ekseriya, teselliye getiriyordu. Hattâ, onu bir gün, yatağımızın kenarına gelip, beceriksiz elleriyle, yaralarımızı deşelemek isterken bulduk. meraklı gözlerle bana bakıp diyordu ki:

“Zavallı çocuk! Kendini beyhude yere harap ettin. Hiç yoktan, hayatını tehlikeye koydun; o, yaşarken, o, mesut olurken sen burada onun için ölümle pençeleşiyordun.”

Hayretle yüzüne baktım.

“Niçin anlamıyor gibi bakıyorsun,” diyordu. “Hâlâ inanmıyor musun ki o kız yaşıyor, o kız ölmedi, ölmedi.”

Bu küçük ve adî yalanlarla tedavi edilmek istenen yarımın, büyük ve mağrur yarımın kalbimde isyan ettiğini duyduğum. Acı bir gülüşle:

139 Çok açık olarak.

140 Yaralıydı.

141 Şifasız, onulmaz

“Niçin bana bunlardan bahsediyorsunuz?” dedim; “size bir şey sordum mu?”

Ve yatağın içinde dönüp amcama arkamı çevirdim. Bereket versin ki nekahet devrinin hulûlile¹⁴² bu gibi iz'acattan¹⁴³ kurtulmak benim için bir derece mümkün oldu. Çünkü, her öğleden sonra sokağa çıkıyor ve şehrin içinde akşama kadar serazat ve serseri dolaşıyordum. Bulvarların gölgeliklerini takip ederek yavaş yavaş yürüyor, bazan dörtyol ağızlarındaki meydanlarda durup, bu meydanları tezyin eden¹⁴⁴ bahçelere giriyor ve bir kanapeye yaslanarak uzun uzun, fıskiyelerden suların uçuşunu seyrediyordum. Her şeyde melûl bir yeni güzellik buluyordum. Hava ve ziya bana müsekkîn¹⁴⁵ bir ilâç gibi nüfuz ediyordu.

Bazan kendimi daha iyi hissettiğim günler, şehrin kalabalık ve gürültülü yerlerine gidiyordum. Meselâ, Özbekiye'den köprüye uzayan caddelerin seline terk-i vücut¹⁴⁶ ederek ve sonra köprünün izdihamına karışarak Elcezire'ye kadar yürüyor, orada akşam tenezzühlerinin akşam eğlencelerinin pürhayat ahengine karışıyor ve günden güne kuvvetinin, iştihalarının avdetiyle sermest olan kalbimi, ateşin bir piyale¹⁴⁷ gibi, caddeyi dolduran, billûr kapaklı, müteharrik birer büyük mücevher mahfazasına benziyen harem arabalarının, en nadir, en kibar kadın simalarını çerçeveleyen pencereleri önünde gezdiriyordum.

Yine böyle, bir akşam üstü bu arabalar arasında dolaşırken -nasıl oldu bilmem- bu çerçevelerin birinde, öyle zan-

142 Gelmesiyle.

143 Sıkıntılardan.

144 Süsleyen.

145 Yatıştırıcı.

146 Vücudu bırakma.

147 Kadeh.

nettım ki, bana, vehleten,¹⁴⁸ Mahdur'un çehresi göründü. Döndüm, baktım, araba yürüyordu. Koştım baktım, o da kemali dikkatle bana bakıyordu. Tller, brmckler, ipekler içinde idi, saçlarının gecesinde hotozunun bulutları altında pırlantalardan yıldızlar doğmuştu. Mahdur! Kabil değil... Mahdur! Fakat bu aynı o eski mahzun ve razâřına¹⁴⁹ ehre idi.

Akşam hâdiseyi gülerek amcama anlattım. O da, gülerek beni dinledikten ve arabanın şekline, atların rengine, seyi-sin, arabacının, haremağasının hal ve kıyafetine dair birçok malmat aldıktan sonra, gayet ciddî, ağır bir sesle bana dedi ki:

“Mademki bu Mahdur bahsini sen kendin tazeledin, öyle ise söyliyeyim: O, arabada gördüğün filvaki Mahdur'du. Bizzat Mahdur'du. O, şimdi “...” Paşanın odalığıdır. Seni bu kadar şiddetle sarsan, o iki ay evvelki idam meselesi saray halkına karşı tertip olunmuş adî bir hile idi. Saraylarda sera ve tevabî'e suimâsal¹⁵⁰ olacak hâdiseler ekseriya bu gibi hilelerle kapanır.”

“Fakat, amca, ben kendim gördüm, kendim işittim.”

“Neyi gördün ve neyi işittin?”

“Nil'e açılan kapıdan çıktıklarını, birer saniye fasıla ile suya iki cismin düştüğünü...”

“Nil'e açılan kapıdan ıktılar. Fakat orada hazır olan bir küçük gemiye binmek için... Suda sukut¹⁵¹ sadaları hâsil oldu; suya muhakkak insan atılmaz ya... Bu, hâdiseyi yakından görmek isteyen mtecessislere karşı ittihaz olunmuş ikinci bir tedbirdi. İkinci bir hile... Yazık ki bütün bu tedbirler bir şeye yaramadı. şimdi herkes haberdar ki –ne idi

148 Ansızın.

149 Raz-âşına: Sırrı tanıyan, burada sır taşıyan, sırlı.

150 Esirlere ve uşaklara kötü rnek.

151 Düşme. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

onun ismi?– Mahdur, ha, Mahdur yaşıyor. Bu hatadan mesul de esircidir. Çünkü esirci cariyeyi burada satmıyacaktı, iş böyle mukarrerdi.¹⁵² Fakat olmadı. Kimbilir ona fazla para mı verildi? Ne yapıldı?.. Kız talihli imiş, saadet onu her yerde bekliyormuş, şimdiki bulunduğu yer ve kocası...”

“Kocasını mı? Demek o şimdi başkasının öyle mi amca?”

Bu, doğrudan doğruya kalpten gelen gayri iradî bir sesti ki amcamı hayli güldürdü. Fakat bu, hakikatte gülünç bir şey değildi. Bu, çok tehlikeli bir sesti. Bu, insanda, irade, akıl ve temkin namına ne varsa, hepsini birden bir büyük rüzgâr gibi alıp götürün, dağıtıp tarumar eden, kıskançlığın, hırsın, asıl aşkın, asıl ateşin sesiydi. Sevdığımız ve kendilerinden mahrum olduğumuz kadınların ölümü, doğrusu, bizim için biraz tesellidir. Bunun matemi muazzez, mukaddes ve pürşiidir.¹⁵³ Bu, kalbin üstünde bir siyah çiçektir ki zehirli bir rayiha neşreder, fakat bu rayiha tatlı ve nevşindir;¹⁵⁴ bu çiçekte biraz o, ölen kadın vardır ve bu rayihada biraz o, ölen kadının ruhu vardır. Onun için sizin olamayacak kadınların ölümünde biraz visal¹⁵⁵ bulursunuz. Hisse dersiniz ki o, ölen sizdedir, başkasının değildir ve tehlikesiz, endişesiz, daimî sizindir. Fakat kadın yaşarken.. ve başkasınınken bu, sizi bin türlü harap eder, evvelâ, bilirsiniz ki aradığınız şey mevcuttur; gaye-i hayaliniz¹⁵⁶ sizin yaşadığınız küre üzerindedir, sizin teneffüs ettiğiniz havayı teneffüs ediyor, aynı sema altında aynı ufukla muhattır;¹⁵⁷ sizden şu kadar uzaktır, size bu kadar yakındır, şuradadır veya oradadır. Bütün bu bilişler sizi gayri ihtiyarî, mütemadî hamlele-

152 Kararlaştırılmıştı.

153 Değerli, kutsal ve şiir doludur.

154 Doğrusu “nüşin”: Tatlı lezzetli.

155 Kavuşma.

156 Hayalinizin amacı.

157 Çevrilidir. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

re, savletlere,¹⁵⁸ çırpınışlara sevkeder. Hiçbir şey yapmamak için hamleler, hiçbir şeye vasıl olmamak için savletler, çırpınışlar...

Bir bedbaht tasavvur edin ki bir uçurumun dibinde bulunsun ve selâmete çıkmak için bu uçurumu muhat olan kayalıklarda, dikenlerde kendine bir çare-i halâs¹⁵⁹ arasın. Meselâ, elleriyle, dikenlere tutunsun, göğsü ve dizleriyle kayalara istinat etsin; biraz çıkıyor gibi olurken birden dikenler sökülsün, kayalar dökülsün ve eller kan içinde, göğüs ve dizler yaralı, zavallı tekrar yuvarlansın ve bu böyle daima tekerrür etsin. Tâ ki etrafında hattâ ne o yırtıcı dikenlerden, ne de o kesici kayalardan artık eser kalmasın. İşte ben, bu neticeye vasıl olmak için böyle çırpınarak, sürüklenerek ve yaralanarak aylarca yaşadım ve inledim. Kendimden korktuğum anlar oldu, herkesin benden kaçıp korktuğu zamanlar oldu. Çünkü, ben, her nevi hiss-i insanîden tecerrüt etmiş¹⁶⁰ bir garip mahlûk haline girmiştim. Gözlerim yaş, ağzım fer-yat ile dolu iken ellerim etrafımdakilere fenalık saçmak isterdi. Kemal-i sühuletle,¹⁶¹ intiharlara, cinayetlere müheyya¹⁶² bir adamdım. Geceleri sefil ve serseri meyhaneleri dolaşılıyor ve eve gelip mecruh¹⁶³ bir hayvan gibi bağıırıyordum. Bir seher vakti beni onun ikametgâhı tasavvur ettiğim bir evin duvarı kenarında sızmış buldular; bir gece yarısı bir kol beni, köprünün üstünden Nil'e doğru mühlik¹⁶⁴ bir atlayıştan kurtardı. Amcam, gece gündüz beni takipten usanmıştı. Zevcesiyle evde ekseriya edep ve terbiye hududunu tecavüz

158 Saldırmalara.

159 Kurtuluş çaresi.

160 İnsanlık hissinden soyutlanmış.

161 Büyük bir kolaylıkla.

162 Hazır.

163 yaralı.

164 Öldürücü. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

eyliyen kavgalar yapıyorduk. Yanıma, bana nasihate gelen ve beni Mısır'dan def'e çalışan ağır sesli, ağırbaşlı kimseler geliyordu. Artık amcamın evine uğramaz olmuştum. Sabahtan akşama kadar büyük kapılar önünde bekliyor, mutantan¹⁶⁵ arabalar arkasından koşuyordum ve ne gariptir ki ona hiç, hiç tesadûf etmiyordum.

Yalnız, ekseriya umumî tenezzûh mahallerinde onun kocasını görürdüm ve karşısına geçer, otururdum, arkasından yürürdüm; saatlerce gözlerimle onun harekâtını takip ederdim; çünkü bu yaşlılığı ve sevimsizliği ile beni müteselli eden; sonra, ona yakın olmak itibarıyla biraz bana da yakın bulunmak hissini veren bir adamdı.

Cidden bu his pek gariptir; tehlikesiz rakipler; bizim için sevgililerimiz kadar sevimlidirler. Bu, kırk beşlik, tıknazca ve etrafına bakarken gözlerinin biri muvazenesini kaybederek kapanan, esmer, çok esmer, yürürken kısa ve kıyafetsiz, arabasına bindiği vakit uzun, enli ve azametli görünen bir ucube-i hilkattı.¹⁶⁶ Zaten arabasına bindiği dakikadan itibaren ondan nefret ederdim. Beyefendi, bu vak'adan sonra ben, zenginlere ve zenginliğe karşı düşman oldum. Bu kinim hâlâ bakidir, paranın silâh kadar muzir¹⁶⁷ olduğuna kaniim. Ne ise, asıl hikâyeye gelelim. Sizi zaten, yorduğumu hissediyorum. Ne yaparsınız, bunlar hep eski dertler!.. Bütün bunları, size anlatırken, doğrusu kendimde, hâlâ kırk sene evelki hâlet-i ruhiyeyi buluyorum. Her şey unutulup geçer diyenlere inanmayınız: Bizim şimdiki ruhumuz dünkü hâdisatın muhassalasıdır.

Refikim, bana, hikâyesini bitirmiş endişesini veren uzun bir sükûttan sonra, değişmiş ve büsbütün başka bir sesle devam etti:

165 Görkemli.

166 Hilkat garibesi, acayip bir yaratık.

167 Zararlı.

Şimdi bu âdet eski manâsını ve eski şa'saasım kaybetti, o zamanlar, hattâ bundan on beş sene evveline kadar, mevlût aylarında, Mısır'da, peri masallarını tecsim eden¹⁶⁸ şehráyinler¹⁶⁹ yapılırdı. "Elesti Zeyneb", "Mehmed Ali", "Hasan Hüseyin" camileri gibi mukaddes binalar önündeki meydanlar, şehir zenginlerinin saraylarından çıkarıp getirdikleri ve oraya yığdıkları bin türlü nadir eşya ile sihrâımız birer dârat¹⁷⁰ merkezi olurdu. Meselâ, her tarafa, sırma etekli renk renk ipekten çadırlar kurulur, bu çadırların yaldız sütunlarına billûr avizeler takılır ve yerlere boy boy bahalı¹⁷¹ şallar yayılırdı. Kulaklar ahenkten sermest, gözler ziyadan bihuş¹⁷² olurdu. Eğlenceler ise hayret verici bir surette değişirdi. Böyle akşamlar, Mısır içinde, her sınıf halk kendine mahsus bir zevk ve neşat¹⁷³ köşesi bulurdu. Sair günlerde gasiyan¹⁷⁴ verici kokuları ve müz'ic sinek kabileleriyle, burnunuzu tıkamadan geçemediğiniz en âdî fellâh çarşıları, böyle gecelerde, mahiyetini değiştirir ve insana tuhaf letâfetlerle dolu bir sima gösterirdi. Sokaktan sokağa gerilmiş teller üstünde sallanan rengârenk kâğıt fenerlerden tutunda, dükkânların peykeleri üzerine dizilen, lâal renkli şekerden bebeklere ve bunların yeşil ve mavi kisveli tunçtan sahiplerine kadar her şey burayı değiştirmeye kâfi gelirdi.

İşte böyle bir akşam; ben de herkes gibi bu dinî şehráyinlere gittim. Etrafı çok iyi görüyordum; gözlerim en bîmanâ¹⁷⁵ şeyler üstünde lüzumundan fazla kalıyor ve yoruluyordu. Meselâ çarşılardan geçerken lâal renkli şekerden be-

168 Canlandırır.

169 Şenlikler.

170 Büyüleyici birer gösteriş.

171 Değerli, pahalı.

172 Sersem.

173 Sevinç, eğlence.

174 Bulantı.

175 Anlamsız. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

beklere çocukça bir hayretle bakıyordum. Bu bebekler sizin için kâmilan meçhul şeylerdir zannederim. Halbuki mevlût oylarının hususiyetlerinden birini teşkil eden tezahürat arasında bu bebeklerin mevkii büyüktü. Bunlar, daima, küçük başlı, uzun etekli kadınlar tecsim eden şekerden mamul şeffaf bir takım heykellerdi. Büyükleri, küçükleri, ortanca-ları vardı. Asıl vatanları arap şekercilerin peykeleri olmakla beraber, her tarafa gidip dağılabilirlerdi. Meselâ, bazıları en muhteşem çadırlara girerler, mermer masalar üstüne çıkar-lar ve bu masaların fağfurlarıyla avanileri¹⁷⁶ arasında, yine aynı o peykler üstündeki vaz-ı şuhaneleriyle¹⁷⁷ dolaşırlardı. Bazıları ise en sefil fellâh çocuklarının kucaklarına atılırlar, lâkayt teslim-i nefis¹⁷⁸ ederler ve bu garip âşıklarının, siyah, kuru dudaklarını, vücutlarının nemnak,¹⁷⁹ tatlı kanıyla bo-yayarak, yavaş yavaş, zerre zerre bitmeden mahzuz olurlar-dı. Bu bebekler o kadar maceraperesttirler. Zannedilir ki mevlût ayları, yalnız, bu şekerden, bebeklerin bayramıdır veyahut onlar bu dinî bayramı icabettiren birtakım mabut-lardı.

O gece böyle düşünüyor ve hep onlarla meşgul oluyor-dum. O kadar ki bir müddet için, onu, artık düşünmediği-mi hissettim. Etrafımdan geçen billûr kapılı arabaların beni lâkayd bırakışları hayretimi mucip oldu ve hemen, vazifesi-ni unutmuş bir adam telâşıyla, onun bulunacağını tahmin ettiğim bir yere, "Hasan Hüseyin" meydanına doğru ilerle-meğe başladım. Orada fevkalâde kalabalık vardı. Mısır'ın bütûn arabaları hep oraya toplanmış gibiydi ve her taraftan gelen insan cereyanları burada kalıp tekâsûf ediyordu. Mey-danın ortasına doğru yürümek benim için mümkün olma-

176 Porselen kapkacakları, çay takımları.

177 Şuh tavrılarıyla.

178 Nefislerini, kendilerini teslim.

179 Nemli.

di. Çünkü ya halkın içinde boğulmak veya arabalar altında ezilmek ihtimali vardı. Sordum, dedim ki:

“Bu kalabalığı icap eden sebep nedir?”

“Bilmiyor musun?” dediler; “öyle ise buraya niçin geldin? İlerle, ilerle! Şimdi göreceğin şey sana hayretlerin en büyüğünü verecektir. (ve dalgalanan azîm bir insan yığını arkasından, meş’aleler ziyasında, müselleş, beyaz tepesi görünen bir çadırı işaretle) Bunu görüyor musun? Bu Şeyh (...)’nin çadırıdır. İşte her şey onun önünde olacak. Şimdi oradan beyaz sakallı bir zat çıkacak, kapının önünde bekliyen beyaz bir ata binecek, “serkeş, haşin bir at” ve bu atla güzergâhına sıra ile yüzüstü yatmış birçok insan vücutları üzerinden geçecek ve bu insan vücutlarına hiçbir zarar iras etmiyecek!¹⁸⁰ Bir mucize, anlıyor musun? Bir mucize...”

Şeyhin çadırına yaklaşmak için birçok uğraştım. Nihayet büyük zahmetler mukabilinde, cami kapısı önündeki bir taş üstünde kendime bulabildiğim dar bir yerden güç hal ile temaşaya iştirak etmeğe muvaffak oldum. Şeyhin çadırı önünden uzun bir mesafeye kadar sıra ile meş’aleler dizilmişti. Bu meş’alelerin vahşi bir ziya ile tenvir ettiği¹⁸¹ yol üstünde ölmüşleri taklit eden birçok insanların, hareketsiz, yüzü koyun yattığı görülüyordu. Çadırın mavi ipek perdeli kapısı önünde, ağır sırma işlemeli, sırma saçaklı eğerlerle, mağrur başlı yüksek bir beyaz at kımıldıyor, eşiniyor ve çıplak ayaklı, penbezar gömlekli bir seyisin tuttuğu gümüş gemini kemirerek, etrafında hayretler, takdirlerle kaynaşan halka başını silkiyordu. Yanımda bir ses bana dedi ki:

“Bu kadar haşin gördüğün bu at şimdi bak, şeyhin altında ne kadar sakın ve muti olacak!”

Umumun hayret ve tecessüsü beni de istilâ etmeğe başla-

180 Vermeyecek.

181 Aydınlatığı. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

mıştı. Bebekleri ve onu bulmak ihtiyacını unutmuştum. Mûtevekkil ve mûsterih yatan adamlara bakıyor, eşinen, kükreyen hayvana bakıyor, daima kımıldanan ipek perdeye bakıyor ve tehalûkle¹⁸² bekliyordum.

Tamam bu sırada idi, bir araba önündeki halkı iterek yavaş yavaş geldi ve üstünde bulunduğum taşın yanında durdu. Seyisi, ağası, camlarının arkasındaki renk ve elmas oyunlarıyla bir harem arabası... Rahatı bozulan halk, önünde, homurdanıyordu. Seyisle kavga edenler oldu, haremağasının ince sesi etrafa birkaç küfür savurdu, arabacı öfkeli bir elle kamçısını birkaç defa, başlar üzerinde gezdirdi ve araba tenhalaşan muhitinde, mûtehakkim bir tavırla, rahat ve yalnız kaldı.

İçinde kimler ve neler vardı, farkedemiyordum. Lâkin birkaç zamandır, bu arabalara dair bende hâsıl olan bir teccessûs itiyadile bunu da tetkike koyuldum. İlk gördüğüm şey karşı karşıya oturmuş, yandan iki müphem kadın şekli oldu. Meydanı aydınlatan meş'alelerin ziyası orayı da kâfi derecede aydınlatmakla beraber, köşelere çekilmiş ve başlarını ters tarafa çevirmiş bu iki kadının duruşu, onların yüzünü istediğim gibi seçmeğe mâni oluyordu. Mamafih, bilmem neden, teccessûsüm de gittikçe artıyordu. O kadar ki biraz sonra vukubulacak mucizeyi görmekten büsbütün vazgeçerek, taşın üzerindeki yerimi terk ve feda ettim ve yavaş yavaş arabaya yaklaştım. Ansızın orada gördüğüm şey, beyefendi, benim için bütün mucizelerin fevkinde baş döndürücü bir mucize oldu.

Arabanın içindeki iki kadının birisi Mahdur'du.

İnanmıyorsunuz değil mi? Ben de sizin gibi buna ihtimal verememiştim. Fakat bu gerçekten ve bizzat Mahdur'du. O anda birden her şeyle alâkam kesilmişti. Etrafımda, ahali

artık benim için mevcut değildi. Bomboş ve nuranur¹⁸³ bir saha ortasında ben ve yalnız Mahdur vardık.

Hâlâ, hatırladıkça beni hayrette bırakan bir büyük cesaretle arabanın camına başımı dayayıp içeriye baktım: O, artık kâmilen yanına varılmaz bir muhteşem hanımefendi olmuştu. Arabanın kadifeleri üstünde en kıymetli taşlardan yapılmış, göz kamaştırıcı bir “biblo” gibi hayretengiz ve insana hayalî zannını verecek kadar süslü idi. O kadar ki, bir saniye için, böyle bir servet ve ihtişam önünde bulunmak zilyetiyle başımın yandığını hissederek her şeye rağmen oradan uzaklaşıp, kaçmak istedim. Birçok muhakemeler, birbirini velyederek,¹⁸⁴ fikrimden birer yıldırım süratıyla geçiyorlardı. “Artık beni tanımayacak,” diyordum; “tanıyacak olsa bile bana karşı bigâne kalmağa mecbur olacak. Çünkü ben halkın içinde, onun için, bu saatte, bu şerait dahilinde manâsız bir ferdim, o ise arabasının billûrları, kadifeleri içinde bütün halkın fevkinde bir güzellik ve ihtişam harikasıdır. Ben, ona yaklaşıp, o bana bakamaz. Her şey mazi oldu, her şey...”, “ihtimal onun ruhu da artık kâmilen değişmiştir,” diyordum; “bütün bu pırlantaların, ipeklerin parıltıları ruhunun rengini soldurmuş, değiştirmiştir. Evet, ben, onun için, artık bir yabancidan başka bir şey olamam.” Bunları düşünerek yine aynı acayip halimle ona bakıyordum. Galiba tam bu sırada şeyh çadırından çıkıyor ve atına biniyordu. Çünkü etrafımda herkesin vaziyetini değiştirmeye ve halkın sessizce çalkalanmağa başladığını hissediyordum. Herkes gibi o da arabasının içinde kımıldandı, eliyle camı sildi, başını sağa sola çevirdi ve bu esnada idi ki alnını arabasının camına dayamış olan adamı gördü. İlk hareketi, âşikâr bir korku ve telâş eseri göstermek oldu; o kadar âşi-

183 Alabildiğine nurlu.

184 İzleyerek. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

kâr ki ben bile, bu garip halimle onu korkuttuğumu hissederek yavaşça birkaç adım geri çekildim ve bu hareketimden o kadar pişman oldum ki koşarak ve halkı iterek hemen kaçmak istedim. Fakat bu sırada arabanın içinde ikinci bir mucize oldu. O, birden tavrını değiştirdi, sakın ve dalgın bir müddet gözlerini üzerimde gezdirdi, sonra, yine gözlerini benden ayırmıyarak, eğildi, önünde oturan kadına bir şeyler söyledi ve eliyle beni gösterdi.

Bulduğum noktada, uzun bir saniye sallanıyor, dönüyor, uçuyor ve yuvarlanıp yere düşüyor gibi oldum. Sonra bir rüyada görür gibi oldum ki o, yavaşça pencerenin camını kaldırıyor ve bana “yaklaş, gel” işaretini yapıyor... Ben bulduğum yerde harekete kadir olamıyarak donmuş gibi lâlû ebkem¹⁸⁵ duruyor ve alık alık etrafıma bakıyordum: Şimdi bütün başlar ateşin tekbir ve zikir sadaları arasında, beyaz atı üstünde yavaş yavaş ilerliyen beyaz sakallı adama müteveccih. Bu dakikada o koca meydanı dolduran yüzlerce insan, ihtimal bu manzaradan başka bir şey görmüyor, bu zikir sadalarından başka bir şey işitmiyor ve çılgın, bihuş bir intizar içinde, olacak mucizeyi tasavvurdan başka bir şey yapmıyordu. Bunu hissediyor ve biliyordum ki beni arabaya yaklaşımadan meneden etrafımdaki halk değildir, çoktan vazifelerini unutup umumî heyecana karışan seyis, arabacı, haremağası değildir. Fakat, sebep ne idi? Bilmiyorum, ben hâlâ yerimde hareketsiz donmuş duruyordum. Nihayet benim biraz cesaret, biraz hayat ve hareket bulup, birkaç adım atarak, arabaya yaklaşmam için, onun açık bir surette ismimle beni çağırması lâzım geldi. Vücudum altında bacaklarımın büküldüğünü ve başımın fena halde döndüğünü hissederek, ona yaklaştım; fakat gözlerim bir şey görmüyordu ve ellerim beceriksiz, titrek pencerenin kenarı-

185 İki sözcüğün anlamı da “dilsiz”. Deyim olarak, “şaşa kalmış, dona kalmış”

nı tutuyordu. Dilimin ağzımın içinde, ağırlaşarak, büyüdü-
ğünü, ona söylenecek kelimelerin birer birer geriye gittikle-
rini, kaybolduklarını duyuyordum.

Sesinin pek iyi hatırladığım, o küçük, berrak ve sıcak
ahengiyle, beni harap eden bu fena sükûtu ihlâl etmek lût-
funda bulunan yine o oldu. Yavaşça dedi ki:

“Demin arabanın içine o kadar dikkatle baktığınızı gör-
miye idim, beni tanımadığınıza hükmedecektim; ne kadar
dalgındınız efendim!”

Kekeliyerek:

“Dalgın değil, bilâkis... Fakat, demin sizi korkutmuş ol-
mama o kadar nedamet ettim ki...” dedim.

Güldü ve dedi ki:

“Evet, sahi, beni korkuttunuz. Kimbilir ne zannettim. Siz
olduğunuzu bilseydim...”

Ve yine sustuk. Öbür kadın nafiz¹⁸⁶ nazarlarla beni tetkik
ediyordu. Ben bu nazarlardan kurtulmak için, ellerim hâlâ
pencerenin kenarında, başımı eğip arabanın basamağına ba-
kıyordum.

Yine o söyledi:

“Ey, nasıl, beyefendi? Benim hâlâ sağ oluşuma ve bu yeni
yaşayışına şaşmadınız mı?”

Başımı kaldırıp, sanki onu ilk defa görüyormuşum gibi,
sanki bu yeni yaşayışın izlerini onun üzerinde iyice tetkik
etmek istiyormuşum gibi, hakikatte söyleyecek bir kelime
bulamıyarak gözlerimi bir müddet ona diktim. Vücudunun
en gizli çizgilerini ifşa edecek kadar dar, yakaları ve müh-
mel¹⁸⁷ yenleri iri incilerle işlenmiş, beyaz atlastan bir ferace
giymişti. Yalnız, ince bir tül yaşmağın kenarile örtülen yarı
çıplak göğsünde, ince bir altın zincire asılmış, yakut taşlı

186 İçer işleyen.

187 Bırakılmış.

bir madalyonun parıltıları vardı. K pelerinin oynak parıltıları, yarı karanlıkta, bu güzel kadın kulaklarını kemiren iki garip ateş böceğine benziyordu. Hotozunun  effaf bulutu altındaki saçları ise, ba tanba a ı ıklarla dolu bir mücevher mah eri olmuştu.   itilmiyecek kadar alçak, perişan bir sesle dedim ki:

“Hakikaten sizin hayatınız bir mucizedir. Siz de bir mucizesiniz. Etrafınızdakilere de mucizeler ya atıyorsunuz inanır mısınız? Hâlâ o zamandan beri kendimi toplayamadım.”

Gözlerinde garip parıltılarla:

“Ne tuhaf,” dedi. “Demek başımdan geçen şeylere siz bir seyirci gibi bigâne kalmadınız, demek onlar sizi işgal etti, demek beni d   nd n z, teşekkür ederim.”

O dakikada, çılgın, arabanın içine atılıp yüzüstü düşerek,  ivesinde büyük alevlerin ahengi duyulan bir sesle ona bu son be  altı aylık mihnet ve divaneliklerimin uzun, zehirli bir tarihçesini yapmak istedim ve sonra birden bunun ne kadar imkânsız olduğunu hissederek ba ımı sallayıp, sadece:

“Bilseniz, ah bilseniz...” dedim. Ve n   r sustum. Sezi i kuvvetli kadınlara h s bir anlayışla, yüzü birden her şeyi   renmi  olmaktan mütevellit açık bir sevinç içinde, yüzüklerle a ırla an elini, pencerenin kenarına tutan ellerim üzerine bıraktı:

“Oh, ne iyi! Demek aldanmamı ım,” dedi ve huzur-u kalbe delâlet eden geniş bir göğüs geçirerek ilâve etti:

“Siz de inanır mısınız bilmem? Vallahi beyefendi, en fel ketli, en n   r, en ümitsiz günlerimde, ancak sizi düşünerek biraz ya ama a kuvvet buluyordum. Kendi kendime di-yordum ki benim için daima menhus¹⁸⁸ ve تنها bir çöl olan bu memlekette birisi vardı ve belki hâlâ birisi var ki bana her vakit elini uzatma a hazırdır ve her ne zaman so-

kağa çıksam, bunu düşünerek, gittiğim yerlerde gözlerim sizi arardı. Ne yalan söyliyeyim. –Yanındakini işaretle– İşte isterseniz bu söylesin! Öyle değil mi Felekper? –ve onun tasdik ve tekidi üzerine– Kendisine daima sizden bahsederdim. Çünkü onunla ikimiz de aynı derde tutkunuz efendim. –Şuh, manidar bir tebessümle gülerek– Yalnız, benimki bir derece farkla... İkimiz de bu memleketten ve etrafımızdakilerden tiksiniyoruz. Her gün hayatımız uzun bir dertleşmeden ibarettir. A, az daha unuttuyordum. Perinaz'ı hiç sormadınız, o ne oldu, biliyor musunuz efendim? –Ve büyük bir hâdiseden haber veriyormuş gibi sesinde raşellerle–¹⁸⁹ Onu tekrar İstanbul'a götürdüler. Kızcağızın yine talihi varmış, cidden ne saadet, değil mi efendim?"

Ben, bütûn bunları dinlerken, her sözünde tekrar onu bulmak lezzetini hissediyor ve mücevheratının muhteşem, ağır yükü altında onun hâlâ, böyle taze ve hafif bir ruhla, böyle yabani menekşeler kadar sade ve afif gözlerle yaşamak imkânını buluşuna hayran kalıyordum. Büyük bir sevinçle kendi kendime diyordum ki: "Oh, Yarabbi şükür. Demek altınlar ve elmaslar onun kalbini değiştirmemiş. Demek o, her şeye rağmen, hâlâ soluk yeldirmeli eski Mahdur'dur! Ve İstanbul'a avdet etmek onun için, hâlâ saadetlerin en büyüğüdür."

Anî bir feveranla ona dedim ki:

"Mademki, her şey hâlâ bitmemiştir, sizi bu saadete vâsıl olmaktan kim alıkoyuyor; emredin bana, ben her şeye, her şeye hazırım..."

Bunları söylerken sesimden korkmuştum. Fakat Mahdur, bu sözleri müteakip tabîî haddi aşan bir sevinç galeyanı ile, sanki o anda atlayıp arabadan çıkmak istiyormuş gibi beline kadar dışarıya sarktı ve heyecandan boğulan bir sesle:

189 Titremelerle.

“Sahi mi, söylüyorsunuz, beyefendi. Sahi mi?” dedi.

Rengârenk kıvılcımlar saçan gözlerini gözlerime dikmişti, her tarafını garip parıltılar istilâ etmişti. Feracesinin incileri, elinin yüzükleri, göğsünün madalyonu, saçlarının iğneleri ortasında, gözlerinin zümrüdü, dudaklarının yakutu, dişlerinin sedefiyle yüzü de bir büyük mücevher gibi parlıyordu ve bu parıltılı, bu taravetli varlığın en ufak bir hareketinden hâsıl olan hava dalgacıkları, bana ismi meçhul bir takım nadide çiçekler kokusu serpiyordu.

Sayıklama derecesine çıkan bir vecd ü istiğrak¹⁹⁰ içinde sallanarak sözümü tekrar ettim:

“Her şeye hazırım, her şeye!” dedim. “Ölümlere kadar her şeye. Tek siz isteyiniz; bana itimat ediniz...”

Bir müddet daha aynı vaziyette kaldı. Mütefekkir,¹⁹¹ derin ve sabit nazarıyla bir müddet daha beni tetkik etti. Sonra birdenbire dedi ki:

“Beyefendi! Bana adresinizi veriniz. Sizi son kararımdan haberdar ederim.”

Adresimi verdikten sonra biraz daha arabanın yanında kaldım. Fakat onun bir işareti üzerine yavaşça uzaklaşarak halkın içine karıştım. Zannederim, şeyhin mucizesi de hitam bulmuştu. Çünkü artık zikir sadaları işitilmiyor ve halk yığını çözülüp dağılıyordu. Ben, ikide bir dönüp arkaya bakıyordum. O şimdi yerini değiştirmiş, gitmeğe müheyya duruyor ve seyis, önünde yol açmağa çalışıyordu.

İçimde, herkese, saadetimi bağırmak ihtiyacı, ratip¹⁹² ve sıcak zindanlardan, nâgihan güneşe ve harekete çıkmış bir adam sarhoşluğu vardı. Sanki Mahdur bütün parıltılarını benim ruhuma dökmüştü. Hayatı ve insanları o akşamki kadar derin bir muhabbetle sevdiğimi hiç hatırlamıyorum.

190 Kendinden geçme.

191 Düşünceli.

192 Nemli.

Kollarım halkı kucaklamak istiyordu, her önüne çıkanla mükâlemeler ediyor,¹⁹³ tanımadığım kimselerle şakalaşıyordum. Pek geçti, semaya, yıldızlara buseler göndererek ve uzun, ahengi bozuk birtakım şarkılar mırıldanarak evime avdet ettim.

Bu vak'a üzerinden bir hafta geçmişti. Ondan henüz bir haber almamıştım. Bende yine meraklar ve endişeler başlıyordu. Nihayet bir gün –hiç unutmam– eylül ayının beşinde, sah gününü, ondan bana şu tarzda bir tezkere geldi: “Her şeyi yoluna koydum. Cuma günü öğle treninin hareketinden yarım saat evvel istasyonda bekleyiniz. O gün sabahleyin ahbablarımdan birini ziyaret bahanesiyle evden çıkarak kısmen parayla, kısmen muhabbetle kendisini bu işte âlet ittihaz ettiğim¹⁹⁴ bir hanımın evine gideceğim ve orada çok vakit geçirmek fikrinde olduğumu söyleyerek, akşama doğru gelsin emriyle, arabamı savacağım. Artık ötesini görüştüğüm zaman anlatırım. Ancak şunu haber vereyim ki istasyonda arayacağınız kimse arap kıyafetinde, siyah haberalı, siyah burgulu bir kadın olacak ve bu kadın yanında iki bohça ile tek atlı eski bir kira arabasından inecektir.”

Ve haşiye olarak tezkereye ilâve etmişti:

“Her şeyi ne kadar muntazaman düşündüğümü isbat için size şunu da söyleyeyim ki trenin İskenderiye'ye vüsulünden¹⁹⁵ bir saat sonra Fransız bandıralı bir vapur İstanbul'a doğru hareket edecek.”

O gün fevkalâde sıcak bir gündü. Tayin edilen vakitten bir saat evvel garda hazır oldum ve gelen yolcuların tâ önünde tevakkuf ettikleri¹⁹⁶ bir kahvehane çardağı altında oturup iki bohçalı, siyahlı arap kadını getirecek olan tek

193 Konuşuyor.

194 Âlet olarak kullandığım.

195 Varışından.

196 Durdukları.

atlı kira arabasını beklemeğe başladım. Onun, mutantan arabasında, süsleriyle gelmesini istiyordum. Üstümdeki ardağın kuru yaprakları arasından sızan güneşin sıcağıyla ısınan başımda biraz hülya ve biraz telâş vardı. Sık sık saatime bakıyordum ve ikide bir ayağa kalkıp, kalabalığın üstünden, caddeye mntehi¹⁹⁷ yol ağızlarını tetkik ediyordum ve her gelen tek atlı arabada onu var zannederek, bir elimi çantama götürüyor diğeriyle duvar kenarlarında uyuklayan hamallara müphem, lüzumsuz işaretler yapıyordum. Bir defa gara girip, salonları, köşe ve bucakları dolaştım. Ötekine berikine trenin ne vakit hareket edeceğini soruyordum: "Tam öğleyin mi? Birkaç dakika evvel mi? Birkaç dakika sonra mı? Gişe açıldı mı? Açılmadı mı? Ne vakit açılacak? Neden açılmadı?" Artık her taraftan barit, abus¹⁹⁸ cevaplar almağa başlamıştım. Hattâ birisi o kadar sinirlendi ki beni kolumdan tutup kahvenin ardağı altına götürdü ve dedi ki:

"Efendi, rica ederim, bu kadar telâşa lüzum yok. Vakit gelir gelmez ben size haber veririm, hattâ icap ederse, biletinizi alır, eşyanızı da vagona yerleştiririm."

Ben, yine yerinde duramayan yaramaz bir ocuk gibiydim. Herkesi rahatsız ediyordum, fakat herkesin uyuşukluğu, lkaydisi, sekineti¹⁹⁹ de beni rahatsız ediyordu.

Çünkü artık dakikaların sayıldığı zaman gelmişti, on dakika kalmıştı, biletleri almış, her şeyi hazırlamıştım. O, hâlâ yoktu. Bir an geldi ki elimde saat, güneşte, caddenin ortasında, arabalar arasında, garip garip dolaşmağa başladım ve sersemliği daha ileriye götürüp, arabacının birine, yolda, iki bohçalı, siyah carlı²⁰⁰ bir kadın taşıyan tek atlı eski bir kira arabasına tesadf edip etmediğini sordum. Terle sırsıklam,

197 Son bulan.

198 Soğuk, somurtkan.

199 Miskinliği.

200 arşallı.

yüzüm kıpkırmızı tekrar gara döndüm. Yolcular biletlerini alarak birer birer geçip gidiyorlardı. Vagonda münasip bir yer bulunamazsa onun ne kadar sıkılacağını düşünüyordum.

Lokomotif birinci hareket işaretini vermişti. Ben tekrar caddeye koşuyor, güneşin altında kavrularak, tekrar arabalar arasında dolaşıyor ve artık, herkese soruyordum:

“İki bohçalı, siyahlı kadın?.. Tek atlı, eski bir kira arabası gördünüz mü?”

“Siyahlı bir kadın! Tek atlı bir kira arabası!” Hayır, hayır onu hiçbir kimse görmemişti. Bazıları makam-ı istihzada.²⁰¹ “Gördük,” diyorlardı, “siyahlı kadın çok. Ve her yolcunun yanında bohçası vardır.”

Tren hareket etmek üzere idi. Memur düdüğünü çaldı ve bayrağını salladı. Ben, elimde çantalar, acıklı ve gülünç bir halde, caddeden garın çıkış kapısına, oradan tekrar caddeye koşuyordum. Fakat bütün bunlar onun gelmesine yardım etmedi. Tren gitti ve ben yorgun, harap, terle sırsıklam, güneşten kıpkırmızı, gayret, tecessüs ve istihza ile etrafını ihata eden bir halk ortasında bütün garabetim ve bütün çaresizliğimle yalnız kaldım.

Ve bundan sonra Mahdur'u artık hiç görmedim. Ne oldu? Neden gelmedi? Vaz mı geçti? Manialar mı zuhur etti? Yoksa kaçarken tutuldu da bu sefer artık hakikaten o müthiş mücazattan²⁰² birine mi çarpıldı? Öldü mü? Sağ mı? Bilmiyorum. Yalnız, amcamla birlikte ettiğimiz tahkikat neticesinde şunu anladık ki Mahdur artık sahibinin evinde de değildir...

201 Alay yollu.

202 Cezalardan.

Manisa tahrirat başkâtibi Hilmi Efendi, havanın çok soğuk olmasına rağmen, bugün de itiyadını bozmadı. Saat on birde, hükûmet konağından çıkar çıkmaz, Kavafları, Büyük çeşmeyi, Semerciler içini mümkün olduğu kadar seri adımlarla geçerek, her akşam üstü, kendisini istasyona isal eden¹ caddeyi takibe başladı.

Semada bir buzlu cam donukluğu vardı... Hava, vahşi, hırçın bir kedi pençesi gibi yüzünün cildini tırmalıyor ve cadde-
nin çıplak dallı ağaçlarında, acı bir kış melâli titriyordu.

Genç adam mümkün mertebe az üşümek fikriyle adımlarını sıklaştırdı. Paltosunun yakasını tâ kulaklarına kadar çekerek, bastonu koltuğunun altında, elleri ceplerinde büzülmüş, yürüdü... Kendi kendine:

“Şüphesiz bu bir kar havası...” diyordu.

Filvaki tâ karşıda, ova tarafından, Menemen boğazının üstünden şehrin semasına doğru uzanıp yayılan mehip² ve

1 Ulaştıran

2 Korkunç.

kesif bir sürü bulut kütleleri onun bu hissini teyit ediyordu. Zaten bütün gece, sabaha kadar, dağların tepelerine bir hayli kar yağmıştı ve şimdi bu dağlar tâ uzaklardan, beyaz ve dumanlı başlarıyla ona, iliklerine kadar işliyen soğuk ve acı bir selâm yolluyorlardı.

Hilmi Efendi: “Pis memleket, pis hava!” diye söyleniyordu.

Belediye bahçesine geçip, reji dairesinin önüne geldiği zaman soğğun şiddeti onu o kadar korkuttu ki daha ziyade ilerlemekte mütereddit kaldı. Karşıkı arsada, etrafa biraz hayat ve şetaret saçan yaygaralarla bir küme Rum çocuğu top oynuyordu. Bazı evlerin pencerelerinde, camların arkasında, bir elişine eğilmiş, birtakım sakit³ kadın başları görünüyordu. O da, bu saatte, bu keskin ve bîaman kıştan uzak, evindeki mangal başının sıcak ve sükûnetbahş⁴ yazını düşündü. Fakat ayaklarının iki senelik mübrem bir itiyadına galip gelmek mümkün olmadı ve gayri ihtiyarî aşağıya doğru ilerlemeğe başladı. İki senedir, tamam iki senedir, bu memlekete geldiği günden beri onun en büyük zevki, eğlencesi, böyle her akşam üstü kaleminden çıkar çıkmaz bir kere istasyon yolunu boylamak, orada akşam treninin vürduna intizaren⁵ Yorgaki'nin gazinosunda birkaç mastika içmek ve trenin hareketinden sonra Rum mahallelerinden dolaşarak evine mümkün olduğu kadar geç avdet etmekten ibaret kalmıştı. Tren ona, İzmir'in dağdağalı hayatından bir şetaret nefhası⁶ getirir; Yorgaki'nin mastikaları bütün gün kalbini didikleyen yeis ve melâl kurtlarını öldürür ve Rum mahallelerinde, o, biraz kadın yüzü görürdü. Kadın!.. Hilmi Efendi buraya geldiği günden beri kadın nedir artık bilmiyordu ve gençliğinin bu elim mahrumiyeti onda iki sene-

3 Sessiz.

4 Sessizlik bahşedici.

5 Gelişini bekleyerek.

6 Sevinç esintisi.

dir ruhunun bütün azim ve metanetini, bütün mukavemetini ezen, çürüten bir hastalık halini alıyordu. Şüphesiz bu onun cezasıydı, çekecekti. İzmir idadisinden *karibülâla*⁷ bir şahadetname ile çıkıp İstanbul'a mekâtib-i âliye⁸ kapılarında utanç verici inhizamlara⁹ uğramasına ve sonraları artık kendisine para yetiştirememeye başlayan ihtiyar anasıyla, sokak ortasında aç ve harap kalmak tehlikelerine maruz olarak bütün gençlik hülyalarının hilâfına bilinemez nasıl iyi veya fena bir tesadûfün sevkiyle Aydın vilâyetinin hiç de neşeli olmıyan bu sıkıntılı köşesine sürüklenip, hayatı müddetince artık burada, hep burada çürümeğe mahkûm olmasına sebep ne idi? Hep kadın değil miydi?

Hilmi Efendi dimağını kaplayan bir sürü müphem düşünceler ve hisler bulutuyla dalgın, gazinoya vasil olmuştu. Orada treni bekliyen birkaç yolcudan başka kimseler yoktu. Bunlar da uzun püsküllü, poturlu ve heybeli birtakım Rum köylülerden ibaretti. Bu adamlar oranın havasını pis, gasiyan verici¹⁰ bir tütün dumanıyla kirletiyor ve etrafa sü-kûnu bozan bir ses ve hareket gızzeti¹¹ yayıyordu.

Tahrirat başkâtibi, her akşamki yerine, tâ orada, köşede, demiryoluna nâzır olan pencerenin yanındaki masanın başına oturdu ve bir mastika istedi. Sobanın harareti bir çeyrek saatten beri, dışarıda, havanın buzlarıyla uyuşan vücudunu lütufkâr ve sıcak bir derâğuşla¹² sarıyordu. Tâ uzaklardan lokomotifin gittikçe yaklaşan sesi işitiliyordu. Bu ses, onun kalbini her gün derin bir seyahat emeliyle titretirdi. Ah onun ne kadar maceraperest bir ruhu vardı! Ve bu

7 En üstün dereceye yakın.

8 Yüksek okul.

9 Bozgunlara.

10 Bulantı.

11 Kabalık.

12 Kucaklamayla.

ruh, bu ölü memlekette, bu buzlu dağların kenarında, bu uyuklayan evler arasında, daima küf kokan ihtiyar kalem odalarında ne kabir azabına benzer dakikalar yaşamağa mahkûmdu... Ona, en ziyade geceler tahammûlfersa¹³ gelirdi. O, en ziyade camları buğulanmış mahalle kahvehanelerinde vaktinden evvel ihtiyarlamış, ağzı daima ya soğan veya sarmısak kokan kalem arkadaşlarıyla karşı karşıya, bitmez tükenmez iskambil, tavla oyunları arasında geçen sefil ve miskin dakikalardan korkardı...

Hilmi Efendi: “Bunların hepsi bir tarafa! Ya kadınsızlık!” diye sızlandı.

Maamafih iki aydan beri, meçhul bir kadın eli ona bir macera hazırlıyor gibiydi. Vaktinin kısım-ı âzamını¹⁴ taşralarda âşar kitabetiyle geçiren bir biraderi ve altı yedi yaşlarında küçük bir çocuğuyla, kendi evinin tâ karşısında ikamete başlıyan Esmâ Hanım isminde bir dul kadın ona kafesinin arkasından ince beyaz parmaklarıyla mini mini, bükülmüş muhabbetnameler atıyordu. Bunlar iki aydan beri, hemen her gün mahallenin en تنها zamanlarında, akşam ezanından sonra, titrek ve yorgun kelebekler gibi onun başına düşüyordu. Bu kâğıtlar hep birbirine benzer kelimelerle dolu idi. Onların ekseriya “Karanfilsin kararın yok, ilâh...” tarzında beyitlerden başka bir şey ihtiva etmediği de olurdu. Hilmi Efendi evvelâ, büyük ümitlere kapılmıştı. Fakat sonradan, yazdığı mektuplarda “sizi hiç göremiyeceğim? Ne olur, bir gececik!” tarzındaki cümlelerinin daima cevapsız kalması üzerine artık bunun, böyle neticesiz, masum bir oyundan başka bir şey olmayacağına hüküm vermiş ve kendisi için iki aylık uzun bir gönül rabıtasından beri hâlâ kafes arkasında gizli bir gölge halinde kalan bu kadına

13 Dayanılmaz.

14 Büyük bölümünü.

ait hülyalarını gömmüştü. Zaten o, böyle mahalle içinde, komşu arasında, Türk hanımlarıyla vuku bulacak aşk münasebetlerinin ne fena neticeler vereceğini bilir ve bundan çekinirdi. Bahusus kendisi için, bahusus İzmirli tahrirat başkâtibi Hilmi Efendi için, hiç camiye gitmemek, kahvehanelerde daima başı açık oturmak ve her gün bir frenk tarz ve edasıyla giyinip süslenmek gibi kötü huylarla mahalleli nezdinde her hareketi calib-i tetkik¹⁵ ve tenkit addolunan bir adam için bu ne büyük bir tehlikeye sebep olabildi! Şimdi, tren gelmiş ve hareket etmişti bile. Hilmi Efendi bugün, kendini her zamandan fazla dalgın ve mağmum¹⁶ buluyordu. Burada daha ziyade oturmak istemedi. Borcunu ödedi ve çıktı. Dışarıda kalp üzerine kirli bir kefen gibi inen esmer, hüzünlü bir kış akşamı vardı. Her şeyi ağır ve matemî bir örtü kaplıyordu. Etraftaki fenerler mütekâsif ve sincabî¹⁷ havanın içinde solgun, raşedar¹⁸ ziyalar serpiyorlardı. Yolun üzerinde ürkek ve sönük gözleriyle istasyondan dönen birkaç araba koşuyordu. Hilmi Efendi mezaristan aralarını âdeta uçarcasına geçti. Tipiye tutulmaktan korkuyordu. Çünkü kar hemen yağmak üzere idi.

Sultan meydanına geldiği zaman geniş bir nefes aldı. Artık evine yaklaşmıştı. Sokağın ağzındaki çeşmenin önünden geçerken birden hatırına Esmâ Hanım geldi. O, şüphesiz pencerede yine bermutat kendisini bekliyordu.

Sokak تنها idi. Bu, herkesin yemekte veya camide bulunduğu bir zamandı. Genç adam zannında yanılmadı. Kırmızı boyalı bir evin penceresi altından geçerken, yavaşça kafes açıldı ve beyaz -avucunun içi pembe- bir el, ince parmaklarının ucuyla onun önüne mini mini bükülmüş, titrek

15 Dikkat çekici.

16 Gamlı, üzüntülü.

17 Koyu ve sincap rengine.

18 Titrek.

bir kâğıt parçası attı.

Hilmi Efendi mutadı olan bir hareketle onu yerden aldı ve kafesin arkasındaki gölgeye gülümseyerek baktı... Bu kâğıt da hiç şüphesiz, ötekiler gibi ona büyük bir şey getirmiyordu. Tahrirat başkâtibi evine girerken: “Nahak yere,” diyordu; “kendimi her gün böyle tehlikeye maruz bırakıyorum. Gayesiz, neticesiz bir yolda!..” Fakat odasına girip lâmbanın ziyasında kâğıdı açtığı zaman orada ummadığı bir şey okudu. Evvelâ bu, ona o kadar ihtimalden uzak göründü ki inanamadı. Lâkin Esmâ Hanım tezkeresinde ona: “Bu akşam sizi bekliyorum,” diyordu; “sokak kapısını aralık bırakacağım, saat ikide buyurunuz.”

* * *

“Anne ben sokağa çıkıyorum...”

“Nereye oğlum? Bu soğukta, bu karda dışarıda ne işin var?”

“Söz verdim. Bir ahababın evine gideceğim.”

“Peki, öyle ise boyun atkısını al... Anahtarı da unutma, belki geç gelirsin!”

“Evet, belki geç gelirim. Belki de kar ziyadeleşirse...”

Sözünü kısa kesti. Kapının arkasında, çivide asılı duran büyük anahtarı aldı, cebine koydu ve paltosunun yakasıyla yüzünün alt kısmını örterek, yavaşça sokağa çıktı. Dışarıda, gecenin karanlığı üzerine beyaz bir sis gibi inen ince bir kar yağıyordu. Mahallede derin bir mezar sükûneti vardı. Bazı evlerin pencerelerinde miskin, dumanlı, muhtazar¹⁹ ziyalar uyukluyordu... Karşıkı ev, kâmilan karanlık içinde idi. Hilmi Efendi, sokağın bazı çukur mahallerini dolduran ince bir kar tabakası üzerinde yavaşça yürüyerek Esmâ Hanım'ın kapısı önüne geldi. Orada biraz durdu ve etrafı dinledi. Fa-

19 Sönmeye hazır.

kat birden zulmetin içinden nûvazişkâr²⁰ bir kadın sadası ona: “Ne bekliyorsunuz? Girsenize. Üşüyeceksiniz beyim...” diye seslendi. Genç adam titrek bir elle aralık duran kapıyı itti ve lerzan²¹ bir gölge sessizliğiyle içeri girdi. Kadın onu kapının arkasında başı bir beyaz şalla örtülü bekliyordu.

Hilmi Efendi'nin kalbi şiddetle çarpıyor ve damarlarında ılık bir şeyin cereyanını hissediyordu. Başı beyaz şalla örtülü kadın, sessiz kapıyı kilitledi, sonra elini ona doğru uzatarak gayet yavaş bir sesle:

“Buyurunuz beyim;” dedi. “Karanlık amma zararı yok. Zaten fenerle gelemedim ki... Komşular...”

Ve genç adamın buz gibi soğuk eli genç kadının ateşli avucunda, karın ve karanlığın içinde yürüdüler.

Evvelâ birkaç kademe taş bir merdiven çıktılar; hasır yayılı bir sofadan geçtiler; sonra yine, eski tahtaları ayak altında feryatkâr gıcırtilar yapan uzunca bir merdiven daha çıktılar ve evin arka cihetine tesadûf etmesi lâzım gelen, sıcak, perdeleri inik ve bir konsolun üzerine konmuş yarı kısılmış lâmbasıyla yarı aydınlık bir odaya girdiler. Ortada lebalep ateşle dolu bir mangal vardı; kenarda uzun, beyaz örtülü bir minderin yanında gayet yumuşak ve temiz olduğu hissolunan, yastıklarının kenarları dantelâlı ve kırmızı yorganın üstü işlemeli bir yatak göze çarpıyordu.

Hilmi Efendi, dikkatle Esmâ Hanım'ın yüzüne baktı. Onu, ancak şimdi, kâfi derecede, görebiliyordu. Bu, uzun boylu ve beyaz bir kadındı. Kırmızı, etli dudaklarının üstüne doğru inen ince, kanatları müteharrik,²² hassas bir burnu ve insana, söğütlerinin kiskanç sayeleri altında hiç güneş görmeyen derin, esrarlı bir göl hissini veren yeşil gözle-

20 Okşayıcı.

21 Titrek.

22 Hareketli.

ri vardı. Genç kadın, başından şalını kaldırdı ve münis, sevimli bir kedin yaltaklığıyla ona yaklaştı. Hilmi Efendi ne yapacağını bilmez gibiydi. Esmâ Hanım bir şey söylemiş olmak için:

“Pek soğuk bu akşam, efendim!” dedi.

Hilmi Efendi ellerini oğuşturarak, dudaklarında titrek bir tebessümle:

“Evet, pek soğuk... Fakat, bu oda iyi! Bu oda sıcak ve rahat!...” diye söylendi.

“O halde geçin efendim. Mindere oturun, rahat edin, mangalı da önünüze getireyim.”

“Teşekkür ederim.”

“Sıcak bir şey, bir kahve, bir çay içersiniz değil mi?”

“Teşekkür ederim.”

Hilmi Efendi, ona meydan vermiyerek, mangalı minderinin kenarına çekti ve:

“Buyurunuz efendim, oturalım,” dedi.

Esmâ Hanım, onu, yeşil gözlerinin, lâtif rüyalı bir uykuya davet eden mahmur nazarlarıyla okşayarak, mütebessim:

“Peki,” dedi; “cezveyi ve kahve takımını getireyim de efendim...”

Odanın köşesindeki dolaptan lâzım gelen şeyleri çıkardı. Rafın üstünde duran sūrahiden cezveye biraz su koydu ve onu getirdi, ateşin kenarına sürdürdü. Genç adam, bütün bu müddet zarfında, haris ve ateşli gözlerle önünde mevcele-nen²³ bu zarif ve taravetnak²⁴ vücudu ısıırıyordu. Onu hiç bu kadar lâtif ve müstesna tasavvur etmemişti. Şimdi, bu kadın için şedit bir temellük²⁵ arzusuyla çarpan kalbinde, insanı ölüme kadar götüren derin ve hummaâlût²⁶ bir hele-

23 Dalgalanan.

24 Taze.

25 Güçlü bir sahip olma.

26 Hummalı.

can vardı. Bu, iki seneden beri onun için böyle sıcak ve samimî odası, temiz ve davetkâr yatağıyla, böyle mafevkalemel²⁷ bir kadının kolları arasında kenarında, elindeki maşa ile, mütereddit, ateşi karıştırarak, ona billûr bir sesle, manâsız, itratsız,²⁸ fakat tatlı birtakım şeyler söylüyordu.

Hilmi Efendi, dudaklarında nûvazişkâr bir tebessümle kadını dinler görünüyor ve gittikçe alevlenen bir nazarla, onun dantelli yenlerinden çıkan beyaz kollarını ve yarı açık bırakılmış yakasından gözüken nermin gerdanını seyrediyordu. Orada, konsolun üzerindeki lâmbanın sarı ziyası bir altın tozu halinde onun kumral saçlarının üstünde titriyor, mangalın gölgelenen ateşi yanaklarına bir tatlı kırmızılık veriyordu.

Genç adam, titreyen kollarını, birden ona doğru uzattı ve boğazını gıcıklayan bir sesle:

“Gel artık, yanıma, güzelim...” dedi.

Esmâ Hanım ayağa kalktı. Evvelâ mütereddit, sonra şuh ve istignakâr²⁹ ve sonra birden, mütevekkil ve sıcak kendini genç adamın kolları arasına bıraktı.

Odayı derin bir sükûn istilâ etti... Lâmbanın ziyası bir billûr içine düşmüş fosfor kanatlı bir kelebek gibi pürhelecan titriyordu. Mangaldaki cezve küçük bir çocuk horultusuna benzer, kısa, müselsel³⁰ sadalarla, emziğinden ince, hafif bir duman üfürüyordu. Pencerenin beyaz perdeleri üstünde yekdiğerine sarılmış iki vücudun mehip şekiller alan gölgeleri kımıldıyordu. Birden, gecenin ve sükûtun içinde nereden geldiği bilinmeyen bir ses, uzak, tiz ve giryeli bir feryat çınladı:

“Anne!..”

27 Emellerin, istenenin üstünde.

28 “İttirad” olmalı; “düzensiz, kopuk kopuk” anlamında.

29 Çekingin.

30 Zincirleme, birbirini izleyen.

Esma Hanım, Hilmi Efendi'nin kolları arasından, derin bir uykudan uyanır gibi silkindi:

“A, çocuk,” dedi, “çocuk uyandı...”

Ve pürtelâş dışarıya koştu... Genç adam, onun bir çocuğu olduğunu kâmilten unutmuştu ve bu ses evin bu günahkâr sükûnunu garip bir itapla³¹ yırtan bu ses, ona birden müphem bir korku raşesi verdi. Ayaga kalktı ve bir müddet dışarıyı dinledi. Yandaki odadan, çocuğunu tekrar uyutmağa çalışan Esma Hanım'ın teranedar³² sesi duyuluyordu. Hilmi Efendi orada daha ziyade durmadı. Sofadan soğuk bir rüzgâr geliyor ve onun terlemiş vücudunu buzlu bir derağuşla³³ titretiyordu... Kapıyı kapadı ve asabî, odada dolaşmağa başladı. Beş dakika sonra Esma Hanım elinde beyaz bir bohça ile avdet etti:

“Oh, ne soğuk! Dışarısı ne soğuk!” diye, titriyerek koştu ve büyük bir kedi gibi mangalın kenarına büzüldü. Sonra içinde, hâlâ bir şehvet bakiyesi yanan gözlerini genç adama çevirdi ve geniş sıcak bir tebessümle:

“Çocuğu uyuttum,” dedi; “şimdi de sıra bizim, öyle mi?”

Ve elindeki bohçayı uzatarak ilâve etti:

“Soyununuz, size entari getirdim...”

Tahrirat başkâtibi inkiyat etti.³⁴ Evvelâ paltosunu çıkardı, kapının arkasındaki çiviye astı, sonra ceketiyle yeleşini bir iskemlenin sırtına vazetti³⁵ ve pantolonunun düğmelerini çözmeğe başladı...

Esma Hanım, bu müddet zarfında ona bakmıyor gibi davranıyor ve önündeki su ile, ateşle, çayla meşgul görünüyordu.

31 Azarlama, paylama.

32 Uyumlu.

33 Kucaklamayla.

34 Boyun eğdi.

35 Koydu.

Fakat birden, genç adamın tanınan³⁶ bir kahkahası, onu, başını kaldırmağa mecbur etti. Hilmi Efendi, omuzları kabarık, yakaları dantelli, kolları bol ve kısa bir kadın entarisi içinde uzun boyu, siyah yukarıya doğru burulmuş bıyıklarıyla gülünç bir hal alarak aynaya teveccüh etmiş,³⁷ kendi kendine gülüyor ve:

“Ne tuhaf, ne tuhaf! Bu bir hanım entarisi, bu şüphesiz sizin entariniz!...” diye söyleniyordu.

Genç kadın, uzun bir kahkaha ile kıvranarak kendi elbisesi içinde garip bir kuklaya dönen âşıkını seyretti... Sonra birden kesb-i ciddiyet³⁸ ederek:

“Affedersiniz,” dedi, “size bir erkek entarisi bulamadım, çünkü...”

Hilmi Efendi onun sözünü kesti:

“Ne zararı var, ne zararı var... Bu daha iyi. Sizin elbisenizi giymekle size daha ziyade yaklaştım...”

O zaman tekrar gözler bir sürü gizli manâlarla mündemiç,³⁹ birbirlerine bakarak uzun uzadıya gülüştüler.

Fakat bu çok devam etmedi. Nagihan⁴⁰ dışarıdan büyük bir fırtına şiddetiyle akseden meçhul, mahuf⁴¹ bir gürültü onların ağzını buzlu bir sükûtle kilitledi... Sokak kapısı şedit, müteselsil ve seri darbelerle vurulmağa başladı. Orada birçok hadit⁴² erkek sesleri: “Açınız! Kapıyı açınız!” diye bağınıyorlardı.

Esmâ Hanım, müzmahil⁴³ ve perişan bir nazarla genç adama baktı ve büyük bir heyecanla çarpan kalbini iki elle-

36 Çınlayan.

37 Dönmüş.

38 Ciddileşerek.

39 Yüklü.

40 Ansızın.

41 Korkunç.

42 Öfkeli.

43 Çökmüş.

riyle bastırarak:

“Eyvah, baskın!..” diye söylendi.

Hilmi Efendi, şaşkın, sersem, bulunduğu yerden bir hat-ve⁴⁴ kımıldamağa muktedir olamıyarak lüzumundan fazla açılıp müdevverleşen⁴⁵ gözleriyle bir korku heykeli gibi dimdik, hareketsiz, odanın ortasında duruyordu.

Şimdi kapı gittikçe artan bir tehevvürle⁴⁶ çatırdıyor, çatırdıyordu.

Esmâ Hanım, büyük bir azimle ayağa kalktı, konsolun üzerindeki lâmbayı söndürdü ve dışarıya çıktı... Hilmi Efendi ne yaptığını bilmiyerek, karanlığın içinde kayan bu beyaz kadın hayalini takip etti.

Esmâ Hanım, yandaki odanın sokağa nazır penceresine koşmuş, soruyordu:

“Ne istiyorsunuz, ne var kuzum?”

“Açınız, sade açınız, bir kere girip evi arayacağız... İşte bu...”

“Lâkin niçin? Neden? Ne var?”

“Ne mi var? Onu biz biliriz... Sanki sizin, mahallede bir aydan beri oynadığınız oyundan bizim haberimiz yok mu sanıyorsunuz? O çapkın bu akşam burada... Açınız!”

Ve birden bütün bu seslerin fevkında⁴⁷ gürliyen mehip bir ses:

“Yüklenin kapıya be!..” diye bağırdı.

O zaman kapının eski tahta kanatları mandallarından, kı-lâplarından⁴⁸ sökülerek dehhaş bir tarakka ile⁴⁹ yere düştü. Tahrirat başkâtibi, yaklaşan müthiş bir yangın alevinden

44 Adım.

45 Yuvarlaklaşan, irileşen.

46 Kızgınlıkla.

47 Üstünde.

48 Menteşelerinden.

49 Dehşetli bir gürültüyle.

kaçan bir adam haşyetiyle⁵⁰ odaya koştu ve orada karanlığın içinde, garip bir sevki tabii ile, duvarda, iskemlenin üzerinde asılı duran elbiselerini toplamağa başladı. Tâ yanında Esmâ Hanım onu titrek elleriyle iterek, boğuk bir sesle:

“Saklan bir yere... Aman Yarabbi, bir yere saklan! Namusum berbat olacak...” diyordu.

Dışarıda, döşeme tahtalarını yerinden oynatan ve bütün evi bir zelzele gibi sarsan vahşi ayak sadaları takarrüp ediyordu.⁵¹

Hilmi Efendi sadece: “Geliyorlar!” dedi ve elbiseleri koltuğunun altında, pencereye koştu, sūr’atle camı açtı, tâ orada, pencerenin dış pervazı hizasında gerilmiş, beyaz bir çarşafa benzeyen bir şey vardı. Hemen kendini onun üzerine attı. Bu, üstü serapa karla örtülü bir asma idi; altında bir sūrû kuru dallar kalçalarına batıyor ve kar onu keskin soğuk dişleriyle ısıırıyordu.

Ötekiler, şimdi odaya girmişlerdi... Şişman, başı sargılı, kürklü bir adam, tâ önde büyük bir fener tutuyordu. Esmâ Hanım, kapının arkasına saklanmış:

“Bakınız, arayınız, kimse yok!” diye bağıırıyordu.

Dört kişiydiler, hepsi birden:

“Sen sus! Sen sus! Biz işimizi biliriz.” dediler ve rüzgâr-dan şişerek açılan perdeleriyle nazarı dikkati celbeden açık pencereye takarrüp ettiler. Şişman adam fenerini dışarıya doğru uzattı. Orada kimseler yoktu. Orada kar yağıyor ve rüzgâr esiyordu.

Hilmi Efendi onların yaklaştığını hisseder etmez, aşağıya, bahçeye atlamıştı.

Şişman adam arkadaşlarına döndü:

“Burada yok... Fakat mutlaka buradan kaçmış olmalı.

50 Korkusuyla.

51 Yaklaşıyordu.

Bahçeye koşun bakalım,” dedi.

Bu söz üzerine hepsi birden koşarak, merdivenleri dörder beşer atlıyarak, bahçeye indiler. Evvelâ, orada, karın beyaz cibinliği içinde, pürsükûn uyuyan geceden başka bir şey bulamadılar; fakat fenerli adam asmanın altına takarrüp edip, elindeki ziyayı öne doğru uzattığı zaman hepsi birden fevkalâde bir şeyin karşısında bulundular... Önce, bu gör-dükleri şey onlara müphem ve manâsız geldi. Yere eğildiler: Orada, taş yığınlarının üzerinde, beyaz karın içinde, yakala-rı dantelâlı beyaz bir kadın entarisiyle, başından siyah bir mayi dökülen ve sol kolunun muannit takallûsatı⁵² altında bir sürü siyah kumaş kümesi sıkan, camit,⁵³ uzun bir vücut yatıyordu...

Dört kişiden biri, ayağının ucuyla, yerdeki cesedi dürttü, bir diğeri onu sırtüstü çevirerek kalbini yokladı. Ceset kı-mıldamıyor ve kalp çarpmıyordu. O zaman, yere çömelen adam, başını kaldırdı ve gayet yavaş bir sesle:

“Herif ölmüş be!” diye mırıldandı.

52 İnatçı kasılması.

53 Donmuş.

Madmazel Claire Cortiso bir çocuk gibi sevinçle ellerini cırparak, biraderinin kenarı kordelâlı, nefti fötr şapkası altında, kumral ve necip¹ başıyla onyedinci asır şövalyelerinin şirin ve rakik mehabetini² temsil eden nişanlısını alkışladı. Genç kız muttasıl³ “Ne güzel! Ne lâtif Yarabbi! Bilsen bu şapka sana ne kadar yakıştı, Fazıl!..” diyor ve orada, pederinin, validesinin, biraderinin huzurlarına rağmen çılgınca onun boynuna atılıp, onu ince, kumral bıyıklarından uzun uzun iştiyakla öpmek tehalükünü⁴ gösteriyordu.

Fazıl Bey: “Yok canım! O kadar değil!.. Sahi mi?..” diye ötekilere soruyor, aynada kendini tetkik ediyor ve odanın içinde her ağızda başka şekiller alarak dolaşan takdirat arasında filvaki kendisini iki kat güzel sanıyordu.

Madam Cortiso, İtalya'da tesadûf ettiği bir genç prensle

1 Soylu.

2 İnce ululuğunu.

3 Durmaksızın.

4 İstegini.

damadı arasında şayanı hayret bir müşabehe⁵ buluyor ve: “Tamam o... Bütün o... Hattâ bakışı, hattâ tavırları, hattâ te-
bessümü!.. Ne garip, ne garip..” diyordu.

Peder, elleri piposunu doldurmakla meşgul ve gözleri Fazıl Bey’e merkûz, kısmen zevcesinin fikrine iştirak ediyor, şapkanın sahibi Jean ise gülerek: “Bütün sihir, bütün cazibe benim şapkada!” diyordu, “hep onda... Bu sihirli bir şapka! İstersen sana onu bin liraya kadar satayım Fazıl!.. Madem ki o seni bu kadar, bu kadar güzelleştirdi!..”

Fazıl Bey, nedimleri arasında dolaşan bir “Prince Charmant” gibi levent kameti,⁶ asıl hareketleriyle Claire’den aynaya, aynadan Claire’e teveccüh ederek, şakacı aldatan bir tebessümle:

“Peki, madem ki hepiniz beni böyle daha iyi buluyorsunuz; madem ki Claire beni bu halde daha çok sevecek, peki, çıkarımam artık bu şapkayı!” diyordu.

Bu söze hep birden inanıverdiler. Yalnız Mösyö Cortiso’nun gözlerinde şüphe ile dolu bir itimatsızlık vardı:

“Nasıl olur? Bu hiç kabil mi?” dedi, “seni burada herkes tanır. En aşağı tabakadan, en yukarısına kadar bu memleketin her sınıf halkı senin kim olduğunu bilir. Senin şapka giymen, eminim ki İzmir’de bir ihtilâl sebeptir. Bundan eminim. Ben bir İtalyan olmakla beraber Türkleri İtalyanlardan daha iyi tanırım: Eski âdetlerine, an’anelerine bu kadar şiddetle merbut⁷ bir kavim daha tasavvur edemiyorum.”

Claire, babasının sözlerini masum bir hayretle dinledi. Bir başın serpuş değiştirmesiyle bir ihtilâl arasında ne gibi bir münasebat olabilirdi? İnanamıyordu:

“Amma yaptın ha, baba!” dedi, “sen her şeyi zaten böyle izam edersin. Hem madem ki Fazıl artık memuriyette değil-

5 Benzerlik.

6 Boyu bosu.

7 Bağlı.

dir ve madem ki hürriyet vardır...”

Peder, koltuğunda, ağzındaki piposuyla mağrur ve filozof bir tavır aldı:

“Hürriyet,” diye söylendi, “hürriyet!.. Ahval-i ruhiyesi⁸ hiç değişmiyen bir millet için *hürriyet* boş kelime!..”

Fazıl Bey, birden yemekte çok içilen küülün⁹ tesir ve fûsunıyla lâtif bir rüya gören dimağında hiddete benzer bir raşe hissetti. O, her şeye rağmen vatanperver kalmıştı. Meşrutiyetin ilânı akabinde, kendisini bilmem hangi paşaya olan kurbiyetini¹⁰ bahane addederek, mesalih-i ecnebiye¹¹ müdiriyeti odasından tutup dışarıya fırlatan bu halka karşı kalbinde hâlâ sadık bir muhabbet taşıyordu. O, bütün gençliğinde Rousseau’yu okumuş ve dimağı henüz çocukken Michelet’nin beşiğinde sallanmıştı. Hiddetini müphem bir tebessümle örtmeğe çalışarak:

“Yok amma, zannettiğiniz kadar değil, kayınpeder,” dedi, “yemin ederim ki Türkler zannettiğiniz kadar körcesine mutaassıp değildirler. Hattâ bu müddeamı¹² isbat için, ister misiniz, Claire’le şimdi böylece sokağa çıkalım? Hem yaya olarak, en kalabalık yerlerde, onların en çok bulundukları yerlerde gezelim; ister misiniz?..”

Claire, ellerini bu sefer daha şiddetle çarptı. Tavandaki havagazı lâmbasının beyaz, donuk ziyası altında kenarının kordelâsı daha ziyade parlıyan nefti fötr şapkasiyle, validesinin İtalya’da tesadûf ettiği genç prenze benziyen nişanlısının kolunda, bu lâtif yaz gecesinde sokaklarda dolaşmak tasavvuru, sadece bu, onu şimdiden sermest etmeğe başladı:

“Sahi! Ne iyi olur,” dedi, “tâ Göztepe’ye teyzeme kadar

8 Ruh hali.

9 Alkolün.

10 Akrabalığını.

11 Yabancı işleri.

12 İddiamı.

giderdik; onlara ne iyi bir sürpriz yapmış olurduk. –Açık pencereye takarrüp edip¹³ dışarıya bakarak– Oh! Mehtap da var. Her taraf gündüz gibi... Haydi, Fazıl, haydi!..”

Fazıl Bey zaten tereddüt etmiyordu ki... İhtimal bu onun için fazla bir çılgınlık olacaktı. Fakat ne zarar... Madem ki sözü ciddî telâkki olunmuştu ve madem ki bu, Claire'i memnun edecekti.

“Lâkin ben hazırım, peki,” diye söylendi.

O hazırды... Zaten başka türlü hareket edemezdi ki... Bir defa deminki iddiasını isbat etmesi lâzımdı. Sonra da, hepsinin nazarında korkuyor görünmek; âdeta mevhum hayalâtan, karanlıktan ürken bir çocuk kadar zayıf, âciz, hiç olmak zilleti vardı. Milliyet ve erkeklik haysiyetine karşı kendisini artık bir manevî taahhüt altında sanıyordu.

Bu silsile-i muhakemat¹⁴ üzerine kenarına bir kat'iyet geldi ve Claire'den ziyade isticâl göstermeğe başladı:

“Peki, haydi, hazırlansana! Haydi, şapkanı giy... Çıkalım...” diyordu.

Peder, mümanaat etmek¹⁵ istedi. Diğerleri bunu, zararsız, masum bir eğlence gibi telâkki ettiler ve onlar; hattâ “Allahaismarladık” demeğe bile vakit bulamıyarak, pürtelâş so-kağa çıktılar.

Dışarısı filhakika, gündüz gibiydi. Deniz, sathındaki altın pullariyle tâ Karşıyaka'ya kadar gözden kaybolmuyordu. Bütün rıhtımda boydan boya, gazinoların önündeki halkla, lâmbalar ve âhenkle, sanki pürsürur bir şehrayin¹⁶ vardı. Madmazel Claire'le Fazıl Bey yürüyerek tâ “Sporting Club”e kadar gelmişlerdi. Claire, mutlaka tramvayla gitmekte ısrar ediyordu. Fazıl Bey tâ Punta'dan beri ona bir

13 Yaklaşık.

14 Düşünce zinciri, akıl yürütme.

15 Karşı koymak.

16 Sevinç dolu bir şenlik, donanma.

türlü arabayı kabul ettirememişti. Çünkü genç kız bu lâtif gece seyranının mümkün olduğu kadar çok sürmesini istiyordu.

Yukarıdan gelen tramvay arabasının, kırmızı feneri gittikçe büyüyüp, müdevverleşiyordu.¹⁷ İkisi de hattın öbür tarafına geçip bu fenere muntazır, tevakkuf ettiler.¹⁸

Şimdi Claire, füsunkâr bir ziya içinde, Fazıl'ın kül renkli şekli yanında beyaz kostümü büyük, tüylü beyaz şapkasiyle, denizin arkadaki müzehhep¹⁹ yolları üzerinde dolaşıp, tâ uzaklardan bu sahile dinlenmeğe gelmiş mağrur sorguçlu bir kuş gibi sakin, müsterih dururken; ötekinin müphem raşelerle titriyen eli muttasıl, muttasıl –şimdi siyah görünen– nefti şapkasının üstünde dolaşıyordu.

Fazıl'ın ruhunu, yavaş yavaş, katedeceği eb'at ve mesafatın mehalik ve mesaibini²⁰ düşünen garip acemi bir seyyah endişesi kapladı. Buna rağmen o, yine kâh ıslık çalarak, kâh rabitasız, ıttıratsız²¹ birtakım havalar teganni ederek neş'eli görünmeye çalışıyor ve ara sıra Claire'e dönüp şımarık bir çocuk tavrıyla:

“Eğer bu gelen açık tramvay değilse ben binmem, ben binmem,” diyordu.

Bu gelen açık tramvaydı. Biri beyaz eldivenli küçük elini diğeri bastonunu salladı; araba demir rayların üstünde âsaphıraş²² bir sada çıkardı ve durdu.

Tâ önde yüksek sesle Rumca konuşan, hasır şapkalı iki gençten başka yolcu yoktu. Onlar en arkadaki safa oturdular. Kenarda, basamağın üzerinde dolaşan biletçi düdüğünü

17 Yuvarlaklaşıyordu.

18 Durdular.

19 Yıldızlanmış.

20 Tehlike ve uğursuzluklarını.

21 Düzensiz, gelişigüzel.

22 Sinir bozucu.

ötünü. Araba yine aynı sada ile harekete başladı. Claire, Calée de Paris'in sinematograf gişesi önünde toplanan halkı göstererek:

“Ne kalabalık! Ne kalabalık!...” diye söylendi.

Sonra eğilip, nişanlısının –tâ göz kapaklarına kadar inmiş, geniş kenarlı şapkasının gölgesi altında kısmen örtülen– çehresine bakarak yavaş ve tatlı bir sesle fısıldadı:

“Gözlerin nerede azizim?” dedi, “şapkanı o kadar indirdin ve onları o kadar örttün ki etrafını göremiyorsun.”

Ve elinin, fıkırdak, şuh, gizli bir hareketiyle onu arkaya doğru itti. Fazıl Bey:

“Oh! İyi yaptın!” diye mırıldandı, sonra birden:

“Dur, onu büsbütün çıkarayım...” dedi ve şapkasını çıkarp dizlerinin üstüne koyarak ilâve etti:

“Deminden beri sebebini bilmeksizin rahatsız oluyordum, terledim. Bu zaten yazlık bir şapka değil ki...”

Tramvay Pasaport'a yaklaşıyordu. Sol tarafta Klonardis gazinosunun bir kilise avlusuna benziyen taraçasında, yuvarlak elektrik lâmbalarının mavimtırak, nûvazişkâr²³ ziyaları altında, artık tenhalaşan masalar arasında, beyaz ceketli, siyah pantolonlu garsonların yamalı şekilleri dolaşıyor ve kenarlarda masaların çiçekli, billûrları arkasından, tâ nihayete kadar teselsül eden²⁴ rengârenk ve müzeyyen bir sürü insan başları gözüküyordu. Fazıl Bey bir şey söylemiş olmak için:

“Görüyor musunuz? Klonardis, Kramer'e iyi bir rakip oluyor...” dedi, fakat biraz daha aşağıdaki sunî çiçekleri, garip ve müstesna kameriyeleriyle nazarfirip²⁵ ve sahraî bir manzara teşkil eden Kramer'in önünden geçerlerken ilâve etti:

“Lakin ne olursa olsun, burası daha şirin ve daha sami-

23 Okşayıcı.

24 Zincirleme giden.

25 Göz aldatan.

mî,” dedi; “ister misin? Yarın akşam yemeğimizi burada yi-
yelim...”

“Oh, sahi ne iyi olur. Peki...”

Tramvay Hotel Hück’ün karşısında tevakkuf etti. Hâlâ tâ
önde yüksek sesle Rumca konuşan hasır şapkalı iki gençten
başka yolcu yoktu. Nagihan,²⁶ bunlara uzun boylu, nefti el-
biseli bir zabıt iltihak etti. Biraz sonra gayet şişman, pembe
blûzlu bir kadınla küçük bir kız çocuğu ve yuvarlak bir er-
kek daha geldi. Tramvay artık hareket etmek üzere idi. Me-
murun düdüğü rakik bir velveleyle öttü. Arabacı kamçısını
şaklattı. Fakat tam bu sırada Postane tarafından birkaç ka-
lın ses birden: “Ferma! Ferma!” diye bağırdı. Üç kişi koşa-
rak geliyordu. Bunlardan biri, en öndeki, kaşlarının üstüne
doğru düşmüş siyah, uzun fesi, küçük bıyıklarının altında
yayı ve gerik duran ağziyle küstah çehreli kısa, cılız bir
adamdı. Haşin ve büyük burnunun iki tarafından –insana
sırtı parlak, muzır iki siyah böcek hissini veren– şerir²⁷ ba-
kışlı küçük, müteharrik gözleri vardı. Diğerince uzun, sa-
rışın bir genç, âdeta bir çocuktur. En öndeki akı çok, haca-
ri,²⁸ patlak gözleri, vahşi korkunç bıyıklariyle yeniçeri si-
mali, bir dev yavrusuydu. Lâkin geniş, kırmızı bir fesin ar-
kaya doğru temayüliyle çok açık kalan saçsız ve parlak bir
cephe bu sert çehreye ağırbaşlı bir adam mülâyemeti²⁹ veri-
yor, düğmeleri çözü yeleğinin, açık bıraktığı kocaman kar-
nının taşkınlıkları ise bütün vücuduna masum bir behimi-
yet³⁰ bahşediyordu.

Üçü de sıra ile arabanın basamağını atlayıp, sonuncudan
bir evvelki safta, arkaları, Fazıl’la Claire’e dönük bir vazı-

26 Ansızın.

27 Kötü.

28 Taş rengi.

29 Yumuşaklığı.

30 Hayvanlık.

yette yer aldılar; tramvay hareket etti.

Fazıl Bey, koluyla Madmazel Claire'i dürterek, yavaşça:

"İsmi ni hatırlamıyorum ama," dedi, "bu küçük adam, bu siyah fesli bana hiç yabancı değil. Gördün mü, girerken nasıl dikkatli dikkatli yüzüme baktı?"

Claire, doğrusu, buna hiç dikkat etmemişti. Hem bunun ne ehemmiyeti olabilirdi? Fazıl'ın bu gibi adamları tanıması herhalde daha hayırlıydı. O şimdi nişanlısına, sol tarafta aynaları, kırmızı kadife döşemeleri, kirli lâmbalarıyla gznnden sönük birer sinematograf levhası gibi sür'atle geçen, şatafatlı âdi rıhtım kahvelerini göstererek:

"Yukarıki gazi nolarla bunlar arasında ne büyük bir tezat var, görüyor musun Fazıl?" diyordu, "burası âdeta başka, bambaşka bir âlem."

Ve gülerek ilâve ediyordu:

"Bilir misin, ben bunları, bu kahvehaneleri neye benzetirim?"

"Neye?"

"Ben bu kahvehaneleri, pazar günleri, kırmızı boyunbağlarını, kauçuktan parlak yakalarını takıp gayet açık renk kostümleri ve sarı kunduralarıyla kendilerine çık birer ms-y zarafeti vermeğe çalışan esnaf çıraklarına benzetirim..."

Fazıl Bey, bütün bu ocukluklara: "Sahi, sahi, ne iyi buldun!" diye cevaplar veriyor ve gülmeğe çalışıyordu.

ndeki adam, siyah fesli, küçük adam, muttasıl başını çeviriyor, sırtı parlak, muzır iki siyah böceğe benziyen gözleriyle, şerir nazarlı küçük gözleriyle muttasıl onu süzüyor ve yanındakilere eğilip yılan gibi kıvrılarak, mahfi³¹ ve esrarengiz bir şeyler fısıldıyordu.

Fazıl Bey de Claire'e fısıldıyordu:

"Gördün mü, gördün mü?" diyordu, "beni tanıdı. Yanında-

kilere benden bahsediyor. Benden ve elimdeki şapkadan...”

Genç kız, nişanlısının bu adamlardan bu kadar çok bahsedişine şaşıyor, ortada tuhaf bir şey varmış vehmiyle kesik kesik gülüyordu. Fakat öteki, oturduğu yerde gittikçe artan bir huzursuzlukla mustarıpti. Zira, şimdi biri keskin ve nafiz,³² diğeri masum ve mütehayyir,³³ öbürü gazup ve elemnak³⁴ üç çift göz, bir sebat-ı muannitle³⁵ ona merkûzdu.³⁶ Bu gözlerin hepsinde de ayrı birer mana-yı tezyif mündemiçti.³⁷ Fazıl, bütün bu nazarlar altında, yüzüne doğru hafif ılık bir kan tabakasının çıktığını hissediyor, başını mütemadiyen deniz tarafına çeviriyor, orada vapurların, ateşin, müdevver gözlerine, dubaların siyah şüpheâver³⁸ sırtlarına bakıyordu.

Tramvay birkaç yerde durdu, yürüdü, yine durdu. Sonra yine yürüdü ve Gümrükönü’nde son bir tevakkuftan sonra artık Kışla meydanına doğru ilerlemeğe başladı. Sol tarafta üzüm ve incir depolarının siyah tahta göğüsleri, bu zarif ve mehtaplı gecenin zerrin ve pürşiiir gazesi³⁹ altında daha kaba ve daha galiz görünüyordu. Claire, önündeki simaları tetkik etmek istedi. Fakat bunlar da, onun için şu sefil üzüm depoları kadar nazara tahammûlfersa⁴⁰ birtakım şekillerdi. Artık sıkılmağa başlıyordu:

“Daha gelmedik mi?.. Ne uzun yol bu!” diye söyleniyordu.

Fazıl Bey’in kalbinde ise hem yolun devamına, hem de vâsıl olmağa karşı müphem bir endişe vardı. Elleri, dizinin

32 İçe işleyen.

33 Şaşkın.

34 Kızgın ve elemli.

35 İnatçı bir sebatla.

36 Dikilmişti.

37 Aşağılayıcı birer anlam gizliydi.

38 Kuşku verici.

39 Altından ve şiir dolu süsleri.

40 Dayanılmaz.

üstünde, sebepsiz ihtizazlarla yumuşak nefti şapkasının kenarlarını hırpalıyordu.

O gözler, hâlâ o gözler, bilhassa küçük adamın, siyah, gıcıklıyan böcekleri, şişmanın barit⁴¹ iğrenç salyangozları bütün vücuduna raşeler vererek hâlâ onun üzerinde dolaşıyordu.

Ortadaki kumral gencin gözleri ise şimdi Claire'e tevecüh etmişlerdi. Bunun nazarları ötekilere nisbeten biraz daha insanî, biraz daha sevimliydi ve titriyerek genç kızın iri, leylî gözlerinden, beyaz mutarra⁴² göğsüne düşüyor, oradan perişan bir halde tâ uzaklara kaçıyor.

Bu uzun ve muannit bakış artık Claire'i de rahatsız etmeğe başlamıştı. Bereket versin ki vâsıl oldular.

Fazıl Bey ürkek ve çekingen bir bakışla önündeki adamlara baktı ve halim ve mütevazî şapkasını giydi.

Tramvaydan indikleri zaman "Yalıboyu" hattının başında bekliyen diğer arabaya binip binmemekte ikisi de mütereddit kaldılar. Claire meydanın ortasındaki büyük saati göstererek: "Çok geç kaldık. Saat dokuza geliyor, bari bir faytona binelim," diyordu.

Fazıl biraz düşündü. Lâkin bir fayton bulmak için Kemeraltı'na kadar gitmek, bütün o çarşı kahvelerinin önünden geçmek lâzım geliyordu ve bu kabil değildi. Genç kızı ya-vaşça tramvaya doğru çekti:

"Haydi, zarar yok. Bunun üstü var, oraya çıkarız," dedi.

Ötekiler, üç adam kaba kaba şakalar ederek, vahşi vahşi gülüşerek; köşede fenerin altında duruyorlardı.

Fazıl Bey'le Madmazel Claire yukarıya çıkıp mesrur⁴³ ve müsterih bir nazarla onlara bir kere daha baktılar.

Şimdi o üç adamdan biri ayrılmış, meydana doğru ilerli-

41 Soğuk.

42 Taze.

43 Sevinçli.

yordu. Diğer ikisi –bu şişmanla küçük adamdı– bulundukları noktada bir müddet daha beklediler; sonra yavaş yavaş, tembel tembel bacaklarını sürükliyerek, gözler havada tramvaya yaklaştılar.

Fazıl Bey:

“Eyvah, o adamlar buraya da geliyorlar!” dedi.

Claire cevap verdi:

“Bırak şu hayvanları canım! O kadar ehemmiyet verdin ki...”

Fakat onlar kendilerine cidden ehemmiyet verdirtecek bir gürültü ile Imperial’in merdivenlerini tırmandılar.

Fazıl, yine şapkasını çıkardı. Bu gece hava ne çok sıcaktı! Tramvayın seyri bile ufak bir ihtizaz yapmıyordu. Kemeraltı'nın kahvehaneleri sandalyelerini, masalarını hep dışarıya çıkarmış, sokağın ortasına kadar yaymıştı. Bütün mevkiler, orada, deniz tarafından biraz hava dilenen, harareten yorgun, yazdan uyuşmuş bir halkla doluydu.

Arkada o iki adamdan biri, şişmanı, dayanamadı:

“Ben ceketimi çıkaracağım oğlum...” dedi.

Öteki şakacı bir sesle ve kendi sözüne kendi katılarak:

“İstersen,” diye söylendi, “istersen donunu da çıkar!”

Fazıl Bey elinin şedit bir ihtiyacı te'diple⁴⁴ titredigini duydu. Bereket versin ki Claire Türkçe anlamıyordu.

Tramvay Kemeraltı'nda uzun, can sıkıcı bir tevakkuftan sonra topal, yaralı bir hayvan gibi bazan birdenbire durarak ve sonra yorgun, iniltili bir hareketle tekrar yürüyerek ağır, nahoş sarsıntılarla ilerledi.

Ay, semanın تنها bir köşesinde, geniş bir pürneşat bir hande ile gülerek daima bu büyük arabayı takip ediyordu.

Claire'le Fazıl yanyana, fakat ayrı düşüncelerle, dalgın görünüyordardı ve tramvay şimdi kapılarının önünde du-

44 Şiddetli bir haddini bildirme ihtiyacıyla.

ran, dolaşan ve gülüşen sakinleriyle sevinç içinde görünen iki sıra evler arasından geçiyordu. Bazan bu evleri yekdiğendinden ayıran ve tâ sahile müntehi olan⁴⁵ bir sokak, görüş hududuna anî bir vüs'at-i cevelân⁴⁶ veriyor ve nazar bir müddet için solgun menekşe renginde bir ufukla, gümüşlü bir deniz karşısında titriyordu. Kulaklara serseri bir rüzgâr halinde, arasıra, nereden geldiği bilinmiyen fena bir saz sadası çarpıyor ve aşağıda, yolda, bazı çift çift, bazı dörder beşer kümeler teşkil ederek akşam seyranına çıkmış şapkasız birtakım genç kadın başları dolaşıyordu.

Imperial'deki diğer iki yolcu, şişmanla küçük adam, her dakika değişen sesleriyle, gittikçe küstahlaşan hareketleriyle, gülerek, aşağıdaki halka sözler atarak ve bazan ışıklı fısıltılarla hiç şüphesiz yanlarındakilerden bahsederek, gittikçe tahammülfersa oluyorlardı.

Fazıl Bey'le Claire Göztepe'ye yaklaştıklarını hissedermeymez, tramvayın tevakkufunu beklemiyerek hemen aşağıya indiler. Bir müddet Plateforme'da beklediler. Genç kız muttasıl nişanlısını tetkik ediyor ve muttasıl:

“Teyzem seni bu halde görünce şaşacak! Ne sürpriz, ne sürpriz Yarabbim!” diyordu.

Göğsünde birer şerit gibi beyaz yollar uzayan yeşil, küçük bir bayırın eteğinde indiler. Teyzenin oturduğu ev tâ yukarıda, bir tepecğin üzerinde kâindi.

Oraya vâsıl olmak için yüz adımlık تنها bir yokuş çıkmak icap ediyordu. Burada hava nisbeten daha serindi, mehtap daha parlak görünüyordu; yol sessiz, hülyalı ve beyazdı.

Claire şair olmuştu. Yavaşça, ince bir sesle şarkı söylüyor, gittikçe tıflâne⁴⁷ bir tevekkülle Fazıl'a sokuluyor ve her adı

45 Ulaşan.

46 Dolaşma genişliği, burada görüş alanının genişlemesi.

47 Çocukça.

mında sıcak ve tatlı ağırlığından ona bir parça daha yükletiyordu.

O bir Türke karşı kalbinde bu kadar derin, bu derece hürmetle memzuç⁴⁸ bir aşkın tulûuna⁴⁹ asla ihtimal vermezdi. İlk izdivaç kararının, ilk evet'in yegâne sebebi, en büyük saiki, hiç şüphesiz sadece Fazıl'ın serveti olmuştu; genç kız, şimdi, ne fena, ne âdi bir maksatla ona elini verdiğini hatırladıkça kızarıyordu. Fakat kim derdi ki o soğuk, kaba, yabancı adamdan şimdi yanında yürüyen, şimdi yalnız kolunun temasıyla bile ona saadetler veren böyle cana yakın, böyle muaşık⁵⁰ ve kibar ve zevç çıkacak?..

Claire çok memnundu. Kendi kendine: "Bu yol uzasa uzasa ve hiç nihayet bulmasa ve teyzemin evi biz ilerledikçe çekilse, uzaklaşsa..." diyordu. Fazıl da her adımda teza-yût eden,⁵¹ büyüyen ve gittikçe nihayetsizleşen, isimsiz bir hazla mes'ut ve sarhoş görünüyordu.

Önlerinde gölgeleri, onlar da sahipleri gibi endişesiz, onlar da yekdiğerine mütelâsık,⁵² müteâşık,⁵³ başka bir mes'ut çift halinde yanyana sessiz ilerliyordu.

Claire bu iki sevimli gölgeye bakarak düşünüyordu: "Evet, bu yolun, bu beyaz ve pak yolun üstünde, bu rüyalı sükûn içinde, ikisi de sade bu gölgeciklerle yalnız, böyle başbaşa, böyle uzun uzadıya, böyle mütemadiyen, ebediyen yürüselerdi, yürüselerdi!.."

Birden başlarını çevirip arkaya bakmağa mecbur oldular. Beş on adım ötede, yolun kenarında âhenksiz ayak sadalarıyla iki kişi yürüyordu. Fazıl onları tanımakta gecikmedi,

48 Karışık.

49 Doğmasına.

50 Âşık olan.

51 Artan.

52 Bitişik.

53 Âşık.

hiddetle başını sallayarak:

“Yine onlar, yine onlar!.. Ne kâbus bu iki adam!” diye söylendi. Claire evvelâ anlamıyan gözlerle bakındı, sonra birden hissetti ki bunlar tramvaydakilerdir.

Bu iki adam onlardan daha çabuk yürüyor ve gittikçe yaklaşıyordu. Bir zaman geldi ki yanyana yürümeğe başladılar. İkisi de anlaşılmaz bir şeyler homurdanıyordu. Fakat birdenbire bu homurtular küçük adamın ağzında kat’i, sarıh bir şekil aldı. Yüksek sesle:

“Görüyor musun rezil! Görüyor musun!” dedi, “her yaptığı yetmemiş gibi şimdi de şapka giyiyor.”

Ve öteki müteneffir,⁵⁴ kindar, ilâve etti:

“Alçak! Edepsiz!..”

Fazıl, başına ağır bir darbe inmiş bir adam gibi kulaklarının uğuldadığını ve gözlerinin dumanlandığını hissetti. Kolunu şiddetle Claire’den çekti ve onlara doğru ilerledi.

“Baksanıza!” dedi.

Ötekiler döndüler ve durdular. Fazıl bir şeyler söylemek, silleden daha yakıcı, yumruktan daha acı bir şeyler söylemek istiyordu. Fakat boğazında bir tıkanma ve dilinde bir betaet⁵⁵ vardı. “Siz!..” dedi, arkasını ikmal edemedi. Sağ kolunu gerdi, gerdi, vücudunun bütün kuvvetiyle küçük adamın yüzüne şedit bir tokat indirdi; biraz daha ilerledi. Arkada duran şişmanın mehip göğsünü yumrukladı. Ötekiler zaten böyle bir hâdiseye muntazır ve kavgaya hazır iki adam sür’at ve maharetiyle hemen Fazıl’ın üzerine hücum ettiler. Arasına birkaç boğuk ses işitiliyor, bazan bu üç gölgeden bir yere düşecek gibi oluyor, sonra kalkıp tekrar atılıyor ve yeniden heyecanlı, sakit⁵⁶ bir boğuşma başlıyordu.

Genç kız, koşmak ve onların üzerine atılmak istedi, muk-

54 Nefret dolu.

55 Ağırılık.

56 Sessiz.

tedir olamadı. Sanki bulunduğu noktada mihlanmış gibiydi. Bağırmak, istimdat etmek⁵⁷ istedi; sesi çıkmıyordu. Sanki onun da boğazını demirden iki el sıkıyordu. Hatırlıyordu, bu hal, bu tahaccür⁵⁸ ona ekseriya fena rüyalarda varit olurdu. Etrafında hâlâ kimse yoktu, yol hâlâ beyaz ve تنها idi.

Claire, birden nişanlısını yerde gördü. O iki adamdan biri onun üzerine çıkmış, bir eliyle boğazına basıyor, diğer eliyle başına yumruklar, yumruklar indiriyordu. Öteki Fazıl'ın ellerinden yakalamıştı ve ağzında boğuk bir sesle küfürlerin en müstehceni dolaşıyordu. Fazıl ise, sefil, zelil bir hayvan gibi, kısık hırıltılarla yerde çabalıyor, tepiniyordu. Bir zaman geldi ki üçü birden birer heykel kadar samit⁵⁹ ve hareketsiz kaldılar. Fazıl'ın üstündeki adam ayağa kalktı, silkindi. Üstünü başını düzeltti. Sonra, tekrar yavaşça yerde yata-na doğru eğildiler ve birden doğrulup, haşyetle,⁶⁰ koşarak yokuşu çıkmağa başladılar ve kayboldular.

Claire, Fazıl ayağa kalsın diye bekledi. Sonra onun hâlâ aynı vaziyette hareketsiz yattığını görünce meş'um, anî bir şüphe ile üstüne atıldı ve onu iki eliyle omuzlarından tutup sarsarak birkaç defa, uzun uzun: "Fazıl, Fazıl, Fazıl" diye bağırdı. Fazıl, korkunç, acı bir hande ile⁶¹ yüzünün siyah yamaları altından muannit,⁶² müsir⁶³ ona bakıyor ve hiç, hiç sesini çıkarmıyordu.

57 Yardım dilemek, imdat diye bağırmak.

58 Taş gibi olma.

59 Sessiz.

60 Korkuyla.

61 Gülümsemeyle.

62 Inatçı.

63 Israrlı.

BİR ÖLÜNÜN MEKTUPLARI

Prenses Beyza Hanımefendi, sofrada iken bize bahsettiği mektupları getirdi. Bunlar yirmi beş sene evvel, onu çılgınca seven ve sonra da meyyus ve nevmi,¹ kendini Elcize bahçesinin bir ağacında asarak, feci bir surette intihar eden bir gencin ona gönderdiği muhabbetnameler idi.

Prenses, geçmiş güzelliğinin azamet ve şevketine celi bir bürhan² teşkil eden bu mektupları, bu bir sürü sararmış, ölü benizli kâğıt parçalarını kemal-i ihtimamla³ dizlerinin üstüne koydu ve kırk beşlik dudaklarının garip bir hande-i şuhile,⁴ bize gülerek:

“Onları size okuyayım, ister misiniz?.. Gelin, yaklaşın!” dedi.

Hepimiz mütecessis, onun oturduğu koltuğun etrafına toplandık. Gece idi. Odanın tâ yanında bulunduğumuz penceresi açık duruyordu. Dışarıdan, bahçeden, gecenin karan-

1 Üzgün ve ümitsiz.

2 Kanıt.

3 Özenle.

4 Şuh bir gülümseme.

lığı içinde korkunç ve mehip bir şekil alan uzun bir ağacın siyah bir dalı tehditkâr bir kol gibi içeriye doğru uzanıyordu. Kadınlar gülüyor, erkekler ağırbaşlı, ciddî, mütefekkir görünüyordu. Beyza Hanımefendi, ince ipek kumaşları hırpalayan beceriksiz ellere benziyen, biraz Türkçeye bigâne lisanının kırık, dökük telâffuzuyla, cümlelerin ruhunu zedeliyerek ve bazan durup kendisi için meçhul kelimelerin manalarını sorarak mektupları sırasıyla okumağa başladı:

- 1 -

“Hanımefendi, dün, Elcize’de arabanızın yanından, tâ yanınızdan geçerken bana bakıp niçin güldünüz?.. Beni tanı mı yordunuz, beni hiç tanı mı yorsunuz. Acaba hoşunuza mı gittim?.. Buna ihtimal veremem. Gülünç mü idim? Belki... Fakat dudaklarınızı tezyin eden⁵ handede istihzaya benzer bir şey yoktu, orada hiç, hiç istihza yoktu değil mi? Siz gülerken sadece şuh tunuz ve sadece... kadındınız. –Bu kelimeyi mazur görün!– Evet ve sadece kadındınız. Lâkin, böyle bir şuh, bir kadın handede, bilir misiniz ki bir erkek için ne çok fenalık vardır? Bilir misiniz ki bir kadının dudakları arasında parlayan bu hande, bu firarî iş ve şimşeği bir erkek kalbinde ne müthiş boralar tevlit eder? Bahusus o *kadın* sizin gibi olursa, sizin gibi payansız güzel, sizin gibi yüksek, sizin gibi bir *prens*es olursa...

“Siz bir prensessiniz, ilk işim hemen bunu öğrenmek oldu ve bunu öğrenir, öğrenmez, ümidimin, benim zavallı ümidimin kanatları kırıldı. Siz bir prensessiniz ve asıl beni size bu satırları yazmağa sevkeden şey de budur. Bir prenses, mükellef ve mütepedep⁶ arabasından sokakta tesadûf ettiği on

5 Süsleyen.

6 Gösterişli, görkemli.

dokuz, yirmi yaşında manasız, sefil, yaya bir gence niçin ve ne diye güler? Doğrusu, hanımefendi, sizin tebessümünüz benim için bir numara oldu. Bunu bana hallediniz. Yarın, yine bermutat Elcize tenezzühüne çıktığınız ve bana orada tesadüf ettiğiniz zaman yolunuzun üstündeki o budala, hakir gence çehrenizin en muhakkir⁷ çatıklığını gösteriniz. Bu suretle ben de anlıyayım ki o dünkü tebessümünüz herkese masruf olan⁸ bir şeydi. Sadece bir şuhluk ve bir kadınlıktı. Bunu yapınız ve beni müsterih ediniz. Lütfen...

“Bu mektubu size nasıl vereceğim, bu mektubu arabanıza nasıl ve ne cesaretle atacağım? bilmiyorum. Biliniz ki, onu sırf merak saikasıyla yazdım. Sırf o muammayı anlamak için... Dudaklarınızın o pembe ve gaddar muamması...”

- 2 -

“Hanımefendi, dün yine güldünüz. Dudaklarınız dün yine aynı komedyayı oynadı. Sizden artık korkmağa başlıyorum. Sizin şuhluğunuz benim için bir tehlike haline giriyor. Zannediyorum ki bu oyunun, bu mudhikenin⁹ sonu acı ve feci olacak. Maamafih bütün ruhumla temenni ederim ki bu eğlence daima böyle devam etsin. Ben daima arabanızın etrafında dolaşayım ve siz daima gülünüz! Her ikimiz de bu lâtif komedyanın iki mahir ve san’atkâr aktörü kalalım. Fakat...

“Fakat bizi kim temin edebilir ki, bir gün, bu iki aktörün hüviyeti san’atinden bütün hırsları, heyecanları, bütün delilikleriyle çırcıplak birer insan, sadece göz göze bakışan bir erkek ile bir kadın doğmayacak?..

“Hanımefendi, insanlar kendi kendilerini pek iyi tanıyamazlar ve onun içindir ki daima, daima bedbaht olurlar. Si-

7 Hakaret edici.

8 Sarfedilen.

9 Trajedinin.

zin ve benim ruhumuzda öyle hiç kapısı açılmamış mahzenler vardır ki, onların zulmet ve esrarı içinde neler yatar, neler saklanır? Onu hiç kimse bilmez. Bazan bir el, bazan bir rûzgâr, bir hiç o kapılardan birini iter; o zaman siz müt-hiş bir şeyin karşısında titrer, donar kalırsınız. Ruhun o mahzenlerinden, dehlizlerinden, karanlıklarından o zaman neler çıkar, bilir misiniz? Deli, azgın, kükremiş ve kudurmuş bir sürü hayvan! İşte bunlar bizim benliğimizin meçhul, nâim¹⁰ benlikleridir ve bizim benliğimizin meçhul ve nâim benlikleri o âlicenap uykularından daima azgın, kükremiş birer hayvan halinde uyanırlar ve onlar daima bi-amandırlar.

“İşte ben bundan korkuyorum, hanımefendi! Çünkü ben çok çılgınım ve siz çok güzelsiniz. Çünkü benim hasta, zayıf bir kalbim var, sizin kavi, müşaşa¹¹ bir tebessümünüz... Çünkü ben şairim ve siz pürşiiir ve hayal, siyah, ilâhî gözlerle maliksınız.. Rica ederim, hanımefendi, rica ederim prenses, dikkat edin.”

– 3 –

“Hanımefendi, dün kalabalığın içinde gözlerim sizin arabanıza ilişir ilişmez kalbimin şiddetle çarptığını hissettim. Bu hal, bu heyecan bende ilk defa vaki oluyor. Demek sizin arabanız benim mevcudiyetimde gittikçe mühim bir mevki tutmağa başladı. Size tesadûf etmeden evvel, her akşam El-cize tenezzühüne çıkmak mutadım değil iken, şimdi saat beşe gelir gelmez oraya koşup, yol üstündeki kahvehanelerde sürünmek ve sizi beklemek benim için sade bir itiyat değil, bir itikat ve bir ibadet halini aldı.

¹⁰ Uyuyan.

¹¹ Kuvvetli, parlak.

“Siz yavaş yavaş benim hayatımda, benim bu zavallı sefil hayatımda her şey olmağa başlıyorsunuz. Gözlerimin üstünde, şimdiden yaşmağınızın beyaz bulutu dolaşüyor. Geceleri odamın kimsesiz sessizliğinde namer’i¹² bir feracenin fışirtısını iştirir gibi oluyorum. Ekseriya arabanızın tâ yakınından geçerken bir saniye içinde beni bihuş eden o menekşe kokusu hiç peşimi bırakmıyor. Bütün bunlardan anlaşıyor ki siz bana garip bir tahassüs devresi geçirtmeğe başladınız.

“Korkuyorum...”

“Hayır, hayır! Ben ne kadar budala, ne kadar sersemim, değil mi?..”

– 4 –

“Prenses, dün siz daha cesaretbahştınız¹³ ve ben daha küstah idim. Haremağasının tehditkâr, gazup nazarları olmasaydı kim bilir, daha neler, ne çılgınlıklar yapacaktık –oh! affediniz– yapacaktım. Yanınızdaki kadın da ne tuhaftı! O sizi çok eğlendiriyor değil mi?.. Arabanızın önünden geçerken o benim için, size, zannedersem, gayet gülünç bir şey söylemişti de siz kesik kesik kakhahalarla gülerek başınızı arabanın penceresinden çıkarmış ve bir müddet beni arkamdan seyretmiştiniz. Kim bilir benimle eğleniyor muydunuz? Burası bence meçhul!..

“Ruhumda doğan dünkü saadet güneşinin bakir lemalarını¹⁴ bu fena şüphelerin siyahlıklarıyla lekelemek istemem. Bilseniz, dün beni ne kadar mes’ut ettiniz, hanımefendi!.. Dünyanın bütün güzel kadınları bütün cilveleri, işveleri, buseleri ve bütün kadınlıklarıyla bir araya gelseler de, hepsi bir-

12 Görünmez.

13 Cesaret bağışlayıcı.

14 Parıltılarını.

den “biz seniniz” deselerdi yine sizin dünkü tebens m n -z n ruhuma bah ettiği o büyük saadeti bana veremezlerdi.

“Ah Yarabbim! D n, mektubu elimden, siz, bizzat siz, elimden alırken birden dudaklarınızı tezyin eden o tebens m!.. Siz, eminim ki, o dakikada  uh değildiniz. I vebaz ve  ivek r değildiniz. Bana  yle geliyor ki siz o dakikada, hanımefendi, samimi idiniz; bir ana kadar m  fik ve bir ma uka kadar sıcak idiniz.

“Etrafta kimseler yoktu. Arabacı atlarla meşgul görünüyordu. Haremağası kürsünün üzerinde uyukluyor gibiydi; ben yavaşça, titriyerek cebimden mektubu çıkardım. Siz k  ğı görür görmez elinizi arabadan d  arıya uzattınız ve onu alırken ve ben, onu size verirken –ah o saniye!– ne oldu bilir misiniz? İhtimal, siz bunun farkına varmadınız, parmaklarım, parmaklarınıza dokundu. Hâlâ ellerimin ucunda elinizin sıcak, ra   ver¹⁵ teması var. Bütün gece, sabaha kadar, dindar, muktekit,¹⁶ parmaklarının ucunu belki orada sizden bir şey kalmıştır vehmiyle –oh, bu pek gülünç hanımefendi!–  pt m ve kokladım.

– 5 –

“Prenses, g nd lik hayatımın cereyanları deği meğe ve bende garip, yeni itiyatlar hâsıl olmağa başladı. Evimde ve hiçbir yerde vakit geçiremiyorum. Artık ne bir i , ne bir eđ-lence... Ben,  imdi, sabahtan ak ama kadar, t  sizin tenez-z he çıktığınız saate kadar Elcize yollarında sürünen bir serseriyim!.. Benim için artık zaman ve mekân yok, benim için zaman sizin arabanıza binip *tur*’a çıktığınız o iki saat-ten ve mekân da arabanızın namer’  izler bırakarak geçtiği

15 Titrek.

16 İnançlı.

yollardan ibarettir. Sizi bana ihtar etmiyen yerler benim için boşluk, hiç ve zulmettir ve oh, o saat beşten yediye kadar devam eden dakikaların ağzınızın beyaz tebessümle gümüşlenen saniyeleri!..

“Elcize bahçesinin havasında siz benliğinizden bir şey mi bırakıyorsunuz? orada menekşe kokunuzdan bir parça mı kalıyor? bilmiyorum. Orada bir şey var ki benim ruhum...”

“Hayır, hanımefendi, hayır! Ben sizi hiç sevemem değil mi? Bu pek gülünç olur, bu pek gülünç olur...”

* * *

Prenses, mektupların birkaçını yere attı: –Bunlar hep birbirine benzer: şiir, aşk, hayal bilmem ne!– dedi ve ilâve etti. Size asıl ötekileri, en mühimlerini okuyayım.

– 6 –

“Dün, sizin o zarif, o pürşiir, o melek mevcudiyetinizde bir canavar uyandı galiba!.. Dün... Aman Yarabbi? Hâlâ hatırıma geldikçe!.. O *dün*, o felâket, o gece! O *dün* hanımefendi; o meş’um pazartesi!.. Sizin canı olduğunuz gün... Cani, evet cani!.. Çünkü siz dün bir cinayet işlediniz, mükellef ve müdepdep arabaların, muhteşem ve mutantan sarayların, mücevheratın, altınların; bütün bir mutlaka servet kudretinin ve sonra da güzelliğin, taravet ve şebabetin¹⁷ elinize verdiği silâh ile, dün, siz bir cinayet, fena bir cinayet, âdi bir cinayet işlediniz. Âdi bir cinayet dedim. Çünkü cinayetlerin necibi¹⁸ olur, fakat sizinki sefil ve âdi idi. Zira, sizin silâhınız bir damla kan dökmeden, hiç kan dökmeden öldürdü ve kan dökmeden öldürmek, işte bu cinayetlerin en âdi-

17 Tazelik ve gençliğin.

18 Soylusu.

sidir; ölümlemin en sefili olduğu gibi...

“Bunu sade kadınlar, sizin gibi kadınlar yapar. Bunu sade siz yaparsınız. Bunu sade siz, şımarık ve fena terbiye görmüş bir çocuk tavrıyla bunu sade siz yaparsınız ve bunu niçin yaparsınız; kadınlar, bazı kadınlar bu âdiliğı niçin yaparlar bilmiyorum. Sahte tebessümlerle, sahte cilvelerle, sahte nazlarla erkek avına çıkmak ve onlardan birkaçını elde ettikten sonra afacan, deli bir çocuğun vahşi zevkiyle onları didiklemek, onları iğnelemek, paralamak.. bu sanki neye yarar kuzum? Bu sanki neye yarar?.. Bir eğlence mi? Eğlencelerin en manasız! Bir zevk mi? Zevklerin en âdisi! Bir şuhluk, maceraperestlik mi? Şuhlukların, cinnetlerin en budalası...

“Hem siz zannediyor musunuz ki, ben de, ben de öteki-ler gibiyim. Ben sadece erkeğim. Sadece, herkes gibi, herke-se benzer bir kimse, bir *adam*’ım? Eğer bunu zannediyorsanız pek çok aldanıyorsunuz. Emin olun ki hanımefendi, emin ol ki ey kadın! Ben mücevherlerin, altınların üstüne tükürür ve icap ettiğı zaman güzelliğe ve kadınlığa karşı da arkamı çeviririm. Ben o kadar yüksek, o kadar sizin saray-larınızdan yüksek, o kadar sizden yüksek, o kadar azametli bir ruha malikim ve o kadar inatçıyım ki...

“Dünyada en muazzez ve mukaddes bildiğim bir şey varsa, sizin bana geçirttiğiniz şu on beş günlük, tatlı sermestî ve bihuşî¹⁹ anlarından daha mukaddes ve muazzez bildiğim bir şey varsa o da benim gururum, izzetinefsimdir. Benim izzetinefsim.. ona hiçbir kimse dokunamaz; ona hiç kimse dokunmamalıdır. O her şeyin, her şeyin fevkindedir. Onun tahtı, tacı vardır. O haşmetpenah bir saltanat seririnde,²⁰ bir şan ve şeref seririnde mütteki-i azamettir²¹ ve siz işte ona hücum ettiniz ve onu... onu öldürdünüz.

19 Sarhoş ve sersem.

20 Tahtında.

21 Büyüklük dayanağıdır.

“Budala ben, budala ben, yirmi dört saatten beri acı bir nedamet hummasıyla nafîle yere, yumruklarım altında başımı eziyorum, eziyorum. Ah, niçin sizi takip ettim, niçin?..

“Gece yarıları, Özbekiye meydanında, kirli joplarının eteklerini kaldırıp her geçene baldırlarını teşhir eden ve iki adımda bir, sefil, dilenci bir nazarla arkasına dönüp ‘acaba geliyorlar mı?’ diye bakan ve bazan karanlık sokaklarda daha ziyade cesur olarak, birkaç gecikmişin omzuna dürtüp ‘gel beraber..’ istirhamıyla yalvaran bir kadın tavrıyla beni davet eden o riyakâr gözlerinizi, o riyakâr ellerinizi, onları takip etmek deliliği: İşte bu benim hayatımda işlediğim yegâne büyük hata oldu. Fena, derin, siyah, ebedî bir hata!.. Öyle bir hata ki bir leke... Bir ipek kumaş üstüne düşüp saniye besaniye daire-i sirayetini²² genişleten mülevves bir leke... Benim gençliğimin yegâne lekesi...

“Bana ‘gel!’ dediğiniz zaman anlamalı değil mi idim ki siz de sadece onlar gibisiniz. Siz de bir...

“Oh! Rica ederim bana izah edin bunu... Bana bunu izah edin! Beni tâ kapınızın önüne kadar çağırıp, hattâ ısrarlarla, hattâ tenezzüllerle çağırıp, orada, sonradan, uşaklarınız vasıtasıyla beni defetmek... beni, hayatında her şeyi ve herkesi kendi kadar ulvi bulamayıp da herkesten ve her şeyden öğrenecek kadar yüksek, afif yaşamağa alışmış bir genci, kapınızın o sizden daha âdi uşaklarına tahkir ettirmek!.. Bu ne demek, bu ne demek? Kuzum?..

“Veda olsun, artık bu on beş güne ve asıl o *dûn*’e, ağustos on birin o meş’um pazartesisine... O, benim hayatımda hiç açılmıyacak bir sahife olacak... Ve sen ve sen de benim için tahatturu²³ bile dimağı telvis eden²⁴ bir sima, kirli bir sima, kirli bir kadın siması...”

22 Yayılma çemberini.

23 Hatırlaması.

24 Kirleten.

“A! A! Ooo!.. Ne çılgın, ne terbiyesiz şeymiş bu!..” diye gülüştüler.

Prenses:

“Durun, daha sonra anlayacaksınız, onun ne deli olduğunu;” dedi ve artık hiç mektuba benzemiyen bir sürü bükülmüş küçücük kâğıtları okumağa başladı; bazan hattâ iki kelime bile ihtiva etmiyen çılgın bir sürü tezkerecikler...

Odada hepimiz hayret içinde idik.

“Bu mektuptan sonra yine mi yazmış? Ne cesaret, ne cesaret!” diyorduk.

– 7 –

“Size o kadar güzel gözlerle bu derece fena bir kalp veren tabiate lânet ediyorum.”

– 8 –

“Artık sizi unutmaya çalışıyorum.”

– 9 –

“Bitti.”

– 10 –

“Bir şey tekrar merakımı celbetti. Kâğıtlarımı hâlâ kabul ediyorsunuz. Aramızda hiçbir şey geçmemiş gibi... Demek nedamet ettiniz?”

“Yok! D n son kelimeleri yanlış yazdım. Beni affettiniz mi diye sormak istiyordum. Hiç şüphesiz beni affettiniz. Fakat niçin daima dudaklarınız tebess ms z, gözleriniz nazarsız? Niçin her vakitki gibi zalim değilsiniz? Niçin sadece lâkayt ve garip bir surette m stehzisiniz? Bana her akşam dönüşünde, köprünün izdihamı, velvelesi, cuş-u huruřu²⁵ arasında Nil’in kirli, donuk sularına bakarak ölüm’  düşündürecek kadar lâkayt ve müstehzi...

“K ğitlerim yorgun, kanatları kırık kelebekler gibi arabanızın içine, hummalarla dolu düştükçe, artık onları, eğilip, elinize almıyorsunuz! Artık k ğitlerim parmaklarınızın ucunu  pemiyor ve avucunuzun içi onlara lâzım gelen harareti vermiyor. K ğitlerim  ş yor, titriyor, hanımefendi! Ben de titriyorum. Bütün günahlarının yükü altında omuzlarının çökmüş, benim sararmış arabanıza takarrüp edip²⁶ sizin yüzünüze baktıkça, dudaklarınızı sakit, nazarlarınızı başka yerlerde uçar görerek her gün biraz daha ildiriyorum. Y z n z n zahir  cemaleti²⁷ altındaki gizli manayı bir okuyabilsem, orada ne var? Tehdit mi? Gazap mı? Bir izzetinefis yarası mı? Ne var? Bir anlasam. Sizin bana karşı hakikaten lâkayt olmadığınızı bir hissetsem, ondan sonra artık rahat öleceğim, bunu işitiyor musunuz, ondan sonra artık rahat öleceğim, gayet rahat!..”

25 Coşup taşma.

26 Yaklaşıp.

27 Görünürdeki cansızlığı.

“Bir şey unuttum hanımefendi, size ilk mektuplarımda söylenmesi lâzım gelen bir şey ve bunu şimdiye kadar ihmal ettiğim için çok fena ettim... Fakat bu söylenmesi lâzım gelen şeyi söylemekten ben o kadar korkar, o kadar titrerim ki, onu kendi kendime söylemekten bile ihtiraz ederim.

“Bu şey nedir bilir misiniz, hanımefendi?.. Bu şey: *Delî*.. evet, ben bir deliyim! Dimağımda babamdan kalma cinnet tohumları var! Hastayım. Doktorlar bana daima seyahat etmeği, gezip eğlenmeği ve duşu tavsiye ediyorlar. Burada, Mısır’da bulunuşuma sebep te budur. Yarın kim bilir, nereye gideceğim, hastayım. Görüyorsunuz ya! Hep bunlardan anlıyorsunuz ya, hastayım... Bana acıyınız...”

“Eğer siz bana bir defa daha tebessüm edecek olursanız şifa bulacağım.”

“Oh, yalvarırım, size; sana yalvarırım ey kadın! Ey benim yegâne sevdiğim kadın! O eski tebessümünden biraz daha, biraz daha, ne olur?.. Allah için, biraz daha!.. Beni kurtarmak, bana şifa vermek için... Şifa, şifa, şifa... Ne olur?..”

“Bir defa daha gülünüz, bir defa daha tebessüm ediniz, artık yolunuzun üstüne çıkıp müz’ic bir dilenci gibi sizi rahatsız etmiyeceğim. Bir tebessüm daha, son bir tebessüm daha... Ondan sonra, artık, Elcize’den, sizden, sizin muhiti-

nizden, Mısır'dan uzaklaşacağım. Gideceğim, tâ memleketime, İstanbul'a... Ve orada, o pis, o çamurlu, o sefil Bizans harabesinin bir köşesinde bir Buda rahibi gibi, bir Hintli fakir gibi, aç bir İstanbul köpeği gibi, yavaş yavaş ölmeğe alı-şacağım. Bir defa daha tebessüm ediniz. Son bir tebessüm daha ve ben o son tebessümün, o son güneşin zıyasını ruhumda taşıyarak sizden, sizin muhitinizden uzaklaşacağım. O son tebessümün son güneşini ruhumda saklıyarak ve size minnettar olarak mezara, zulmete doğru gideceğim ve artık sizi, hiç, hiç rahatsız etmiyeceğim.”

- 17 -

“Bedbaht kadın; cani olacaksın. Çünkü bir gün arabanın altına atılıp...”

* * *

Prenses gülerek:

“Gözleri, gittikçe o kadar çılgın, çılgın bakmağa ve beni o kadar korkutmağa başladı ki, artık gezmeğe çıkamaz oldum,” dedi. “On beş gün sonra posta ile ondan şu mektubu aldım.”

“Hanımefendi; yarın, lütfen sabah uykunuzu feda edip, daha şafak sökmeden ve zürre²⁸ ve amele uyanmadan evvel, henüz etraf esmer bir karanlıkla muhat iken²⁹ arabanıza binip Elcize bahçesinin en kuytu ve en تنها yerlerine doğru bir seyran icra ediniz. Size yemin ederim ki fevkalâde memnun olacaksınız. Çünkü hayatınızda o güne kadar ve o günden sonra hiç görmeniz ihtimali olmıyan bir şeye, garip, tuhaf, gülünç bir şeye tesadüf edeceksiniz. Tâ yolunu-

28 Çiftçiler.

29 Çevriliyken.

zun üstünde, ağaçların birinde.. öyle bir şey ki, size yemin ederim, çok tuhaf, çok gülünç... İsterseniz yanınıza da birçok kişi alın, cariyelerinizi, kölelerinizi... Eğer muvafakat ediyorsanız bana atideki adrese haber gönderin. Fakat beni cidden temin ederek..”

* * *

Prenses:

“Önce çok düşündüm, korktum; tereddüt ettim,” dedi. “Bir delilik yapar, bir rezalete sebep olur diye. Fakat bendeki merak bütün bu endişelere galip geldi. Sabredemedim. Onun tayin ettiği vakit kalfalardan birkaçını beraber alarak ‘iki araba olduk’ ve yola çıktık... Sokakların hiç o kadar erkenki halini bilmiyordum. Çok tuhaf oluyor. Her taraf تنها, sakın... İnsana bütün evler, ağaçlar uyuyor gibi görünüyor.

“Köprüyü geçtik. Uzakta ehramlar henüz gözük müyordu. Yolda hiç başka bir araba yoktu. Tamam Elcize’ye vâsıl olduğumuz zaman ne yaptım, bilir misiniz? Kalfaların bindiği arabayı öne geçirttim, ne olur, ne olmaz fikrile... Ağaçların arasında epeyce dolaştık. Birçok böcek sesleri işitiliyordu. Bahçenin tenhalığından korkuyordum. Ne olacak acaba? Bu deli ne yapacak acaba? diye titriyordum. Derken öndeki arabadan bir çığlık koptu. Nedir diye başımı pence-reden dışarı çıkardım. Aşağıda gördüğünüz şu ihtiyar Goncagül Hanım yok mu? İşte o, elini arabadan dışarıya çıkarmış, bir yeri, bir ağacı gösteriyor ve:

“– Aman Yarabbim, dönelim, dönelim! diye bağıırıyordu. Elinin işaret ettiği noktaya baktım. Büyük bir ağacın dalında bir şey sallanıyordu. Eski elbiseye benzer bir şey... Dikkat ettim: bu bir insandı. Bu o idi. Daha ziyade bakamadım, korktum. Bilseniz ne kadar korktum. Yarı baygın bir halde arabanın yastıkları içine düştüm. O vakitten beri, hâlâ hatırıma geldikçe, tüylerim ürperir.”

Herkes sükût ediyor, gülmek istiyordu. Yerde, masanın üstünde, prensesin dizlerinde birçok sararmış, ölü benizli kâğıt parçaları sürünüyordu. İçimizden birisi:

“Bütün bu meselede bir şeye dikkat olunmadı. Mühim bir nokta...” dedi; “hatırlıyor musunuz? Bu genç adam mektuplarının birinde ölünlerin en âdisi kansız olanlardır; diyordu. Bakınız, en nihayet kendisi de...”

Bunun üzerine, hepimiz birden müteaccip, mütehayyir:³⁰

“Ya, ya! Vay, gördünüz mü?” gibi birtakım sesler çıkar-
mağa başladık.

Prenses de bizimle beraber yirmi seneden beri bu garip noktaya dikkat etmediğine şaşıyordu...

30 Şaşkın, hayret içinde.

Dostlarının ısrarlarına, ricalarına rağmen, Macit gitmekte inat etti:

“Kabil değil!” diyordu. “Sizinle ancak yirmi dakika daha bulunabilirim. Fakat bütün bir geceyi birlikte geçirmek!.. İşte bu yapamıyacağım bir şey.. elimde değil, bilirsiniz ki ona, Ernestine’e tâbiim. Gaybubetim onu çıldırtır ve sonra ferda¹ benim için bir cehennem olur. –Âciz ve miskin ilâve ediyordu–. Ne yapayım?.. Kızcağız biraz hırçın ve asabidir!..”

Ev sahibi ve Macit’in en eski dostu Şevket, dudaklarını haşın bir tebessüm-ü istihza ile burkarak:

“Kızcağız, kızcağız!.. diye söylendi” ve ne kızcağız Yarab-bim? Ne kahrı çekilecek kızcağız!..”

Sonra ötekilere dönerek:

“Bari görseniz şu kadını” dedi “beyi böyle (esir-i hüsn-ü füsunu eden âfet-i cihanı!).² Beyi böyle iki seneden beri, iki büyük, uzun seneden beri, eteklerine yapıştırıp sürükliyen

1 Yarın, gelecek.

2 Güzellik ve büyüünün tutsağı kılan dilberi.

şu hırçın ve asabî kızcağızı!.. Durgun, yosunlu sulara benzeyen gözleri, yumurta şeklindeki burnu, sonra mühip ve sakil³ ağzıyla...”

Macit biraz muğber, biraz şakacı onun sözünü kesti:

“Zemde⁴ çok mübalâğa... Yeter artık!” dedi.

Bu söz Şevket için yeni bir parlama vesilesi oldu ve her zaman böyle âdi bir kadın meselesinden yaralanan dostluğunun bütün isyanile Macit’e döndü:

“Yalan mı söylüyorsunuz?..” dedi “sendeki gençliğe, taravete, servete mukabil bu kadın sana ne verdi acaba?.. Hüsün namına, letafet ve nisviyet⁵ namına bu kadında sen ne buldun acaba?..”

Öteki cevap vermiyor, pencereden denize bakıyordu. O devam etti:

“Avrupa’dan ilk geldiğin gün” dedi “onu ilk kolunda gördüğüm gün sonra bütün fikrimi bir kelime ile anlatmış ve sen de bu fikrimi kabul etmiştin. Sana bu ucubeyi nereden buldun? demiştim; hatırlıyor musun? O zaman sen de aynı kelimeyi tekrar etmiştin: ‘Evet ucube, cidden ucube?’ demiştin. Demek sen de onu şayan-ı arzu, belki, hattâ şayan-ı heves bulmuyordun, sen de onun ne olduğunu biliyordun... O halde, anlat bana rica ederim, seni bu kadına bağlayan hangi çılgın, hangi aptal rabıtabır! Bütün ezalar, cefalar, bütün sefaletler önünde senin böyle muti, âciz boyun eğmene sebep nedir. Bu manasız sebep nedir? Bunu bize anlat, bunu bize izah et!.. İnsandaki akıl, insandaki mantık namına... Rica ederim.

Şimdi odadakilerin hepsini de aynı merak istilâ etmişti. Hüseyin Nami:

“Sahi Macit,” dedi “bu muammayı, bu ruh muammasını

3 Korkunç ve çirkin.

4 Kötülemeye.

5 Kadınlık.

bize hallet! Niçin bu kadından ayrılamıyorsun?”

Boğaziçi'nin Anadolu sahilinde, beyaz, zarif bir yalının denize nâzır bir odasında dört genç idiler. Esmer bir tûle bürünen pembe bir gurup zamanı idi. Aşağıda denizin musikisi ve tâ uzakta renklerin raksı vardı. Bunlar serin bir akşam rüzgârına karşı pencerelerini açmışlar ve ateşin bir yaz gününün bakiye-i rahavetile yorgun, tembel, kanapelere, şezlonglara uzanmışlardı. Hepsinin dudakları üzerinde aynı sualler dolaşıyordu:

“Niçin? Neden? Bu kadında ne var?”

Macit, saate baktı:

“Daha yirmi dakika vaktim var, bunu size anlatayım” dedi “vakıa size pek karanlık şeylerden, ruhun gecelerinden, ruhun bir takım isim verilemez hastalıklarından bahsedeceğim. Fakat, ne zarar, mademki ısrar ediyorsunuz: mademki bu kadar mütecessissiniz, dinleyin!..”

Ve onlara ruhunun garip, esrarâmiz bir yarasını açtı:

“Benim hayatımda iki meş’um gün vardır” diye başladı “biri validemin öldüğü, diğeri de Avrupa’ya gittiğim gün... Birincisi pek çocukluğuma ait olduğu için bende ihtimal büyük bir tesir bırakmadı. Avrupa’ya gittiğim gün!.. Ah bilseniz Paris’in pürhayat ve pürvelve⁶ caddelerinden, Paris’in münevver, beyaz elektrikli gecelerinden bende ne muzlim,⁷ ne elim bir hatıra kaldı!..

“Avrupa hakkında bu suretle beyan-ı mahsûsat edişim şüphesiz size biraz gayri tabîî gelir.. Hele size –orada bazı gençleri harap ve muzmahil eden–⁸ müzayekalardan,⁹ emraz-ı maddiyeden¹⁰ daima uzak kaldığımı ve zevkim, eğlen-

6 Hayat dolu ve gürültülü.

7 Karanlık.

8 Yıkan ve çökerten, perişan eden.

9 Geçim sıkıntılarından.

10 Maddi hastalıklardan.

cem, her türlü esbab-ı istirahatı¹¹ temin için elimde, kâfi derecede param bulunduğunu söylersem hayretiniz tezaut eder,¹² büsbütün şaşırırsınız ve dersiniz ki: 'Niçin budala, niçin Paris insanda elim bir hatıra bıraksın?..'

"İşte bu müstehzi suali, şimdiden gözlerinizde okuyorum; bu سوال şimdiden dudaklarınız üstünde titriyor. Fakat onu telâffuz etmeyiniz! O suali bana böyle mütebessim ve istihfâfkâr sormayınız, rica ederim. Zira bu benim o zaman-ki ıstıraplarımla bir nevi istihza olacak ve ben buna tahammül edemeyeceğim. Çünkü ben ıstırahatımı, ruhumun sızılarını, benliğimin yaralarını her ne olursa olsun muhterem tutarım, istemem ki onlara dokunulsun, onlarla eğlenilsin! İstemem ki onlar bir alay mevzuu olsun!"

Bu sözleri o kadar derin bir teessürle söyledi ki ötekilerin dudaklarında hande olmak istiyen tebessümler birer lerze-i elemle¹³ dağıldı. Ve Şevket sesinin bütün saffet ve samimiyetiyle:

"Söyle Macit! Devam et Macit! Seni dinliyoruz," dedi.

Ve Macit devam etti:

"Beni şu Avrupa seyahatine sevkeden esbabın fecaati zaten sizce malûm. Buradan nasıl çıktığımı, ne tehlikeler göze aldığımı, ne uçurumlar atladığımı da şüphesiz bilirsiniz. Bindığım vapur mühip bir deniz hayvanı gibi Marmara'nın mavi sularında girdaba benzer izler bırakarak İstanbul'dan uzaklaşırken ben kamaranın penceresinden önümde gittikçe sislenen, gittikçe silik bir levha halini alan ve bazı yerleri küçülerek kaybolan kubbelerle, minarelere bakarak yetim bir çocuk melâliyle ağlıyordum.

"Bütün bunlar, bu sislenen, bu gittikçe silik bir levha halini alan ve bazı yerleri küçülerek kaybolan şeyler, bu

11 Rahatlık, rahatlama aracını.

12 Artar.

13 Birer elem titreyişiyle.

önümde kaçan, bu önümde uzaklaşan ve bir şüphe-i rüyetle¹⁴ artık kesif bir bulut haline giren kütle-i müphem benim bütün bir mazim, benim bütün bir benliğim idi; benim bana ait neyim varsa hepsi, hepsi orada medfundu.¹⁵ Evim, dostlarım, sevdiklerim... Hepsi... Ve ben uzaklaşıyordum. Sizi temin ederim ki o gün bana bir adem¹⁶ hissi geldi, etrafımda bir boşluk açıldı: Derin, siyah bir boşluk... Ve ben bundan tecerrüt edemedim. Bu boşluk Avrupa'da Paris'te daha ziyade derinleşerek vahim ve müellim,¹⁷ Ernestine'e rastgeldiğim geceye kadar beni bırakmadı.

“Fakat zannetmeyiniz ki bu sadece bir gurbet ve iftirak¹⁸ melâliydi...

“Hayır, emin olun! Eğer böyle olsaydı, ondan size hiç bahsetmezdim. Ben her şeyde olduğu gibi insanların evca¹⁹ ve ıstırahatında da bir asalet, bir necabet,²⁰ bir başkalık, bir mümtaziyet²¹ ararım. Halbuki bu gurbet ve iftirak hissi, bu o kadar âdi bir şeydir ve o kadar umumidir ki, onu sahibinden ayrılan bir köpek bile duyar: Kalp burkulur, gözler yaşarır, hatırıınıza evinizin bir köşesi, artık hiç göremiyeceğiniz harim²² bir köşesi gelir, odanızın her vakit içine gömülüp cıgaranızı içmek mutadınız olan bir koltuğunu, sevdiklerinizin bir tebessümünü, bir sözünü, dostane bakışını, bir giryesini,²³ bir el sıkmasını hatırlarsınız ve ağlarsınız, dersiniz ki: ‘Onları artık hiç, hiç görmeyeceğim, onlardan pek

14 Görülen bir şüpheyile.

15 Gömülüydü.

16 Yokluk.

17 Üzücü.

18 Aynılık.

19 Acılarında.

20 Soy temizliği.

21 Seçkinlik.

22 Başkalarına kapak.

23 Gözyaşını.

uzağım!' ve bunu düşündükçe mevcudiyetinizi acı bir da-
üssıla kaplar, ruhunuzu tekrar oraya dönmek, tekrar mazi-
ye avdet etmek ihtiyacı tırmalar ve siz bulunduğunuz yerde
accinizden, yeisinizden tepinerek, artık her biri sizin için
ayrı birer zehir katresi olan hatıratınızla, hatıratınızın zeh-
riyle yaşamağa başlarsınız. Halbuki, ben, bunların hiçbirini
duymadım; ne kalbim burkuldu, ne gözlerim yaşardı, ne
hatırıma evim, kütüphanemin koltuğu, dostlarımin siması
geldi. Hayır, hiçbir... Ruhumu daüssılaya, hasrete, iftiraka
benzer hiçbir şey tırmalamadı, hiçbir şey... Beni tırmalayan,
benim mevcudiyet-i maneviyemi²⁴ istilâ eden, başımı dön-
düren, gözlerimi karartan bir şey vardı: Bir âdem hissi, bir
boşluk vardı. Öyle bir boşluk vehmi, bir âdem vehmi ki be-
ni tâ delilik hududuna, tâ o geceye sürüklüyordu.

“Marsilya'ya ve daha sonra Paris'e vâsıl olduğum zaman
bu his –bu hastalık, bu humma, bu cinnet ne dersiniz deyi-
niz– daha korkunç, daha derin, daha mühlik²⁵ bir hal aldı:
Büyük şehir önümde bir uçurum gibi açıldı. Başım dönüyor
ve ben *beni* kaybediyordum. Bir şahıs –o kimdi bilmiyo-
rum?– eşyalarımı aldı, beni bir arabaya tıktı, birçok yürü-
dük, birçok büyük, büyük caddeler geçtik; etrafımızda bir-
çok halk, otomobiller, elektrikli tramvaylar, otobüsler var-
dı. Birçok gürültüler işitiyordum. Sonra büyük bir binanın,
bir otelin mermer merdivenlerini çıktım ve kendimi pence-
relerinin kanatları kapanmış, yarı karanlık bir odanın es-
merliklerinde buldum.

“İçeriye şişman bir kadın hayali girdi. Pencereilerin per-
delerini açtı ve odaya solgun bir sonbahar güneşi döküldü.
Bu ziyanın odaya duhuliyle²⁶ beraber ilk gördüğüm şey bir
elbise dolabının aynasındaki hayalim oldu. Ondan korktum

24 Manevi varlığımı.

25 Öldürücü.

26 Girişiyile.

ve başımı çevirdim. Ondan ne için korktum? Ondan ne için başımı çevirdim? Bilmiyorum. Kadın bana zannedersem bir şey isteyip istemediğimi soruyordu: 'Hayır, dedim, hayır, beni yalnız bırakın!'

"Ben kimdim? Burası neresiydi? Odada yapayalnız, bu garip ruh muammasının halliyle meşguldüm. Mevcudiyetim, o zamana kadar bence kâmilten meçhul, meşkûk²⁷ birtakım varlıklarla muhattı. Rûya içinde rûya görüyor gibiydim. Biraz hakikate rücu için gözümün önünden sönük, silik birer sinematograf levhaları gibi sür'atle geçen bu bilmem ne kadar zamanlık silik meşhudatı²⁸ hayalen tekrar yaşıyordum. Bu, evvelâ, gayet kalabalık, gayet gürültülü, gözleri, kulakları, dimağı yumruklayan bir gümrüktü. Sonra yıldırım gibi bir tren; mühip bir gar, daha sonra, muhteşem, müzeyyen, yüksek birtakım binalar, geniş, temiz, şaşaadar²⁹ caddeler... Oturan, kalkan, koşan, bağırان bir sürü halk... Ebkem³⁰ bir insan uğultusu, mermer merdivenli, beyaz bir otel, temiz bir yatak odası... Şurada bir lāvabo, burada bir etajer, köşede bir dolap, tâ orada bir yatak, bir şezlong, bir kanape, ortada bir masa... Ve bütûn bu eşya arasında bana şefik bir aşına nazarıyla bakan çantalarım... Ve en sonra müelevver³¹ bir masa başında maroken bir iskemle üzerinde raşedar elleri arasında yanan bir baş tutan zayıf, solgun bir genç... Burası neresiydi? Bu genç kimdi? Bilmiyordum, hâlâ bilmiyordum, bütûn bu şeyler o kadar hayalî, o kadar gölge, o kadar rûyaydı ki kendimi hâlâ, orada, Bakırköy'ündeki evimde, kütüphanemin bir köşesinde sayıklıyor sanıyordum. Varlığımdan, sıhhat-i mevcu-

27 Kuşkulu.

28 Gözle görülen şeyleri.

29 Parlak, görkemli.

30 Dilsiz.

31 Yuvarlak.

diyetimden³² emin olmak için başımı tutuyor, göğsüme dokunuyor, kalbimi dinliyordum; sonra beni benden ayıran bütün bu yabancılıklardan kurtulmak, kendiliğime avdet etmek, belki biraz nefes almak, belki biraz güneş görmek için pencereye yaklaşıyor, semaya bakıyordum: Orada, nazarımın tevakkuf ettiği her noktada bir boşluk açılıyor ve aşağıda, yerde, büyük şehir uçurumlaşıyordu.

“Garip bir sevk-i tabî³³ ile seyahat elbiselerimi çıkarmağa başladım. ‘Garip bir sevk-i tabî’ diyorum, çünkü ben artık evza ve harekâtımın³⁴ âmiri, ef’alimin nâzımı³⁵ değildim. Lâvaboya yaklaştım. Ellerimi ve yüzümü yıkamak istiyordum. Birden gözlerim yine tâ önümdeki aynaya ilişti. Aynada hayalim bana bakıyordu ve ben *bana* diyordum ki: ‘Macit! Sen burada, Paris’te bu büyük şehrin bir otelinde, bu otelin bir aynasındasın!’ ve gülüyordum ve sonra, bu gülüşte bir deli sesi bularak kendimden korkuyordum. Tuvaletimi nasıl bitirdim, nasıl giyindim bilmiyorum. Hemen odadan dışarı fırlamak, başka insan sesi işitmek, başka insan yüzü görmek, biraz kendimden uzaklaşmak istiyordum; yemek dedim. Beni büyükçe bir sofra odasına götürdüler. Orada, uzun, müstevi³⁶ bir masanın tâ uç tarafında iki ihtiyar karı-koca, ortasında matruş³⁷ şişman bir adam, şüphesiz bir İngiliz ve onun karşısında, gayet zayıf, mevtai³⁸ bir genç kız oturuyor ve hepsi yemeğe muntazır görünüyordu. Hepsi de benim anladığım lisanlarla görüşüyorlardı ve ben bütün bu simalar karşısında yine ebediyen yalnız, yine müthiş

32 Vücudumun sağlığından.

33 İçgüdüyle.

34 Davranış ve hareketlerimin.

35 Eylemlerimin düzenleyicisi.

36 Düz.

37 Tıraşlı.

38 Ölü gibi.

bir surette kendi kendime kalarak harap oluyordum. Çatal bıçak tutmak, tabağıma yemek koymak için öteye beriye hareket eden ellerim, titrek ellerim; onları tanıyamıyordum.

“Diyordum ki: Bu eller benim değildir! Niçin onları tanıyamıyordum? Niçin ‘bu eller benim değildir’ diyordum? Bilmem. Bunu bana sormayın!..

“Yemekten sonra beni otele getiren adamla gezmeğe çıktık. Akşama kadar dolaştık, tâ geceye kadar, tâ sema karıncaya kadar... Fakat otele avdetimde bütün bu gezdiğim ve gördüğüm şeylerden benim dimağımda sadece siyah bir bulut kümesi kalmıştı... Etrafımdaki boşluk saatten saate, dakikadan dakikaya derinleşiyor, derinleşiyordu.

“Gece, bu hal daha cinnetâver³⁹ oldu. Bu boşluğun vahşetine, o zulmetin dehşeti inzimam etti⁴⁰ ve ben yalnızlığımı ve buhranâlut vahdeti⁴¹ ölüme daha yakın bir halde duydum: Odamdan, odamın duvarlarından, eşyalarından korkuyordum. Yatağımdan, bilhassa, ondan korkuyordum. Her şey bana isimsiz ve şüpheâver⁴² geliyordu. Tâ sabaha kadar perceremin önünde oturdum. Kalbim çarparak, beynimin içinde bir burgu çevrilerek, şakaklarım atarak tâ sabaha kadar semaya baktım; büyük şehrin gittikçe sönen velvelisini dinledim.

“Bu meçhul, bu ebkem velvelenin yahut şu karanlık odanın içinden bir ses, tanıdığım bir ses ismimi söyleyiverse; sadece: ‘Macit!..’ diye bağırıverse, birden kendiliğime avdet edecek ve varlığımdan emin olacaktım ve birden bu etrafımdaki boşluk dağılacaktı. Halbuki bu ses gelmiyordu, karanlık sakit idi. Naümit, o kelimeyi, ben, kendi kendime tekrara başlıyordum, kendi kendime: ‘Macit! Macit!’ diye

39 Delilik verici.

40 Katıldı.

41 Buhranlı tekliği, yalnızlığı.

42 Kuşkulu.

sesleniyordum ve kendi sesim bana yabancı, korkunç geliyor, bana hirâsâlut⁴³ raşeler veriyordu.

“Sabahleyin bu kelimeyi, bu rehaâver⁴⁴ kelimeyi odama giren şişman bir kadının dudaklarında arıyordum. Halbuki kadın bana sadece ‘mösyö!’ diye hitap ediyordu, sadece ‘mösyö!..’ Ve ben bu ‘mösyö!’de kendim için büyük bir feccaat buluyordum. Yavaş yavaş daha ne oldu bilir misiniz? Yavaş yavaş bu yalnızlık korkusuna bir de deli olmak endişesi inzimam etti. Oda hizmetçisinden tutun da otelin bütün garsonlarından misafirlerine kadar herkes sanki bana garip bir nazar-ı taaccüple⁴⁵ bakıyordu, sanki hepsinin dudaklarında bir hande-i haşyet⁴⁶ dolaşıyordu. Ben bütün bunlardan kaçıyor, odama çekiliyor ve muttasıl ve mütemadiyen eter, valaryant içiyor, yüzümü, başımı soğuk su ile yıkıyorum.

“İşte böylece üç gün, geceleri zulmetin ağır örtüsü altında bunalarak, gündüzleri ziyadan rahatsız olarak, üç gün, cehennemî bir ömür yaşadım.

“Bir gece yine odamda uyuyamadığım, yine yalnızlıkla, boşlukla, cinnetle didiğim bir gece, uzakta, bilmem hangi saat gece yarısını çalarken ben gittikçe artan bir buhran ile çılgın, dışarıya, sokağa koşmuştum. Başiboş yaralı bir hayvan gibi sersem ve serseri birçok caddelere girip çıkıyor ve lâlettayin ve gayesiz, maksatsız sürüklenircesine yürüyordum. Bazan önümde mehtaplı sema kadar lâmiadar ve vâsi⁴⁷ bir meydan açılıyor ve yuvarlak lâmbalarıyla, taştan, ehram kadar yüksek binalarıyla bir müddet gözlerimi avutuyordu.

“Ben her tarafa, daima anlamıyarak bakıyordum. Ruhum-

43 Hirâsâlut: Korkutucu.

44 Kurtuluş getiren, kurtarıcı.

45 Şaşkınlıkla.

46 Korku gülümsemesi.

47 Işıklı, parlak ve geniş.

da derin bir melâl, siyah bir gecede ve bitmez tükenmez bir çölde yolunu kaybetmiş bedbaht bir seyyah melâli vardı. Böyle ne kadar zaman dolaştım? Ne kadar yürüdüm, koştum? Bilmiyorum. Fakat otele avdet etmek lüzumunu hissedince bunun artık kabil olamayacağını anladım. Çünkü o kadar uzaklara, o kadar bilmediğim yerlere gelmişim... Kaldırımın kenarında durdum. Düşünmeğe başladım. Etrafımda tek tük geçenler vardı.

“Caddede birkaç araba koşuyordu ve havada müessir bir bürudet mahsûstu.⁴⁸ Nagehan koluma hafif bir şeyin temasını duydum. Muhteriz⁴⁹ bir kadın sesi, tâ kulağımın yanında bana: ‘Mösyö!..’ diye sesleniyordu.

“Başımı çevirdim. Bu sade, hasır şapkalı, yüzü boyalı, zayıf bir genç kadındı. Bana birden lâübali, hattâ samimî bir tebessümle: ‘Ne bekliyorsunuz burada; böyle yalnız...” dedi. Ben cevap verecek bir kelime bulamıyordum. Dedim ki: ‘Otelimi kaybettim. Onun için...’

“Kadın, çılgın bir kahkaha ile güldü: ‘Otelinizi mi kaybettiniz? Ne tuhaf! Ne tuhaf!’ dedi. Sonra gözlerini, yeşil gözlerini benimkilere dikerek: ‘Sarhoş da değilsiniz. Neden otelinizi kaybettiniz? Mösyö!..’ diye sordu.

“Ben kekeliyordum: ‘Yabancıyım da ondan... Otel de pek uzak, pek uzak!..’

“Genç kadın bana daha ziyade yaklaştı ve bu sefer ciddi bir tavırla otelin ismini sordu ve onu öğrenir öğrenmez ufak bir sayha-i taaccüp⁵⁰ koyuverdi: ‘A, a, hakikaten çok uzak! Mutlaka bir araba lâzım’ dedi. Sonra birden o ilk çapkın ve lâübali tavrına avdetle kolumu çimdikledi: ‘Budala çocuk! İster misin seni oteline kadar götürüyüm,’ dedi.

“Ben ruhumun bütün kuvvetiyle buna muvafakat ettim:

48 Soğukluk hissediliyordu.

49 Çekingen.

50 Şaşkınlık belirten ses.

'Peki, peki!' diye cevap verdim ve hemen oradan geçen bir arabaya atladık, tâ otele vâsıl oluncaya kadar yolda yekdiğimize bir kelime söylemedik. O, ince, boyalı dudakları arasından âdi, çapkın bir hava mırıldanıyor ve yavaş yavaş bana sokularak kolunu boynuma atıyordu. Vücudu gayet keskin, acı bir rayiha neşrediyordu. Ben dalgındım. Bir bulut içinde gibiydim. Arabanın parkeler üstünde kayan tekerlekleriyle, at nallarının demir seslerini dinliyordum. Birden tevakuf ettik. Arabanın camından dışarıya baktım: Otelin önünde idik. İnmeğe hazırlanıyordum. Kadın beni kolumdan çekti: 'E, bana baksana! Bu gece seninle beraberim değil mi?' dedi.

"Bunu o kadar elzem, o kadar tabîi buluyordum ki hemen: 'Şüphesiz, şüphesiz!' diye mırıldandım ve hattâ ona, arabadan inerken nezaketen elimi bile uzattım. Fakat kadın, birden hatırına bir şey gelmiş gibi durdu: 'Ya kapıcı mümanaat ederse!' dedi. Bunu hiç düşünmemiştim. Filvaki kapıcı, kadının otele girmesine mâni olmak istedi. Lâkin öteki buna da bir çare buldu. Yavaşça ağzını kulağıma yaklaştırarak: 'Eline birkaç frank sıkıştır!' dedi. Bu çareye tevessül eder etmez muvaffakiyet hâsıl oldu. Ben önde, o arkada yavaş yavaş merdivenleri çıktık. Bir müddet karanlıkta kaldık. Odayı tenvir etmek⁵¹ ikimizin de hatırına gelmemişti. Ben dalgındım. Öteki hafif hafif teganni ediyor ve zannedsem şapkasını çıkarmakla meşgul görünüyordu. Dışarıdan sokağın aydınlığı içeriye aksediyordu. Ruhumda mes'ut bir devre-i rehanın⁵² alâim-i iptidaiyesi⁵³ vardı. Uzun bir kloroform uykusundan sonra yavaş yavaş kendine gelen bir adama benziyordum: Artık yalnız değildim. Kadın, şapkasını çıkarır çıkarmaz yanıma yaklaştı: 'Ey otelini kaybeden

51 Aydınlatmak.

52 Kurtuluş anının, döneminin.

53 İlk belirtileri.

mösyö! Neye böyle aptal aptal duruyor? Neye böyle baykuş gibi karanlığı seviyor?" dedi.

"Elimi elektrik düğmesine götürdüm. Derhal odaya tatlı bir ziya döküldü. Kadın tâ önümde duruyor ve davetkâr, muharrik bir nazarla bana bakıyordu. Birden: 'İsmin nedir?' diye sordu. 'Macit!' dedim. 'Macit! Macit!' Birkaç defa bu kelimeyi tekrar etti. Sonra garip bir heyecan ve tehalükle⁵⁴ boynuma atıldı: —Macidim, Macidim, diye bağırdı ve beni yüzümden, gözlerimden ve bıyıklarından öpmeye başladı.

"Bu pek âdi bir haldi!.. Fakat ne zarar, ben şifa bulmuştum; ben tekrar hayata avdet etmiştim. Ben yaşamağa; anlıyor musunuz; ben tekrar yaşamağa başlamıştım. Tekrar yaşamağa başlamak; tekrar hayata avdet etmek; bunu, siz hiç hissettiniz mi? Bu iyi dakikayı?.. Hayır, değil mi?.. Ah, işte ben bunu biliyorum. Ben bir mezarın ebedî karanlığından güneşe, hayata çıkmanın ne olduğunu biliyorum ve bunu o kadına, Ernestine'e, ona borçluyum...

"Ne ise size hikâyenin sonu lâzım değil mi? Hikâyemin sonu... Onu size anlatayım: Gece, alelâde geçti. Tâ sabaha kadar ben, onun sinesinde yeni doğmuş bir çocuk huzuruyla uyudum. Sade o kadar... Sabahleyin gözlerimi açtığım vakit onu manâsız, durgun nazarlarla bana bakıyor buldum. Fakat ne olursa olsun, bu kadın bütün soğukluğu, bütün manâsızlığı, hattâ bütün âdiliğiyle bir gecede benim her şeyim, her şeyim olmuştu.

"Yataktan çıktı. Dalgın ve belki biraz mahzun görünüyordu. Dün geceki neşvesinden bir nebze kalmamıştı. Dalgın bir tavırla giyinmeğe ve tuvaletini yapmağa başlamıştı. Ben onu yatağım içinden seyrediyordum. Bazan birbirimize manâsız birkaç kelime söylüyorduk. Meselâ kadın aynada başını düzeltirken bana, dün gece neye otelimi kaybettiğimi

soruyordu. Ben, ona gülerek müphem birtakım cevaplar veriyordum.

“Nihayet şapkasını saçlarına iğneledikten sonra soğuk bir tavrı resmiyetle yatağın kenarına yaklaştı: ‘Gidiyorum artık, mösyö!’ dedi.

“Bu gidiş pek tabii olmakla beraber bana biraz nahoş göründü. Yatağımdan çıktım. Gecedен kanapenin bir tarafına atılmış elbiselerime yaklaştım; yeğimin cebinden iki lira çıkardım ve kadına uzattım. Parayı sakın bir eda ile aldı, elimi sıktı: ‘Adiyö mösyö!’ dedi ve sonra gülerek ilâve etti: ‘Sakın bundan sonra otelinizi kaybetmeyin ha!..’

“Bu son sözleri müteakip kapıya doğru ilerledi. O dakika bana ne oldu? Bilmiyorum. Fakat birdenbire ruhumun derinliklerinde bu giden kadına karşı galebe çalınmaz anî ve acı bir ihtiyaç, anî, acı ve şedit bir ihtiyaç uyanı. Kollarımı kapıya doğru uzattım. Bu pek teatral bir haldi. İstirhamkâr bir sesle bağırdım: ‘Gitme! Kal!..’

“İşte o günden beri bu kadın hep benimle beraberdir!.. Ondan kabil değil ayrılamiyorum. Her defasında, her ayrılmak istedikçe bana o meş’um yalnız kalmak korkusu geliyor ve bu beni her teşebbüsten menediyor. Zannetmeyiniz ki onu seviyorum. Hayır!.. Size yemin ederim ki değil, o kadına karşı kalbimde minimini bir aşk, ufacık bir muhabbet, bir temayül bile yok. Hattâ biraz ondan nefret bile ediyorum. Çünkü o benim gençliğimin ilâhî hırslarını, şehvetlerini, telezzüzatını⁵⁵ sıksa kollarının arasında ölüme mahkûm etti, gömdü. Fakat ne yapayım? Hep bunlara rağmen ayrılamiyorum. Bu benden daha kuvvetli... Yalnız kalmaktan korkuyorum. Daima o...”

55 Hazlarını.

Müderrişzade Elhac Necdet Efendi, bin iki yüz yetmiş sekiz sene-i hicriyesinde,² muharremülharamın³ onuncu gecesi, Anadolu'nun oldukça müterakki,⁴ fakat çok mukassî bir livasında⁵ ve gayet meş'um şartlar içinde dünyaya gelmiştir. Gayet meş'um bir tarzda... Çünkü tevellüdünün ikinci gününü validesi, doğururken çektiği zahmetten ahiret yolunu boyladı ve pederi senelerden beri ikbalini sürdüğü liva müftülüğünden azlolunup, yerine, öteden beri ailenin can düşmanı olan bir diğeri tayin edildi. Müteakiben, bu iki nageh-zuhur⁶ felâket karşısında pürveys ve isyan kalan reis-i aile⁷ de, uğursuz yavruyu hemşiresinin eline bırakarak bir müddet için Haremeyn-i Şerefeyn'de⁸ kendine sabır ve sükûn

1 Yaşamöyküsü.

2 Miladi 1861.

3 Muharrem ayı.

4 Gelişmiş.

5 Sıkıcı bir ilçesinde (liva: eskiden kaza ile vilayet arası yönetim merkezi).

6 Ansızın olan.

7 Aile reisi.

8 Mekke ve Medine'deki kutsal yerler.

aramağa gitti; oradan hasta döndü ve uzun zamanlar esirifirâş⁹ kalıp, on beş yıl devam eden ömrünün sonunu bitmez tükenmez malûliyetlerle ağır bir yük gibi taşıdı.

Liva ahalisi indinde, küçük Necdet bütün bu felâketlerin yegâne sebebi telâkki ediliyor ve Müderriszade ailesi meyanında bu minimini yeni âzaya garip bir şerr-ü belâ cüz'ü nazariyle¹⁰ bakılıyordu. Fakat, peder bütün bunlara rağmen çocuğunu tatlı ve sevimli bulur ve onu çok şımartırdı. Nitekim Hicaz'dan avdetinin ikinci senesi zavallı öksüze ikinci bir valide bulmak tehalüküyle¹¹ tekrar evlendi ve bu suretle zaten münharif¹² olan sıhhatini büsbütün tehlikeye ilka etmiş¹³ oldu: Çünkü izdivacının ilk ayında vücudu öyle şiddetli bir zâfa düştü ki onu ancak uzun tedaviler ve uzun seyahatler on üç sene daha yaşatabildi.

Pederi, bütün hususî işlerini kendisinden pek emin olduğu amcazadesinin eline tevdi ile terk-i diyar ettiği¹⁴ zaman Necdet ancak dört yaşında vardı. Zavallı adam senenin yalnız iki üç ayını karısıyla çocuğunun yanında geçirebiliyor ve her gelişinde daha vahim bir halde, daha uzağa gitmeğe mecbur oluyordu. Önceleri, filvaki, birkaç defalar onları da bu hazin ve mükerrer seyahatlerinde kendine terfik¹⁵ etmek çarelerini düşündü. Fakat hekimlerin reyleri bu fikre tamamen ve müttefikan¹⁶ muhalif çıktı: Muhakkak karısından uzak yaşaması lâzımdı.

Babadan ayrı düşmek Necdet'e pek acı, pek ağır geldi. Etrafındakiler, umumiyetle, onu hırpalıyordu. Bilhassa üvey

9 Yataklık hasta.

10 Kötülük ve bela parçası gözûyle.

11 İsteğiyle.

12 Kötü.

13 Atmış.

14 İlçeden gittiği.

15 Arkadaş.

16 Oy birliğiyle.

valide, evli iken kocasız kalmanın garip meraretini¹⁷ ancak küçüğe yumruklar indirmekle teskin ediyor ve Müderrisza-
de ailesini ziyaret eden her nevi felâkette olduğu gibi kendi
zillet ve mahrumiyetinin de bütün mes'uliyetini minimini-
nin cılız omuzlarına atmakta ve ona, her gün, durmaksızın:
"Uğursuz çocuk! Beni bu genç yaşımda dul eden uğursuz
çocuk!" diye bağırmakta vahşî bir teselli buluyordu.

Necdet gittikçe cılız, merdümگیرiz ve zelil¹⁸ oluyordu. Be-
reket versin ki pederi bir gelişinde onu mektebe verdi ve
her çeyreği, onun için yakıcı bir sille veya bir yumruk olan
eza ve cefa saatlerinden bir haylisi bu suretle eksilmiş oldu.

Necdet, mektepte fazla çalışkan, fazla muti ve fazla sessiz
bir şakirtti.¹⁹ Arkadaşları onu kıskanır ve aynı zamanda on-
dan çekinirdi. O bütün çocukluğunda nahif ve mariz²⁰ bir
bünye üstünde mütefekkir bir büyük adam başı gezdirirdi.
Binaenaleyh, peder evlâdını zeki bulmakta haklı idi ve
onun en derin kederlerinden birisi de hiç şüphesiz Necdet'e
arzusuna mutabık bir tahsil ve terbiye verememektir. Çünkü
kendisi memleketinde ilim ve irfanıyla temeyyüz ve teferrüt
etmiş²¹ bir zattı; bunu zaten bütün dostu, düşmanı, onu ya-
kından ve uzaktan tanıyanların hepsi teslim ederdi. Sadece
ahali arasında ahlâkında bazı şüpheli noktaların mevcut ol-
duğu söylenirdi.

Necdet, on iki yaşına vâsıl olmuştu: Bir gün pederi –yine
yeni seyahatten avdet etmişti– onu çok ciddî bir tavırla ya-
nına çağırdı:

"Oğlum," dedi, "bugünden itibaren sana sarık sarıp, cüb-
be giydireceğim. İster misin? Razı mısın?"

17 Acılığını.

18 İçine kapanık ve horlanmış.

19 Öğrenciydi.

20 İnce ve hastalıklı.

21 Sivrilmiş ve benzeri bulunmayan.

Çocuk, memnuniyetle başını salladı. Öteki ilâve etti:

“Senin için artık rüşdiye tahsilini kâfi buluyorum. Seni Mûderris Kâzım Efendi’nin yanına vereceğim. O, âlim bir zattır. Dikkat et: İlim ve fazlından istifadeye çalış! Göreyim seni!..” dedi. İşte o günden itibaren küçük Necdet, sarık altında lüzumundan fazla büyüyen bir baş ve bol bir cübbe içinde kaybolan hurdebini²² bir vücutla ilim ve fazl dünyasının büyük, nihayetsiz yoluna revan oldu.

Bu tarihten, pederinin öldüğü güne kadar cereyan eden dört sene zarfında, Necdet’in hayat-ı hususiyesinde²³ göze çarpar hiçbir hâdise olmadı. Yalnız “ ” camii şerifinde iki defa hıfzı dinlendi ve ulûm-u arabiye ile usul-ü tefsir²⁴ derslerine mübaşeret etti.²⁵

Her şey yolunda gidiyor, pederi memlekette daha çok kalıyordu ve Necdet âdeta yavaş yavaş mes’ut oluyordu: Fakat, Necdet’in kara bahtı böyle bir huzur ve sükûnun devamına mâniydi. Nitekim tam on yedi yaşına girdiği gün, bin iki yüz doksan dört²⁶ senesi muharremûlharamının onuncu günü, garip bir kader cilvesiyle ve gayet fecî bir surette yegâne istinatgâhı ve yegâne onu seven kalbi, pederini kaybetti. Gayet fecî bir surette, bakınız, nasıl:

Zavallı malûl adam, yine bir sene kadar devam eden uzun bir seyahatten avdet etmişti. Evine girer girmez her köşede bir telâş eseri gördü; esbabını²⁷ sormağa vakit bulmadı, yeni doğmuş bir çocuk sesi ona cevap verdi. Etrafını ihata eden²⁸ birçok kişi ona bağırdı: “Efendi, bir kızınız

22 Çok küçük.

23 Özel hayatında.

24 Arabi ilimlerle tefsir usulü.

25 Başladı.

26 Miladi 1877.

27 Nedenlerini.

28 Çeviren.

doğdu; mübarek olsun, bir kızınız doğdu!” Necdet’in pederi, durduğu noktada bir müddet sallandı ve boğuk bir sesle: “Nasıl çocuk? Nasıl mübarek olsun!” dedi; sonra birden metinleşen hatvelerle²⁹ zevcesinin odasına girdi, ilk sözü eliyle odanın bir köşesinde sallanan beşiği gösterip, “Bu kimden?” demek oldu; yorgun, bitkin bir halde mindere düştü ve: “Bana iki erkek çağırın!” diye mırıldandı. Onlar gelir gelmez sabık liva müftüsü ayağa kalktı; dik, âmir bir sesle: “Efendiler,” dedi, “zevcemi talâk-ı selâse ile tatlik ediyorum.³⁰ Bu çocuk da benden değil!” Evi hayretler ve fer-yatlar dolaştı. Necdet’in pederi, bunu müteakip vazifesini ikmâl etmiş bir adam gurur ve sükûnüyle başını minderine yastıklarına dayadı. Uzun bir müddet gözlerini karşısında duran oğluna dikti. Ağzında bir sürü müphem kelimeler dolaşıyordu. Boğazında derin hırıltılar vardı. Yüzü, saniye-de bir renkten diğer renge giriyordu. Necdet’le beraber herkes de pürtelâş, adamcağızın başına koştı. Demincek orada çabalanan, hırlayan, rengârenk ateşin adamdan, şimdi, sadece camit³¹ ve sessiz bir kütle kalmıştı; Necdet’in pederi vefat etmişti.

Bu vak’ayı müteakip –bazen kilûkal³² ile, tuhaf şayialarla taayyüş eden³³– yerliler arasında, Necdet’in aleyhinde yeni bir merak verici bir masal uyduruldu. Herkes dedi ki: “Müftü efendinin mutallakasının³⁴ dünyaya getirdiği çocuk, Necdet Efendi’nin veled-i nameşruudur.³⁵” Kadın otuz bir

29 Adımlarla.

30 Talak-ı selâse ile boşuyorum (talak-ı selâse: “üçten dokuza boş ol” diyerek karısını boşama. Bu yolla boşanmış bir kadın başkasıyla evlenip boşanmadan eski kocasıyla yeniden evlenemezdi).

31 Cansız.

32 Dedikodu.

33 Yaşayan.

34 Boşadığı kadının.

35 Gayrimeşru çocuğudur.

otuz iki yaşlarında vardı; gençti, güzeldi. Necdet on altı, on yedi çağlarında ahlâkı bozuk bir delikanlıydı ve gece gündüz bu kadının mahremiyetinde yaşıyordu. Hiç kimse bu havadisın vüsuksuzluğuna³⁶ ihtimal veremedi; bahusus, bir gün gelip kadın da bu zanna kuvvetli bir sürü iftira ile bir hakikat şekli verince düşünen başlarda bile itiraza mecal kalmadı. Artık memleketin her köşesinden, küçük Necdet'in çelimsiz ve muinsiz³⁷ vücudunu kirli ve zelil bir şey gibi elim bir mücrimiyet uçurumuna sürükliyen, biaman, tehditkâr birçok gayız ve nefret selleri akıyor, coşuyor, dalgalanıyordu. Necdet, gittikçe, mensup olduğu aile içinde, arkadaşları arasında Müderris Kâzım Efendi'nin nezdinde, sokakta, medresede, camide, her yerde, memleketin her tarafında birer silâh ağzı gibi kahhar ve müntakim³⁸ birçok nazarların kendine doğru çevrildiğini hissediyor; mukavemetsiz şeni³⁹ ve zelil bir insan oluyordu.

Onu, bir sene kadar da miras davaları işgal etti. İtlâk edilen⁴⁰ kadının müteveffanın haylice mühim olan metrukâtına ait birtakım metalibatı⁴¹ vardı. Meydana bir sürü alacaklılar çıktı. Muamele-i ferağiyesi⁴² icra edilmemiş birçok arazi meseleleri tahaddüs etti.⁴³ Etraftan bağ ve bostanları zapt ve gasbolunmuş birçok şikâyetçiler türedi. Bunların hepsi ile uğraşmak Necdet'in kuvveti fevkinde idi. Binaenaleyh, mukaddema,⁴⁴ pederinin işleriyle meşgul olan amcazadeye müracaat ve iltica lâzım geldi. Merhumun öldüğü günden

36 Doğru olmadığına.

37 Yardımcısız.

38 Kahredici ve öç alıcı.

39 Kötü.

40 Boşanan.

41 İstekleri.

42 Ferağ işlemi.

43 Ortaya çıktı.

44 Önce.

beri –ve bilhassa mahut hakikatin (!) şüyu bulduğundan beri– Necdet'i Müderriszade ailesi erkânına rapteden bütün bağlar çözülmüştü. Genç adam hattâ kendi evinin duvarlarında bile birer düşman yüzü bulur olmuştu. Maamafih, Necdet Efendi birçok vasıtalarla müracaat etti. Lüzumundan fazla tevazu ve tekâpu⁴⁵ gösterdi, küçüldü, yalvardı, nihayet kârâşına⁴⁶ amcazadenin mazhar-ı muaveneti oldu.⁴⁷ Öteki, bu harekette gururunu, azamet-i nefsinin⁴⁸ okşayan bir şey bulmuştu, hemen kabul etti; kendisi devair-i hükûmetin⁴⁹ her şubesinde sahib-i nüfuzdu;⁵⁰ kısa bir müddet zarfında bütün müşkülâtı iktihâm etti;⁵¹ bütün davalar fasl ve hallo-lundu ve merhum liva müftüsünün emlâk ve akarı, nükut ve emvali⁵² biri meşru, diğeri gayri meşru iki varis beyninde⁵³ münasafeten⁵⁴ taksim edilmiş oldu. Halk bunu haklı buldu. Herkes: “İyi olmuş çapkına,” dedi. “Malın hepsini ona bırakmak zaten haramdır. Aldığını da meyhanede, kârhanede yiyip içmiyecek mi? Onda öyle bir göz var ki!..”

Necdet, bütün bunları işitip dilgir oluyordu.⁵⁵ Bir vakit geldi ki hiç mutadı değil iken içmeğe başladı ve badede kendine aşına bir hemdert buldu. Hayatı bu safhaya girer girmez Necdet'in etrafında birçok dost ve ahbap peyda oldu. Bunlar filvaki, hep simsiyah fesler kenarına ucu enseye sarkan rengârenk keyfeler saran, belleri silâhla müzeyyen,

45 Dalkavukluk.

46 İş bilir.

47 Yardımına kavuştu.

48 Büyüklüğünü.

49 Hükûmet daireleri.

50 Nüfuz sahibiydi.

51 Çözümlendi.

52 Nakit ve malları.

53 Arasında.

54 Yan yana.

55 Üzülüyordu, gönü sıkılıyordu.

nağrur ve mütecasir⁵⁶ revişli⁵⁷ birtakım serseri gençlerdi. Fakat memleketin çok tecrübekâr, çok şöhretli gençleriydi ve Necdet'in toy gözüne gayet yeni ufuklar açıyorlardı. Meselâ her gün bir eğlence tertip olunuyordu. Kâh, yazın sıcak günlerinde kiraz yaylalarına çıkılıp, soğuk su membalarmda rakılar içiliyor; kâh bağlara gidilip, gece, sergi mahallerinde kadın oynatılıyor ve kışın, beldenin kenar mahallelerinde, işvekâr ellerin kapadığı demir kanatlı pencerelere çapkın, sıcak kurşunlar atılıyordu. Necdet, hakikaten git-tikçe, memleket için bir tehlike oluyordu.

Nitekim, bir gece, kendisiyle beraber beş arkadaş idiler ve hayli sarhoştular; yazın birçok kereler kendi önlerinde göbek raksı yapan ve her neden ise sonraları onları evine kabul etmemeğe başlayan bir kadının kapısını cebren açmak istediler, uğraştılar, vurdular, gürültü ettiler ve nihayet yine bermutat pencerelere silâh atmağa başladılar. Fakat bu sefer içeriden de mukabele eden bulundu. Beş arkadaştan biri mecruh,⁵⁸ diğeri... maktul oldu ve diğer üçü güçlûkle kaçıp kurtulabildi. Necdet, filvaki, kurtulanlar meyanında idi. Fakat bu vak'a onun için uzun bir mezahim⁵⁹ silsilesi tevhit etti. Meselâ, bir ay ceza dairelerinin müz'ic, muhak-kir⁶⁰ salonlarında süründü ve doksan bir gün hapiste kaldı, bu elim musibet devrinde hiç kimse ona himaye ve siyanet elini uzatmadı ve hapiste bulunduğu müddetçe babasının emektar, ihtiyar uşağından başka hiç kimse onu ziyarete gelmedi.

Necdet, bu sergüzeştten sonra ağırbaşlı, mütenebbih,⁶¹

56 Küstah.

57 Tavırlı.

58 Yaralı.

59 Eziyetler.

60 Sıkıcı, horlayıcı.

61 Uslanmış.

tecrübedide⁶² bir hal aldı. Haftalarca evinden çıkmadı, babasının kitapları arasında uzun bir sükûn ve itikâf devresi yaşadı. Müteakiben Müderris Kâzım Efendi'nin birçok zamandır metruk kalan⁶³ derslerine yeniden başladı. Aile erkânından bir kısmı onu tekrar affeder gibi göründü ve onun perişan, meş'um başına soğuk, mağrur eller uzandı. Necdet, şimdi, bir taraftan, geceleri amcazâdenin selâmlığına devam ediyor ve yegâne zevk ve meşgalesi muti bir vaziyet alıp, orada toplanan eşraf ve fudala-yı beldenin⁶⁴ mükâlemelerine sadık bir sami⁶⁵ olmaktan ibaret kalıyordu. Bazan da ya gayet kani⁶⁶ bir tasdik kelimesi veya tevazu ve istifham içinde gizlenen bir itiraz cümlesiyle etrafında cereyan eden mübahaselere iştirak eder gibi görünüyor ve bu suretle yavaş yavaş amcazâdenin gözüne giriyordu.

Maamafih bu hal çok devam etmedi. Yeni bir macera Necdet'in bu yeni ve sakin hayatına diğer bir dalâlet⁶⁷ yolu daha açtı: Amcazâdenin Selime isminde gayet işvekâr bir kızı vardı. Akraba ve komşu olmak münasebetiyle bu genç kızla Necdet arasında öteden beri, tâ çocukluktan başlayan bir aşinalık mevcuttu. İşte bu iki eski dostun, sinn-i rûşdün hulûlünü müteakip,⁶⁸ birkaç seneler, mecburen inkitaa duçar olan münasebatı, amcazâdenin selâmlığında geçen uzun, mükerrer geceler vesilesiyle ve bu sefer daha ciddî, daha kuvvetli bir surette tekrar teessüs etmişti. Bu, evvelâ hane içinde iltizamî⁶⁹ tesadüflerden başlayarak, gizli kapı

62 Tecrübeli.

63 Terkedilmiş bırakılmış.

64 Yörenin erdemli ve ileri gelen kişilerinin.

65 Dinleyici.

66 İnandırıcı.

67 Sapkınlık.

68 Rûşt yaşının gelişini izleyen.

69 Bile isteye.

arkalarındaki temaslara kadar çıkan, sonra karanlık avlu köşelerindeki sıcak deraguşlarda takarrür eden,⁷⁰ şiddetli, dolgun ve doğrudan doğruya kalbe ait yeni bir münasebet olmuştu.

Bu münasebet, az bir zaman içinde, bir iptilâ halini aldı ve her ikisi de yekdiğeri için mühlik ve biaman⁷¹ oldu. Meyanede⁷² “Ben senin olacağım, sen benim olacaksın!” vaitleri teati edildi ve bu vaitler bitmez tükenmez, sıcak, ateşli buselerle tahtim ve tekit⁷³ olundu. Fakat bir gün geldi ki hane halkından bazıları, etraflarında cereyan eden bu gizli, günahkâr aşk macerasına vâkıf oldu. Hanenin esrarlı, karanlık köşelerindeki muanekekar,⁷⁴ avlu ortalarındaki buseler, nihayet, bütün aile erkânının kulaklarında utanç verici veya kızdırıcı akisler yaptı. Selime zaten birkaç zamandır en kısa görüşlü olanların bile nazar-ı dikkatini celbedecek kadar perişan halli ve garip tavırlı olmuştu.

Maamafih aile reisi evinin haysiyetini tehdit eden bu meseleye gayet sessiz ve mahirane bir çare-i hal⁷⁵ buldu: Bir gün, Necdet'i yanına çağırdı, sakın bir tavırla, onu, تنها bir odaya çekti, şefkat ve muhabbet taklit eden bir sesle:

“Oğlum,” dedi. “Oğlum! Birkaç zamandır, merhum pederinin, sen daha küçükken, bana birçok kereler tekrar ettiği bir sözü zihnimi kurcalıyor. O daima: ‘Necdet on dokuz, yirmi yaşına girsin, derhal İstanbul'a göndereceğim. Tahsilini orada ikmal etsin’ derdi. Şimdi, düşün oğlum; eğer merhumun arzusunu ifa edip ruhunun şad olmasını istiyorsan, yarından tezi yok, hemen hazırlan. Seni göndereyim. Gerek

70 Kucaklaşmalarda son bulan.

71 Yok edici ve amansız.

72 Arada.

73 Mühürlendi ve doğrulandı.

74 Sarılıp kucaklaşmalar.

75 Hal çaresi.

yolda, gerek orada hiç sıkılmıyacağından emin ol! İstanbul'da tanıdıklarımın bir çok kişi var. Sana lâzım olan yerler için tavsiyenameleler veririm ve seni akrabamızdan Zühtü Efendi'nin evine misafir gönderirim. Gençsin. Lâkin çok şükür, kimseye muhtaç olmıyacak kadar servetin var. Buradaki işlerini ben der'uhde ederim ve sana mahbema⁷⁶ lâzım miktarda para gönderirim. Arasına münasip zamanlarda da memleketine gelebilirsin!"

Necdet sapsarı oldu ve:

"Bakalım, amca düşüneyim de..." diye kekeledi.

Selime'nin pederi sert, haşın bir sesle:

"Yok, bakalım, düşünelim yok!" dedi ve birden, genç adamın tâ yüreğine nüfuz eden bir nazarla bakarak: "Hem o hatırandan geçen şeytanlıkları bir tarafa at! Düşündüğün şeyden ümidini kes! Bunu da iyi bil ki sen burada bulundukça benim kapım sana karşı daima kapalı olacaktır" diye bağırdı.

Necdet, bir anda bütün hakikati anladı ve çaresiz başını eğip:

"Peki!" dedi. "Peki amca, giderim..."

* * *

Ve gitti. Zühtü Efendi ona karşı, birkaç zaman fevkalâde misafirperverlik gösterdi. Çünkü, Necdet amcazade tarafından getirdiği tavsiyenameye memleketin mahsullerinden bir hayli hediyeler de katmıştı. Maamafih, gelen hediyelerin, hüküm ve nüfuzu zail olmağa başlayınca Zühtü Efendi'de misafirini ağırlamak arzusu kalmadı ve Necdet, İstanbul'a gittiğinin ilk senesi hem medreseye muntazaman devam edebilmek, hem de ağıyara⁷⁷ minnet etmemek fikriyle Fatih semtlerinde, küçük bir hanede ikamete mecbur oldu.

76 Ay be ay.

77 Düşmana, dost olmayana.

Amcazadeye yazdığı ilk mektuplarda, Necdet yalnızlıktan, yabancılıktan, gönderilen paranın kifayetsizliğinden şikâyet ediyordu. Amcazade cevaplarında, ilim ve irfan yolunda bu gibi ufak tefek sıkıntılara dayanmak lüzumundan ve israfın mahzurlarından bahseyliyordu. Necdet önceleri birçok defalar, pürisyan, her şeyi hurdehaş edip geriye dönmeği düşündü. Sonra memleketine ve memleketindekilere karşı kalbinde, nagehan, öyle garip bir kin ve nefret duydu ki bütün fecaatine, bütün mahrumiyetlerine rağmen İstanbul'daki hayatına baş eğdi. Yetim gençlik ruhunun bütün hararetlerini hep taallüm ve tederrüse⁷⁸ vakfedip çılgın bir terakki ve teali⁷⁹ hırsı ile çalışmağa başladı ve uzun bir altı sene, arasıra, ancak bazı âdi zevk kırıntılarıyla süslenen, çırılçıplak, dümdüz, haşin bir softa hayatı sürdü.

Bu altı senelik yeknesak tahsil hayatı, memlekete iki defa vaki olan seyahatten maada birkaç fevkalâde hâdiseyi de ihtiva eder. Bunlardan birincisi: Necdet'in muaşakası, izdivacı; ikincisi, izdivacının ilk gecesi aldığı "kadını" tatliki. Üçüncüsü icazet ahzi⁸⁰ ve bunu müteakip birkaç refikiyle Hicaz'a vaki olan seferidir. Filvaki o, bu mukaddes seyahate sırf refiklerinin ilhah⁸¹ ve ısrarıyla karar vermişti. Çünkü, gerek pederinin oradan şifa bulmaz bir illetle avdetinden ve gerek küçükken ona hayatı siyah eden seyahatlerin acı hatıratından Necdet'in içinde her nevi uzaklaşmağa, her nevi seyrüsefere karşı garip, müphem bir korku kalmıştı. Nitekim, Necdet üç refikiyle Mekke-i Mükerrerme'de tavaf ve ibadete dalmışken tesadüfün müstehzi bir cilvesiyle hıttai Hicaziye'yi,⁸² nagehan, müthiş bir kolera afeti istilâ etti.

78 Öğrenim ve derslere, eğitim ve öğretime.

79 İlerleme ve yükselme.

80 İcazet alması (icazet: eski dönemde bir tür diploma).

81 Zorlama.

82 Hicaz ülkesini.

Necdet'in kalbinde pek acı ve pek derin bir iz bırakan felâketlerden biri de bu Hicaz avdetinde yolda, Kılazomenler pişgâhında⁸³ geçirdiği iki aylık sefalet ve zaruret devresidir.

İmdi, Elhac Necdet Efendi, büyük bir huzur ve sükûn ihtiyacıyla memleketine avdet etti. Fakat yazık ki memleketinde muhtaç olduğu asayişe bedel, onu bir sürü keşmekeşler ve müz'ic birçok karışık meseleler karşıladı: Amcazadenin eline tevdi ettiği bütün zatî işleri acıklı bir halde idi. Gerçi, amcazade, elindeki vekâlet-i tamme hüccetile,⁸⁴ genç yeğenin emlâk ve emvali içinde haylice mühim bir tahrip ve hasar rüzgârı çıkarmış ve Elhac Necdet Efendi, kendine ait olan her şeyi müthiş bir fırtınadan sonra gibi altüst ve tarûmar bulmuştu.

Bu hal, onda beklenmiyen şiddette bir isyan hissi uyardı. Artık hiç eskisi gibi değildi. Gerdanında,⁸⁵ artık hiç inkiyada⁸⁶ mecal kalmamıştı. Elhac Necdet Efendi ile, sabık liva müftüsünün menhus, zelil çocuğu arasında, artık hiçbir rabita yoktu. İlim ve irfan merkezi olan payitahttaki altı yedi senelik çalışma ve görgü hayatının ona verdiği rûçhan ve tefevvuk⁸⁷ duygusuyla bütün liva halkına artık yukarıdan bakabilirdi. Binaenaleyh, ilk işi, hemen mahkemeye müracaat etmek oldu ve hemen etrafında kendine yardımcı buldu. Amcazade ile gerek nüfuz ve azametçe, gerek servet ve yesarca hemayar⁸⁸ olan birçok zevat da ona bu hususta rehber ve nasihatçi olmağa başladı. Nihayet, bir gün, mesele, amcazadenin aleyhinde o kadar ciddiyet ve ehemmiyet kesbeyledi ki, zavallı ihtiyar, bizzat yeğeni Necdet

83 Önde, ileride bulunan yer.

84 Tam vekâlet belgesiyle.

85 Dünyasında.

86 Boyun eğmeye.

87 Üstünlük.

88 Zenginlikçe denk, eşit.

Efendi'nin nezdine gelip izahatta bulundu ve eğer yeğeni davadan feragat edecek olursa, onun lehinde, onun refah ve terakkisi için pek iyi kararlar ittihaz edeceğini söyledi. Muvaffak olamadı. Tekrar müracaat etti. Neticede beş yüz lira raddesinde bir tazminat akçesile ve yeğenini “ ” camii müderrisliğine tayin ettirmek suretiyle memleketi dolaşan bütün kılükallere⁸⁹ ve kendini tehdit eden bütün keşmekeşlere nihayet verdi.

1305 sene-i hicriyesinde⁹⁰ amcazadesinin vesatet ve muavenetiyle,⁹¹ Müderriszade Elhac Necdet Efendi camii müderrisliğine tayin kılındı.

Ekseriyeti halk bu hâdiseyi açık bir hoşnutsuzlukla karşıladı. Hiç kimse, hacılığına ve icazet sahibi oluşuna rağmen, hiç kimse, Necdet Efendi'yi bu makama lâyük bulmadı. Kahvehaneler, çarşılar ve cami avluları gibi *mecma-ı nas*⁹² olan yerlerde: “Yahu duydunuz mu? Hacı Müftünün oğlunu müderris yapmışlar!” “Amma, ettin ha? Şu çapkın uğursuz herif mi? O, ömründe daha namaz, niyaz nedir bilmez be!”; “Daha geçen gün başının sarığıyla utanmadan, Apostol'un orada atıştırıp duruyordu!” “Sözde hacı da olacak!”; “Biz daha onun nelerini biliriz. Bu bir şey mi?” gibi sözler ve hasbihaller dolaşmağa başladı.

Elhac Necdet Efendi, bunların hiçbirine kulak asmadı ve müptedilere⁹³ mahsus saf bir şevk ve hevesle, bu yeni, bu ilk vazifeyi ifaya şitaban oldu.⁹⁴ İki sene kadar devam eden müddet-i tedrisiyesinde⁹⁵ talebesiyle onun arasında hemen

89 Dedikodulara.

90 Miladi 1887.

91 Aracılığı ve yordamıyla.

92 Halkın toplandığı yer.

93 Yeni başlayanlara.

94 Yapmaya koyuldu.

95 Öğrenim süresinde.

uhuvvete⁹⁶ yakın bir karşılıklı muhabbet teessüs etti. O, en az haşin, en müşfik ve misli görülmemiş derecede sade, lâ-übali bir müderris olmuştu, talebesi onunla münakaşalar bile yapıyordu; o, –hattâ bazan sarih itirazlar şeklini alan– bu münakaşalarda daima hayırhah,⁹⁷ müsaadekâr, sabırlı davranıyordu.

Müderrisliğe tayininin ikinci senesi, ramazan ayında “camiinin vaız kürsüsünü de o işgal etti ve o sene zarfında en çok cemaat toplayan vaız Elhac Necdet Efendi oldu. Fakat bütün bu muvaffakiyetler, aynı zamanda, memleket içindeki aleyhdarlarının artmasına sebebiyet veriyordu. Hattâ, bu yüzden, mah-ı gufranın⁹⁸ sonlarına doğru bir ikindi üstü camide hayli mühim bir vak'a tahaddüs etti. Şöyle ki: Cemaatten biri, “İnhallahe cemilün yuhibbülcehal” hadisi şerifinin tefsirinde biraz serbestane ve biraz yolsuzca idare-i kelâm⁹⁹ eden vaızı tekfire¹⁰⁰ kadar vardı. Kubbenin altında, birden, birçok sesler yükseldi. Halk hemen ikiye ayrıldı. Fakat galebe muterizlerde¹⁰¹ kaldı ve mesele, avlu ortasında müşateme ve muradebeye¹⁰² kadar çıkan bir gürültü ile hitam buldu.

Bu vak'adan üç gün sonra idi ki liva halkı yine Necdet Efendi'ye dair yeni ve heyecanâver bir havadisle çalkandı. Gecenin ilerlemiş bir saatinde, sahura yakın, müderrisin oda kapısı birkaç talebe tarafından zorla açılmış, kırılmış ve Elhac Necdet Efendi, cübbe ve şalvarından mahrum, yarı çıplak bir halde enva-i tahkirat¹⁰³ ile cami avlusuna atılmıştı. Bunun esbabını kahvehanelerde yüksek sesle birbirine

96 Dostluğa.

97 İyiliksever.

98 Bağışlama ayı, ramazan.

99 Konuşan.

100 Kâfir deme, kâfirlikle suçlama.

101 Karşı çıkanlarda.

102 Sövüşme ve dövüşmeye.

103 Hakaretin her türlüşöyle.

bağırانlar oldu. Fakat halkın ekseriyeti, bunu yavaş sesle ve fısıltılarla neşir ve işaeyi¹⁰⁴ daha müreccah¹⁰⁵ buldu.

Bu müessif vak'ayı müteakıp, Elhac Necdet Efendi artık livada kalmanın kendisi için imkânsız olduğunu hissetti ve hâdisenin halk üzerinde bıraktığı izler silininceye kadar gözden nihan olmağı düşündü. Gitti, üç sene kadar merkez-i vilâyette ihtiyar-ı ikamet eyledi.¹⁰⁶

Elhac Necdet Efendi'nin hazin ve nagâm¹⁰⁷ ömrünü teşkil eden zahmet ve meşakkat seneler meyanında, bu üç sene ihtimal en az uğursuz olan ve ihtimal ona biraz da refah ve ikbal temin eyliyen bir devr-i huzur ve sükûn¹⁰⁸ olmuştur. Meselâ, vilayete naklinin üçüncü ayı ora mekteb-i idadiyesine¹⁰⁹ lisan-ı arabî ve ulûm-u diniye¹¹⁰ muallimi tayin olundu ve aynı zamanda "Hilâfet ve İslâmiyet" namı altında haylice mühim bir eser telifine hasr-ı mesai¹¹¹ eyledi. Dört bâba ayrılan ve yüz elli sahifeyi mütecaviz olmayan bu kitap için onun üç yıl mütemadiyen çalıştığını iddia edenler vardır. Fakat kendisi, eserine yazdığı mukaddemede "Hilâfet ve İslâmiyet" in üç haftalık bir sây ve tettebbuun¹¹² semeresi olduğunu söyler. "Hilafet ve İslâmiyet" kitabı, müellifi için hakikaten faydalı bir semere verdi. Elhac Necdet Efendi, dört baptan birini kâmilen, "halife-i zamanın sitayiş-i evsafına ve dua-yı devam-ı ömrü âfiyetine hasr" eylemek,¹¹³

104 Yaymayı.

105 Yeğ.

106 Vilayet merkezinde oturmayı seçti.

107 Uğursuz.

108 Sükûn ve huzur dönemi.

109 Lisesine.

110 Arapça ve din bilimleri.

111 Çalıştı.

112 Çalışma ve incelemenin.

113 Zamanın halifesinin niteliklerinin övgüsüne ve ömür ve sağlığının devamına duaya ayırmak.

yalnız bununla da kalmayıp “Hilâfet ve İslâmiyet”in birçok nüshalarını âtîfet¹¹⁴ kapılarına ulaşan yollara göndermek suretile, elli lira raddesinde bir ihsan-ı şahaneye¹¹⁵ nail olmuş ve müteakıben İzmir payesi rütbesile taltif ve tahsin edilmişti. Bu, onun için umulmadık bir saadet oldu ve birden, mecalsiz, düşük omuzlarına metin ve gururlu bir duruş veren bu sıyt-ü şerefin¹¹⁶ hemşerileri üzerinde hâsıl ettiği tesiri yakından görmek arzusile tekrar memleketine döndü. Aldanmamıştı. Bu sefer memlekette onu sıcak ve samimî bir tazim ve tekrim¹¹⁷ avazesi karşıladı. Mabeyne¹¹⁸ intisap ettiği söyleniyordu. Bütün kalplerde, ona karşı hürmet ve huşu ile dolu hisler uyanıyordu. O, bütün bunları göerek her gün biraz daha etrafındakiyle istihkar etmeği ve kendini gittikçe azametli bir esrar perdesi altında süsleyip gizlemeği öğreniyordu.

Gerçi, Elhac Necdet Efendi’yi, çarşıda belediye reisini selâmlarken, adliyede diz dize kadı-i belde¹¹⁹ ile müzahabet ederken, camilerde müftüyle omuz omuza yürürken görenler, onun yüksek yerlerden beşerin mukadderatıyla oynamış gelmiş bir münci,¹²⁰ bir müstesna insan olduğuna hükmederlerdi; bütün evza¹²¹ ve harekâtında, o kadar balâpervaz,¹²² o kadar garip bir surette mağrur olmuştu. Bu hali, amcazadenin ölümü üzerine büsbütün arttı.

Amcazadenin erkek evlâdı yoktu. Binaenaleyh, Elhaç Necdet Efendi, merhumun ikinci batından yeğeni olmak

114 Bağış.

115 Padişah ihsanı.

116 İyi ün.

117 Saygı ve ululama.

118 Saraya.

119 Bölgenin kadısıyla.

120 Kurtarıcı.

121 Davranış.

122 Yüksekten uçan.

münasibetiyle (mincihetûlusube)¹²³ mirasa hak kazanıyordu. Fakat bu pek kolay elde edilir bir nimet değildi. Amcazade vefatından hayli zaman evvel, yeğenini hakkından iskât için her türlü çareye tevessül ederek bütün mülkünü zevcesiyle, kerimesi Zeliha ve Selime hanımlar namına devir ve ferağ eylemişti. Servet mühimdi. Binaenaleyh, yine uğraşmak, yine didinmek, yine mahkemelere müracaat etmek lâzım geliyordu. Fakat bu sefer müftülerin, kadıların enis ve hemdemi¹²⁴ sıfatıyla mübahi olan¹²⁵ Elhac Necdet Efendi için didinmenin, uğraşmanın acaba ne gibi bir manası olabilirdi? Kendisi de, evvelâ böyle düşündü; fakat iş berakis¹²⁶ oldu.

Çünkü, tasavvur ettiği gibi, karşısına çıkan hasımlar, bir ay zarfında müteveffa zevcinin ismini unutacak kadar matuha,¹²⁷ sersem bir ihtiyar kadınla, yirmi beş yaşını mütecaviz ve iki çocuklu bir valide olmasına rağmen, hâlâ “beşibiryerde”lerini kedisinin boynuna asan ve hâlâ komşunun asmasından üzüm çalmakta bir zevk bulan şımarık, çılgın Selime’den, vaktiyle Elhac Necdet Efendi’nin buselerine yanağını uzatan o kuşbeyinli, İşvekâr Selime’den ibaret değildi. Bu iki silik simanın ortasında, bir azim ve metanet heykeli gibi ona zor bazusunu gösteren bir diğeri, bir diğer hasım daha vardı: ” kazası eşraf ve hanedanından Selime’nin zevci Nâsır Bey!..

Bu Nâsır Bey, Elhac Necdet Efendi’nin kendine destek itti haz ettiği kuvvetlerin belki âmir ve nâzımı¹²⁸ olacak bir nüfuz ve kuvvete malikti, vilâyetin her köşesinde namda ve

123 Baba tarafından.

124 Dost ve arkadaşı.

125 Övünen.

126 Tersine.

127 Bunak.

128 Düzenleyici.

hâkim-i mutlakı.¹²⁹ Herkes onun için: “Nâsır Bey mi?” derdi; “onunla uğraşmak, onunla bir işe girişmek ha, neuzûbil-lah! Nâsır Bey ha! Yahu onun her yerde parmağı vardır, o her yerde dalbudak salmıştır...”

İşte, Nâsır Bey böyle bir Nâsır Bey’di.

Maamafih, Elhac Necdet Efendi de bu kuvvet önünde her bir gayretin beyhude olduğunu hissetti. Birkaç zaman davayı sulhen tesviye etmek çarelerini aradı. Her teşebbüsünde, her adımında Nâsır Bey onun alnına bir mermer duvar gibi çarptı. Nihayet, naümit, son çare olarak avukatlara, her ismini işittiği avukata koştı. Bunun için de bir hayli zaman yine merkez-i vilâyete taşındı; bir hayli zaman yazıhanelere baş vurdu. Bütün bu yorgunluklar da heba olmak üzere idi ki karşısına, nagehan, İstanbul’dan yeni gelmiş, genç, natuk,¹³⁰ pürvait ve hayal¹³¹ bir dava vekili çıktı ve birçok ümit ile onun işini deruhde etti. Dava filvaki bir sene devam etti. Fakat, bütün sene, Elhac Necdet Efendi’nin hanesi genç avukata geniş bir yemlik ve emin bir geçimlik oldu. Zaten bu garip, yurtsuz genç adamla Necdet Efendi arasında, birden, vekillik ve müekkillik¹³² rabıtalارının fevkinde bir kafadarlık hâsıl olmuştu. Vekil, müekkilinin ilim ve rıfkına, müekkil vekilinin zekâ ve irfanına hayran kalmıştı. Yavaş yavaş vekil müekkilini sevk ve idare eden bir kuvvet haline geldi ve genç avukatın Elhac Necdet Efendi üzerindeki nüfuzu âdeta şayan-ı hayret bir dereceye vardı. O her söze başladıkça Necdet Efendi’nin sarığı mütevazı bir hürmetle eğiliyor ve gözlerine dindar, mütekit¹³³ bir tevekkül doluyordu.

129 Ad salmış ve sözü geçer biriydi.

130 İyi konuşan.

131 Vaat ve hayal dolu.

132 Müvekkil.

133 İnancı.

Maamafih, az bir zaman zarfında, İhsan Bey'in –bu vekilin ismidir– Elhac Necdet Efendi'nin fikrî ve hissî hayatı üzerinde icra ettiği tesirat-ı hasene¹³⁴ hiçbir veçhile kabil-i inkâr değildir.¹³⁵ Zaten kendisi de o sıralarda emin bir vasıta ile İstanbul'daki rûfekasından birine gönderdiği mektupta bu hakikati daha belîğ bir surette izah ve itiraf etmiştir:

“Faziletlü refikim efendim,” demiştir; “ben, hayat-ı maneviyemi¹³⁶ iki kısma ayırıyorum: Şimdiye kadar geçirdiğim ömür en kara cahillerin ömrüne makistir.¹³⁷ Meğer ki, ben hiçbir şey bilmiyormuşum. Meğer ki ben şimdiye kadar ahval-i âleme¹³⁸ pek bigâne imişim. Kendimi –eğer tabir caiz ise– asıl şimdi bülûğa ermiş farzediyorum. Bunu da, her cihetten vekilim İhsan Bey'e medyunum. Doğrusu bu zatın akıl ve iz'anına, feraset ve malûmatına hayranım, ilâh.”

Maamafih, bütün bunlar hiçbir vakit davanın iyi suretle neticelenmesine yardım etmedi. Elhac Necdet Efendi bir hayli para ve birçok kuvvet sarfından sonra resmen miras hakkından mahrum kaldı. Bunu, ne davavekili İhsan Bey'in dehâ ve dirayeti, ne de Elhac Necdet Efendi'nin vardığı kernal mertebesi men'e kâdir olabildi.

Ağır, yorgun bir yaz akşamı idi. İkisi de son muhakemeden, son hezimetten henüz çıkmışlardı. Yaya gezinenleri bağlar ve tarlalar arasına sevkeden تنها bir yolda, biri, serpuşunun tere karışan boyasıyla sarığının kenarı, alnı ve şakakları kırmızı; yılankavi hatlarla işlenmiş; diğeri, sıcaktan kolası eriyen yakalığının dar çemberinde boğulmuş; her ikisi de fena yapılmış mukavvadan iki kırık kukla gibi gülünç ve hazin, kollar sarkık, omuzlar düşük, samit ve serse-

134 Güzel, olumlu etkiler.

135 İnkâr edilemez.

136 Manevi hayatım.

137 Benzetilebilir.

138 Dünya işlerine.

ri yürüyorlardı. İkisinde de konuşmağa mecal yoktu. Fakat, İhsan Bey, yolun ortasında durup, maveraî¹³⁹ denilecek derin ve garip bir sesle, ansızın:

“Ah,” etmişti. “Ah, azizim Necdet Efendi! Bütün bu felâketlere, bu haksızlıklara, bu zulüm ve itisafa¹⁴⁰ sebep nedir bilir misin? Mektepsizlik! Mektepsizlik! Ve bundan mütevellit olan cehalet, cehalet-i umumiye... Eğer bugün, şu memlekette, şu zavallı, şu biçar memlekette adamakıllı birkaç mektep olaydı, biz davamızı kazanır, hakkımızı alırdık; etrafımızda mehakimin¹⁴¹ şu zillet ve mezelletine¹⁴² karşı bizimle beraber bağırıp çağırarak, isyan edecek birçok pâk nasiyeler¹⁴³ bulurduk. Muhitimizin belimizi büken *tazyik-i âhenini*’ni¹⁴⁴ kırıp hurdehaş edecek emin ve kavi eller bulurduk. Eğer, mektep, eğer mektep olsaydı...”

Ve İhsan Bey’in şu sözleri, Necdet Efendi’nin elim bir sürü düşüncelerle uğuldayan beyninde, böyle “ah, mektep olmalıydı!” nakaratı ile, o gece, geç vakitlere kadar devam eden mutantan, belîğ ve veciz bir hutbe şeklini almıştı.

İşte, Necdet Efendi’nin hayatını yeni, mühlik bir safhaya koyan ve kaza ve kaderin görünmez cereyanlarından onun başında görülür ve hissedilir fırtınalar icat eden bu mektep meselesi, o unutulmaz gecenin, o tesirli hutbesinden doğmuştur. Çünkü, Elhac Necdet Efendi 1315 tarihinde,¹⁴⁵ İhsan Bey’in fikrî muavenetiyle ve o sene livaya tayin edilen münevver, genç bir mutasarrıfın manevî himayesi altında, hayli mühim masraflar ihtiyar ederek, o zamana kadar, ken-

139 Öteki dünyaya ilişkin.

140 Yolsuzluğa, doğru yoldan sapmaya.

141 Mahkemelerin.

142 Alçaklığına.

143 Temiz anılar.

144 Demirden baskısını.

145 Miladi 1897.

di tabir-i veçhile “bir şurezar-ı cehil ve vahşet”¹⁴⁶ olan zaval-
lı livayı mükemmel bir mekteple süsledi ve resmi küşat¹⁴⁷
günü İhsan bey’in nutkunda söylediği gibi “*Bu beytülirfanın
kapıları umman-ı nadanî ve ebatıl ile çıkmaz yollarda sendeli-
yen nevresidegân-ı memlekete*”¹⁴⁸ küşat kılındı.

Livada mutasarrıfı bu işte alâkadar bulan mühim bir ekal-
liyet,¹⁴⁹ teşebbüsü takdirler ve tasviplerle karşıladı ve muta-
sarrıfın sekiz yaşındaki mahdumunu, eşraf-ı beldenin¹⁵⁰ bü-
tün çocukları takip eyledi. İlk ay, defterine ancak altmış tale-
be kaydeden “Bedri-İrfan”ın –bu mektebin ismidir– altı ay
içinde üç yüzü mütecaviz talebesi oldu, memleketin dört
köşesinden, çocuğunun emr-i tahsili¹⁵¹ için mahiye¹⁵² altmış
kurş feda edebilecek rençberden, esnaftan birçok babalar
zuhûr ediyordu. Elhac Necdet Efendi, bu gayr-i memul¹⁵³
muvaffakiyete hayran kalıyor ve derin şevk ve imbisat¹⁵⁴ ile
birçok da mecanni¹⁵⁵ talebe kaydına başlıyordu.

Bu mektep, doğrusu o havalide misli görülmemiş, yekta
bir mektep olmuştu; hattâ İhsan Bey’in iddiasına bakılırsa
“Bedri-İrfan” gibi bir iptidaiye ve rüşdiye mektebine, ne
merkez-i vilâyette, ne de İstanbul’da güç tesadûf edilirdi.
Filvaki vilâyet gazetelerinde ders programının mükemmeli-
yeti bir hayli zamanlar mevzuubahs oldu. Programda bazı-
larının takdirini ve birçoklarının hayretini celbeden musiki,

146 Cahillik ve vahşetin çorak yeri.

147 Açılış.

148 Bu irfan yuvasının kapıları bilgisizlik ve kör inançla çıkmaz yollarda sendele-
yen memleketin gençlerine.

149 Azınlık.

150 Bölgenin ileri gelenlerinden.

151 Öğrenimi.

152 Aylık.

153 Umulmadık.

154 Inbisat olmalı. “İç açıklığı, ferahlık” anlamında.

155 Parasız.

teganni, jimnastik gibi birçok da yeni şeyler vardı. Fakat bu dersler her talebe için mecburi olmadığından, musikiyi, teganniye ve jimnastiği lüzumsuz, hattâ belki muzır bulan ebeveynin huzur-u kalbine hâlel iras etmemiştir.¹⁵⁶ Maamafih, birçok valideler mecburî olan Fransızca dersi aleyhine zevçleriyle evde kıyametler koparıyor ve bunlar meyanında, tâ mektep kapısına kadar gelip bar bar bağırırlar, bunda da muvaffak olamayınca, azim bir intikam hırsı ile evde çocuklarının ne kadar Lâtin hurufuyla yazılmış kitabı varsa parça parça edenler bulunuyordu. Fakat, işin asıl en mühimmi bu âsiler kafilisine yavaş yavaş memleketteki bütün başı sarıklıların da dahil olmağa başlamasıdır. Maamafih, bütün bunlara rağmen ilk senenin tevzi-i mükafât¹⁵⁷ merasimi pek şaşıaali oldu. Mutasarrıfla naipten tutunuz da tâ Elhac Necdet Efendi'ye kadar herkes maarife dair nutuklar söyledi. Mutasarrıf-ı liva "*Sağlam bir dimağ ancak sağlam bir bünye ile kaimdir*" nazariyesinden başlayarak jimnastiğin beden ve zekâ üzerindeki hayırlı tesirlerinden; naip "*sesinin güzelliği ile bütün bir kavmi tarik-i hakka*"¹⁵⁸ sokan Davut Aleyhisselâmı" misal göstererek musikinin "*ahval-i batıniyye*"¹⁵⁹ olan "*nüfuz-u hayre*"¹⁶⁰ bahşından"; lisan Bey "*bir zamanlar ulûm-u islâmiye ve şarkiyeden istiane-i irfan eden*"¹⁶¹ garp medeniyetinden, şimdi, bizim de mukabeleten istiareye¹⁶² hakk-ı sarihimiz¹⁶³ olup bunun da yegâne vasıtası onların listanına kesb-i vukuf¹⁶⁴ etmektir" gibi bir nazariye vazederek

156 Kalp huzurunu bozmamıştı.

157 Armağan, ödül dağıtımı.

158 Hak yoluna.

159 Batınî haller, kişinin iç dünyası ve gerçekle ilgili haller anlamında.

160 İyi, hayırlı etkiye.

161 İslâm ve doğu bilimlerinden yardım isteyen.

162 Karşılık olarak ödünç almaya.

163 Hakkımız.

164 Öğrenmektir.

Fransızcanın lüzumundan; Elhac Necdet Efendi mektebinin mükemmeliyetinden, ilâh... uzun uzadıya bahsettiler... Bunu müteakip, sesi güzel birkaç efendiye şarkı söylediler. Avluda Mülâzim Hüseyin Bey'in nezareti altında idman talimleri yaptırıldılar. Fransızca muallimi Hayim Efendi'nin muavenetile şivesi düzgün bir talebeye –tuhaf olduğu melhuz¹⁶⁵ bulunan– bir monolog söylediler. Hulâsa bütün bir gün, sabahdan akşama kadar devam eden bir şehriyân yaptılar.

Aynı günün gecesi bu şehriyân daha parlak oldu! Yatsı namazından sonra idi; mektebin siyah, azametli çatısından beyaz ve nazenin bir duman çıkarak, gittikçe koyu renk, mütekâsif bir şekil almağa başladı; daha sonra pembeleşti, kızardı. Bu duman ve renk âhengi altında mektep mehip,¹⁶⁶ hayalî bir musiki aleti gibi garip sesler çıkarmağa başladı. Bütün oradaki kiliselerin çanları bir anda bu âhenge iştirak etti; bunu silâh patırdıları takip eyledi. Öyle ki, Elhac Necdet Efendi'nin mektebi, yarım saat zarfında bütün liva halkını etrafına topladı. Semada ateşten hatlar çizen, pürneşat¹⁶⁷ alevleri üstünde ağır, vahim dumanlar gezinen, sayhah, korkunç ateşin kenarında bir anda altı yüzü mütecaviz, garip giyinmiş, vahşi, velvedar bir insan sürüsü kaynaşmağa başladı. Komşu damların üstünde, gecelik haliyle, rengârenk gölgeleri alevde oynayan perişan saçlı kadınlar ve ellerinde yangın duası levhalarıyla samit ve mütevekkil büzülmüş erkekler, bağırarak, ağlayan çocuklar vardı.

Elhac Necdet Efendi'nin mektebi, "Bedri-İrfan" yanıyordu. Bir zamanlar, irfana susamış dimağlara bir şifa kaynağı olan koca mektep, şimdi de ateşten sütunları, kıvılcımdan fıskiyeleleri, alevden havuzlarıyla cehennemî bir kasır¹⁶⁸ ha-

165 Düşünülebilecek.

166 Ürkütücü.

167 Sevinç dolu.

168 Saray.

linde, süflî ruhlara manzaraların en nadidesini gösteriyordu. Elhac Necdet Efendi'nin mektebi yanıyordu. Fakat, bu gayet manalı, gayet şaşaalı bir yangındı. Bu, memleketin ufuklarını kanlı renklere boyayan, kahhar bir yangındı; bu, yanan, Müderriszadelerin menhus ve zelif çocuğunun etrafındaki halka kin ve nefret saçan kalbiydi. Fakat, bu çok devam etmedi. Zaten, bina yüz elli senelik ahşap bir konaktan ibaretti. İtfaiye vasıtaları mefkuttu.¹⁶⁹ İki saat zarfında İhsan Bey'le Necdet Efendi'nin eseri, kâmilten "*rehin-i dud ü remad*"¹⁷⁰ olmuştu.

Bazı kimseler, o gece, Necdet Efendi'yi nafîle aradılar ve onu ancak sabaha karşı evinden yüz adım ötede bir duvar kenarında baygın buldular. Koltuğunun altında mektebin makbuzat ve masarîf defteriyle,¹⁷¹ gündüz verilen nutukların suretleri ve birçok da kitap vardı. Bu kitaplar "Hilâfet ve İslâmiyet" nüshalarıydı...

Üç gün zarfında yangının kasdî olduğu kemal-i vuzuhla¹⁷² tahakkuk etti. Çünkü, o gece böyle bir yangına sebebiyet vermek için tâ avlunun bir kenarında ikamet eden bir bekçiden başka mektep dahilinde "ferd-i vâhit"¹⁷³ yoktu. Binaenaleyh, bekçi tevkîf edildi ve ertesi günü, akın akın büyük konağın harabesini seyre gelen halk arasında esrarengiz bir tavırla gezinip: "İşte, evamir-i ilâhiyeye"¹⁷⁴ karşı gelmenin sonu budur; köçeklik, hanendelik, sazendelik talimlerinin sonu budur!.." diye dolaşan bir rûfai dervişini de istintaka¹⁷⁵ başladılar. Tahkikat iki ay devam etti ve bir netice vermedi.

169 Kayıptı.

170 Duman ve külün rehini.

171 Masraf defteriyle.

172 Açıklıkla.

173 Tek kişi.

174 Tanrîsal emirlere.

175 Sorgulamaya.

Elhac Necdet Efendi, bu felâketi müteakıp artık kat'i ve daimî olarak merkez-i vilâyete nakl-i mekân¹⁷⁶ etti. Orada, birkaç zamanlar, yine İhsan Bey'in ilhah ve ibramıyla¹⁷⁷ bir gazete imtiyazı alıp "Fikir" namıyla bir gündelik ceride neşrine başladı. İlk altı ay zarfında yüz lira kadar bir ziyan etti. Elhac Necdet Efendi, bu teşebbüslerden de feragat etmek üzere idi ki, bilûmum gazetelerin satışını yüzde yüz çıkarmağa başlayan Rus-Japon muharebesi zuhur etti. Müderris-zade Elhac Necdet Efendi, filvaki Aksa-yı Şark'ta¹⁷⁸ dökülen kanlardan çok istifade ediyordu. Fakat sermuharrir İhsan Bey'in ufak bir tedbirsizliği her şeyi azim bir beliiye¹⁷⁹ ile mahv ü harap eyledi. Şöyle ki "Port Artür'ün" Japonlar tarafından zaptı münasebetiyle yazılan bir başmakalede, her nenden ise, biraz da şark meselesi mevzuubahs olmuş ve bununla da iktifa edilmeyip Osmanlı İmparatorluğu'nun atisinin karanlığına dair birkaç söz söylenmişti. Buna aynı nüshada "cülûs-u meymenet me'nus" terkiбинin sehv-i tertip¹⁸⁰ olarak "meymenet meyus"¹⁸¹ olması da diğer bir vahamet ilâve etti ve "Fikir" bilâmüddet tatil olunup, müdir-i mes'ul¹⁸² ile sermuharriri, evvelâ İzmir'de, sonra İstanbul'da bir sene kadar devam eden bir muhakemeyi müteakıp biri Bitlis'e, diğeri Adana'ya olmak üzere nefy ü teb'it¹⁸³ edildiler.

Elhac Necdet Efendi Bitlis'te bulunduğu müddetçe memlekette ona dair birçok bedhahane¹⁸⁴ şayialar dolaştı. Kimi-

176 Taşındı.

177 Zorlama ve üstüne düşmesiyle.

178 Uzakdoğu'da.

179 Bela.

180 Dizgi yanlış.

181 Birinci tamamlamada padişahın tahtta oturması mutluluk olarak nitelenmekte, ikincide bu mutluluktan umutsuzluk duyulmaktadır.

182 Sorumlu müdür.

183 Sürülüp cezalandırıldılar.

184 Kötülüğünü isteyen.

si intiharından, kimisi tecennününden,¹⁸⁵ kimisi maktuliyetinden¹⁸⁶ ve bazıları da açlık ve işkence altındaki ölümden bahsettiler. Fakat, bunların hiçbirisi zerrece hakikate mukarin¹⁸⁷ değildi. İhtimal Necdet Efendi rovelverin soğuk demirini birkaç defalar şakağına dayayacak kadar ümitsiz zamanlar geçirdi; ihtimal, kimsesizlikten kendi kendine konuşacak derecede elîm yalnızlık devreleri atlatı. İhtimal açlık ve işkenceden beli bükülüp saç ve sakalı bembeyaz oldu. Fakat bütün bunlar, hiçbir zaman, onu, ilân-ı hürriyeti müteakıp, memleketine avdetinde her dakikası âdeta on senelik bir insan saadetine bedel olan müdebdep,¹⁸⁸ mutantan günlerin, ölümlerin kalbine bile hayat neşesi veren hararetine, ziyasına vâsıl olmaktan menedemedi.

Yalnız, memleketine avdetinin ilk günü, onu, ellerindeki bayraklar, göğüslerindeki kokartlarla istikbale gelen halkın, bütün liva halkının kendisine karşı gösterdiği heyecan, muhabbet ve ihtiram, o senelerce süren musibetlerin bütün acılarını bir anda silmek için kâfi idi. *Bugün* o kadar ulvi, o kadar muazzam olmuştu. Ve bu, günlerce, haftalarca, hattâ aylarca devam eden bir bayram olmuştu. Elhac Necdet Efendi, halkla her temasa geldikçe, birden, etrafını bir alkış tufanı istilâ ediyor ve o nasıl mukabele edeceğini bilmiyerek, teessürden lerzan,¹⁸⁹ heyecandan sarhoş, her söylenen sözü, her verilen nutku ağlayarak dinliyordu. Nitekim, çok defalar, o da, hayatının siyah ufuklarını böyle anî bir sabaha garkeden ve bazılarının inkılâp, bazılarının hürriyet ve meşrutiyet dedikleri bu ulvi hâdiseye dair birkaç söz söyle-

185 Delirdiğinden.

186 Öldürüldüğünden.

187 Yakın.

188 Debdebeli, parlak.

189 Titrek.

mek istemiş ve her defasında kuvvet-i nutkiyesi¹⁹⁰ heyecan ve humma giryeleriyle¹⁹¹ boğulup sadece “Efendiler! vatan-daşlar!” gibi hitaplarla iktifa ederek, ayağı sürçerek çıktığı yüksek yerlerden etrafındakilerin omuzlarına dayanıp, baygın bir halde, inmeğe mecbur kalmıştı.

Avdetinin üçüncü ayı, onu ” Kulüb’ü vasıtasıyla liva belediye riyasetine tayin ettiler.

Zaten, bazı müstebit memurinin azli meselesiyle daha birçok hususatta hayli yararlık ve fedakârlıkları geçen bakkal Hulûsi Efendi’le, nalbant ustası Bekir Ağa’dan sonra, Elhac Necdet Efendi “ ” Kulübü’nün en sözü geçer âzası meyanına girmişti.

Fakat, ne yazık ki, intihabat¹⁹² esnasında diğer bazı âza ile kendi arasında tahaddüs eden bir ihtilâf-ı efkâr¹⁹³ neticesinde, zavallı adam kulüpteki mevkiini yavaş yavaş kaybetmeğe başladı. Bu, sadece, merkezin emri üzerine, bütün âza tarafından intihabı karargir olmuş¹⁹⁴ bir meb’us namzedi aleyhinde onun şiddetle beyan-ı mütalâa¹⁹⁵ etmesinden çıkmış bir ihtilâf-ı efkâr idi. Fakat Elhac Necdet Efendi, günün birinde, buna gayet vahim bir şekil verdi. Yine intihabat meselesine dair cereyan eden bir münakaşa esnasında, ansızın, galeyan-ı efkârına¹⁹⁶ mağlûp olarak muarızlarını, âdeta vatan hainliği ve alçaklıkla ithama kadar vardı ve nihayet, orada bulunan mütehevvir¹⁹⁷ bir zabıt tarafından kolundan tutulup dışarıya atılmasına sebebiyet verdi.

Herkes, bu vak’ayı: “Necdet Efendi (...) yerine meb’us ol-

190 Konuşma gücü.

191 Gözyaşlarıyla.

192 Seçim.

193 Ortaya çıkan bir fikir ayrılığı.

194 Kararlaştırılmış.

195 Düşünce belirtme.

196 Düşüncelerinin coşkunuğuna.

197 Kızgın.

mak istemiş de, gürültü çıkarmış, kovulmuş!” diye tefsir etti. Bunda epeyce hakikat vardı. Necdet Efendi, filvaki, adem-i intihabından¹⁹⁸ son derecede mahzun ve dilgir olmuştu. Binaenaleyh, kulüpten tardının ertesi günü, berayı intikam,¹⁹⁹ birçok zamandır memleket içinde göçebe halinde yaşayan ve ancak kahvehanelerde toplanabilen bir nevi “ahrar”²⁰⁰ kafilesine hanesini içtimagâh olarak küşat eyledi ve kendisi de reis sıfatıyla onlara iltihak etti.

Bu mümayişin üstünden çok zaman geçmemişti ki, bir gün, Elhac Necdet Efendi “ ” Kulübü’nün resmî mührüyle bir mektup aldı. Bunda, kendine, belediye riyasetinden hemen istifa etmesi tavsiye olunuyordu, cevap bile vermedi. Üçer gün fasıla ile birbirinden şiddetli üç mektup daha aldı; yine sükûtle mukabele etti. Bir gün, çarşıda yanına bir genç zabıt yanaşıp, ona: “Hoca, inat etme, fena yaparız. Pişman olursun!” dedi. Elhac Necdet Efendi yine sükût ve sükûnetini muhafaza etti.

Bir gün, bir öğle üstü, dairede, riyaset odasında yalnız ve meşguldü. Bütün halkla beraber dairenin adamları da kışla meydanında verilen bir mitinge gitmişlerdi. Elhac Necdet Efendi’nin oda kapısı, vehleten²⁰¹ büyük bir gürültü ile açıldı ve içeriye “ ” Kulübü’nün en nâfiz²⁰² âzasından biri, Selânikli bakkal Hulûsi Efendi girdi. Girişinin tarzına rağmen çok sakın, fakat mütehakkim, âmir bir tavırla Necdet Efendi’ye doğru yürüdü ve hiç selâm vermeksizin:

“Haydi,” diye bağırdı. “Haydi, pılıyı pırtıyı topla! Haydi defol şuradan!..”

198 Seçilemeyişinden.

199 Intikam için.

200 İttihat ve Terakki’ye karşı kurulan Ahrar Fırkası 31 Mart olayından sonra dağıldı. Ahrarcılar hürriyetçi bir düzeni savunuyorlardı.

201 Ansızın.

202 Sözü geçer.

Belediye reisi, gözlerini hayretle karşısındakine dikip:
“O ne demek!” dedi. “Çıldırdın mı? Sen defol oradan!”

Hulûsi Efendi, iki ellerini reisin masasının kenarına dayayarak, omuzlarını kaldırdı ve başını muhatabına doğru eğip hiddeti bir merhamet ve istihza şivesi içinde gizlenen, gayet yavaş ve muhakkir bir sada ile:

“Acırım sana, zavallı adam!” dedi. “Anlıyorum ki aklın başında değil, inat etmek için acaba nene, neyine güveniyorsun? Tekrar söylüyorum sana, namusunla, edebinle işin içinden çıkmak istersen, bir ayak evvel şuradan çekil git bakayım.”

Elhac Necdet Efendi, karşısındakini bir müddet için geri çekilmeğe mecbur eden bir hareketle iki kollarını kaldırıp, yumruklarını masaya vurdu ve boğuk, pürheyecan bir sesle:

“Bir adım kıınıldamam; vallah, billâh!” diye haykırdı.

Hulûsi Efendi, çekilip gitmeğe hazır, bir eli kapının topuzunda, diğeri Necdet Efendi'ye doğru uzanmış, yine aynı eda ile:

“Oo! Bu kadar bağırıp çağırmağa hacet yok efendi!” dedi. “Zaten bu işi neticelendirmek için kışla meydanındaki mittingten sonra bir kısım halk buraya gelecek. Maksadım da sana bunu haber vermektir.”

Belediye reisi, azametle ayağa kalktı:

“Yalan söylüyorsun! Beni bu makama o halk getirdi. Sizin kulübünüz değil! Siz değil!” dedi. Bakkal dişlerini kısıarak:

“Sen şimdi görürsün!” diye söylendi ve Necdet Efendi'nin, “Neyi? Neyi?” sualine gayet tumturaklı bir tavırla:

“Milletin adaletini!” cevabını verdi ve çıktı.

Çok geçmemişti. Birkaç uzun dakikadan beri masanın başında, samit ve raşenak²⁰³ aşağıyı, çarşıyı dinliyen Necdet Efendi, birden birçok kişinin yürümesinden ve konuşma-

203 Sessiz ve ürkek.

sından hâsıl olan vahşî bir gürültü işitti; korku ve endişe ile yerinden kalkıp pencereye yaklaştı ve camı kaldırıp başını dışarıya uzattı; fakat başını uzatmasıyle çekmesi bir oldu. Çünkü aşağıda, biraz uzakta, yolu üstünde bütün çarşı halkından çılgın alkışlar toplayan, irili ufaklı bayrakları, tehditkâr tevakkuflar,²⁰⁴ mağrur teklifsizlikleriyle hayvanca şâ-tır²⁰⁵ bir insan sürüsü, kapkara, korkunç bir kalabalık yavaş yavaş daireye doğru ilerliyordu.

Necdet Efendi:

“Eyvah, söylediği doğru imiş! Şimdi ne yapsam, şimdi acaba ne yapsam?” diyerek tahammülfersa bir diş ağrısına tutulmuş gibi sapsarı, muztarip, odanın içinde dolaşmağa başladı. Sonra, yine belki geçip gidecekler! diye düşündü. Halk daha ziyade yaklaşımtı. Dairenin pencereleri altına geldikleri hiss olunuyordu. Necdet Efendi, kendi kendine: “İşte geçiyorlar, korktuğum beyhude imiş!” dedi ve çoktan emin, kafilenin geçişini temaşa için meserretle²⁰⁶ pencereye yaklaştı. Derhal kütleden birkaç baş ona doğru çevrildi ve Necdet Efendi kabahat esnasında yakalanmışlara mahsus bir beceriksizlikle ne yaptığını bilmiyerek, ellerini birbirine vurup, pürheyecan, halkı alkışlamağa başladı. Kafile tevakkuf etmişti. Ona doğru yumruklar uzanıyordu, kulağını “rezil, bizimle eğleniyor musun?” gibi sesler dövüyordu. Birkaç bayrak sırtığı pencerelerden birkaçının camını kırdı ve içeride, merdivende, tüyler ürpertici koşuşmalar oldu.

Belediye reisi, karmakarışık bir maneviyetle geri döndü, oda kapısına koştu ve elini anahtara uzattı, fakat kapı kilitlemeyi unutmuş gibi parmakları bir müddet anahtarın halkasında hareketsiz kaldı. Koşuşmalar sofabı geçiyordu.

Nagehan, kapı, onu duvara çarpacak bir şiddetle açıldı;

204 Duruşlar.

205 Şen.

206 Sevinçle.

içeriye, evvelâ, kabadayılığıyla bütün liva sahasındaki bütün kaçakçılara dehşet saçan ve elinde daima gümüş saplı bir kamçı ile, belinde daima Çerkes usulü bir kama taşıyan, Necdet Efendi'nin pek iyi tanıdığı bir reji kolcusu girdi; onu develerinin ve yük arabalarının kesretiyle²⁰⁷ meşhur olan uzun bıyıklı bir zeybek takip etti. Sonra biri daha!.. Biri daha!.. Ve böylece Elhac Necdet Efendi, gözlerini kaplayan bir sis arkasından odanın, sofanın ve bütün dairenin halkla dolmağa başladığını gördü.

Cesur reji kolcusu, girer girmez, hemen ona yaklaştı. Bir eliyle cübbesinin yakalarını tutup sarstı, sarstı ve diğeriyle yanağına baş döndüren bir tokat indirip, onu müteaffin,²⁰⁸ kirli bir libas²⁰⁹ gibi dışarıya fırlattı.

Elhac Necdet Efendi sofada biaman bir sille, yumruk tufanına müsadif oldu.²¹⁰ Mütevahhiş, fevkalbeşer²¹¹ bir savletle halkı yarararak merdivene koştu. Merdivende kalabalık vardı ve bu, tâ sokağa müntehi otuz kademelik uzun bir merdivendi. Nereden geldiği bilinmeyen bir tekme onun imdadına yetişti ve yuvarlanan vücuduna yol açan halk arasından gülünç bir sür'atle çarşının kaldırımlarına düştü.

Herkes onu, oradan artık hiç kalkmıyacak zannetti. Fakat, Necdet Efendi, beklenmeyen bir çeviklikle, hattâ sarığı çözülüp, başından fırlayan serpuşunu bile unutmuyarak, ayağa kalktı ve onu ihata eden çarşı halkı arasında başıboş bir hayvan gibi dinç ve tûvana²¹² koşmağa başladı. Onun bu kadar inatçı bir surette hâlâ yaşamasıyla kalplerindeki hırs ve kinin alevlendiğini hisseden ahali ise, arkasından, hep bir ağızdan:

207 Çokluğuyla.

208 Pis kokulu.

209 Elbise.

210 Rastladı.

211 Ürkek, insanüstü.

212 Güçlü.

“Allahını seven vursun!..” diye bağıırıyordu.

Bu sada, bütün çarşıya, bir anda, mukaddes bir emir gibi yayıldı: Sebzeciler domatesleri, patlıcanları, manavlar elmaları armutları ve taş gibi kuru meyvalarıyla onu biinsaf ve biinkita²¹³ bir recme²¹⁴ mahkûm ettiler. Bütün  arşıda, her d kk n kendine mahsus sil hiyle ayrı birer siyasetg h²¹⁵ kesilmişti. Semerciler ona  uvaldızlarını uzatıyor, demirciler ona kızgın gözleriyle, ucu ateşli uzun demirler gösteriyor ve  arşı serapa, mahşer , mehip bir işkence yeri oluyordu. Arkadan, halk ise, g zerg hını silip süpüren bir sel gibi koşup hâlâ:

“Allahını seven vursun!..” diye bağıırıyordu.

Elhac Necdet Efendi, birkaç defa yüzüstü düşüp tekrar kalktı ve tekrar koşmağa başladı. Gözden nihanolmak için birçok sokaklara girip çıkıyor ve her yerde aynı hale m sadir oluyordu. Nihayet bu cehennemiy seyrinden²¹⁶ bitap kalıp na ar etrafında melceler²¹⁷ aramağa başladı ve çarşının m ntehasında²¹⁸ bir köşe başında, gözüne تنها, loş a bir d kk n ilişti, hemen oraya atıldı.

“Allahını seven vursun!” diye bağıırıyordu.

D kk nın, karanlık bir dehlize açılan tuğla kemerli, küçük bir kapısından daha girdi. I eride büyük bir kazanla, alevler saçan bir ocak ortasında, elindeki kepçe ile ocak üstündeki m devver²¹⁹ sa a, örümcek ağları şeklinde ince hamurdan hatlar çizen, sessiz bir adam vardı. Bu, bir telkadayı ı idi. Elhac Necdet Efendi'nin soluk soluğa girişinden

213 İnsafsız ve durmaksızın.

214 Taşlama, taşa tutma.

215 Ölüm yeri.

216 Gidişinden.

217 Sığınacak yerler.

218 Sonunda.

219 Yuvarlak.

mütevahhiş, sıcak hamur dolu kepçeyi saçın üzerine düşürdü ve iki adım geri çekilip, garip, mütehayyir nazarlarla, bu, cerihalar,²²⁰ pislikler, yırtıklar içinde gözleri dışarı fırlamış, göğsü harharalı, nabehengâm²²¹ adamı seyretti.

Dışarıdan, biraz evvel bir uğultu halinde iken şimdi git-tikçe kesb-i vuzuh eden:

“Allahını seven vursun!..” sadaları geliyordu.

Necdet Efendi, durduğu yerde titriyor, mütemadiyen et-rafına bakınarak, anlaşılmaz, boğuk, karışık bir sesle karşı-sındakine:

“Allah aşkına, beni muhafaza et! Beni muhafaza et! Se-vaptır,” diyordu. Dışarıdan gelen sadayı daha iyi anlayan kadayıfçı, gayet sakin bir tavırla, biraz evvel düşürdüğü kepçeyi eline aldı ve onu kazandaki sıcak hamurla doldu-rup yavaşça Necdet Efendi’ye yaklaştı, kolunu açabildiği kadar açtı, yine sakin bir tavırla sıcak hamur dolu kepçeyi Elhac Necdet Efendi’nin çıplak başına giydirdi.

Bir saniye sonra, dükkâna dolan halk, şikârını²²² ocağın dibinde, başının ateşin hamur tâkkesiyle, yüzünün sayısız yaralarıyla tanılmıyacak²²³ bir halde, upuzun, hareketsiz ya-tar buldu.

* * *

Müderrişzade Elhac Necdet Efendi, bu vak’adan dört gün sonra, 1326 senesi şabanının beşinci günü²²⁴ dik ve yorucu hayat merdiveninin kırk sekizinci kademesinde, yorgun, kalp sektesinden vefat etti.

220 Yaralar.

221 Mevsimsiz, vakitsiz; burada: vakitsiz gelen, beklenmedik anlamında.

222 Avını.

223 Tanınmayacak.

224 Miladi 1908 Eylülünün 4’ü.

O kimdi? Nereden gelmişti? Üsküdar ahalisi bunu hiç bilmiyordu ve öğrenmeğe de lüzum görmemişti.

Lâkin bu umumî lâkaytlığa rağmen, o yine şayan-ı dikkat bir sima olmaktan hâli değildi. Hattâ ilk defa olarak Üsküdar mahallelerinde kütük gibi kalın ve nisbetsiz bacaklarını sürükliyerek, tembel ve serseri dolaşmağa başladığı günler; kırmızı, mehip sakalı, korkunç, çıkıntılı başı, eski, düğmeleri kopmuş bir mintanın açık bıraktığı çıplak göğsünün vahşi kıllarıyla, bu meçhul ve garip adam, Doğancılar meydanında kaydırak oynayan çocuklarla İhsaniye çayırında seyrana çıkmış genç kızlara tâ gece uykularına kadar uzayan birer korku ve istikrah² ürpermesi vermişti.

Onunla ilk defa tanışan Mümtaz Bey'in arabacısı Rüstem Ağa olmuştu. Bu Rüstem Ağa, çok fena ve çok tembel bir arabacı idi. Ahırını bazan haftalarca süpürmediği, arabasını bazan günlerce yıkamadığı olurdu. Her akşam içmeğe gider

1 Kefen soyucu.

2 İğrenme.

ve gece avdetinde atlarıyla kavga ederdi.

Bu iki adamı yekdiğerine tanıtan iyi bir tesadüf olmuştu. Bir akşam üstü Rüstem Ağa, Mümtaz Bey'i iskeleden konağa getirdikten sonra, ahırın kapısı önünde cigarasını yakmış, atları, sulayıp sulamamak, arabayı temizleyip temizlememek hususunda mütereddit dolaşüyor ve kendisini bu kadar müşkül bir mevkide bırakan kadere lânet ederek: "Tamam keyif zamanı iş! Hay Allah belâsını versin!" diye söyleniyordu. İşte, bu sırada Rüstem Ağa tâ yanibaşında bir ayak sesi, bir homurtu, bir soluma işitmiş, arkasına dönmüş ve karşısında büyük başlı, kırmızı sakallı garip bir adam görmüştü: Bu yabancı ona bön bön bakıyor ve olduğu noktada dimdik duruyordu. Rüstem Ağa, zaten öfkesini alacak, çatacak bir kimse arıyordu:

"Ne o? Ne istiyorsun? Kimsin sen?"

Karşısındaki hâlâ kımıldamıyor, hâlâ sesini çıkarmıyordu. Mümtaz Bey'in arabacısı büsbütün kızmıştı:

"Be herif dilsiz misin? Nesin? Ne duruyorsun burada? Ne istiyorsun?" diye gürlüyordu.

Öteki biraz daha yaklaşmış ve sırtını ahırın kapı pervazına dayayarak, uzak ve karışık bir lisanla:

"Ekmek ver bana, açım," demişti.

Bu sözler Rüstem Ağa'yı büsbütün çıldırtmıştı:

"Ekmek mi? Ekmek mi? Ne söylüyorsun sen? Çalışmadan, çabalamadan adama ekmek mi verirler? Budala herif, kalıbından kıyafetinden utansana..."

Hâlâ bir manken kadar sâkit ve samit³ duruşu, birden hayret ve tecessüsünü celbederek sormuştu:

"İsmin ne?"

"Mehmet," diye mırıldanmıştı ve sonra gayet lâkayt ve tabii bir tavırla ilâve etmişti: "Bakırsakal Deli Mehmet."

3 Sessiz ve hareketsiz.

O zaman, Rüstem Ağa “bu şüphesiz budala bir adam olacak” diye düşünmüş ve onun saffet ve hamakati⁴ önünde hatırına iyi bir tedbir gelmişti: “Yapılacak işleri ona bırakmak.” Bunun üzerine, onu hemen ahıra çekmiş:

“Bak!” demişti. “Eğer karnını doyurmak istiyorsan, şu ahırı süpür. Şu arabayı yıka! Şu atlara da su ver. Ben, beş on dakikaya kadar bir yere gidip geleceğim. Göreyim seni Mehmet, dediklerimi yap. Para da veririm, ekmek de.”

İşte, o günden sonra, Bakırsakal Deli Mehmet, Mümtaz Bey’in arabacısı Rüstem Ağa’nın âdeta fahrî bir seyisi olmuştu.

Badema,⁵ her akşam üstü, saat on ikiye gelir gelmez, Deli Mehmet sebat ve ikdam ile ahırın kapısı önünde isbat-ı vücut edip⁶ hemen çarıklerini ayağından atarak ve yırtık mintanının kollarını ihtimamla sıvayarak işe başlar olmuştu.

Sây-ü gayretinin⁷ mükâfatsız kaldığı pek enderdi. Rüstem, ona her gün kendi yemeğinden kâfi bir parça ayırır, hattâ çok sarhoş geldiği akşamlar bütün hissesi kâmilten ona kalırdı. Bakırsakalın arabacıbaşidan para aldığı da olurdu: o zaman, onun mavi, donuk gözlerinde garip bir meserret şulesi parlar ve yüzünün bütün çizgilerini şişirip katmerleştiren geniş, haris ve korkunç bir tebessümle sırtırdı.

Yavaş yavaş, bu para almak zevkinden, Deli Mehmet’te daha ziyade çalışmak ve daha ziyade kazanmak ihtiyacı uyandı. Bütün hisler, onun ruhunda, onun bir çöl gibi kurak ve çorak olan ruhunda, şimdi her gün yeni bir merhaleye vâsıl oluyor ve o her gün yeni bir meşgale ile işlerini genişletiyordu. Öyle ki, iki ay zarfında, Üsküdar sokaklarında dolaşan serseriler meyanında,⁸ bu adam, en ziyade işe yarar

4 Aptallığı.

5 Bundan sonra.

6 Hazır bulunup.

7 Çalışma.

8 Arasında.

bir unsur olmuştı. Uşaksız ve hizmetçisiz ailelerin en ağır hizmetlerini o görür, terkossuz evlere o su taşır, çarşıda, iskelede hamallık eder ve her gün biraz daha çok kazanırdı. Lâkin bütün insanlar gibi onun da bütün meziyetlerine karşı iki kusuru vardı. İki küçük kusur ki hemen herkesin, bütün Üsküdar halkının zihnini işgal edecek bir mahiyette idi. Deli Mehmet, arasıra ufak tefek sirkatlerde⁹ bulunuyor ve asıl en mühimmi, geceleri, gidip Karacaahmet'te ölümlerle beraber yatıyordu. Bunlardan birincisi, en ziyade Rüstem Ağa'yı iğzap ediyor;¹⁰ ikincisi de bütün dehşetiyle Mümtaz Bey'in kerimesi Sabiha Hanım'ın asabına dokunuyordu. Arabacısına yamaklık eden yarı vahşî uzak adamın geceleri, gidip Karacaahmet'te ölümlerle beraber yattığını o, bilmem nereden duymuştu? Hiç şüphesiz her akşam, konağın büyük sofasında toplanan komşu kadınları meyanında bu, gayet ehemmiyetle deveran eden bir şayia idi. Fakat Rüstem Ağa, Bakırsakal'ın çaldığını kendi gözüyle görmüştü ve o günden beri artık ona yüz vermiyordu.

Binaenaleyh, Deli Mehmet'in yüzüne, Mümtaz Beylerin ahırında, gitgide, gübre rayihalarından daha ekşi bir istisikal¹¹ havası vurmağa başladı. Fakat, o hâlâ, muannit¹² ve lâkayt, vakti gelince kendisine verilmiş olan vazifeyi ifaya şitaptan¹³ vazgeçmiyordu. Rüstem Ağa'nın yüzüne hançeri bir huşunet¹⁴ veren çatık kaşları ve ağzını bir zehir şişesine çeviren sitekler, tehditler, hiçbir şey ona tesir etmiyor ve bilâkis gayret damarına yeni bir kan veriyordu. Arabayı daha büyük bir ihtimamla yıkamağa, fenerlerin camlarını par-

9 Hırsızlıklarda.

10 Kızdırıyor.

11 Aşagılama.

12 İnatçı.

13 Yapmaya koyulmaktan.

14 Sertlik.

latmak için uzun uzadıya çalışmağa ve elleri, atların üzerinde daha pederane bir şefkatle dolaşmağa başladı. Fakat bir gün ahırda öyle garip bir hâdise oldu ki onu gazup hayretler içinde lâl ve ebkem¹⁵ bıraktı.

O gün, hattâ mutattan daha erken gelmişti. Rüstem Ağa'yı kolları sıvanmış, elinde bir bez, fenerleri silmekle meşgul buldu. Etrafına bakındı; her iş görülmüş ve kendisine yapacak bir şey kalmamıştı, araba yıkanmıştı. Atların ayakları temizlenmiş, ahır süpürülmüş, yemliğe saman konmuştu. Deli Mehmet, hukukuna tecavüz edilmiş bir adam gibi, kalbinde bir şeyin burkulduğunu ve bütün damarlarından başına doğru, ateşin, vahşî bir isyan kanı yükseldiğini duydu ve önünden yemi çekilen bir hayvan gayziyle homurdanmağa başladı. Rüstem Ağa, onun mevcudiyetinden bihaber görünüyor, dişleri arasından bir hava mırıldanıyordu. Bakırsakal, yalnız o dakika arabacıbaşının bu ıslığında kendine karşı bir kin ve infial buldu. Demek onu artık istemiyorlardı! Fakat ne olursa olsun, o, gitmemekte inat edecek, bu atlara ve bu arabaya bakacaktı. Müfekkiresinde¹⁶ bu son karar temerküz eder etmez,¹⁷ gözleri birden duvarda asılı duran kaşağıya ilişti. Hiç şüphesiz atların tüyleri henüz taranmamıştı. Yeleleri karmakarışık ve kuyrukları toz içinde idi. Hemen koştu ve demir tarakla, kaşağıyı alarak pürsürür¹⁸ işe başladı. Fakat Rüstem Ağa bunu hissederek etmez, uykusu ihlâl edilmiş bir adam titizliğiyle başını kaldırdı ve müstebit, müstahkir¹⁹ bir sesle:

“Ne yapıyorsun be? Atları rahat bırak!” dedi.

Bakırsakal meseleyi izah etmek istedi:

15 Dilsiz anlamında eşanlamlı iki sözcük; şaşa kalmış, dona kalmış.

16 Düşüncesinde, zihninde.

17 Yerleşir yerleşmez.

18 Sevinç dolu.

19 Hakaret edici.

“Görmüyor musun? Hayvanların her tarafı toz toprak içinde...”

Öteki, bu söz üzerine, hiddeti gözlerinden tuğyan ederek²⁰ tehditkâr ilerledi ve Deli Mehmet’in elinden demir tarakları şiddetle çekip:

“O benim bileceğim bir şey, haydi oradan,” diye bağırdı.

Zavallı Bakırsakal’ın çehresi bir anda bakır gibi kıpkırmızı oldu. Bu kızılık, donuk, mavi gözlerine kadar yayıldı; gözbebeklerinin etrafında hunin²¹ ve vahşi hâleler teşekkül etti. Arabacıbaşı, onu, hemen üzerine atılıp boğazına yapışacak sandı ve tekrar yavaşça işine avdet etti. Karşısındaki hakikaten korkunç bir şekil almıştı. Sakalının uzun, kalın telleri âdeta kabarıp dikilmiş ve yüzüne namütenahi bir yuvarlak genişlik vermişti. Bir müddet, bulunduğu noktada öfkeli bir sükût ile tevakkuf etti; sonra, ensesine ilk defa olarak ağır bir boyunduruk geçirilmiş bir hayvan aciz ve tevekkülüyle başını eğdi. Uzun uzun kaşındı ve çarıklarının demir ökçelerini sivri kaldırımların üzerine sürüye sürüye yavaşça dışarıya çıktı.

Rüstem Ağa onu, artık hiç gelmiyecek zannetti ve bu neticeye bu kadar sühûletle²² vâsıl olmaktan büyük bir gönül rahatlığı duydu. Hemen, bir gün iş gördürmekle üstünde kalıvermiş, ona musallat olmuştu. Kendi kendine: “Uğursuzun biri,” diyordu. “Zaten gözlerinde, kıyafetinde hayır yok. Karnını doyurursun, eline para verirsin; üste bir de hırsızlık eder.”

Bütün bu şeametine²³ rağmen, Rüstem Ağa, ona yine tahammül etmek fikrinde idi. Fakat kaç defa onun için beyin ve hanımların tekdirine hedef olmuştu. Hattâ bir gün evve-

20 Taşarak.

21 Kanlı.

22 Kolaylıkla.

23 Uğursuzluğuna.

lisi, küçük hanım, tâ selâmlık kapısına kadar gelip Karaca-ahmet'te ölülerle beraber yatan bu menhus adamın bir daha konağa ayak basmaması için kendisine bizzat tenbihatta bulunmuştu. Filvaki, küçük hanım hâmile kaldığı günden beri konağın en tahammülfersa bir unsuru haline girmişti. Her şey onun sinirlerine dokunuyor, olur olmaz sebeplerden kıyametler icat ediyordu. Fakat bu hususta, Rüstem Ağa, ona, kendi tabir-i veçhile “yerden göğe kadar” hak veriyordu ve düşünüyordu: “Kim bilir, kefen soyucu mudur? Nedir!” Arabacıbaşı, onu, artık hiç gelmiyecek zannetmişti; fakat Bakırsakal Deli Mehmet ertesi günü yine geldi ve bu sefer mutattan pek çok erken, henüz araba iskeleden ahıra vâsıl olmazdan evvel geldi.

O gün, büyük bey evde kalmış ve araba sabahleyin doktora inen damat beyle küçük hanımı almağa gitmişti. Avdetinde Deli Mehmet'i kapının eşiğine çömelmiş buldular. Sırtını duvara dayamış, kollarını dizlerinin üstüne bırakmıştı; lâkayt, tembel, hattâ arabanın vürudundan²⁴ bihaber görünüyordu. Sabiha Hanım, onu görür görmez Rüstem Ağa'nın sırtını yumruklamak istedi. Rüstem Ağa da hiddetinden atların gemini öyle bir çekti ki arabanın arka tekerlekleri komşunun duvarına çarptı. Damat bey dişlerini kısıarak:

“Ulan Rüstem, hâlâ mı bu adam!” diye bağırdı. Öteki kendisinden bahsolunduğunu hissederek ayağa kalktı. Sabiha Hanım, şedit²⁵ bir isyan içinde idi.

Arabacı:

“Eşek herif,” dedi ve döndü; ötekine, şemsiyesini sallayarak:

“Haydi git buradan,” diye haykırdı. Damat bey de zevcesine hoş görünmek ve onun isrine²⁶ iktila etmek fikriyle kı-

24 Gelişinden.

25 Şiddetli.

26 Gidişine.

zıyor göründü, bastonunu salladı.

Onlar içeriye girdikten sonra, Rüstem Ağa ile Bakırsakal, uzun bir müddet yüz yüze bakıştılar. Birinin gözlerinde ateşin bir tehdit, öbürününkinde perişan bir hayret vardı. Arabacıbaşı öfkenin son haddine varmıştı. Yumruklarını sıkarak, iki kolunu birden karşısındakine uzattı ve çok boğuk, gürültülü, hırıltılı bir sesle:

“Hâlâ mı duruyorsun? Hâlâ mı?” diye bağırdı. “Defol şuradan işitmedin mi? Seni istemiyorlar, defol şuradan...”

Deli Mehmet, hiç sesini çıkarmadı. Dünkü gibi sakın ve lâkayt başını kaşıyarak ve çarığının demir ökçelerini sivri kaldırımların üzerine sürçerek ve arasına dönüp arkasına bakarak yavaş yavaş uzaklaştı.

O gün, tâ güneş batıncaya kadar hiçbir iş görmedi. Ne köşe başındaki cumbalı evin suyunu taşıdı, ne Nikoli bakkalın kepengini indirdi; ne de iskeleye yük taşımağa gitti. Derin bir tembellik ve bir serserilik ihtiyacı duyuyordu. Tamam iki saat, kolları sarkmış, başı eğilmiş bir halde, yerin sivri kaldırımlarında, ökçelerinin hadidî²⁷ ve derbeder musikisini gezdirerek bütün Üsküdar sokaklarını dolaştı ve alacakaranlık, yoldaki taşların eşkâlini silmeğe başlar başlamaz, mutadî hilâfına,²⁸ erkence gidip yatmağı düşündü. Yine aynı perişan yürüyüşle Karacaahmet yolunu tuttu.

İlk geldiği günden beri orasını bir melce ittihaz etmişti. Mezaristanın tâ içerilerinde, harap olmuş ve bir çukur halini almış eski makberlerin üstünde, kendine vahşî bahar otlarından bir istirahat yatağı yapmıştı. Yazın en sıcak gecelerinde bile burasını hafi ve taravetnak²⁹ bir hava okşardı. Bakırsakal ekseriya bağrını bu gelen nefhalara³⁰ açıp otların

27 Demirden.

28 Alışkanlığının tersine.

29 Gizli ve tazelik verici.

30 Esintilere.

üzerine boylu boyunca uzanarak yavaş bir sesle memleketinin uzak ve garip şarkılarını söylerdi.

Bu sefer şarkı söylemedi. Çukuruna vâsıl olur olmaz, hemen sırtüstü yattı, kollarından başına bir yastık yaparak, gözlerini kapadı ve birden karışık, horultulu bir uykuya daldı.

* * *

Bir ay geçti. Bakırsakal Deli Mehmet, bu müddet zarfında, Rüstem Ağa'nın semtine hiç uğramadı. Hattâ ahırın önünden bile geçmedi. Bazan çarşıda tesadüfler vuku buluyor, fakat her iki taraf da yekdiğerine karşı daima yabancılığını ve soğukluğunu muhafaza ediyordu. Deli Mehmet, gittikçe artan tembelliğine rağmen hâlâ işsiz kalmıyordu. Köşe başındaki cumbalı evin suyunu hâlâ o taşıyor. Kosti bakkalın işini hâlâ, o görüyor ve iskelede hamallık etmekten hâli kalmıyordu. Fakat yazın sıcakları onu ekseriya uzun, namütenahi uykular içinde hapsederek bütün işlerine karşı ihmalkâr kılıyordu. Bazı günleri, hemen kâmilin, deniz kenarında, bacakları suya sarkmış, başı göğsüne düşmüş bir halde marazî rehavetlerle geçiyordu. Akşamları, on ikide yatıyor, sabahları üçte kalkıyordu. Uzun bir müddet ağaçların arasından sızan güneş ziyalarını ve bu ziyaların akislerinde hurdebini³¹ kanatları parlayan sineklerin uçuşunu seyrediyor, otların arasında gizlenen böceklerin hışırtılı dolaşmalarını dinliyordu. Bunun için, o, hâlâ işsiz kalmamakla beraber eski itibarını, eski kâr ve kisbini³² günden güne kaybediyor ve maneviyatı birtakım muzlim meşgaleler içinde, gitgide, simsiyah oluyordu.

Bir sabah –bu, ağustos ayının tâ şafaktan beri cehennemi

31 Çok küçük.

32 Kâr ve kazancını.

olan bir günüydü— Deli Mehmet, yarı üryan bir halde, yine bermutat güneşin ziyalarında kanatları parlayan küçük sineklerle, otların arasında dolaşan böceklerin hışıltısıyla meşgul iken, birden, mezarlığın içinde birçok ayak sesleri işitti ve yarı beline kadar doğrulup gelenlerin ne tarafa teveccüh ettiklerini anlamak için gözlerini uzun uzun ağaçların arasında gezdirdi. Ayak sesleri gittikçe yaklaşıyor ve ona doğru, uzaktan, ağır ağır bir cenaze heyeti ilerliyordu. Bakırsakal için, bu, fevkalâde bir hâdise değildi. Karacaahmet'te meks-ü aram³³ ettiği günden beri kaç defa ona böyle misafirler gelmişti. Kafilenin kendine doğru teveccühünü hisseder etmez, ayağa kalktı; mintanın kollarını giyip yakasını kavuşturarak zairlerini³⁴ kabul eden mültefit bir ev sahibi tavrıyla aheste aheste onları istikbale çıktı. Bu, oldukça büyük bir cenaze alayı idi. Tâ önde, dindar ve müşfik omuzlar üstüne dayanarak natüvan³⁵ bir eda ile süslü bir tabut gidiyordu. Bu tabutun süsü ve arkadaki halkın çokluğu Bakırsakal'ı mephut etti.³⁶

Yavaş yavaş kafileden ayrılanlar oluyor, bazıları yorgun bir tavırla hemen yolun üstündeki mezar taşlarına oturarak ceplerinden çıkardıkları mendillerle terden sırsıklam olan başlarını siliyorlardı. Konuşanlar, hazin çehreliler ve mütebessimler vardı. Beyaz sarıklı bir adam yavaşça Deli Mehmet'e yaklaşıp: "Nasıl? Hazır oldu mu?" diye sordu. O, bu sualden bir şey anlamıyarak: "Bilmem," dedi ve gözleri giden tabuta merkûz,³⁷ omuzlarını silkti. Tâ arkadan, ağaçların arasından bir kişi daha geliyordu.

Bunlardan biri şişman, siyah redingotlu bir genç beydi ki,

33 Kaldığı.

34 Ziyaretçilerini.

35 Zayıf, güçsüz.

36 Şaşırttı.

37 Dikilmiş.

yanında, parlak düğmeli, yeşil setreli bir adamın koluna dayanarak, ağlar görünüyordu. Bakırsakal bu iki kişiyi tanımakta güçlük çekmedi. Bunlardan birisi ahırdan kovulduğu gün kendisine bastonunu sallayan beydi; diğeri de arabacı-başı Rüstem Ağa...

O zaman, garip bir müşareket-i fikriye³⁸ ile, önde giden ölünün de onlardan biri olduğunu düşündü. Bu, şüphesiz, hasta olan, doktora giden, arabacıya “Eşek herif!” diye bağırان ve kendisine beyaz ipekli bir şemsiyeyi sallayan hanımdı, küçük hanımdı. Deli Mehmet, bunu hisseder etmez daha büyük bir merak ve tecessüsle gözlerini tâ karşıda servilerin siyah gövdeleri arasında, üstünün kırmızı şalı, başının gazeleri,³⁹ tülleriyle, bu vahşî ölüm diyarında yolunu şaşırmış bir gelin kadar süslü, bir gelin kadar nazenin yürüyüşlü tabuta dikerek; bu manzara karşısında, bir anda bütün hüviyet-i maneviyesinin⁴⁰ kendisi için bir muamma haline girdiğini; birçok, bir sürü muhtelif, müphem duygu kasırgalarıyla tâ ruhunun derinliklerinde bir şeyin titrediğini, bir şeyin ölüp dirildiğini duydu. Fakat, bu, onun için pek anî, hemen üç saniye devam etmiyen bir halet-i ruhiye oldu. Bakırsakal'ın bir çöl kadar kurak ve çorak olan benliğinde, sahraların ortasında, meçhul bir rüzgâr nefhasıyla bir lâhzada yükselip dağılıveren, toz sahabeleri gibi muhtelif bir sürü minimini duygulardan bir his yığını hâsıl olmuş ve mevcudiyet-i asliyesini⁴¹ nagehanî bir buluta sararak dağılıvermişti. Şimdi, tabut gözünden büsbütün nihan olmuştu. Halk, servilerin ve mezarların arasından kendine mecralar açarak, Karacaahmet'in yıkık setlerinden dışarıya akıyordu. Siyah redingotlu şişman bey, yanında birkaç kişi ile

38 Çağnışım.

39 Süsleri.

40 Manevî hüviyetinin.

41 Asıl varlığını, benliğini.

beraber mezarın kenarında, başı avuçları içinde, yüzünü mendiliyle örterek ağlıyordu. Rüstem Ağa, yavaş yavaş tabutun kaybolduğu cihete doğru ilerliyordu. Deli Mehmet, sırtını dayadığı ağaçtan ayırarak arabacıbaşıya iltihak etti ve yavaşça kulağına yaklaşıp:

“Ağa, bu kim? Bu ölen?” diye sordu. Öteki nihayetsiz bir tavr-ı teessürle başını önüne eğip içini çekerek:

“Bizim küçük hanım; bizim küçük hanım,” dedi. Bunun üzerine, ikisi de, mühim ve müthiş olması lâzım gelen bu vak’a önünde kendi kin ve garazlarının küçülüp hafifleştiğini hissederek iki eski dost gibi yanyana, konuşarak, ölünün gittiği tarafa doğru yürüdüler.

Orada her şey hazır olmuştu. Mezarlıklar, şimdi süslerinden tecerrüt eden,⁴² çıplak, tahta tabutu iki ucundan tutup; etrafındaki taze, siyah topraktan hâsıl olmuş tepelikleriyle çok derin, çok uçurum görünen çukura indiriyorlardı. Orada, hemen bu mezarlıklardan ve birkaç sarıklıdan başka kimse yoktu. Deli Mehmet’le Rüstem Ağa daha ziyade yaklaşıp çukurun içinde yatan şekilsiz uzun sandığı seyrettiler. Bu sandığın üstü ensiz uzun iki tahta ile gayet fena ve yarım örtülmüştü. O kadar ki bu tahtaların yarıklarından kefenin rengi ve kıvrımları görünüyordu.

Mezarlıklar ellerine kürekleri aldılar. Çukurun her iki tarafından birer küçük tepe teşkil eden siyah, muattar,⁴³ taze toprağı sandığın üzerine dökmeğe başladılar. Beş altı kürekte, sarı tahta ince bir toprak tabakası altında kayboldu. Sonra, gitgide bu toprak daha ziyade yükselmeğe ve çukuru büsbütün örtmeğe başladı.

Deli Mehmet’le Rüstem Ağa bu ameliyenin tâ nihayetine kadar beklediler. Vakta ki, yerin sathında meş’um bir kam-

42 Soyunan.

43 Güzel kokulu.

bur gibi mezar kâmilten teşekkül etti, çapa ve küreklerini yüklenip giden mezarcılarla beraber, onlar da seri hatvelerle⁴⁴ ilerleyip uzaklaştılar.

O gün, tâ akşama kadar, Bakırsakal Deli Mehmet, Karacaahmet civarından ayrılmak istemedi. Sanki orada siyanet ve himayeti⁴⁵ kendine mahmul,⁴⁶ âciz ve bikes⁴⁷ bir mahlûk vardı. Sanki korkunç servilerin, vahşî otların arasından, kızgın ağustos güneşinin ateş yağmuru ile yanan hunhar ve çılgın haşarat ile dolu toprağın altından muhteriz, muhtenik⁴⁸ bir ses çıkıyor ve ona: “Gitme kal! Beni bekle, beni muhafaza et!” diyordu.

Bütün gün, gûya, düşünen hüviyetinin yarısı orada kalmış gibi Üsküdar sokaklarında, her zamandan daha dalgın ve perişan bir baş gezdirdi. Her işi ters gördü, her yerden azar işitti ve en nihayet uzun zamanlardan beri semtine uğramadığı ahıra, Mümtaz Beylerin ahırına gitmek suretiyle zihninin perişanlığı son haddine varmış oldu. Ahır kapalı idi. Orada kimseler yoktu. Döndü, kepengini kapamadığı bakkalı, suyunu taşımadığı evi düşündü ve hemen şitap etti.⁴⁹ Cumbalı evin sahibesi, ihtiyar kadın, onu telâşla karşıladı. Çünkü Deli Mehmet çok gecikmiş ve o susuz kalmaktan korkmuştu. Filvaki akşam epeyce ilerlemiş, her şey renk ve şeklini kaybetmeğe başlamıştı... Bakırsakal, son iki kovayı evin arka tarafındaki küçük bahçenin ortasına bırakarak ev sahibesine seslendi:

“Hanım,” dedi. “Bana para yerine bugün biraz ekmek ver, şuracıkta karnımı doyurayım.”

44 Adımlarla.

45 Korunması.

46 Yüklenmiş.

47 Kimsesiz.

48 Çekingen, boğuk.

49 Koştı.

İhtiyar kadın muvafakat etti. Mutfağın kapısından ona ufak bir sahanla bir parça ekmek uzattı. Deli Mehmet'e, bu akşam her şey gibi çarşıya kadar gidip kendine yiyecek tedarik etmek de, uzun, güç, zahmetli görünmüştü. Hemen orada, küçük bahçenin bir kenarına çekilip yemeğe başladı. İşine geç kalan bir adam gibi acele ediyor, lokmalar boğazından korkunç bir sür'atle geçiyordu. Müfekkiresinde büyük tasavvurlar, niyetler, düşünceler kaynayan ilim ve zekâ sahibi bir kimse tavrıyla kaşlarını çatıp gözlerini süzüyor ve nazarları tâ önünde, sapı duvara dayalı bir küçük bahçe çapasına dikili, derin derin düşünüyordu. Yemeğini yer yemez, boş sahanı hemen mutfığa götürdü. İhtiyar kadının: "Kapıyı iyi çek"ine cevap bile vermedi. İlerledi. Sonra dışarıya çıkacağı sırada birden hatırına bir şey geldi, döndü, tekrar yemek yediği noktaya avdet etti... Etrafına bakındı, her taraf karanlıktı, mutfağın penceresindeki ziya ocağın başında tenceresine eğilmiş ihtiyar kadından başka bir yeri aydınlatmıyordu. Deli Mehmet karanlıkta elini uzattı, sapı duvara dayalı küçük bahçe çapasını aldı ve hiç arkasına bakmaksızın dışarıya çıktı.

Ay, ufukta bir minare boyu kadar yükselmişti. Gece git-tikçe yeşil ve şeffaf oluyordu. O kadar yeşil ve şeffaf ki, yer-yüzü, insana, âdeta, bir deniz dibi hissini veriyordu. Her şey o kadar dalga altında gibiydi ve sükün o kadar derindi. Karacaahmet, mehtabın sihriyle her vakit görülen şeylerden bambaşka olmuştu.

Servilerle taşlara mahul⁵⁰ bir canlılık gelmişti. Onlar, korkunç masalların çok büyük ve çok küçük eşhası gibi zinde, birtakım siyaha bürünmüş devlerle bu devlerin ayağı hizasında beyaz, kocaman başlı cücelerden birer garip kafile teşkil ederek meçhul bir ufka doğru harekete müheyya⁵¹

50 Korkunç.

51 Hazır.

görünüyorlardı.

Deli Mehmet, bir saatten beri bu acayip şekiller arasında, samit, bihareket, gece sessizliğinin büsbütün takarrürünü⁵² bekliyordu. Fevkalâde olarak o, bu akşam hâlâ uyumamıştı. Tâ uzakta, denizdeki vapur sadaları, yolun üstündeki araba takırdıları, çok uzak ve çok fasılalı oluşlarına rağmen ona tahammülfersa geliyordu. Bu gece, Bakırsakal, bir küçük çocuk gibi her şeyden korkuyordu. Bir çıt; ağaçların arasın-da bir kanat çırpıntısı; otların içinden bir böcek hışırtısı ona, nagehanî raşeler veriyor, koca vücudu, birdenbire, dayandığı yerden ayrılıp doğruluyor, kulakları sükûtta gözleri gölgede, etrafı uzun uzun istikrah ediyordu.⁵³ Yarım saat kadar daha bekledi. Bir zaman geldi ki tâ orada denizdeki feryatlarda ve yolun üstündeki takırdılarda takat kalmadı. Her taraf uzun bir esnemenen sonra sanki uykuya daldı. Yalnız mezaristandaki çıtırdılar ve hışırtılar hâlâ devam ediyordu. Güya, Karacaahmet'in her köşesinde gizli ve giriz-zan⁵⁴ birçok ayakların muhteriz yürümeleri vardı.

Deli Mehmet, daha ziyade beklemeden usanarak ayağa kalktı. Akşam üstü, cumbalı evin bahçesinden aşırıldığı çapa hâlâ elinde idi. Bir müddet, onu öteye beriye salladı ve muhkemiyet ve metanetini⁵⁵ tecrübe etmek istiyor gibi birkaç ağaca çarptı. Yine etrafı dinledi. Gözlerini ayın ziyalarında, eşyanın gölgelerinde gezdirdi ve sonra birden, iki büküm olarak, vahşî pençesini zavallı, âciz ve mütevekkil mezarların üstünde gezdiren meş'um bir hayvan gibi büyük ve kırmızı başını iki tarafa sallayarak, yavaş yavaş, Sabiha Hanım'ın mezarına yaklaştı. Burası Karacaahmet'in en kuytu ve en gölgeli bir yeri idi. Bu kuytu ve gölgeli yerde genç

52 Yerleşmesini.

53 Araştırıyordu.

54 Kaçan.

55 Sağlamlığını ve kuvvetini.

kadının kara mezarı insana sırtını kamburlaştırıp uykuya dalmış siyah, münzevî bir küçük hayvan vehmini verecek kadar zihayat⁵⁶ idi.

Deli Mehmet, elindeki çapa ile yavaş yavaş bu kamburu kaşımağa başladı. Çapanın demiri mehip bir tırnak gibi orada, evvelâ küçük ve görülmez, sonra gittikçe büyüyüp bütün kamburu istilâya başlayan yaralar açtı. Beş dakika zarfında, mezarın her tarafı delik deşik ve harap oldu. Bakırsakal, çapayı koltuğuna kıştırıp sağ elinin iki parmağıyla matruş başının terlerini sildi, uzun bir nefes aldı, yine etrafı dinledi ve yeniden işe başladı. Çapa birçok kereler yükselip indi, yükselip indi. Deli Mehmet, arasıra durup çukurun etrafına biriken toprak yığınlarını sabahki gibi muntazam, küçük tepeler haline ifrağa⁵⁷ çalışıyor ve sonra yine kazmağa başlıyordu.

Bu vahşî ameliye hitama yaklaştıkça topraktan garip bir rayiha intişar ediyordu.⁵⁸ Bu, gündüz, tabut üstüne külliyyetle serpilen kınanın toprağa karışmış keskin kokusu idi. Deli Mehmet, fart-ı faaliyetten,⁵⁹ telâştan ve bu müsekkir⁶⁰ kokudan sarhoş olmuştu. Artık ne yaptığını bilmiyordu. Mevcudiyetini kesif bir bulut sarıyordu.

Uzun, şekilsiz sandığı çukurdan nasıl çıkardığına kendisi de şaşı; bu, o kadar kolay olmuştu. Biraz dinlendi.

Bu rahatlık dakikalarını takip eden iş bir çocuk oyunu kadar hafif geçti, sadece kazmanın ucu ile kapağı sandığın kenarlarına zapteden çivileri birer birer çıkarmak lâzım geliyordu.

Bu da bittikten sonra, Deli Mehmet'in ay aydınlığında di-

56 Canlı.

57 Getirmeye.

58 Koku yayılıyordu.

59 Aşırı çalışmadan.

60 Sersemletici.

ger bir *bedr-i tam* gibi parlayan matruş ve ıslak başı, yavaş yavaş ölünün üstüne eğildi ve elleri kefeni açmağa başladı. Bu ikinci iş, ona kazmadan, açmadan, çıkarıp sökmeden daha güç ve daha giran⁶¹ geldi. Çünkü iki ucundan gayet sıkı bağlanmış beyaz bir torbanın düğümlerini yırtmadan, kirletmeden çözmek icap ediyordu. Deli Mehmet'in ihtimam ve itina nedir bilmiyen parmakları ise bu ameliyeyi zorlukla başarıyordu. Maamafih, ufak bir gayretle muvaffak oldu. Zaten bu birinci defa değildi ki...

Ölü ile tamamen karşı karşıya gelince vücudunu garip bir raşe dolaştı, yorgun adalâtında⁶² yeni bir kuvvet cevelânı doğdu. Yırtıcı bir hayvan ihtilâcı geldi; mevtayı şiddetle kollarının arasına aldı. Çözülen çene ve baş sargıları, yüzün şeklini değiştirmiş ve ağız siyah, korkunç bir çukur halini almıştı; gözleri yarı açık, esrarengiz bir nazarla bakıyordu. Kollar, bacaklar ve boyun, isterik bir vücudun buhran esnasındaki hali gibi bedşekil,⁶³ dimdik ve âsi idi, yalnız çözülen, perişan olan saçlarıyla başında zelilâne bir tevekkül vardı. Deli Mehmet'in elleri bütün bu vücutta çılgın, yırtıcı bir temas ile dolaşırlar.

Bakırsakal Deli Mehmet, sakın bir tavırla nâşı çıırçıplak ve eşya ve levazımından mahrum, mütecerrit,⁶⁴ bir halde mezara attı; çukurun içinde şikâyetkâr akisler yapan boğuk bir gürültü oldu. Sonra hiç... Sonra, yarım saat zarfında, mezar yine örtüldü, eski samit ve mütevekkil şeklini aldı.

Deli Mehmet, koltuğunun altında devşirilmiş birçok beyaz, yeni patiskalarla, omuzunda birçok yeni ve beyaz tahta parçalarıyla servilerin, mezar taşlarının korkunç, esrarlı eşkâli arasında yavaş yavaş yürüyüp kayboldu.

61 Ağır.

62 Kaslarındâ.

63 Çirkin.

64 Soyulmuş.

Hoca İhsan:

“Duydunuz mu efendim?” dedi; “Osman Bey’in oğlu için, İzmir’deki kapatmasını vurmuş diyorlar.”

Bir kânunusani¹ akşamıydı. Dışarıda vahşî, azgın bir sürü hayvan sesini andıran uğultularla dehşetli ve amansız bir karayel esiyordu. Sarıoğlu Veli Bey, konağının ovaya nâzır, büyük selâmlık odasında misafirleriyle bermutat akşam keyfini çıkarıyordu.

Kendisiyle beraber altı kişi idiler. Hemen hepsi, yarı köylü ve yarı şehirli kıyafetleriyle, çok tüylü, iriyarı birtakım kırkını geçmiş adamlardı.

Sahib-i hane² –beyaz bıyıklı, kırmızı benekli, tıknazca bir ihtiyardı– gecelik entarisini giymiş, kürküne sarılmış, sedrin üzerinde yarı uzanarak tütününü içiyor ve arada bir kadehini almak için önündeki tepsiye uzanıyordu.

Ötekiler ise, onun huzurunda muti ve mütevazi, kâh diz

1 Ocak.

2 Ev sahibi.

çokerek, kâh bağdaş kurarak, küçük birtakım yer minderlerinde oturuyorlardı.

Ocağın ateşi lâtif çıtırdılarla yanıyordu.

Arasıra, içeriye bir uşak giriyor, ocağa birkaç odun atıyor ve mezeleri değiştiriyordu.

Hoca İhsan'ın verdiği havadis, odanın havasında gürültülü bir *nida-yı taaccüp*³ cereyanı yaptı. Hepsi birden:

“Ya!” diye gümbürdediler; “bu ne vakit olmuş bu?”

Ve birer baykuş gözü gibi müdevverleşen⁴ nazarlarla, istimzaçkâr,⁵ bakıştılar.

Lâkin Veli Bey hiç bir şey işitmiyor ve anlamıyor gibi sakin, lâkayt tütününü içiyordu. Hoca İhsan, sözünü tekrar etti:

“Karıyı öldürmüş ve şimdi de nereye gittiği malûm değil...” dedi.

Bunun üzerine Veli Bey uykudan uyanan bir hayvan gibi gerindi, gerindi ve bir filozof tavrıyla başını sallayarak:

“İyi etmiş,” diye mırıldandı.

Kendisi, bahsi geçen katilin büyük amcasıydı:

“Zavallı çocuk,” diye söylendi; “bari başını kurtarabilse! Çünkü, hükümet eskisi gibi değil, malûm ya; hatır gönül saymıyor. Bizim zamanımızda olaydı, iş kolaydı.”

Birden, etrafındaki ağızlar Veli Bey'in bu hâkimâne sözlerine birer sadık makes⁶ oldular.

“Ya, sizin zamanınızda olaydı, iş kolaydı...”

O, devam etti:

“Fakat, aferin! Yine cesur çocukmuş,” dedi, “ondan bunu hiç ümit etmezdim. Kaç defa işittim. Karının İzmir'de bir başka dostu varmış. Ahmet'i aldatıyor ve parasını çekiyor-

3 Şaşkınlık, şaşma sesleri.

4 Yuvarlaklaşan.

5 Öğrenmek isteyerek.

6 Yansıma yeri, yansıtıcı.

muş diye... Doğrusu buna çok kızıyordum. Ama, kadın zaten fahişeymiş, filânmış, ne olursa olsun, ben ona bakmam. Madem ki benimle münasebette bulunuyor ve benim paramla geçiniyor, onun namusu artık bana ait olur demektir.”

Hoca İhsan, parmaklarıyla sakalını tarayarak ağır ağır cevap verdi:

“Pek doğru... Pek doğru!..”

Ve birden bu “pek doğru!”lar daha ziyade kuvvetleşerek odanın içinde ağızdan ağıza müsel⁷ bir seyir icra etti.

Veli Bey, fikir ve söz hâkimiyetinin bu şanlı muzafferiyetiyle mütebessim, mağrur sedirinin yastıkları içinde doğruldu ve parmaklarını mezelerin arasında gezdirerek misafirlerine “birer tek!” daha teklifinde bulundu. O zaman, Hoca İhsan, sarığını çıkarıp, minderin üzerine bırakarak –o, başında sarık varken hiç rakı içmezdi– Tuzcuların Ömer Efendi yüzünü ekşiterek; Dolma Sayan Recep Ağa ağzını şapırdatarak; Menzilcizade Hüseyin Efendi iki parmağıyla burunun deliklerini sıkarak; Ali Kâhya’nın “Oh canım”larıyla birer tek daha içtiler.

Veli Bey meseleye avdet etti:

“Ah, bu kadınlar,” dedi; “ne ocaklar söndürürler, ne canlar yakarlar, ne gençleri baştan çıkarırlar, ne belâdırlar!” Ve manidar bir tebessümle Ali Kâhya’nın, Hoca İhsan’ın yüzlerine bakarak ilâve etti: “Bilirsiniz ya!” dedi, “benim de başımdan böyle, tıpkı böyle bir vak’a geçmişti.”

Bu ihtiyar, servetinin kısm-ı azamını⁸ didikliyen macera dolu sefi^h bir gençlik hayatı sürmüştü. Şimdi, böyle, yaşlı ve yorgun köşesinde büzülen bu adam, bu eski çapkın, bu zavallı meflûç Don Juan için son günlerin bu acı yeknesaklığı içinde, o çılgın mazinin afacan bir çocuk kahkahasına

7 Zincirleme.

8 Büyük bölümünü.

benziyen hatıraları bazan büyük bir teselli olurdu. Binaenaleyh, misafirlerinin önünde her akşam, geçmiş zamanın enkazını deşmek Veli Bey'in en büyük zevklerinden birini teşkil ederdi. Onun gençliği –kendi tâbirince– vâsi bir tecrübe kazanı idi: Orada aşka, fedakârlığa, kahramanlığa, her türlü garaip ve fecayie⁹ dair neler bulunmazdı. Bu akşam, şu kadın meselesi, onda yine, birçok zamanlar hayatının mühim bir parçasına hâkim olan, bir sevda sergüzeştinin biraz kanla bulaşmış bir hatırasını uyandırıyordu.

“Yirmi yaşında idim,” diye başladı; “şimdi, tamam kırk beş sene oluyor. Babam henüz vefat etmişti. Ben büsbütün serbest kalmış ve zamanımı İzmir'de, İstanbul'da zevk-ü safa âlemlerinde geçirmeğe başlamıştım. Validemin ısrarlarına rağmen evlenmemekte daima inat ediyordum. Bekârlık bana çok hoş geliyordu. Her geceyi başka bir kadının kolları arasında geçiriyordum. Rum, Frenk, Ermeni, hattâ Yahudi kadınları... Bunları birer birer tadıyordum.

“Bazan bir gecede yirmi, otuz lira yediğim olurdu. Bana buradan para yetiştiremiyorlardı.

“İşte, tamam böyle bir çılgınlık zamanımda idi ki İzmir'de –Hoca İhsan'a dönerek– ona tesadüf ettim.” Biraz durdu ve gûya bahsetmek istediği kadının hayalini zihnen iyice tecessüm ettirmek için bir müddet gözlerini kapadı: “Bu gayet güzel, dilber, melek gibi bir Şamlı kızdı,” dedi; “Siyah kadifeye benzer yumuşak, iri gözleri vardı. Saçları çözüldüğü vakit ipekli bir omuz atkısı gibi vücudunun arka tarafını tâ belinden aşağıya kadar örterdi. Öyle bir teni vardı ki pembeleşmiş bir şeftaliye benzerdi. Sonra ağzının ve kaşlarının letâfeti... Oh, bunları size anlatamam. Hoca İhsan da bilir ya, bu kız, İzmir içinde bir tane idi. On yedi yaşında ya var, ya yoktu. Fakat haspa bütün o zamana kadar

9 Gariplik ve facialara.

gördüğüm kadınların hepsinden daha oynak, daha aşifte idi. Arapça, Türkçe ne şarkılar bilmez, ne oyunlar oynamazdı. Sesi billûr gibi parlaktı. Fakat ben ona en ziyade raksederken bayılırdım. Hele Arap usulü ile bir oyunu vardı ki asla gözümün önünden gitmez. Kadının o ince, zarif vücudu serapa âhenk kesilirdi. Parmaklarından tutun da saçlarının tellerine kadar, sanki, her tarafı raksederdi. Oyuna başlayacağı zaman, daima pullu bürümcükten bir kaftan giyer ve saçlarını çözerek arkasına bırakıverirdi. Bol yenlelerinden çıkan kollarını başının üstüne uzatarak, orada ellerini birbirine kilitler ve çalgının âhengine terdifin¹⁰ parmaklarını çıtırdatarak, gözleri daha ziyade ateşlenmiş, ağzı, gûya etrafa buseler serper gibi, müteharrik,¹¹ öne doğru uzanmış, bir geyik kadar çalâk ve levent, kâh kalçalarının çapkın biçimini, kâh göğsünün ve göbeğinin işvebaz teşekkülâtını göstererek, daima saçlarının –çıplak omuzlarını bir ipekli atkı gibi örten– siyah uzun saçlarının ulviyeti altında insanlıktan çıkararak, sanki melek olurdu.

“O, beni eğlendirmek için daha neler icat etmezdi! Bazan yalnız kaldığımız zaman çırpıplak olurdu...” (Elini kadehi-ne uzattı, orada yarım kalmış rakısını içti. Kelimeler ağzında gittikçe kesb-i hararet ederek,¹² birer kıvılcım gibi odaya yayılıyordu. Veli Bey sanki köşesinde gençleşiyordu. Dışarıda rüzgâr pencereleri yumrukluyordu. O hikâyesine devam etti.) “İşte bu kadınla iki sene, tamam iki sene birlikte yaşadık,” dedi, “onunla en ziyade çiftlikte vakit geçirirdik. O, çiftlikte yaşamağı pek severdi. Birlikte ata biner, gezerdik. Birlikte ava çıkardık. Ona silâh atmasını öğretmiştim. Benden iyi nişan alırdı. Sonra o kadar şeytan bir kızdı ki tarif edemem: Nezaketi, tebessümü ile bütün köylüleri kendisi-

10 Katılıp.

11 Hareketli.

12 Sıcaklık kazanarak.

ne ayrı ayrı bendetmişti. O çiftliğe gelir gelmez onlar âdeta şenlik yaparlardı. Onu benden çok severlerdi. Cemile –bu onun ismiydi– köylüler için âdeta gökten inmiş bir melekti. O, beni daima ‘ya seydi!’, ‘ya habib!’ diye çağırırdı. Bu, artık ondan sonra köylüler meyanında âdet olmuştu. Hepsı bana ‘ya seydi!’ demeğe başlamışlardı. Çünkü Cemile öyle diyordu. Günde belki yirmi defa boynuma sarılır, ‘senden büsbütün ayrılırsam, ben yaşamam. Beni al, beni al, beyim’ derdi. Onu almak, onu karım yapmak; bu, pek çok defalar hatırımdan geçmişti... Fakat...”

Veli Bey tekrar sustu. Misafirler, onu, dindarane bir sükûtle dinliyorlardı. Yalnız Hoca İhsan’da gittikçe asabileşen şen bir çehre görülüyor ve Ali Kâhya “bu hususta daha çok malûmatım var” demek isteyen bir tavırla mütebessim, başını sallıyordu. Yine rakılar içildi. Ev sahibi ağzını şapırdatarak hikâyesine devam etti:

“Bir gün, neydi o gün? Ha! Bir Hıdrellez günüydü,” diye başladı. “O gün çiftlikte ziyafet vardı. Akraba ve ehibba¹³ hemen yirmi kişi kadar idik. Sabahtan akşama kadar mütemadiyen yemiş, içmiş, gülmüş, oynamıştık. Mübalâğa olmasın ama, o gün on kuzudan fazla kesilmişti.

“Kaç okka rakı gitti; onu bilmiyorum; fakat Cemile de dahil olmak şartıyla akşama doğru hemen hepimiz zilzurna sarhoş olmuştuk. Bununla beraber yine uykudan kaçıyor ve eğlencenin devamını arzu ediyorduk.

“Aramızda İzmir’in en meşhur çalgıcılarından müteşekkil bir saz takımı vardı. Onlar da bizim kadar sarhoş oldukları halde hiç yorgunluk göstermiyorlar ve âhenge devamda ısrar ediyorlardı. Bunun üzerine hepimiz köşkün büyük sofasında toplandık. Pencereleeri, balkonun kapısını açtık; dışarıda gayet parlak bir mehtap vardı. Lâmbaları yakmağa ha-

13 Ahbaplar.

cet görmiyerek orada ayın mavi ve tatlı ziyaları içinde minderlere uzandık. Çalgı başlıyordu.

“Birden içimizden birkaç kişi, hatırını kıramıyacağım birkaç ahbap –Menzilcizade Hüseyin Efendi’ye dönerek– bunlar içinde senin amcan da vardı galiba! Hep bir ağızdan ‘Cemile, Cemile oynasın!’ diye bağırıyorlar...”

“Cemile, gözler süzük, yanaklar al, yorgun, sarhoş dizlerime yaslanarak yanımda oturuyordu. O gece, bilmem neden onun bu teklifi kabul etmesine gönlüm hiç razı değildi. Hattâ bir dereceye kadar aramızda bulunması bile canımı sıkıyordu. Çünkü, sabahtan beri yeğenim Ali’nin gözleri ondan ayrılmıyor, ona yiyecek gibi bakıyordu. Cemile de kendisine karşı fazla işvebaz davranmıştı. Bütün bu şeyler o gün benim başımı döndürüyordu...”

“Cemile işitmiyor gibi, uyukluyor gibi, dalgın, bilinmeyen bir noktaya bakıyordu. Şöyle hafifçe omuzuna dürttüm: ‘Bak ne diyorlar! Oynar mısın?’ diye sordum. Birden ayağa kalktı ve: ‘Hay hay, oynarım. Madem ki misafirlerimiz öyle istiyor...’ dedi ve çalgıcılara emir verdi ve oyun başladı...”

“Sesimi çıkarmadım. Çünkü buna mâni olmak çok münasebetsiz düşecekti. Onun için, ben de sükûnetimi muhafaza ederek herkes gibi mütebessim ve lâkayt oyunu seyre başladım.

“Hasba, o gece ne büyük bir şevk ile oynamıştı; bir dakika evvel dizimin dibinde yorgun bir kedi gibi büzülen, uyuklayan bu mahlûk, birden nasıl canlanıvermiş, ateş keşilmişti!.. Beli, sanki kopacak gibi bükülüyor, göğsü ve göbeği, sanki yerinden fırlayıverecek gibi titreye titreye öne doğru geriliyordu. Bereket versin ki odada ışık yoktu! Hemen yarı karanlık içinde idik. Fakat, ay onu kâfi derecede aydınlatıyordu. Gözlerimi kaplayan bir bulut arasından, onu gerdanının ve kollarının beyaz çıplaklığıyla arkaya doğru sıyrılıp düşen yemenisinin oyları altından fışkıran

saçlarının lülelerine kadar her tarafını görüyordum. Benimle beraber şüphesiz oradakilerin hepsi de, onu kâfi derecede görebiliyordu. En ziyade, amcazadem Ali, köşesinde, ateş saçan gözlerle ona yiyecek gibi bakıyordu.

“Şüphesiz bakacaklar!.. Şüphesiz yiyecek gibi, ısıracak gibi, yutacak gibi bakacaklardı.

“Mehtabın nurları içinde yüzüyor gibi dolaşan bu çözükle saçlı, beyaz gerdanlı kadına şüphesiz herkes bakabilirdi... Buna bir şey diyemezdim.

“Fakat, birden nasıl oldu bilmem!.. Gözlerim Ali'nin gözlerine ilişti. Ali'nin gözleri büsbütün başkalaşmıştı. Ali, muttasıl kirpiklerini kırıyor ve dudaklarının ucu ile Cemile'ye buseler yolluyordu. Cemile'ye baktım: Onda da, onda da aynı hal vardı. Bunu gördüm. Hem o kadar iyi gördüm ki hiç şüpheye mahal yoktu. Zaten, bütün gün ben işin farkında idim: Kadının, gündüz, orada, bahçede, çınar ağacının altında rakı içilirken, muttasıl Ali'nin yanına sokulup kadehine bin türlü işveler, edalarla bir rakı koyuşu, bir “içsenize, içsenize beyim!..” deyişi vardı ki...

“Ve şimdi bu önümde yaptıkları şeyler... Bu birbirine gizli buseler göndermeler; bu, her birinde bin türlü alçak manâlar mündemiç¹⁴ olan işaretler...

“Sonra Cemile'nin oyuna başladığı dakikadan itibaren Ali'nin oturduğu minderin önünden hiç ayrılmayışı, bütün o bel kırmalarını, göğüs titretmelerini, hep, hep onun önünde yapması!

“Oh! Size o gecede ne hale girdiğimi anlatamam! Tepemdeki saçların birer birer dikildiğini hissediyordum. Kalbim şiddetle çarpıyor, şakaklarım atıyor ve ellerim bir şeyler kırmak, bir şeyler parçalamak isteyen, boğmak ve öldürmek isteyen bir raşe ile titriyordu.”

¹⁴ Saklı.

Veli Bey, burada, bir müddet sükût etti. Kelimeler onun ağzında gittikçe eziliyor, kırılıyor, dökülüyor ve gözleri yağı biten bir kandil gibi anî parıltılar saçarak sönüyordu.

Dışarıda rüzgâr pencereleri yumrukluyordu. Veli Bey hikâyesine devam etti:

“Artık kendimi zaptedemedim. Sağ elim, yavaşça arka cebime doğru uzandı. Orada bir çocuk oyuncağına benzeyen minimini bir tabanca vardı. Bu, Cemile’nin bana İzmir’den getirdiği bir yadigârdı, onu kılıfından çıkardım ve sakın, kadın önüme gelsin diye bekledim.

“O sanki maksadımı anlamış gibi –beni çok ihmal ettiği hatırına geldi galiba– artık, Ali’den uzaklaşarak, ağzında yine o aldatıcı tebessüm, gözlerinde o hain ateşle, saçlarının o yaldızlı bulutu altında bana doğru ilerledi: Parmakları çıtırdıyor, beli kıvrılıyor, kıvrılıyor, göğsü türlü şaklabanlıklarla, işvelerle hopluyordu.

“Gözlerim, bir müddet, bu göğsün üzerinde kurşunun gireceği noktayı düşündü, tasarladı. Hedefim tâ iki memenin ortası idi. Birden elimi kaldırdım, aynı zamanda parmağım şöyle hafifçe tetiği dokundu: Dan!.. Odanın içinde bir kargaşalıktır gitti.

“Tâ ortada iki beyaz kol tutunacak bir yer arıyormuş gibi bir yukarıya, bir sağa, bir sola sallandı. Acı bir “Ah...” dedi ve güm diye yere bir şey düştü.

“Ondan sonra ne oldu? Artık bilmiyorum.

“O gece ölüyü odanın bir köşesinde bir minderin üzerine yatırmışlar ve üzerini örtmüşler... Ali bazı deliliklerde bulunmak istemiş, mâni olmuşlar!

“Ben, ertesi günü, sabahleyin, erkenden atıma bindim, hükümet konağına gittim ve kendimi teslim ettim. Ömrümün üç senesi hapiste geçmişti.”

Ve ağırbaşlı, filozof bir tavırla ilâve etti:

“İşte,” dedi, “bu gibi kadınlar insanın başını daima böyle

belâlara sokarlar.”

Ocağın ateşi lâtif çtırdılarla yanıyordu. Ortadaki masanın üzerinde sekiz kollu şamdanın titrek ziyaları, odadakilerin mehip gölgelerini oynatıyordu. Dışarıda, rûzgâr pencereleri yumrukluyordu. Misafirler arasından biri, granit gibi sert bir sesle:

“Ne ise, siz yine hafif kurtulmuşsunuz, canı cehenneme kahbenin!” diye söylendi...

Emin sevgilisine böyle söylerdi:

“Sen nesen? Sen kimsin? Hangi sihirbazın elinden çıktın? Vücudunu neyle yoğurdular? Hangi iblis parmaklarına bu şekli, bu edayı verdi? Etin bu kokuyu hangi nâdir unsurdan aldı? Bu bakışları, bu gülüşleri, bu kımıldanışları kimden öğrendin? Çocukken hayalimize giren meleklerle hiç benze-miyorsun; çocukken karanlıklarda gördüğümüz cinlerden vakıâ sende bir şey var: Fakat, bu, onların usaresinden se-nin usarene karışmış birkaç damla gibi... Seni, zaten, me-lekler ve cinlerle beraber tanıdım. Sen bana beni doğuran-dan evvel göründün. Ziyadan, karanlıklardan, renkten, şe-kilden, gölgeden kendime yaptığım ilk muhayyel ve canlı dünyanın içinde seni çok kereler gördüğümü hatırlıyorum ve seni tanımadığım zamanı hiç bilmiyorum. Karşıma, her defa, başka bir yüzlü çık, her defa kıyafetini değiştir; kâh muhteris, kâh âsî, kâh muti, kâh müşfik yüz örtünü tak; se-ni hiç değişmiyen tarafından daima seziyorum. Bir mahpus zindanının duvarlarını nasıl inceden inceye tanırsa ben de seni öyle tanıyorum. Zira sen benim zindanımsın. Beni sa-

ğından, solumdan, altımdan, üstümden bir ağ gibi sardın. Çok kereler senden kurtulmak için çırpınıyorum ve her çırpınışımda başımı yine sana vuruyorum. Beni âzâd et, sevgili ağ! Belki senden kurtulur kurtulmaz bir şahin gibi uçacağım. Belki bütün mesafeleri bir hamlede yutacağım. Sana nereden girdiğimi bilmiyorum ki nereden çıkılır? Ne bileyim? Bana yol göster... Senden yapılmış bu sihirli dünyaya girdiğim günden beri, dışarıda, hakikî dünyada ne var, hep unuttum, hep unuttum. Kürenin bütün hayatı bana, küçükkken dinlediğim masallar gibi acayip, müphem, rüyalı, uzak uzak geliyor. Oradan hiçbir şey senin hududunu aşamıyor oradan hiçbir şey sana karışmıyor. Ben sende yıldızlardan birine sürülmüş bir mevcut gibiyim: Vatan hastalığı için için bağırmı yakıyor. Görmüyor musun nasıl benzim soldu? Gözlerimin etrafı nasıl siyahlandı. Beni bu hale koyan senin aşkın mı? Halbuki senin için duyduğum şey hep kine, öfkeye benziyor. Seni her sarışımda nedametini eli tâ kökümü sarsıyor. Ağzından ihtirasın kanları sızarken bütün kalbim bir cinayetin nefretiyle taşıyor.”

Ve sonra sevgiliyi kahkahalarla gülerken bırakıp deniz kenarından, yalnız, dolaşmağa giderdi.

Emin, denizi dinî bir muhabbetle sever. Bu garip unsura düşkünlüğü tâ küçüktendir. Ruhu, bütün heyecanlı ve hül-yalı hisleri ondan öğrendi. Dalgalar, küçücük kalbine bin türlü sesle bin türlü şeyler söylerdi. Kıyılardan kâh bitmez tükenmez bir sevinçle, kâh gizli bir gamla, kâh bütün suları içmiş gibi şişkin ve dolgun dönerdi. Kaç defa ayaklarını suya sarkıtarak kendini okyanusa karışmış zannetti ve sanki, ilk defa olarak, böylece uçsuz bucaksızlık tadını tattı. Bazan dalgalarla kıyıların dudak dudağa konuşuşlarına şaşardı. Dalgalar, böyle uzaklardan, böyle koşa koşa gelerek kıyılara neler söylüyor? Sonra kıyıları onlara ne yapıyor ki güvercinler gibi uçuşurken, birden canavarlar gibi haykırarak saldı-

riyorlar? derdi. Bazan suların durgun zamanında tâ dipteki yeşil âlemin acayip mahlûkatını düşünürdü: Orada zümrüt-ten saraylar olduğuna, bu saraylardan yarı balık, yarı insan uzun saçlı kızlar çıktığına kanidi. Kendi de, sık sık o saraylara ve o kızlara benzer şeyler yaratır, masallar, vak'alar hayal eder ve kendi yarattığı masallara da aynı kuvvetle inanırdı. Çok geçmedi, bu esrarlı, hülyalı şey, ona, bütün şehvetli ve kahramanlık ihtiraslarının kaynadığı bir yer gibi göründü ve çok zamanlar denizin yalnız kükremiş ve haşin halini sevdi. Bin korkutucu sayha, bin korkutucu gürültüyle kabaran, bağırان bu âsi unsura bakarken, bilmem neden, büyük sevdalarla, büyük cenkleri ve büyük ihtilâlleri düşünürdü. Küçükken denizin bu öfkesine kaç defa iştirak ettiyse; onun, korkunç dev sırtları halinde kendine doğru saldıran dalgalara kızgın bir tavırla taş attığını gördüler. Yıllar geçtikten sonra insanlara kahramanlığı denizden daha iyi talim eden bir şey olmadığını düşündü. Masalların en ciwanmert, en ihtirash ilâhları denizden doğmadı mı? Aki-los'un¹ anası bir deniz kızıydı. Emin, ilk defa olarak eski cenk destanlarını okuduğu zaman bu destanlarla deniz arasında sıkı bir müşabehe² buldu. Her ikisinde de aynı vahşi güzellik, aynı mutedil nihayetsizlik, aynı haşin saffet ve aynı ergin iptidaîlik var; dedi. Yavaş yavaş kahramanca nefes gibi facia nefesinin de insan ruhlarına denizden estiğini sezdi ve medeniyetlerin meş'alesini yakan bu iki ilâhî kuvvetin membaı denizdir, diye düşündü. Onun için birçok zamanlar onda bir tanrılık bulur gibi oldu.

Fakat, şimdi hiç böyle görmüyor; denizde bitmez tükenmez bir ıstırap buluyor. Bu muttasıl dövünmeğe, çarpınmağa, bağırıp inlemeğe mahkûm kudrette kahramanca bir ac-

1 Akhilleus: Yunan mitolojisi kahramanlarından.

2 Benzerlik.

zin isyanı var. Bu zavallı büyük şey bir onulmaz derde müptelâ gibi... Vakıâ, Emin, onun yıldızlarla muaşakasını³ biliyor; onu kaç kere aya karşı göğsü kabarırken gördüydü. Bu dertteki sır ne olursa olsun, Emin düşünüyor ki deniz bazı ruhlara çok benziyor. Bazı ruhlar da onun gibi süflî ve dar kaplarında böyle gizli ve çılgın bir isyana mahkûm değil mi? İnatçı ve şeytanî bir pençenin boğazladığı o tâ içimizdeki ilâhi şey de böyle kükreyerek haykırıyor. Bunun da öteki gibi ulaşmadığı bir sema ile hasretli ve daimî bir münasebeti var. Emin'in derunî⁴ bir sesle kâh mefkûre,⁵ kâh gaye, kâh hayal dediği bu semanın da, ruhumuza seslenen esrarlı ışıkları var. Bu ışıkların dili bize güzellikten, büyüklükten, zaferden, coşkunluktan sevdalı bir eda ile bahsediyor.

Emin, bundan iki üç yıl evvel, şimdi kendini bir ağ gibi tutan kadına rastgeldiği vakit, ruhunu bu semaya ulaşmış, bu dört tepeden birine çıkmış sandıydı. Sevda ona gözü bağlı, kanatlı ve çıplak bir çocuk gibi gelmedi, belki Sina dağında Musa'yı lâl eden⁶ nur gibi göründü. Bütün benliği kamaştı: Sevgide mucize, sevgilide icaz⁷ kuvvetini buldu. Kadın ona hilkatten bir kuvvet halinde göründü. Doğuran karın gibi seven kalp de onda, alnımıza bahtımızı yazan el de ondadır diye düşündü. Kendi kendine, nasıl olmuş da Zeus'ten Yehuda'ya kadar en büyük ilâhlar dışı değil? derdi ve ilâhların asıl cinslerini insanlardan böyle saklamış olmalarındaki sırra şaşardı. Emin, sevgide hakikî ibadetin lezzetini duydu. Bunun içindir ki hayatın sair işlerini şöyle bir yana koydu, kadına:

“Sevgili, sevgili, hep senin için ve seninle yaşamak için

3 Sevişme.

4 İçten, gönülden.

5 İdeal.

6 Dilsizleştiren.

7 Âciz bırakma; şaşırtma.

bir başkasının esvabı gibi taşıdığım dünkü benliğimi çıkar-
dım, attım,” derdi, “sana çırpıplak bir ruhla geliyorum.
Orada senden başka hiçbir şeyin izi yok. O senden geldi,
sana dönecek.”

Bütün emellerini, bütün düşüncelerini, bütün gençliğini
inkâr etti:

“Maksatsız bir ömür içinde çırpınıyordum. Tıpkı gecele-
yin bir ormanda yol arayan yolcu gibiydim. Şimdi, kalbim
muayyen bir şey için vuruyor, bir aydınlığa doğru yürüyo-
rum.” derdi ve kadına rastgelmezden evvelki hayatını yalnız
değersiz değil, gülünç ve süflî bulurdu. Güzelliğin en tam,
en kusursuz örneğini bulmak sıtmasıyla perişan başını nafi-
le yere oradan buraya vuruyordu. İyiliğe varmak hülyasıyla
şüpheli yollarda fanî tayflar peşinden soluk soluğa koşuyor-
du: Gönlünün bütün coşkunluğu lüzumsuz bir usare halin-
de benliğinin bir çatlağından sızıp gidiyordu. İşte bunun
için, sevdâ, ona bir hastalıktan kurtuluş gibi gözüktü. Ağır
bir hülya bulutunda kapanmış gençliği aşk rüzgârında bu
hazin mahbesinden⁸ sıyrıldı, çıktı ve bin türlü şehvet oyun-
larında en ülkülü faaliyete vardım sandı. Sevdâ bütün hey-
canlar gibi bütün ef'alin⁹ de membaı değil mi? San'atkârın
bin muhabbetle yarattığı örnekte bir sevgili tipi; nebinin¹⁰ il-
hamında bir sevdanın humması; şehit kanında bir şehvetin
kokusu; kahramanın yenişinde bir âşıkın temellükü¹¹ var.
Sevdâ her şeyin, her şeyin membaı. İnsanların her birini bir
yola iten; kimine ulvî, kimine süflî şeyler yaptıran, alnımız-
daki yazı değil, odur. Sevdanın yegâne munsabı¹² kadın de-
ğil mi? Arzın bütün suları, bütün nehirleri bin yerden, bin

8 Hapishaneden.

9 Fiillerin, eylemlerin.

10 Peygamberin.

11 Mülk edinmesi.

12 Kavuşulan, ulaşılan yer.

yoldan dönerek, dolaşarak nasıl denize doğru akıyorsa, bizim heyecanlarımız da bin yerden, bin yoldan dönerek, dolaşarak âkıbet kadına ulaşıyor; hakikî munsabı, âkıbet, onda buluyor. Zaten, kadın da bir nevi deniz mi? Bu unsur da diğer unsur gibi kendisinde nihayetsizlikten bir şey taşıyor mu? Her ikisinin de yüzdükçe genişliyen ufukları, baktıkça derinleşen dibi var. Emin, sevgilisine derdi ki:

“Sende hiçbir şeyin hududu yok. Bana verdiğin hazlar nereden başlıyor? Nerede bitiyor? Bu, daima yenileşen bir şey mi? Yoksa ebediyyet gibi daima, daima uzanıp giden bir şey mi? Ben bütün heyecanların, bütün hazlarla bütün gamların hududunu biliyorum: Her şeyin sonu müthiş bir bezginlik; yorulmak ölmekten daha fena... Ben seni sevdiğim günden beri hiç dinlenmedim, çünkü hiç bezmedim, hiç yorulmadım. Daima arzu arzuyu doğurdu; buse buseyi doğurdu. Dinle, sevgili, dinle, senden aldığım bu fasılasız ve velût sıtmada kâinatın nabzı vuruyor.”

Emin böyle derken yalan söylemiyor, mübalâğa etmiyordu. Kadın, onun için, bitmez tükenmez bir heyecan membaıydı. Onda, her gün yeni bir arzu, yeni bir hırs, yeni bir sevinç buluyor; tecessüsü daima uyanık tutan yeni bir sır keşfediyordu. Hilkatın, bu uzviyette son mükemmeliyete vardığına kaildi. Ona cihan, kürelerden zerrelere kadar bütün cihan, nihayet, güzel, muhteris ve sevdalı bir kadın örneği husule getirmek için yaratılmış gibi geldi ve o seven, güzel ve ihtiraslı kadının bir bakışında hilkat sırrının bütün mânasını okudum sandı:

“Sevgili, sevgili, malûm ve meçhul bütün âlemlerin hulâsası sende...” diyordu, “o sende bazan bir koku, bazan bir bakış, bazan da bir gülüş halinde tecelli ediyor.”

İşte, Emin iptidaî bir saffetle¹³ sevdayı ve sevgiliyi böylece

13 İlkel bir temizlikle.

tefif etti¹⁴ ve kapalı hazlar bahçesini bir mabet gibi çepeçevre mermerden beyaz bir duvar içine aldı ve herkese ve her şeye bunun eşğini kapadı. Lâkin çok geçmedi, zaman, o kör, mukadder ve sakar kuvvet tozlu paçavralara bürölü; sessizce buraya girdi ve paçavralarının tozunu sinsi bir tavırla girdiği bahçenin mutena tarhlarına silktilti. Emin bir buçuk yıldır, kapalı hazla bahçesinde her saat bu tozları kokluyor. Bunun için ciğerleri şerha şerhadır. Her bir yaradan bir başka zehir akıyor: Birinden şüphe, birinden kin, birinden nefret, birinden kıskançlık... Bu hale uğradığı ilk günlerde:

“Rabbim, ruhumu bulandırma! Rabbim, senden şüphe ettim; fakat ondan ettirme!” derdi. Zira bu kadın ona son mersa¹⁵ idi. Emin:

“Nereye? Şimdi nereye?” derdi, “dışarıda fırtına var. Açılacak mıyim? Buraya girerken yelkenimi kendi elimle yırtmış, dümenimi kendi elimle kırmıştım.”

Bu sebepten her an bulanık limanda kalmayı tercih etti.

Kadının gözlerinde ilk gölgeyi sezdiği vakit, zaten aşkı sönmeğe yüz tutmuştu. Zira, aşkta da benginliğin tohumu var. Genç adam ona uçsuz bucaksızlığı sokmak istedi. Fakat yavaş yavaş onun da diğer bütün heyecanlar gibi nihayet bir hadde kadar genişleyip sonra birden daralmağa başladığını görünce, yalnız kadından ve sevdadan değil; kendinden, kendi mevcudiyetinden de şüphe etti ve bu düştüğü şüphelerin en müthişi oldu. Lâkin tam bu sırada kadının aldatışı imdada yetişti ve kıskançlık bir ateşten kamçı gibi.. Şimdi onda hangi his bir ateşten kamçı gibi değil? Kinle ihtiras kızılıra bürölü, yan yana, kalbinin içine çömeldiler. O kalp ki bütün korkulu ve olması gereken şeylerle dolu, cinlerin sığındığı bir karanlık mağaraya benziyor. Emin, artık kendi içine bak-

14 Uzlaştırdı.

15 Liman.

maktan korkar oldu. O, bir çiçek hastalığından sonra aynada yüzünü görmekten çekinen bir genç kızı andırıyor. Ruh, ona kokmuş gibi geliyor ve her saati bir bulantıyla geçiyor. Bir yıl evvel, sanki, kendi ruhunun bin kat daha yüksek ve asil bir sürü ruha birleşme yeri bağrında şimdi bin türlü ölüm tohumları var. Acaba, vücudu, en tatlı şarabı en keskin sirkeye çeviren fena kaplar gibi en hayat verici şeyleri daima zehire mi tebdil ediyor? Vakıâ her şikâyetinde, kadının ona verdiği cevap bu idi. Zaman oldu ki buna kendi de inandı ve bütün cefaların membaini kendinde sandı. İlk onlarda olduğu gibi düşüncesiz, şüphesiz, elemsiz sevmek istedi. Lâkin bir kere bulanana sevdada durulmadı.

Emin, teselli bulmak için, adlarını destanlara, tarihlere bırakmış eski büyük âşıkları düşünüyor: Bunlar içinde pars postuna bürülü aslan avcıları, denizlerle dövüşen kartal gözlü kaptanlar ve cihan atına dar gelmiş cihangirler var. “Hangisi kurtuldu?” diyor ve: “Ölümü aşktan, aşkı ölümden ayırmak kabil değil” diye düşünüyor ve irademizin böyle kör ve mukadder kuvvetler elinde âciz kalışına öfkeleniyor. Şimdi, Emin’in gönlünde denilebilir ki, yalnız bu öfke var.

Kadına gelince, o, bu acayip, âsi ve mütehevvir¹⁶ sevdalıyı her eziyete rağmen kollarının zincirine bağlı tutmakta vahşi bir zevk duyuyor ve onun teneffüs ettiği havayı kadınlığın sayısız büyüleriyle dolduruyor. Ülis’i adasında hap-seden ilâhe belki bunun kadar muvaffak olmadı. Zira, bu, sihrine birçok şeytanî anasır¹⁷ karıştırdı: Kâh aldatır, kâh aldanır gibi görünüyordu; kâh serapa günah ve menahi¹⁸ ile doluyordu; sonra, birden tövbekâr oluyor ve tövbesine ilk Hıristiyan ibadet edicilerin esrarlı ve şehvî nedametinden bir şey karıştırıyordu. Bazı bir ana gibi şefkatli ve kıymetli,

16 Öfkeli, kızgın.

17 Unsurlar.

18 Haram şeyler.

bazı bir hemşire hararetiyle dost; bazan bir genç kız gibi utanma ve bekâretle müsellâh¹⁹ görünüyordu. İşte, sevda kalbinde bir kin halini aldıktan sonra, Emin, karşısında böylece her gün başka bir kadın buldu ve her gün, son, kat'i ve kurtarıcı darbeyi vurmak azmiyle uzanan eli bu dört kudsî yüz örtüsünden biri önünde büküldü. Asıl kadını, hakikî düşmanı bir türlü yakalayamıyordu. O, bir hayalet gibi el uzandıkça dağılan bir şeydi.

Bundan sonra, Emin'in hayatı böylece nafile bir kavgaya gibi geçti. Bu acayip kavgada gençliğinin en iyi kısmı heder olup gidiyor; her gün hülyalarından biri onu terk ediyor; süflî zevklerin, süflî ihtirasların ateşinde kalbi gittikçe kuruyor, gittikçe daralıyordu. Bu kalp, bir zamanlar, Menfo'ların oturduğu berrak ve derin bir memba gibiydi. Emin, artık ne iyiliğe, ne güzelliğe, ne de büyük şeylere inanıyor. Hayat ona çamurlara bulanmış bir hayvan gibi görünüyor:

“Her şey süflî, her şey hayvanî,” diyor, “bu çamurun içinden yükselmek kabil mi? İnsaniyet denilen bu temiz olmıyan uzviyetten temiz bir iç, büyük ve güzel bir şey çıkamaz. Orada, ne acıklı, ne kahramanca bir unsur var. Belki her şeyden ziyade, hicivle komedi hayatın mânasını ifade edebilir.”

Beyni, bu kuru düşüncelerle yüklü, günlerce haşın ve hissiz dururdu. En çok bu halindedir ki, kadın, ona tamamiyle sahip olduğunu zannederdi. Zira, Emin, kendine gittikçe bayağı görünen mevcudiyetini tuhaf bir öfkeyle süflî hazların en çılgınına, en kirlisine bırakırdı. “Her şey buradan başlıyor, her şey burada bitiyor” derdi ve bu çirkin hakikati itiraf ederken gönümlü meçhul bir kaybın yasıyla dolardı. Arasıra bu yası duyusudur ki onu, ruhunun bir tarafından henüz temiz ve yüksek şeylere bağlı tutuyor. Kendi kendine:

“Çirkin ve kaba hakikatlerin verdiği sıtma içinde kedere

ve pişmanlığa benzer bir duygu var. Demek ki pek kıymetli bir şey kaybettim ve bir günah işledim.” diyordu. Kaç defa, böyle düşünürken, Tevrat’ın ilk kıssasındaki ilk beşerî faciada, taşıdığı bu gizli kederin sırrını bulur gibi oldu:

“Acaba,” dedi, “hakikaten kendi günahı yüzünden cennetten kovulmuş bir babanın ahfadından mıyım? Zira, bende hâlâ bir cennetin hasreti var.”

Fakat bu tarzda seyrek düşünürdü. Çünkü benliğinin diğer kısmı, zekâyı, bilgiyi tahlil ve mantıkı temsil eden kısım, onu bu sahada acı bir istihzaya alırdı. Aslı bu sebeple değil midir ki, herhangi bir akidenin aydınlığında sadedil²⁰ ve gülünç görünmektense, daima zulmetlere bürülüş, başı örtölüş, kuru ve sert kalmayı tercih ediyor?

Bir gün yine böyle bir halde, yanıbaşında, o tahlil ve mantıkla mücehhez acı yoldaşı, kapalı, mağmum,²¹ kırlarda dolaşıyordu. Rutubetli ve korku hissi veren bir sonbahar akşamıydı. Emin havada Shakespeare’in nefesinden bir titreyiş hissetti. Bu sebepsiz haşin gam içinde, kendini muhteşem bir siyah mantoya bürünmüş cehennemî bir mevcut sanıyordu. Kendi kendine:

“Benim Hamlet’ten farkım ne?” dedi; “yanımda daima en acı hakikati söyleyen o ısrarlı ve merhametsiz gölge var. Her gün öldüren ve çalan kıralın riyakâr ve tatlı sesini duyuyordum. Bu kıral benim sürdüğüm ömür değil mi? Ofelya’yı gözyaşlarıyla evde bıraktım.”

Ve böyle derken kendi nazarında acayip ve hudutsuz bir ehemmiyet kazanıyordu. Bu anda hiçbir hükümdar onun kadar herkese uzak değildi.

Hangi yoldadır? Kimlerin yanından geçiyor? Bilmiyordu. Etrafıyla onun arasında sanki mesafeler ve yüksek duvarlar

20 Temiz yürekli, saf.

21 Üzüntülü.

vardı. Bu mesafelerle bu yüksek duvarlar onunla beraber yürüyordu. Benliğinin bu şahane köşeye çekilişinden korkulu bir zevk ve acı bir gurur duydu. Avucunun içinde kendi kalbini kemirerek yürüyen bir masal kahramanı gibiydi.

Tam o sırada, yolunun üstünde, onu durmağa mecbur eden bir hâdise oldu: Yarısına kadar su ile dolu bir hendekten çamurlara bulanmış bir insan kolu ona doğru uzanıyordu. Tabîî bir seikle yaklaştı. Bu, çukurda tamamıyla suya batmamak için bir eliyle kenarın çalılarına tutunan, öbürleriyle denizde boğulanların yaptığı gibi imdat istiyen bir adamdı. İlk bakışta bu acayip hâdiseden bir şey anlamadı. Bununla beraber alışkan bir hareketle elini uzattı ve adamı yola doğru çekti. O zaman gözlerini manzaraların en fecii ve burnunu kokuların en pisi kapladı. İğrenerek birkaç adım geri çekildi. Hendekten çıkan adam önünde kıvrılmış yatıyordu. Paçavralara bürülüydü ve belinden aşağısı tâ dizlerine kadar tamamıyla çıplaktı. Yüzü simsiyahtı. Şimdiden bir ölü halini almıştı. Emin: “Bu koleralı olacak!” dedi ve elini uzattığına nâdim, korkuyla uzaklaştı. Yerde yatan:

“Su, su!” diye inledi. Emin:

“Bekle, şimdi...” dedi; yürüdü. Fakat birkaç adım ötede başka bir inilti daha duydu. İştitemezlikten geldi. Bir ses daha, yerde bir adam daha. Emin şaşırdı, korktu. Hava hayli kararmıştı. İnce ince yağmur yağıyordu. Birisi bir tayf edasıyla ona doğru geldi. Bu gelen, yürürken sendeliyordu, sesi boğuk ve titrekti:

“Efendi, köy uzak mı? Nerede barınmalı, ne yapmalı ki? Peygamber hakkıyçın...” dedi.

Emin, bu acayip akşamda birdenbire etrafını saran bütün bu gölgelerden, bütün bu seslerden hâlâ bir şey anlamıyordu. Yalnız imdada muhtaç, buraya yabancı, aç veya hasta bir küme insan içinde bulunduğunu sezdi:

“Siz burada durun, bekleyin. Şimdi gider, şimdi köyde bir çarenizi bulurum,” dedi.

Hızlı hızlı, âdeta koşarcasına köye döndü. Gönlü endişe ve iğrentiyle doluydu. Evine gelir gelmez ilk işi ellerini ve yüzünü yıkamak, temizlenmek oldu. Sonra uşağını çağırdı ve vak'ayı anlattı:

“Git,” dedi, “bir yere; belediyeye mi, jandarmaya mı neresiyse git, haber ver.”

Uşak, meseleyi bilen bir tavırla başını sallıyordu:

“Bunlar,” dedi, “bozgundan gelen asker... Yaya, aç, hasta tâ uzaklardan kâh küme küme kâh teker teker buraya dökülüyorlar. Kimi yolda kalıyor, kimi sürüne sürüne geliyor. Dünden beri herkesin haberi var. Şimdi gidip söylesem omuz silkecekler.”

Uşak ilâve etti:

“Nasıl oldu da sizin bundan haberiniz yok! Bütün komşu köşklerde bunun telâşı, bunun korkusu var. Bozgun, hele böyle aç askerin önüne geçmek kolay değil. Açık kapı bulunca dalıyorlar.”

Emin dedi ki:

“Beyhude korku; zavallıların kımıldamağa mecali yok.”

Uşak, tekrar şüpheli bir tavırla başını salladı. Bu vakadan ve bu sözlerden Emin'de ne kaldı? Civar köşkün sahiplerindeki kendisini düşünen endişeye benzer bir hisle, memleketi idare edenlere karşı bir öfke... Ve bunu takibeden günler yine kendi melâline dönerek yaşadı. Bozgun asker, günlerce, bin türlü sefalet içinde, perişan, behimi²² ve feci, köyden, onun oturduğu köşkün önünden geçti.

Bu esnada sevgili Emin'e diyordu ki:

“Köyün manzarası tahammül edilir gibi değil, duymuyor musun? Havada bütün sefalet ve hastalık kokuyor. Bu ne

kadar sürececek, kimse bilmiyor. Çok korkuyorum, çok iğreniyorum. Sinirlerim haraboldu. Şehire dönelim, iki gözüm, Emin, şehire dönelim.”

Emin ona böyle cevap veriyordu:

“Etrafla ne kadar meşgulsün! Dışarıda kıyamet kopsun, bize ne? İnan ki biz fildişinden bir sur içindeyiz. Dışarıdakiler bizden ne vakit haberdar oldu ki biz onlardan haberdar olalım? Benim sesimi kimse işitti mi? Kimse benim içimdeki sefaleti gördü mü? Sevgili, sevgili; biliyorum, her baktığın genç göz sana sevda titreyişi veriyor. Çiçeklerden şehveti öğreniyorsun. Kokularını sana hiç bilmediğin kimseler hazırlıyor. Başkaları için, bütün kımıldanışların, bütün gülüşlerin başkaları için. Bende başkalarını ve aşktan başka her şeyi buluyorsun. Ruhun ruhuma ne vakit eş olacak? O, ne vakit eşyanın elinde bir oyuncak olmaktan kurtulacak? Dikkat et ki sevinç de, gam da sana senden gelsin ve inan ki biz hep, hayalâtla, yalan şeylerle çevriliyiz.”

Çok zamandır, kadının her sözü, sevda güftügûları²³ hari-cindeki her sözü böyle garip münakaşalara meydan açıyordu. Emin bir sinirli kadın gibi huysuz oldu ve bir sinirli kadın gibi boğazının içinde gittikçe mütekallis²⁴ bir düğüm var. Ekseriya, kadın söylerken ona bağırarak ağlamak ihtiyacı geliyor. Göğsünün altında kalbi bir yay gibi gergin duruyor. Ağzından samimî bir kelime çıkacak, gözünden bir damla yaş akacak olsa, bütün benliği kendi üstüne kumdan bir bina gibi yıkılıverecek sanıyor. Onun için kendini sertlik ve sakinlikten bir kemer içine aldı ve bir gün sevgilisine dedi ki:

“Kadında söz, muhakeme ve mantık, ne gayri tabî bir hal!.. İptidada Hâlik²⁵ kadının bünyesine bu hasletlerin hiçbirini vermediydi. Aile, cemiyet ve kanunlar onu bu acayip

23 Dedikoduları.

24 Gerilen kasılan.

25 Başlangıçta yaratıcı.

şekle soktu. Zaten bu üç şeyin tesiri altında değil mi ki insanlar erkekli, dişili bir canavar sürüsüne döndü? Her şeyde bir ahenksizlik, bir nisbetsizlik buluyorum ve bunu en çok sen konuşurken seziyorum. Neden yalnız tabii itişin sana kâfi gelmiyor? Halbuki bütün ağın o itişlerle örülüdür. Gül, ağla, dans et, şarkı söyle ve sus... Senin asıl vazifelerin bundan başka şeyler değil! Fikir ve söz meydanına çıkıp da gülünç olmanın yeri var mı?"

Ve bütün öfkesi, ağzından böyle acayip ve çirkin sözler halinde taşardı ve asıl azap bundan sonra başlardı. Kadından birkaç dakika ayrılır ayrılmaz, söylediği her söze mukabil kalbine ayrı bir nedamet saplanırdı. Kendi kendine:

"Söylediğim fikirlerin hangisi doğru?" derdi, "bütün bu fikirlerde kanaat namına ne var? Ne tuhaf adamım! Öfkem bile samimî değil..."

Emin, kendi eliyle kurduğu bu yalancı cehennemde tek başına böyle çırpınırken, öbür tarafta bütün Türk âlemi, ağyar²⁶ eliyle tâ kökünden sarsılıyordu. Anavatandan sökülüp ayrılan koca bir kıt'a üstünde, yüzlerce Türk köyü yanıyor, yüzlerce minare düşman güllerine hedef duruyor ve yüzlerce cami in kubbeleri inliyordu. Bir hafta içinde kaç şehir elden gitti? Bunu hiçbir dil sayamıyordu. Şimalden gelen barbar sürüleri kızıl bir duman halinde tâ Akdeniz kıyılarına kadar yayılmıştı. Üsküp'te, Manastır'da, Siroz'da Selânik'te Türk beylerinin konaklarında kanla sarhoş köleler hora tepiyor ve hanımları saçlarından tutup sokaklarda sürüklüyordu. Çatısı titriyen evlerimizde, benzi kül olmuş analar, yavaşça:

"Kıyamet günü geldi" diyordu.

Emin, bu müthiş ve büyük âfeti, beklenen, mukadder hâdiselerden biri telâkki etti ve bir âlim sükûnetiyle bozgunları,

26 Dost olmayan, düşman.

inkırazları²⁷ icabettiren sebepleri düşündü. Ruhı hiç çalkalanmıyordu. Yalnız, muhaceret ve sefaletin sessiz, bulanık bir su gibi kaplıyacağı gamlı hükûmet merkezinde geçecek iç sıkıcı bir mevsimin tasavvuru onu tuhaf bir tarzda üzüyordu.

Fakat bir gün...

- II -

İstanbul sokaklarında bakımsız hastanelerin koridorlarındaki kokuya benzer bir şey vardı. Kül renkli, nemli günler çoktan gelmişti. Benzi sarı, göğsü çökük bir halk; bir sıtma ürpermesiyle çamurlar içinde dolaşıyordu. Bazı köşe başlarında, şaşkın bakışan kimselerden müteşekkil kümeler görölüyordu.

“Bugün düşman şehrin surlarına doğru ilerliyor.”

Emin, Divanyolu’ndan Ayasofya meydanına doğru yürürken, kendi kendine böyle dedi ve içinden güldü; bu gülüşlerde, “Tuhaf şey, en büyük tarih vak’aları yakından ne ehemmiyetsiz, ne küçük gözüküyor!” deyişi vardı. Meydanın iptidasında, köşe başında bir tütüncü önünde durdu. Öğleye yakın bir saat olduğu halde, Emin henüz hiçbir gazete okumamıştı ve şimdi yine okumak için değil, fakat bir şey yapmış olmak için tütüncüden bir sürü gazete satın aldı. Tam bu sırada kulağına, mesafesini pek iyi tayin edemediği boğuk ve derin bir gürültü çarptı. Bu gürültüde, hâli²⁸ adalarda kaya kovuklarına çarpan dalga sesleriyle vahşi deniz kuşlarının müşterek bağırışmalarına benziyen uğursuz ve acayip bir ahenk vardı. Emin, tütüncüye sordu:

“Bu ne?”

Tütüncü dedi ki:

27 Tükeniş, çöküş.

28 Boş.

“Bu, cami avlusundaki askerlerin sesi. D n ak am gelmişler. Biz de bu sabah gördük. Bin kadar var. Kimi hastalıktan, kimi açlıktan bağırıyor. Bazıları  l yormu . Hangi orduya, hangi alaya mensup oldukları bilinmediği için, i  anla ılıncaya kadar orada muhafazalarına karar verilmiş. Malûm a, bunlar öteden beriden toplanmış asker. Tekrar da ılacak olursa civarda ne d kk n kalır, ne ev. Bozgun asker bu! Hem de a , öyle a  ki ne sen sor, ne ben söyliyeyim. Bugün iyi kapadılar, etrafta da nöbetçiler var.”

Emin, dedi ki:

“Bunların hepsi neyse; fakat neden a  bırakıyorlar?”

Tütüncü:

“Vallahi, orasını biz de anlamadık!” dedi.

Halbuki bu sırada bu meseleye dair Meclis-i V kel ’da²⁹ söz geçiyordu. Ayasofya camiindeki askere verilecek ekmek hangi daireye aittir?  ehremaneti’ne³⁰ mi, Harbiye’ye mi? Bir türlü karar verilemiyordu. Emin, camiye doğru yürüdü. O musibetli u ultuda cazip bir şey vardı. Zaten, küçükten beri feci ve korkunç şeylere karşı heyecanlı bir tecessüs duyar. Vakıâ bu tecessüs de, kalbine munis diğer birçok hisler gibi onu çoktan terketmi ti. Bugün onu yeniden duydu. Camiin etrafında i siz, lâkayt bir halk durmuş içeriye bakıyor, dinliyor. Emin de bunların arasına karı tı. Camiye kaplanmış bu yüzlerce insanın boğazından çıkan bo uk sayhada insan  hiçbir şey yoktu. Nitekim avlu duvarının demir parmaklıklı pencerelerindeki yüzlerle, halka doğru yalvararak uzanan ellerde dahi insan vücudunu andırır bir şey sezilmiyordu. Bunlar ölümden  r km   birtakım   ler ki, mezarlarını ba ları ve yumruklarıyla delip yer yüzüne çıkmışlar, biraz daha hayata dönmek, biraz daha güneş g r-

29 Vekiller meclisi.

30 Belediyeye.

mek istiyorlar. Çıktıkları çukurların toz ve çamurlarından henüz silkinmemişler bile... Hepsi de dirilere müthiş bir sır tevdî ederek tekrar döneceklermiş gibi... Fakat, söyleyecekleri bir türlü anlaşılmıyor; bu, artık dirilere ait olmayan fâni ve ahirete mensup bir lisana benziyor. Emin bu manzarada hudutsuz bir fecaat buldu:

“Dante’nin Cehennemi’nde bile buna benzer bir tasvir yok!” dedi, “eti yabanî hayvanlara gıda Hıristiyan fedailerle dolu Roma sirkleri bu cami avlusu yanında nihayet kanlı bir oyun yeridir.”

Ve bütün vücudunu, hiç duymadığı bir ürperme sardı. Tam bu sırada içeridekilerden biri avlu duvarının bir penceresine yaklaştı, elleriyle parmaklığa tutundu, sokaktaki halka bir şey söylemek istedi, fakat söyleyemedi, başı göğsüne düştü, elleri demirlerde mütekallis asıldı, kaldı. Emin kendi kendine:

“Dünyanın bütün yemekleri bu düşen başı kaldırmağa yetmez...” dedi ve birden düşündü ki:

“Belki birkaç gün sonra, bütün bu dökülen kadit³¹ alayı, bir parça sıcak çorbadan sonra, şehrin hududuna koşacak ve bizim için ve bizim evlerimizdeki sofralarla yatakların selâmeti için dövüşecek.”

Böyle diyerek yürüdü. Tam bu esnada o belli belirsiz sesler içinde kulağına bütün açıklığıyla şu söz çarptı:

“Allah rızası için! Allah rızası için!”

Her vakit, her köşe başında, herhangi bir dilencinin ağzından binlerce defa işittiği bu yarım cümlede, genç adam, haileli³² bir belâgat sezdi:

“Allahın adı bu seste hıçkırıyor!” dedi ve gözlerinden sessizce yaşlar boşandı.

31 İskelet.

32 Trajik.

Niçin? Neden? Nasıl oldu? Bu yaşlar nereden geliyor? Benliğinin kuvvetli surunu böyle bir hamlede aşan kimdir? O acı ve müstehzi yoldaşını yanından bir anda kim kovdu? Emin bunları bir saniye bile düşünmedi. Bu acayip ve anî tesiri tahlile kudreti yetmiyordu. Yalnız içinden diyordu ki:

“Bu hailenin yanında ben neyim? Bendeki küçük, müz’ iç³³ sıtmanın hükmü nedir?”

Ve ona hummalı kalbinde bir memba açılmış gibi geliyordu. Camideki seslerden ruhunda hazin bir musiki kaldı, bu musikide benliğinin en iyi parçası ihtizaz ediyordu.³⁴ Emin daha çok ağlamak istedi, yasına تنها bir melce aradı ve hatırına geldi ki çoktan yüzünü görmediği anası o civarda küçük bir evde oturuyor. Gözünün önüne her nedense, bu evin beyaz patiska örtülü alçak minderleri geldi:

“Ruhumdaki hazin musikiyi diz üstü dinlemek için ne muvafık bir yer!” dedi.

– III –

Ertesi gün, genç kadın, bir bakışta Emin’in elden gittiğini sezdi ve içinden:

“İşte şimdi, onu şimdi kaybettim!” dedi. Halbuki Emin iki günlük bir ayrılıktan sonra ona kuzu gibi sakin ve muti gelmişti. Dudaklarında çoktan görülmemiş tatlı bir tebesüm vardı. Gözleri şefkatle parlıyordu ve sevgilinin iki günlük ayrılığa dair serzenişlerine, sitemlerine, öfkesine en samimî sesiyle cevap veriyordu. Buna rağmen, genç kadın, onu, birden şakaklarından tuttu, kendine doğru çekti ve gözü gözlerinin içinde haykırdı:

33 Rahatsız edici.

34 Titriyordu.

“Sen artık o değilsin; sen artık o değilsin! Söyle! Seni kim değiştirdi?”

Emin’i kim değiştirdi? Bunu kendi de bilmiyordu. Hattâ cidden değişmiş mi, bunun da farkında değildi. Zira, orada, o cami avlusundaki dalga dalga sayhalardan ruhunda kalan hazine musiki iki günden beri onu büsbütün kapladı. Bu sesi dinlemekten, kendini işitmeğe vakit bulamıyordu. Gözleri önünde, şimdi büsbütün başka bir âlem var. İki gün evvelki dar, kuru ve gerilmiş kalbine taze, geniş ve acayip bir dünya girdi. Bu dünya, göz yaşlarıyla ıslak, bağınışlar ve sükûtle doludur... Hudutları akıcı gibi, gittikçe açılıyor, gittikçe açılıyor. Evvelki akşam bir beyaz duvarla çevrilmiş, tayflar ve kaditlerle meskûn bir yerdi; çok geçmedi: Emin, bunun ardında saçlarını yolan sürü sürü analar gördü. Haykırarak ağlıyan küme küme genç kadınlar gördü. Hiç ses çıkarmaksızın mahzun malızun birbirlerine bakan ak sakallı ihtiyarlarla solgun ve sıska çocuklar gördü ve bunların ardında yıkılmağa müheyyid³⁵ topraktan duvarlar gördü ve tepelerden vadilere, vadilerden tepelere doğru kıvrana kıvrana uzanan metruk ve تنها yollar gördü. Bu yollar garip bir ihtilâcla³⁶ canlıydı. Her biri bir gurbetten çıkarak kâh bir viranede birleşiyor, kâh bir uçurum başında durup kalıyor, kâh bir çölün kumlarında kaybolup gidiyordu. Emin, damlarında baykuşlar öten hesapsız evler gördü. Bu evler, dört taraftan mezarlar ve selvilerle kuşanmış ıssız köyleri, karanlık şehirleri teşkil ediyordu. Bu köylerde ve bu şehirlerde kurumuş çeşmeler vardı. Emin, saatlerce adım adım bu yerlerde dolaşüyor ve vücudunu yorgunluğun harareti sarınca etrafında, nafile, bir gölge arıyordu. Lâkin içindeki, kendi içindeki memba hiç dinmedi. Onda bütün bu kurumuş ve hummalı âlemi sulaya-

35 Hazır.

36 Çarpıntı, seğirme.

çak bir bereket var. Bu Allahın rahmetinden bir şey gibi durmaksızın bütün gamını yaşlı hazlara çevirerek akıyor, akıyor.

Genç kadın, yüzüne doğru öyle haykırırken, şehrin ufuklarındaki cenk sesleri onlara kadar geliyordu. Emin:

“Muhakkak bu kıyameti onlar koparıyorlar,” dedi.

Vakîâ birkaç gündür, eski ve azametli şehri destan kahramanları gibi yılmaz bir inatla müdafaa eden, dünkü aç, sefil ve çıplak askerdi. Emin, düşünüyor ki denizden daha esrarlı, daha ulvî bir unsur var. Bu, millet dediğimiz ve ancak parça parça görebildiğimiz geniş ve yekpare bir varlık. Genç adam bu geniş varlıkta hilkatın baş döndürücü manzarasından bir şey; sayısız zıtlardan terekküp etmiş³⁷ mutlak bir vahdet buluyor. Sefaletler ondan, saadetler ondan, cinayetler, merhametler ondan, zaferler, hezimetler ondan, şeytanlar ve ilâhlar ondan, bütün güzellikler ve bütün çirkinlikler ondan doğmuyor mu? Bir cümlede hayırla şerrin menbaı hep o değil mi? Emin’in kalbinde doğan merhamet ve muhabbet güneşi bu hudutsuz ve sırlı varlığı, gün denizi yavaş yavaş nasıl kaplarsa öyle kaplıyordu. Bütün ıstırap çekenlerin ıstırapıyla, ıstırap çektirenlerin azabı hep ondaydı.

Emin diyor ki:

“Tenha ruhuma birçok kişi doldu. Orada her saat binlerce çocuk doğuyor, binlerce ihtiyar ölüyor ve hudutlarda dökülen bütün kanlar görülmez oluklardan benim damarlarıma akıyor. Zira sıcak ve taze bir şeyin vücuduma yayıldığını hissediyorum ve bütün bir memleketin sıtması benim bileklerimde vuruyor gibi...”

Genç kadın, onu, gittikçe çekilmez ve mânasız buluyordu. Emin ona bir gün böyle dedi:

“Sevgili, sevgiden tatlı ve ondan daha iyi şeyler var: Şefkat ve merhamet...”

37 Karışıp birleşmiş.

Kadın güldü ve dedi:

“O kadar sade, o kadar sadesin ki bayağı diyeceğim geliyor.”

Öbürü cevap verdi:

“Her büyük hakikat, her tam güzellik gibi en sade şekilde değil mi? Nitekim en büyük hatalarla en fena kusurlar da daima en karışık ve en girintili çıkıntılı şeylerden doğuyor.”

Bunu söyliyerek şefkatle kadının başını okşadı. Bu okşayış altında onun eti buz kesildi.

Bir gün ona derinden, uzun uzun bakarak şöyle dedi:

“Gönlüm, bazan seni *hemşire* diye çağırmak istiyor. Seni hemşire diye çağırmak isteyişte hudutsuz bir haz var.”

Kadının bütün vücudu ürperdi ve ertesi gün ona kapalı bir mektup bırakarak çıkıp gitti. Emin, her akşam yanyana oturdukları geniş ve yumuşak minderin üstünde bu mektubu açtı, okudu. Bu mektup kısa, açık ve sadeydi. Sevgili ona şöyle diyordu:

“Zannetme ki tekrar dönerim, azmim kat'idir. Müşterek hayatımız çoktan bir cehenneme döndüydü. Sakın beni tekrar oraya çekmeğe çalışma! Bana senin şefkatinden daha başka şeyler lâzım. Sen beni daima hakir gördün, ben de seni öyle görüyorum. Bir kadını çeken şeyler fikrî ve ahlâkî meziyetlerdir sanıyorsan pek aldanıyorsun. Ben bir pervaneyim. Yanmış ve yanmamış bütün alevler beni bekliyor.”

Emin, oturduğu yerde hareketsiz kaldı. Bir müddet okuduğuna inanamadı. Tekrar okudu. Sonra gözleri boşluğa dikildi, daldı. Yazı masasının üstünde suyu yarıya kadar içilmiş bir kadeh duruyor; Emin, için için düşünüyor:

“Bu satırları yazarken o sudan yudum yudum içiyordu.”

Bu yarım kadeh suda bütün güzellikleriyle gideni gördü, kalktı, kadehi eline aldı; uzun uzun suya baktı: sonra birden dudaklarına götürdü; büyük bir hararetle son damlaya kadar içti.

Emin günlerce boş evin içinde yaslı bir kalple yaşadı. Sa-

bahları, uykudan dişleri kilitli, gözleri ateşli uyanıyordu ve ilk düşündüğü şey daima kadının şekli oluyordu. Emin’de, bu sevimli şekilden kalan en canlı hayal, herhangi bir esva-
bın altından görünen dolgun omuz başlarıydı.

Sevgilinin gidişi Emin’in vücudundan bir uzvun eksilişi gibi oldu. Etrafında ve kendinde, her şey onun yokluğunu söylüyordu ve kadın, zihninde gittikçe mefkûrevî³⁸ bir şekil alıyordu. Onu hiç bu kadar için için sevmemişti. Müsterek hayatlarının ihtilâçlarla dolu hummalı senelerini hatırladı:

“Tuhaf şey,” dedi, “kayıp Leylâ, hazır Leylâ’dan daha mu-
nis, daha sevgili!..”

Bir akşam üstü ondan kalmış bir yadigârı koklarken göz-
lerinden iki damla yaş döküldü. Fakat bu ağlayış, bir za-
manlar sevgilinin yanındaki gülüşlerden ve susuşlardan da-
ha acı geldi. Hattâ, gitgide, Emin bu sevda yasında bir haz
bulmağa başladı. Ruhu son istihaleden³⁹ sonra sihirli bir
süzgeç gibi içinden geçen her hissi süzüyor, safileştiriyor,
en bulanık şeylerden en parlak hulâsayı çıkarıveriyordu. Bir
gün işitti ki sevgili bir başkasıydı.

“Zavallı pervane,” dedi, “alevden aleve uçuyor. Ona bu
mühlik⁴⁰ seyahatte kim yardımcı olacak?”

Ve bu sözle vefasız sevgiliyi, kaza ve kaderin meleği, şefkat
ve merhametin kucakladığı o hazin ve viran âleme soktu.

– IV – ZEYİL⁴¹ VE HİSSE

Genç okuyucu, bu küçük hikâyeden ne anladın? İlk bakışta
bunun da herhangi bir sevgi macerasından farkı yok: Ateşin

38 Ülküsel, ideal.

39 Başkalaşma, değişim.

40 Öldürücü.

41 Ek.

duygu ümitlerle parlıyarak doğuyor, hummalarla beslenerek büyüyor, emniyet ve rahat içinde yıpranarak ölüyor. “Hangisi böyle değil!” mi diyeceksin? Eğer bu kıssamdan yalnız bu hisseyi çıkarırsam eminim ki küçümsemenden başka bir şeye nail olamayacağım. Senin istihfafın⁴² ise zehirli. Belki bütün bu sözleri şefkatle, merhametin aşka ezeli düşman olduğunu ispat için mi yazdım, sanacaksın! Bu takdirde de rağbetini kazanamayacağım. Zira biliyorum, bu mevzua dair çok okudun ve daha iyisini okudun... Asrın muharrirleri, ekseriya, yalnız yazmak için yazdıklarını söylüyorlar ve: “Mevzuun ne hükmü var? İfade güzel, tatlı ve yeni olsun; bu kâfidir” diyorlar. Sakın beni bu zümreye sokma! Benim içimde san’atın ışığından daha yüksek bir alev yanıyor; Emin’i bu alevin aydınlığında gördüm. O bana, dişlerini kendi etine geçirmiş acayip bir canavar gibi göründü. Kâh kalbini, kâh beynini, kâh ellerini ısıyor ve ısırıkça ıstırabından kıvranıyor, inliyordu. Bu hal merakımı celbetti: Üstüne eğildim ve uzun uzadıya, inceden inceye her hareketini tetkike koyuldum; nihayet bu sırrı keşfettim: Acayip ve mağrur hayvan, dünyada kendi etinden daha leziz, daha iştihâ verici bir et yoktur sanıyor ve bunu her acıya katlanarak bu müthiş yemeğine devam ediyor. Zira, vakta ki önüne başka yemekler getirdim ve başını zorla bunlara çevirdim; o vakit dişlerini kendi vücudundan çıkardı.

Genç okuyucu, bu akılsız, kör ve acayip mahlûk kendini beğenmekle, güç beğenmenin en açık timsalidir. Ne eski Yunan’ın mermerlerinde, ne Yehuda’nın hakîm⁴³ mesellerinde, ne Dante’nin Cehennemi’nde buna benzer bir timsal görmedim. Zamanın edebiyatında ise, ona daima hiciv ve

42 Küçümsemen.

43 Bilge.

mudhikede⁴⁴ rastgeldim. Halbuki o gülünç ve garip olmaktan ziyade, feci ve hailevidir.⁴⁵

Emin, bütün gençliğinde kendine denizden başka yoldaş bulmadı; çünkü o, kendini deniz kadar büyük ve kudretli sanıyordu. Ömrünün en güzel yılları bu sanış yüzünden gamlı ve kısır bir yalnızlık içinde geçti. Vakta ki, günün birinde, sevda çırpıplak geldi, kapısına vurdu, sandı ki İlâheler yatağına davet edildi ve gurur, şeytanî bir nefes gibi benliğini şişirdi. Çok sevdim sandığı zamanlar hiç sevmediği zamanlardı. O, kadının sevgisinde kendini seyrederek sarhoş oldu. Zira, kadının sevgisi güç beğenen bir elde dev aynasıdır. Bir gün bu ayna kırıldı; Emin kendini yerde bin parça gördü ve çocukça bir öfkeyle, huysuz, tepinip ağlamağa başladı. Bu ayna kırılmazdan evvel de başka türlü bedbahttı; kendini ölçüsüz ve hudutsuz büyümüş gördükçe, kadının sinesi ona bir mahpes gibi geliyordu, başını bu bağdan sıyrır sıyırmaz bir solukta bütün uçsuz bucaksızlığı içine çekeceğine inanmıştı. Göğsünde o kadar genişlik buluyordu. Fakat her hâdise ona aczini gösterdi. Emin'in bütün buhranları bundan çıkıyor. Kendini ekseriyete hâkim kanunlara esir gördükçe isyanına payan olmuyordu ve işte o zaman kendi kendini yemeğe başlıyordu.

Kendini beğenmişe, buhran demlerinde yegâne arkadaş şeytandır. O kızıl gözlü mahlûk sarsılmaz mantığıyla mücehhez, elinde ateşli tahlil sondası, bu âsi kalp üstüne çömelir. Emin, çok kereler içinde ilâhî bir şey var sandı, çünkü Allah'ın rakibini taşıyordu.

Kendini beğenmişe azap arttıkça nahvet⁴⁶ de beraber artar, ihtilâlcî, etvarın⁴⁷ en asîli, en güzeli sanır. İnkırazî ede-

44 Komedide.

45 Trajiktir.

46 Kibir.

47 Davranışların.

biyatlar bunun için daima muhteliç⁴⁸ seslerle doludur: Zira, çözülen cemiyetlerin çocuğu bu nevi edebiyatlar, Emin gibi yalnız münferit ruhlardan doğuyor.

Emin, ne vakit ki şefkat bağının meyvasından tattı, dünyaya yeni gelen çocuk gibi gülerek ağladı. Çünkü ikinci defa olarak doğru ve hakikî dünyaya doğdu. O yıllarca dar bir karında mahpus kaldıydı. Sevgilisine fildişinden sur dediği şey, nihayet böyle bir karından başka neydi? Her güç beğenen gibi bilmiyerek kendi kendine zindancılık etti.

Şimdi; engin denizlere benziyen umumî ve geniş bir varlıkta hür bir zerre gibi dolaşüyor ve onda edebî ve hudutsuz bir şeye karışmış olmanın sarhoşluğu var. Zira zerrelerin denizlerden ve denizlerin zerrelere hâsıl olduğunu biliyor.

Artık, emin için ruha musallat küçük ve şahsî gamların hiç hükmü yok. Çünkü gam da, ferah da bu hudutsuz varlıktan geliyor. Ömrünün bağı sandığı o inatçı sevda düğümü çözülp de hain ve muhakkir⁴⁹ sevgili gittikten sonraki teessürü bile o kadar mühlik ve fecî olmadı. Zira severken de, bırakılırken de sevdaya zehir katan el, kıskançlığın vahşî elidir. Berrak suyu eğilmiş, kendine mütebessim ve her şeyden bihaber masum aşkın çehresini, kana, bu el buladı.

O, bütün güzel ve tatlı şeyler üstüne bizim nahvetimizin karanlığından uzanıyor. Kıskançlık nahvetten başka bir şey mi? Sevdiğin kadın seni terkedip giderken kalbinde kuduran elem, yaralı gururun değil de nedir?

Emin hiç kıskanmadı, onun için yası tatlı ve sevdalı oldu.

Genç okuyucu! Daha ziyade söylemeğe hacet yok. Hep anladın, sanırım. Bununla beraber, ömrüm vefa ederse çok kereler bu müthiş mevzua dönmek istiyorum. Bendeki bu müz'ic tecessüsü ve bu ısrarlı niyeti mazur gör!

48 Titreyen.

49 Hor gören.

Namık esaretten döneli bir ay olmuştu. Bu bir ay zarfında evinden dışarıya ya iki, ya üç defa çıkabildi. İstanbul, ona korkuyla karışık bir nefret veriyordu. Evinin haricinde artık hiçbir şeye aşına değildi. İçinde doğup büyüdüğü bu şehri artık ne gözleri, ne kalbi tanıyordu. Halbuki harbin ilk senesinden beri ve mütarekeyi takip eden bütün bir yıl yalnız İstanbul'un hasretiyle yaşamıştı. Ne Kafkas cephesinin haileleri, ne o mütenevvi¹ heyecanlarla dolu Irak, Filistin, Mısır seferleri, hattâ ne Şam'ın sürmeli gözlü rakkaseleri; daha sonra esaretin insanı düşüncesiz, hissiz, hatırasız bir mahlûk haline sokan bin türlü ufak tefek sıkıntıları, hiçbir şey, hiçbir dakika İstanbul'un hayaletini zihninden silememişti. Burada bıraktığı hayat, bütün simaları, bütün manzaraları, bütün anları, sesleri ve isimleriyle en küçük teferruatından en büyük tezahüratına kadar varlığının içinde daima canlı, daima hazır ve uyanık dururdu. Esaret aylarının fütur² veri-

1 Çeşitli.

2 Bezginlik, umutsuzluk.

ci demlerinde isminde haritada bile güç tesadüf edilen o uzak müstemlekedeki kaç defa ölümü düşündüydü? Fakat günün birinde sevgili şehri tekrar görmek ümidi onu daima bu vahim tasavvurlardan vazgeçirdi.

Şu halde, geldiği günden beri neden mağmum ve münzevi evinde kapanmış kaldı? Vakıâ İstanbul hasretinin içinde bu evin de büyük bir hissesi vardı. Zira otuzuna yaklaşmış bir adam olmasına rağmen ana ve kardeş muhabbetini henüz diğer bütün muhabbetlere üstün tutanlardandı; bakışında hâlâ bir çocuk saffet-i vardı. Bununla beraber hayatın ve gençliğin sair hazlarını hiç tatmamışlardan da değildi. Kadındaki cazibeyi, hislerin hummalı sırlarını, arzuyu, şüpheli, kıskançlığı biliyordu. Fakat şimdi bunların hepsi bitmiş, dinmiş, silinmiş gibiydi. Bütün varlığını fecî bir boşluk sarmıştı. Ne isteyeceğini, ne istemiyeceğini, ne yapacağını biliyordu. Ömrünün hiçbir devresinde, ne harpte, ne esarette kalbi bu kadar müthiş bir ümitsizliğe düşmemişti.

Sabahları yatağının içinden vücudunda yeri malûm olmayan bir sızıyla kalkıyordu. Dışarıdaki şehir ona nihayeti yok bir çöl ve evi karanlık bir zindan gibi geliyordu. Senelerden beri hasretini çektiği şehir bu şehir, senelerden beri acısını ruhunda taşıdığı ev bu ev değil miydi? İlk günler bu kederinin esbabını bir türlü halledemiyordu. Fakat yavaş yavaş, kendini ve etrafını tahlil ede ede, nihayet müthiş hakikate erdi ve hayal kırıklığı denilen korkunç elem onda şuuri³ bir hale girdi.

İstanbul eski İstanbul değildi. Bıraktığı günden beri biraz daha yanmış, biraz daha viran olmuş bu yerde gördüğü şeylerin hiçbiri ona eski zamanını hatırlatmıyordu. Dostlarının veya tanıdıklarının her biri bir tarafa gitmiş, bazısı ölmüş, bazısı da ölümden beter bir hale girmişti. Nitekim avdetinin

3 Bilinçli.

ikinci günü bir yabancı gibi sokaklarda şaşkın ve bezgin dolaştığı bir sırada rastgeldiği birkaç aşına ona diğerlerini aramamak arzusunu vermişti. Bunlardan biri ilk gençlik demlerinde daima beraber düşüp kalktığı ahbablardandı. Çehresi tanınmıyacak derecede zayıflamış, sararmıştı. Üstü başı insana nefret verecek bir tarzda eski püsküydü. Namık'ı görünce yüzünde ne bir hayret, ne bir meserret⁴ alâmeti belirdi; güya onu biraz evvel terketmiş gibi hararetsiz bir tavırla elini sıktı. Kaç senedir nerede olduğunu ve nereden geldiğini sormadı bile... Diğeri en samimî fikir ve kalp yoldaşlarından biriydi. Sultanahmet meydanında Umumî Hapishane'nin ittisalindeki⁵ kahvehanenin seddi üstünde uzaktan gördü, tanıdı, koşarak yanma gitti, aynı soğuk, yabancı muamelesi...

“A, siz misiniz? Sen misin? Nereden böyle?”

Namık bir iskemle alıp oturmağa cesaret bile edemedi, bir şey söylemiş olmak için:

“Burada ne işin var?” dedi. Öbürü akli başka şeylerle meşgul, gözleri başka yerlerde, dalgın cevap verdi:

“Akrabamdan birisi şurada mevkuf, onu gidip göreceğim, müsaade saatini bekliyorum,” dedi; birbirlerinden tekrar görüşmek vaadini almaksızın ayrıldılar. Namık o akşam evine dönerken içinden düşünüyordu: “ben ki,” diyordu, “kendimi hepsinin hafızasında menkuş⁶ sanıyordum; insanı ne çabuk unutuyorlarmış!”

Evinden ikinci çıkışında arkadaşlarından birkaçına daha tesadüf etti. Daha doğrusu kendisi gidip aradı. Bunlardan biri Harbiye Nezareti'nde memurdu. Şam'da tanıdığı ve az zaman içinde çok sıkı dost olduğu bir gençti. Namık'ı görür görmez evvelâ dik dik yüzüne baktı, sonra düşündü, düşündü:

4 Sevinç.

5 Bitişigindeki.

6 Nakşedilmiş, işlenmiş.

“Kiminle müşerref oluyorum efendim?” dedi. Namık ne cevap vereceğini bilemedi. Neden sonra kendini güç belâ tanıtabildi. Harp arkadaşı dalgınlığını mazur gösterecek söz bulamadı:

“Ne kadar değişmişsin? Şişmanlamışsınız, çok şişmanlamışsınız,” dedi ve sonra ilâve etti:

“Galiba esaret rahat... keşke hep esarete kalsaydınız. Görüyorsunuz ya; burası berbat; burası çekilir gibi değil...”

Namık, Harbiye Nezareti'nden, kalbinin üstünde taşınmaz bir ağırlıkla çıktı. Bununla beraber henüz tamamiyle ümitsiz düşmemişti. Hâlâ dimağında tatlı bir hayal gibi kalan maziye girilecek kapıyı arıyordu. Hatırına biri daha geldi. Bununla uzaktan akrabalığı da vardı. Bin müşkülâtla adresini öğrendi. Çünkü eskiden oturduğu ev son yangınların birinde yanmış ve o, Şişli'de bir apartmâna nakletmişti. Evde pek çok zengin olduğunu söylüyorlardı. Filvaki, Namık, harbin ilk senesinde, Cihangir'de bir eski konakta babasının ianesine muhtaç bir halde bıraktığı bu dostunu gayet mükellef bir apartımanda buldu. Dışarıya çıkmak üzereydi; ancak beş on dakika ayak üstünde görüşebildiler. Namık'ın akrabasında iş adamlarına mahsus sahte bir telâş ve sonradan görmüslere has babayani bir himaye tavrı vardı:

“Bir gün gel beni yazıhanemde gör: Galata, Hezaran hanı, telefon numarası dokuz, bir, sıfır...” dedi.

Namık ne telefon etti, ne gitti. Hayır, hiçbir yere gitmiyecek, hiçbir kimseyi görmiyecekti. Onu gamlı bir inziva ihtiyacı kaplamıştı. Yalnız arada sırada akşam üzerleri biraz yürümek ve biraz hava almak ihtiyacıyla Gülhane parkına kadar gidiyor ve orada تنها bir köşeye çekilip isteksiz, bezgin, ağaçlardan yaprakların düşüşünü seyrediyordu ve yanına bir başkasının yaklaştığını hisseder etmez uzaklaşıp gidiyordu.

Fakat bir akşam üstü nasıl oldu bilmem? Galiba pek dal-

gün bir demindeydi. Galiba sonbahar rüzgârında kımıldayan yaprakların hışıltısından ayak sesleri pek belli olmuyordu; yanbaşında iki kişinin gelip durduğunu hissetti. Öfkeyle başını çevirdi. Bunlardan biri sağ koluyla, sağ bacağından mahrum ve benzi uçuk bir genç zabitti; öbürü bakışları vahşî ve ürkek, fakat tavırları munis ve nûvazişkâr⁷ bir genç kızdı. Bu zabit o kadar hazin miydi? Bu kız o kadar güzel miydi? Namık ilk nazarda bunu anlıyamadı; fakat tatlı bir hisle yerinde kaldı.

Yanındakiler konuşmuyordu. Bilmem neden, Namık bunların iki kardeş olduğunu seziyordu, birbirlerine sokuşlarında öyle müşfik bir samimiyet vardı. Neden sonra, genç zabit, kendi kendine söylenir gibi yavaşça:

“Yanıma kibrit almayı unutmuşum; canım da öyle bir sigara içmek istiyor ki...” dedi.

Namık, hemen cebinden kibritini çıkardı; sakat delikanlıya uzattı ve bunun üzerine iki genç adam arasında iki eski aşınaya has tekellüfsüz⁸ bir muhavere açıldı. Bu muhavere evvelâ birkaç havaî sözle başladı; zabit, sigarasının ilk dumanlarını derin bir hazla birkaç defa içine çektikten sonra, mutlaka bir şey söylemiş olmak için:

“Parkın eski güzelliği kalmadı; ne kadar haraboldu...” dedi. Namık cevap verdi:

“Memlekette neyin güzelliği kalmış, ne harap olmamış ki... İşte esaretten avdet edeli bir buçuk ay oluyor. Nereye baksam, kimi görsem bir yabancılık, bir gariplik hissediyorum. Âdeta esaret zamanlarımı arıyorum. Hiç değilse o zaman hayalimde sevdiğim ve süslediğim ve eskisi gibi tamamıyla bizim sandığım bir İstanbul vardı, halbuki şimdi...”

Son sözlerini söylerken hissetti ki kız yüzünü kendisine

7 Okşayıcı.

8 Gösterişsiz, yapmacık olmayan.

doğru çeviriyor ve o ürkek gözleriyle gözlerinin içine bakıyor. Sustu, başını önüne eğdi. O zaman sakat zabıt başını birkaç defa hayıfla sallıyarak dedi ki:

“Ne tuhaf, ben de aynı histeyim. Bu gariplik bende de var. (Eliyle yanındaki kızı göstererek) İşte, her vakit hemşireme bunu söylerim.”

Bu sefer genç kız başını önüne eğdi, birkaç dakika sükût ettiler. Söze başlayan yine o sakat zabıt oldu:

“Burada her şey çabuk unutuldu. Dünkü harbin heyecanları, dünkü hezimetin korkuları; şehitler, gaziler; esarette kalanlar; hepsi, hepsi... Şehrin üstünde ruhları birleştiren o eski hava dağıldı. Onun yerine acı bir boşluk kaim oldu, acı bir boşluk...”

Namık, İstanbul’a geldiği günden beri ilk defa olarak, hasretini çektiği şeylerden birine kavuşmuş gibi hüzünlü bir cuşış⁹ hissetti; dedi ki:

“Ruhları birleştiren o havayı bulmak için, ne yapmalı? Nereye gitmeli?..”

Munis tavırlı genç kızın biraderi, sağ kalan eliyle karşı taraftaki sahillerin öte tarafında, yeşil ve mor tepelerin arkasında meçhul ve uzak bir yeri işaret etti:

“Oraya,” dedi, “oraya... Fakat; benim için değil, benim için her şey geçmiş ola... (Gözleriyle vücudunun sağ tarafını gösterdi) Bu halde nereye gidebilirim? Orada ne işe yarayabilirim? Fakat siz...”

Tepeden tırnağa kadar, esaretten gelen silâh arkadaşını süzdü ve tekrar etti:

“Fakat, siz...”

Namık, kalbinin hopladığını hissetti. Gözlerinde yeni bir ümidin, yeni bir emelin, yeni bir tasavvurun şulesi parladı. Çoktan beri kendisini bu kadar kuvvetli, bu kadar cuşışlı

9 Coşku.

bulmamıştı. Başında ilk gençlik demlerine mahsus bir sarhoşluk vardı. Evet, oraya gidecekti; ruhların birliğini yapan hava oradaydı. Esaretten avdet edenler, umdukları istikbali orada buluyorlar ve cephelerden sakat dönenler lâayık oldukları hürmeti orada görüyorlardı. Orada bütün muhabbetleri, bütün kinleri, bütün ümitleriyle bizim hayatımız devam ediyordu. Fakat, bunları düşünürken, oturduğu kanapenin öbür ucunda biraderinin omuzu üstünden yan gözle kendisine bakan genç kıızı gördü ve gönlü şimdiden, sevgilisinden ayrılan sevdalılara mahsus bir iftirak ezasiyle¹⁰ doldu.

10 Ayrılık acısıyla.

Kıyafetinden dışarılıklı ve fakir olduğu anlaşılan bir kadın, kucagında iki buçuk üç yaşlarında, başı yemenili, cılız bir kız çocuğu ile, Sirkeci civarındaki kahvehanelerden birine girdi. Yüzü kalın bir peçe ile sımsıkı örtülüydü ve ellerini görünmesin diye mütemadiyen çarşafının uzun ve bol pelesinine sarıyordu. Üzerinde ürkmüş bir kuş hali vardı. Kahvehaneden içeriye girdikten sonra fazla bir ihtimamla cam kapıyı kapadı ve uzun bir müddet eşikte hareketsiz kaldı; etrafına bakındı; nihayet bir hayalet gibi sakit,¹ oradaki masalardan birine yaklaştı.

Bu masanın etrafında üç kişi oturuyordu; biri çay, ikisi kahve içiyordu; yanlarına yaklaşan bu kadını bir dilenci sandılar, içlerinden birisi:

“Allah versin, Allah versin...” dedi.

Ve elinin tersiyle kadına uzaklaşmasını işaret etti. Fakat o, yerinden kımıldanmadı ve pek ihtizazlı,² pek bulanık bir sesle:

1 Sessiz.

2 Titrek.

“Efendi, ben dilenmiyorum, size bir şey soracağım,” dedi. Yine aynı adam öfkeli bir tavırla söylendi:

“E, sor bakalım!”

Üçü birden başlarını kadına çevirdiler. Bunun üzerine harekâtına biraz emniyet ve sesine biraz rûkûdet³ gelen kadın, onlara daha ziyade yaklaştı:

“Burası bizim hemşerilerin kahvesi mi?” diye sordu.

“Senin hemşerilerin de kim oluyor? Ne bilelim biz, sen nerelisin?..”

“A efendi, neden kızılıyorsun? Bana bu kahve için İzmirli-lerin toplandığı yerdir dediler; ben Ödemiş’liyim...”

“Ödemişli, Ödemişli... Âlâ! Buraya İzmirli-ler, Manisalılar gelir amma, Ödemişli hiç görmedim.”

“Ah, deme efendi, son ümidim buradaydı. Dün akşam bana bu kahveyi salık verdikleri zaman bütün gece sevin-cimden gözüme uyku girmede; gönlümden onu mutlaka burada bulacağıma emindim.”

Üç kişiden biri sordu:

“O kim, kimi arıyorsun?”

Yüzü örtülü kadın derin derin içini çekti:

“Ah efendim,” dedi, “benim başıma gelenleri sormayınız. Tam bir yıldır kocamı arıyorum. Ödemiş’ten çıktığım günden beri uğramadığım kasaba, varmadığım şehir, konakla-madığım köy kalmadı; hiçbir yerde, hiçbir kimse bana onun ne olduğunu söyleyemedi. Adı sanı pek belli bir adamdı; hele bizim taraflarda onu tanımayan yoktur. Bir za-manlar Saraç Ahmet’in adı Ödemiş’in içinde çın çın çınlar-dı. Hak selâmet versin, pek heybetli, pek cesurdur; bizim kasabanın delikanlıları arasında onun dayacağını yememiş bir tek kişi yoktur. Evvel Allah, herkesin önünde tir tir titrerdi. Bunun için bir adı da Pehlivan Ahmet’tir. Efendi, bizim ta-

3 Durgunluk.

raflardan geçtiyseniz mutlaka işitmişsinizdir, Pehlivan Ahmet... Pehlivan Ahmet.”

Kadını dinliyenlerden biri, kendini gülmekten menedemedi. Kadın sözüne devam etti:

“Gülme efendi, vallahi yalan değil,” dedi, “kocam olduğu için söylemiyorum, bizim kasabada bir eşi daha yoktu. Yalnız bizim kasabada mı? Oradan buraya gelinceye kadar do-laşmadığım yer, görmediğim memleket kalmadı; o boyda, o posda bir tek adama rastgelmedim. Bunun için zannediyorum ki o boyda o posda bir adam kabil değil ortadan kaybolamaz. Adını bilmeseler bile heybetini tarif etsem yine bulunur. Bursa’da öyle olmadı mı? Heybetini tarif eder etmez hemen tanıdılar, buradan geçti, fakat durmadı, İstanbul’a gitti dediler. İşte onun üstüne buraya geldim; üç aydır buradayım; başvurmadığım yer kalmadı, hkmete müracaat ettim, polise gittim, yok yok...”

şimdi kahvehanede kadını dinliyenler çoğalmıştı. Uzaktan yakından herkes bu mklemeye⁴ kulak misafiri oluyordu. O üç kişinin yanıbaşındaki masaya kalpaklı poturlu bir adam geldi, oturdu ve o da kadını merakla dinlemeğe başladı.

Kadın devam ediyordu:

“Yola çıkmazdan evvel neyim var, neyim yok, hepsini satmış, yanıma epeyce yol harçlığı almıştım; hepsini yedim, bitirdim; hepsini... Fakat, vallahi para filn gözümde değil... Tek onu bulsaydım... Dün akşam demişliler bu kahvehanede toplanır dedikleri zaman...”

Hemen, o yeni gelen adam yerinden fırladı, kadının yanına yaklaştı; üstüste ve büyük bir telâşla:

“demiş mi dedin? demişli mi? Sen demişli misin?” diye sordu. Kadın şaşırdı:

“Evet,” dedi, “evet; Saraç Ahmet’in haremiyim... Ödemiş-

4 Konuşmaya.

li Saraç Ahmet'in... Sen Ödemişlisin, mutlaka sen de Ödemişlisin!"

"Tabii Ödemişliyim. Amma çikalı çok oldu... Saraç Ahmet'i tanırım. On gün evvel Şehzadebaşı'nda rastgeldim... Nerede eski Ahmet, nerede şimdiki Ahmet... Bir iğne bir iplik... Koca herif, o dağ gibi yiğit erimiş, erimiş, erimiş..."

Kadın ağlamağa başladı. Heyecanından hemşerisinin ellerine sarılıyor:

"Şehzadebaşı mı dedin? Şehzadebaşı neresi? Aman Allah aşkına beni şimdi oraya götür..." diyordu. Kalpaklı adam:

"Dur, hemşire, telâş etme!" dedi. "Şehzadebaşı'na gidip ne yapacaksın? Ahmet, kendisini gördüğüm günden beri bıraktığım noktada durmuyor ya? Kim bilir nereye gitti. Ben ona yolda rastgeldim. Tanımadan yanından geçip gidiyordum, yavaşça kolumdan çekti; üstü başı berbat bir haldeydi. Hanım, şimdi Ahmet'i görsen kabil değil tanıyamazsın. Bitmiş, bitmiş... Hem de öyle şaşkın bir hale gelmiş ki ne dediğini bilmiyor. Yarım saat kadar ayak üstünde konuştuk, konuştuk, fakat söylediklerinden bir şey anlıyamadım. İlkide bir: 'Başımdan büyük bir felâket geçti, büyük bir felâket... Sorma, sorma...' diyordu ve yüzü sapsarı, gözlerini yere dikip kalıyordu."

Kadın bütün iradesini kaybetmişti. Nerede bulunduğunu unutmuştu. Tavırlarına perişan bir lâubalilik geldi:

"Başına gelenleri bilmiyor musunuz, işitmediniz mi? Dövdüler, dövdüler. Gözümün önünde, evimizin avlusunda, fıstık ağacına bağlayıp dövdüler ve beni... Onun gözü önünde... O dayak yerken, beni onun gözü önünde..."

Poturlu adam:

"Anladım, anladım... Düşmanlar değil mi?" dedi. Kadın, onun bu سوالini işitmedi, sanki bir humma ateşi içinde gibi sözüne devam etti:

"Bir akşam üstüydü, on kişi, evi bastılar. Silâh arayacağız,

dediler. Evin altını üstüne getirdiler. Her tarafı her tarafı aradılar, bir şey bulamadılar. Sonra Ahmet'in üzerine hücum ettiler: 'Sakladın, mutlaka bir yere sakladın, çıkar, seni öldürürüz, öldürürüz' diyorlardı. Ahmet çabalıyor, ellerinden kurtulmağa çalışıyordu. Her kımıldanışında üzerine hücum edenlerden birkaç tanesi yere yuvarlanıyordu. Ben avazım çıktığı kadar bağırmağa başladım; iki süngülü beni belimden, ayaklarımdan ve boğazımdan yakaladılar, kurbanlık koyun gibi yere yatırdılar. Bu sırada öbürleri Ahmet'i avluda asılı duran çamaşır ipiyle ağaca bağlıyorlardı. Sonra beni içeriye sürüklediler. Ötesini bilmiyorum, vallahi ötesini bilmiyorum, kendimi kaybetmişim. Kendime geldiğim zaman ortada ne düşmanlar, ne de Ahmet vardı. Yandaki odadan çocuğum avazı çıktığı kadar bağırıyordu. İşte o gün bu gündür yüzünü görmedim. Nerede olduğunu bilmiyorum. Neden kaçtı? Benden ne diye kaçtı? Acaba neden dersiniz?"

Kadını dinliyenler birbirlerinin yüzüne baktılar. Ödemişli, zavallıyı şöyle bir tarafa çekti:

"Bunda anlamıyacak ne var hemşire!" dedi, "namusuna dokunmuş, erkekliğine yedirememiş. Senden utanmış, anlamıyor musun? Senden utanmış..."

Ve kulağına bir şeyler mırıldanarak, peçesinin altında hüngür hüngür ağlayan kadını, kucağındaki çocuğu ile beraber, yavaş yavaş kahvehaneden dışarıya çıkardı.

On beş yaşımdaydım, ilk defa olarak aşkın tecelliyatını bir kör kızda seyrettim. Bu kör kız belki elân Anadolu'nun ücra kasabalarından birinde yaşamaktadır. Fakat o şimdi, hayatta olsa bile bütün hemşireleri ve hemşerileri gibi mutlaka vaktinden evvel kartlaşmış ve kalbinin ateşi çoktan sönmüş bir kadındır.

Anadolu'da kızlar çabuk ererler ve kadınlar çabuk göçerler. Lâkin Züleyha, bir kızıdan veya bir kadından ziyade bir ruh olduğu için belki senelerin üstünde bir hayata kavuşmuş ve gönlünün tazeliğini muhafaza etmiştir. Vakıâ isterdim ki saçlarının rengine, dişlerinin şâşaasına ve gözlerinin güzelliğine de hâlel gelmemiş olsun. Evet, gözlerinin güzelliğine... Bu gözlerin bir misline daha tesadûf etmedim. Uzun, kıvrıcık kirpiklerinin gölgesi altında siyaha çalan koyu lâcivert gözler ki her açılıp kapanışında insan kendini bir mucizenin karşısında sanırdı. Fakat ne yazık ki Züleyha, Hakkın bu ihsanından haberdar değildi; bir defa olsun kendini aynada görmemişti, çünkü bakar kördü. O güzel gözler ki başkaları için bir şenlik, donanmaydı, lâkin kendi-

si için bir mahpesin kilitli kapılarından farkı yoktu.

Bazan ona sorardık:

“Züleyha,” derdik; “seni saran bu bitmez tükenmez karanlıkta hiç için sıkılmıyor mu?”

Gülerdi ve en âdi sözleri söylerken bile teganni ediyor¹ sanılan o tatlı ve titrek sesiyle cevap verirdi:

“Neden sıkılsın? Madem ki aydınlığın ne olduğunu bilmiyorum, madem ki ne günü, ne geceyi, ne çiçekleri, ne renkleri gördüm, onların hasretini nasıl çekerim?”

Lâkin ne vakit ki başına o büyük sevda geldi, Şeref’in oğlu Hafız Şerif için yanıp tutuşmağa başladı, o zaman bu genç kızın haricî âlemi neden o kadar hor gördüğünü anladık. Zira günün güneşleri, gecenin yıldızları, çiçekler, renkler, bağlar, bahçeler hep kendi ruhundaydı: Dışarıdan bir şey almağa hiç ihtiyacı yoktu. Bütün teessürat, sevinç ve elem ona hep içinden geliyordu. Nitekim Şerif’i görmeden sevişi bunu ispat etmez mi? Hafız Şerif ki alelâde bir delikanlıydı. Vakîâ sesi harikulâde güzeldi, orta mesçitte bir mevlût gecesi gencinden ihtiyarına, erkeğinden kadınına kadar herkesi saatlerce hüngür hüngür ağlatmıştı. Derlerdi ki bugünden itibaren Züleyha’nın kalbi rahat yüzü görmedi. Birdenbire çehresi tutuşmuş bir demet halini aldı, ağzına hummalı bir tebessüm ârız oldu ve gözlerine büsbütün başka yeni bir ifade geldi, o kadar ki biz açıldı zannettik.

Züleyha’nın sesi Hafız Şerif’in sesinden aşağı değildi; hattâ birçoklarınca onunkine tercih edilirdi; filvaki, usulsüz, terbiye görmemiş bir sestî, fakat ne yanık, ne ihtizazlı, ne müessirdi! Biçimim ufak tefek olduğu için on beş on altı yaşına kadar kadınlar meclisinde bulunabilirdim, bu münasebetle Züleyha’yı birçok defalar dinledim ve kendini dinliyenler üstünde icra ettiği füsunu pek yakından gör-

1 Şarkı söylüyor.

düm. O, bir ilâhî söylemeğe veya bir gazel okumağa başladı mı odanın içi hıçkırıklarla dolardı; ben kendimden geçer, gözlerimi kapardım ve sanırdım ki her dalında bülbüller öten ve ortasından berrak bir su geçen derin, derin bir ormandayım.

Nasıl ki aşkı onda gördüm ve nasıl şey olduğunu ondan öğrendim; kendinden geçiş ve coşmak denilen ilâhî kabiliyeti de bana veren onun sesi oldu.

Züleyha'da, o büyük sevdaya tutulduktan sonra yeni bir cevher, yeni bir istidat daha inkişaf etti: Şairlik... Hiç okumak yazmak bilmiyen bu kız az zaman içinde birçok genç şairleri kıskandıracak derecede pürüzsüz, saf ve samimî şiirler söylemeğe başladı. Ne yazık ki bunları o zaman bir deftere kaydetmek lüzumunu hissetmedim. Bu şiirlerden birçoklarının Şerif'e ait olduğunu herkes bilirdi. Esasen Züleyha bu alâkasını gizli tutmağa bile tenezzül etmezdi; bağrına saplanan oku gururlu ve iftihar duyulan bir nişan gibi herkesin önüne taşıdı. Zira, ondan başka hiçbir kimse için yaşamıyordu. Esasen Cenab-ı Hak onu gözleri kapalı yaratmakla ayıp denilen mefhumdan münezzeh kılmış ve bazı kadınların, hususiyle genç kızların süsü olan utançtan mahrumiyeti ona büsbütün başka bir füsün, büsbütün başka bir nüfuz ve tesir kudreti vermişti. Bazan hasbıhal dakikalarında ona sorarlarmış:

“Züleyha, Hafız Şerif'i seviyorum” diyorsun; “lâkin Hafız Şerif bu muhabbete lâayık mıdır, değil midir bilmiyorsun! Vakıâ genç bir adamdır, fakat hiç de yakışıklı sayılmaz; hattâ biraz soğukçadır bile. Senin aşkına şimdiye kadar cevap vermemesi bu soğukluğuna bir delil değil midir? Sen kendi kendine yanıp tutuşuyorsun; onun hiç aldırdığı yok... Söyle, bu nasıl sevdadır?”

Züleyha anadan doğma kördü; fakat aynı zamanda anadan doğma ârifli. Bu cahilâne suallere cevap vermek tenez-

zülünde bile bulunmazdı. Yalnız gözlerinden akan yaşlardır ki halini ifade ederdi. Hafız Şerif bu kör kızın sevdasına lâzım gelen ehemmiyeti asla vermedi. Kendisine Züleyha'dan bahsedenlere:

“Adam sen de, sevmek de neymiş?” derdi.

Yemekten içmekten başka bir şey bilmiyen bu basit ve ham ruhlu gencin zihnini, cerre çıktığı vakit tophıyacağı paradan, biriktireceği zahireden başka hiçbir fikir işgal edemezdi. Şerif'in kasabadan uzaklaştığı aylar Züleyha için cehennemî bir hicran ve hüsrân devri olurdu. Kaç defa kalkıp sevgilisinin arkasından gitmeyi düşündü. Fakat kendi kasabamızda yalnız başına ancak dolaşabilen bu kız için bilmediği yerlere doğru, alışmadığı yollardan yürümesi hemen hemen gayri kabildi. Nitekim bunu bir gün kendisi tecrübe etti. Şerif'in epeyce bir zaman için “ ” kasabasında kalacağını iştirir iştirmez, bohçasını koltuğunun altına ve değneğini eline aldı, yola çıktı. Onu üç gün sonra tanınmayacak bir halde civar köylerin birinden bulup getirdiler. Ne gariptir ki, bu köy Hafız Şerif'in bulunduğu kasabaya giden yolun üstünde bir durakmış!

Züleyha böyle felâket devirlerinde tesellisini yalnız ibadette bulurdu. Artık ne şarkı, ne şiir söylerdi; yalnız bazan bildiği yanık ilâhilerden en yanığını okurdu ve hem kendisini, hem etrafındakileri ağlatırdı. Lâkin günün birinde vakta ki neş'esi yavaş yavaş yerine gelmeğe başladılar, herkes anlardı ki Şerif avdet ediyor; nereden haber alırdı? Ona kim söylerdi? Bunu kimse bilmezdi.

Sorarlardı:

“Züleyha, seni kim müjdeledi? Kimden haber aldın?”

“Bilmem; içime öyle doğdu, bana malûm oldu!” derdi.

Bununla beraber Hafız Şerif'in avdetinden sonra hasreti yine devam ederdi; fakat bu tatlı bir hasret olurdu; onu yakınında hissetmekte büyük bir teselli bulurdu; kendi ken-

dine: “Onun kokladığı havayı kokluyorum” derdi. Bundan başka sesini de işitirdi ve ekseriya sokakta yanından geçtiğini hissedirdi. Bu ufak tefek saadetler ona kâfi gelirdi.

Lâkin günün birinde Hafız Şerif memleketini büsbütün terkedip denizaşırı uzak bir yere gitmeğe mecbur oldu, ona vilâyetlerin birinde, bir imamlık verilmişti. Genç adam bütün akraba ve ilgilileriyle, bütün ahabplarıyla vedalaştı, helâllaştı ve bir daha dönmemek üzere yola çıktı. İşte bugünün gecesindeydi ki kasabadan, Züleyha da kayboldu. Nasıl gitti? Nasıl yürüdü? Hangi yollardan? Bilmiyoruz. Altı ay sonra haber aldık ki Züleyha dağlar tırmanıp, ırmaklar geçip ve denizler aşıp Şerif’in ardından yetişmiş ve her ikisi de hemen aynı günde, aynı şehre vâsıl olmuş.

Garibi şu ki Hafız Şerif ailesine gönderdiği mektupta Züleyha’ya bir gün bulunduğu camiin kapısı önünde ansızın tesadüf ettiğini yazıyor. Demek ki bütün o uzun sefer esnasında kendisini takip edenden haberi olmamıştı.

Hafız Şerif bu ilk mektubun vusulünden² sekiz ay sonra gönderdiği ikinci mektupta Züleyha’ya dair şu cümleleri yazıyordu:

“Kızcağızın hali yamandır. Bari oradan birisi gelse de onu tekrar memlekete götürse... Cami kapısında dileniyor. Ben kendisine elimden gelen iyiliği ediyorum. Fakat boynumun borcu değil ya; her şeyin bir derecesi var. Pederi, validesi uyuyorlar mı? Bu ne lâkayıtlık, ne insafsızlıktır!”

Ve bundan sonra bu acayip sevdanın sonu ne oldu, artık bilmiyorum.

Yakup Kadri, 27 Mart 1889'da Kahire'de doğdu. Adı 17. yüzyıl sonlarında duyulmaya başlanan ünlü Karaosmanoğlu ailesinden Manisalı Abdülkadir Bey'le Mısır'da evlendiği eşi İkbâl Hanım'ın, 1885'de doğan Zahide adlı kız çocuklarından sonra dünyaya gelen, ikinci çocuklarıdır. Altı yaşında ailesiyle birlikte Manisa'ya yerleşir. İlköğrenimini Fevziye Mekteb-i İptidaisi'nde tamamlar. Rüşdiyeye ikinci sınıfa kadar Manisa'da devam eden Yakup Kadri, 1903'te İzmir İdadisi'nde okumaya başlar. 1905 yılında tekrar ailesiyle doğduğu topraklara, Mısır'a döner ve İskenderiye'deki Frères'ler Fransız Okulu'na kaydolur. Ve bir yıl sonra ortaöğrenimini tamamlayarak mezun olur.

Aile 1908 yılı başlarında, Meşrutiyet'in hemen öncesinde İstanbul'a döner. Balkan Savaşı'na dek, Kadıköy Yeldeğirmeni'nde yaşarlar. Bu arada Yakup Kadri, Mekteb-i Hukuk'a girer. 1909 Mart'ında Faik Ali, Refik Halit, Celal Sahir, Ahmet Samim, Ali Canip ile birlikte Fecr-i Ati topluluğunun ilk toplantısına katılır. Aynı yılın Haziran ayında **Resimli Kitap** dergisinde "Nirvana" adlı oyunu yayımlanır. 1911 yılında üç yıl okuduğu Hukuk Fakültesi'nden diploma almadan ayrılır. 1913'te ilk öykü kitabı **Bir Serencam** yayımlanır. Aynı yıl **Peyam** gazetesinde yazmaya başlar. 1915'de Üsküdar İdadisi'nde edebiyat ve felsefe öğretmenliği yapmaya başlar. Bu devirde Yakup Kadri, Scho-

penhauer, Nietzsche, Ibsen gibi yazar ve düşünürlerin etkisi altındadır ve bu etkilenme 1917'lere kadar sürer. Öyküleri çoğunlukla **İkdam** gazetesinde yayımlanan Yakup Kadri, 1916'dan sonra bireycilikten toplumculuğa yönelir. Savaş ve seferberlik konulannı işler. Mütareke sırasında ise yeniden mensur şiire döner ve **Erenlerin Bağından**'ı yazar (1918-1919).

Yakup Kadri 1916 yılında, yakalandığı tüberküloz hastalığının tedavisi için İsviçre'ye, Davos'a gider. İsviçre'ye gitmeden önce girdiği Bektaşî muhiti **Nur Baba** romanına konu olur. 1919'da İsviçre'den döner ve **İkdam**'da köşe yazarlığına başlar. 1921 yılında, Kurtuluş Savaşı'nın en zorlu günlerinde Ankara'ya çağılır. Kurtuluş hareketini görmek ve liderleriyle görüşmek fırsatını bulması onun sosyal gerçekçiliğe geçişinde önemli bir etkindir. 1920'de **Kıralık Konak**, 1921'de **Nur Baba**, 1922'de **Okun Ucundan** ve Halide Edip, Faliş Rıfkı ve Mehmet Asım ile birlikte hazırladığı **İzmir'den Bursa'ya** adlı bir çalışması, 1923'de ise **Kadınlık ve Kadınlarımız** adlı eseri yayımlanır.

Yakup Kadri, 11 Ekim 1923 yılında Mutasarrıf Asaf Bey'in kızı, Burhan Asaf Belge'nin kızkardeşi Leman Hanım'la evlenir. Aynı yıl Mardin milletvekili olarak TBMM'ye girer. 1926 yılında akciğerlerinin tedavisi için ikinci kez İsviçre'ye gider. Oradan **Milliyet** gazetesine "Alp Dağlarından" başlığıyla yayımlanan mektuplarını gönderir. Konusunu İttihatçı-İtilâfçı çekişmesinden alan **Hüküm Gecesi** 1927'de, Mütareke yıllarında İstanbul'da yaşanan ahlâk çöküntüsünü anıattığı romanı **Sodom ve Gomora** 1928'de yayımlanır.

Yakup Kadri 1932 yılında dört arkadaşıyla -Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin ve Şevket Süreyya Aydemir- **Kadro** dergisini çıkarır. İktisadi devletçilik ve sosyal siyaset ilkelerini savunan dergi üç yıl süren yayın hayatının ardından, Yakup Kadri'nin 1934'de elçilik görevine atanması nedeniyle kapanır. Yakup Kadri bu arada Manisa milletvekilidir ve Kurtuluş Savaşı gözlemlerinden ve Anadolu Mezalimini Tahkik Komisyonu ile birlikte çalıştığı dönemden yararlanarak **Yaban**'ı (1932) yazar. **Ankara** romanı ise 1934'te yayımlanır.

Yakup Kadri önce Tiran elçiliği (1934) yapar. Bunu Prag (1935), La Haye (1939), Bern (1942) izler. Tahran elçiliğinden (1949-1951) sonra tekrar Bern'e (1951) atanır. Bu görevde üç yıl kaldıktan sonra emekli olur. Elçilik göreviyle yurtdışında bulunduğu dönemde daha çok monografi (**Atatürk**) ve anıların kaleme alır (**Zoraki Diplomat, Anamın Kitabı**). Bir de iki ciltlik **Panorama** adlı romanını yazar bu yıl-

larda. 1960'da Kurucu Meclis üyeliğine getirilir. 1961 seçimlerinde bu kez memleketi Manisa'dan milletvekili seçilir. Bu görevi 1965'e kadar süren Yakup Kadri 13 Aralık 1974'de Ankara'da hayata gözlerini kapatır. Mezarı İstanbul'da, Beşiktaş'taki Yahya Efendi Mezarlığı'ndadır.

Eserleri:

Öykü: **Bir Serencam** (1913), **Rahmet** (1923), **Millî Savaş Hikâyeleri** (1947).

Roman: **Kıralık Konak** (1921), **Nur Baba** (1922), **Hüküm Gecesi** (1927), **Sodom ve Gomore** (1928), **Yaban** (1932), **Ankara** (1934), **Bir Sürgün** (1937), **Panorama I** (1950), **Panorama II** (1954), **Hep O Şarkı** (1956).

Mensur Şiirler: **Erenlerin Bağından** (1918-1922), **Okun Ucundan** (1922).

Anı: **Zoraki Diplomat** (1954), **Anamın Kitabı** (1957), **Vatan Yolunda** (1958), **Politikada 45 Yıl** (1968), **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları** (1969).

Monografi: **Ahmet Haşım** (1934), **Atatürk** (1946).

Tiyatro: **Nirvana** (1909), **Veda** (1909), **Sağanak** (İst. Şehir Tiy. Ktp., Tarihsiz), **Mağara** (1934).

Çeşitli Yazılar: **Kadınlık ve Kadınlarımız** (1923), **Ergenekon** (2 cilt, 1929), **Alp Dağlarından ve Miss Chalfrin'in Albümünden** (1942).

Çeşitli Derlemeler: **İzmir'den Bursa'ya**, H. Edip, F. Rıfki, M. Asım ile birlikte "Hikâyeler, Mektuplar ve Yunan Ordusunun Mesuliyetine Dair Bir Tetkik" notu ile yayımlanır. İçinde Yakup Kadri'nin "Küçük Neron", "Dünya Gözü" ve "Ahret Sesleri, Teslim! Teslim!" adlı üç öyküsü bulunmaktadır (1922). **Seçme Yazılar**, Latin harflerinin kabulü üzerine alfabeği öğretmek üzere hazırlanmış bir derleme kitabıdır. Başlığın altında, "Bu kitap Dil Encümeni'nin karan ile Yakup Kadri, Falih Rıfki ve Ruşen Eşref tarafından tertip edilmiştir," notu bulunmaktadır (1928).

Çevirileri: **Horatius** (1931), **Swanların Semtinden** (1942).

Yirminci yüzyılın ilk yarısında büyük bir üretkenlikle dergilere yazdığı şiir, öykü, makale ve eleştiri türü yazılarla Türk edebiyatı sahnesine adını atan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanları, hikâyeleri, denemeleri, oyunları ve anılarıyla, en önemli edebiyatçılarımız arasında yer alır. Üslûp özellikleri bakımından Yakup Kadri'nin 1910'dan 1974'e dek verdiği eserler Türkçe'nin geçirdiği bütün evreleri yansıtır. Eserlerinin konu ve fikir zenginliği de dil özelliklerinin çeşitliliğinden aşağı kalmaz. Yakup Kadri'nin Fransız edebiyatı etkisinde başlayan yazarlığı, 1920'lerden sonra özgün bir sese kavuşarak siyasî ve sosyolojik konulara, tarihe, dönem çatışmalarına ve birey psikolojisi irdemelerine yönelir. Fecr-i Âtî'den yetişmiş ama bunu izleyen elli yıl boyunca toplumsal koşullar, tarihî süreçler ve bireysel portreleri romanın dokusuna işlemek için roman tekniğiyle de boğuşmuş bir yazar olan Karaosmanoğlu'nun eserleri, hâlâ tüketilememiş ayrıntılarının tartışılıp incelenmesi gereken zengin bir "panorama"dır.

Bir Serencam

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1914 yılında *Bir Serencam* adı altında topladığı kısa öyküleri, onun bireysel psikoloji ile toplumsal krizl birarada sunan romancılığının ön çalışmaları gibidir. Bu öykülerde, sonradan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanlarının belli başlı izleklerini oluşturacak olan toplumsal yozlaşma, ahlâkî çöküş, hoşgörüsüzlük, kişiler arasındaki güç ve zulüm ilişkileri gibi konular ve bu konuların işleniş, *Bir Serencam* basıldığında henüz 25 yaşında olan bu genç yazarın Türkiye'nin en önemli romancılarından biri olacağının habercisidir.

İLETİŞİM 15

YAKUP KADRI
KARAOŞMANOĞLU
BÜTÜN ESERLERİ 13

ISBN 975-470-050-8

9 789754 700503